

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

รูปแบบการฟื้นฟูคุณค่าของประเพณีวัฒนธรรมไทพวน

เพื่อเสริมสร้างการคุ้มโสม อักแพง แบ่งปัน : กรณีศึกษาชุมชนไทพวนบ้านหม้อ

ตำบลบ้านหม้อ อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย

นายสนอง เข้มพรหมมา และคณะ

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.)

สิงหาคม พ.ศ. 2560

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

รูปแบบการฟื้นฟูคุณค่าของประเพณีวัฒนธรรมไทพวน

เพื่อเสริมสร้างการคุ้มโสม อักแพง แบ่งปัน : กรณีศึกษาชุมชนไทพวนบ้านหม้อ

ตำบลบ้านหม้อ อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย

นายสนอง เข้มพรหมมา และคณะ

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.)

สิงหาคม พ.ศ. 2560

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

ความเป็นมาและความสำคัญ

อดีตที่ผ่านมาไทพวนบ้านหม้อมีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ ได้แก่ ภาษาพวนไทพวน ความเชื่อเรื่องผีและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความเชื่อในพุทธศาสนา บุญ ประเพณี การแต่งกาย อาหาร เป็นต้น ไทพวนอาศัยอยู่กันเป็นครอบครัวใหญ่ ดังคำกล่าว “กินข้าวฮ่วมพา กินปลาฮ่วมถ้วย กินกล้วยฮ่วมหวี กินปีฮ่วมกาบ อาบน้ำฮ่วมท่า” ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ของไทพวนบ้านหม้อที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา

แต่ปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจ ปัญหาด้านการเมืองการปกครองและปัญหาด้านเทคโนโลยี ทำให้คนเริ่มเห็นแก่ตัวเห็นประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าส่วนรวม เกิดค่านิยมในการใช้วัตถุหรือใช้เงินเข้ามาแทนที่คุณค่าทางจิตใจของคนในชุมชน ทำให้คนในชุมชนลดความสนใจในวัฒนธรรมชาติพันธุ์ ซึ่งเป็นรากฐานทางจิตใจของตนเอง จากที่เคยรักกันสามัคคีกันมีน้ำใจต่อกันช่วยเหลือกัน ทุกอย่างก็จะเปลี่ยนไปเป็นเศรษฐกิจเข้ามาแทนที่ มีความเห็นแก่ตัวมากขึ้น ขาดความรัก ความสามัคคี ขาดความมีน้ำใจ ต่างจากวิถีชีวิตของประเพณีวัฒนธรรมไทพวนบ้านหม้อในอดีตที่เกื้อกูลซึ่งกันและกัน

ทีมวิจัยจึงเล็งเห็นความสำคัญของการฟื้นฟูวัฒนธรรมไทพวน เพื่อสร้างการ “คุ้มโฮม” เหมือนดังเช่นในอดีต ให้เยาวชนรุ่นหลังได้ตระหนัก ได้ภาคภูมิใจในรากเหง้าของตนเอง

วัตถุประสงค์

การศึกษาเรื่อง “รูปแบบการฟื้นฟูคุณค่าของประเพณีวัฒนธรรมไทพวน เพื่อเสริมสร้างการคุ้มโฮม อักแพง แบ่งปัน : กรณีศึกษาชุมชนไทพวนบ้านหม้อ ตำบลบ้านหม้อ อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย” ทีมงานวิจัยร่วมกันจัดทำขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อศึกษาบริบทและวัฒนธรรมของไทพวนบ้านหม้อ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน 2) เพื่อศึกษาคุณค่าและพัฒนาการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมไทพวนบ้านหม้อ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน 3) เพื่อศึกษารูปแบบในการใช้ประเพณีวัฒนธรรมไทพวนฟื้นฟูคุณค่าสู่การเสริมสร้างการคุ้มโฮม อักแพง แบ่งปัน

เครื่องมือเก็บข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลวิจัยประกอบด้วย

1. ประเด็นวิเคราะห์เอกสาร ใช้เก็บข้อมูลประวัติความเป็นมาของชุมชน บริบทชุมชน
2. แบบสัมภาษณ์ ใช้สัมภาษณ์ทุกครัวเรือนที่เป็นไทพวน เก็บข้อมูลวัฒนธรรมไทพวน คุณค่าประเพณีวัฒนธรรม ผลกระทบ ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง แนวทางพัฒนา
3. ประเด็นสนทนากลุ่ม โดยสนทนากลุ่ม 3 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มปราชญ์/ผู้สูงอายุ 2) กลุ่มหน่วยงาน/องค์กร ทั้ง 2 กลุ่ม เก็บข้อมูลประวัติความเป็นมาของชุมชน บริบทชุมชน วัฒนธรรม ไทพวน คุณค่าประเพณี

วัฒนธรรม ผลกระทบ ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง แนวทางพัฒนา และ 3) กลุ่มเยาวชนที่มีอายุระหว่าง 18-25 ปี เก็บข้อมูลวัฒนธรรมไทพวน ผลกระทบ ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง แนวทางพัฒนา

4. **เวทีประชาคม** เป็นนำเสนอข้อมูลที่ได้จากวิธีการต่างๆ แล้วช่วยกันตรวจสอบ/เพิ่มเติม และค้นหาแนวทางพัฒนา

5. **แผนที่เดินดิน** ใช้เก็บข้อมูลสถานที่สำคัญที่สะท้อนถึงวัฒนธรรม ปราชญ์ชุมชน ผู้นำชุมชน ทรัพยากรธรรมชาติ

วิธีการเก็บข้อมูล

ใช้แนวความคิดการมีส่วนร่วมในการเก็บข้อมูลให้เห็นคุณค่าที่วิจัยโดยมีกระบวนการ ดังนี้

1. การวิเคราะห์เอกสาร เป็นทีมวิจัยที่มีความสัมพันธ์กับองค์กร/หน่วยงาน ขณะเดียวกันกลุ่มเยาวชน 5 คน ศึกษาค้นคว้าจากหนังสือ และค้นคว้าจากอินเทอร์เน็ต

2. การสัมภาษณ์ แบ่งทีมงานวิจัยออกเป็น 4 ทีม สัมภาษณ์ เฉพาะคนไทพวนที่เป็นคนบ้านหม้อแต่กำเนิด

3. การสนทนากลุ่ม ได้กำหนดออกเป็น 3 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มปราชญ์ชาวบ้านและผู้สูงอายุที่มีอายุระหว่าง 60 ปีขึ้นไป 2) กลุ่มหน่วยงาน/องค์กร 3) กลุ่มเยาวชนที่มีอายุระหว่าง 18 – 25 ปี

ในการสนทนากลุ่ม จะนัดกลุ่มเป้าหมายก่อน อย่างน้อย 5 วัน โดยกลุ่มผู้สูงอายุ ทีมวิจัยจะนัดที่วัดหลังจากทำบุญเสร็จในตอนเช้า ในช่วงรับประทานอาหารร่วมกัน ทานข้าวไปสนทนาไป กลุ่มเยาวชนทีมวิจัยจะนัดที่สนามกีฬาตอนเย็นที่โรงเรียนบ้านหม้อเหนือ (หลวงปู่เหรียญอุปถัมภ์) ซึ่งเยาวชนจะไปรวมตัวกันเล่นกีฬานั้น นัดหมายองค์กรและหน่วยงานหลังเลิกงานประจำ เพื่อไม่เป็นการรบกวนเวลาการทำงาน

4. การศึกษาปฏิทินชุมชน

5. การทำแผนที่เดินดิน โดยนักวิจัยเป็นผู้ร่วมการสำรวจกับผู้นำหมู่บ้าน อาสาสมัครหมู่บ้าน และเยาวชน

6. **เวทีประชาคม** ทีมงานวิจัยจะทำกิจกรรมที่ละหมู่บ้าน เริ่มจากหมู่ที่ 7 หมู่ที่ 1 หมู่ที่ 2 และหมู่ที่ 8

7. การเข้าร่วมกิจกรรมงานอนุสาวรีย์ปราบฮ่อและงานกาชาดของจังหวัดหนองคาย และการเข้าร่วมงานสืบสานวัฒนธรรมไทพวน 22 จังหวัด ที่จัดขึ้นทุกๆปี แล้วนำมาสรุปให้เห็นถึงประวัติความเป็นมาของไทพวนบ้านหม้อ

ในการเก็บข้อมูล ทีมงานวิจัยมีการจัดการดังนี้

ทีมที่ 1 ศึกษาหนังสือประวัติศาสตร์เมืองพวน หนังสือประวัติศาสตร์อีสาน หนังสือ 1,162 ปี อาณาจักรพวน หนังสือตำนานไทพวน หนังสือประวัติศาสตร์ “พวน”มาจากไหน และหนังสือสืบสานพงศาวดารกลุ่มชนไทพวน และทีมวิจัยมีหนังสือเหล่านี้อยู่แล้ว

ทีมที่ 2 ศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ทีมที่ 3 ศึกษาประวัติศาสตร์ บริบทชุมชน จากสถานที่ราชการ เช่น วัด โรงเรียน โรงพยาบาลชุมชน

ทีมที่ 4 ศึกษาประวัติศาสตร์เมืองพวน บริบทชุมชนจากองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านหม้อ

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เส้นเวลาวิเคราะห์ประวัติศาสตร์ ความเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรม แผนที่เดินดินวิเคราะห์ลักษณะทางกายภาพ สรุปเป็นตารางและคำร้อยละ

ผลการศึกษา

บรรพบุรุษไทพวนบ้านหม้อได้อพยพมาจากเมืองเชียงขวาง แขวงหลวงพระบาง โดยมาอยู่ที่เวียงจันทน์ ต่อมาได้ข้ามแม่น้ำโขงมาที่ชุมชนบ้านหม้อเมื่อปี พ.ศ. 2380 โดยมีนายหม้อเป็นหัวหน้าพามาตั้งบ้านเรือนอยู่ริมแม่น้ำโขงและเรียกชื่อบ้านเหมือนกับชื่อนายหม้อ ที่ตั้งชุมชนห่างจากตัวจังหวัด 45 กม. ห่างจากตัวอำเภอ 5 กม. มี ปัจจุบันมี 669 ครัวเรือน มีประชากร 2,207 คน (ข้อมูลปี 2558) ชุมชนมีทั้งหมด 8 หมู่บ้าน มี 4 หมู่บ้านที่เป็นไทพวน

เศรษฐกิจไทพวนบ้านหม้อ ส่วนมากประกอบอาชีพทำการเกษตรกรรม ได้แก่ การทำนาปลูกข้าว ซึ่งทำได้ปีละ 2 ครั้ง ทำสวนพืชผัก นิยมปลูกผักตามฤดูกาล เช่น มะเขือเทศ สับปะรด พริก ใบยาสูบ เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีอาชีพค้าขาย โดยเฉพาะค้าขายกับ สปป.ลาว เพราะมีจุดผ่อนปรน เปิดสัปดาห์ละ 3 วัน คือ วันอังคาร วันพฤหัสบดี วันเสาร์

ชุมชนไทพวนบ้านหม้อมีการสืบทอดวัฒนธรรมที่สืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน ได้แก่ ภาษา ความเชื่อ บุญ ประเพณี อาหาร การแต่งกาย ศิลปะการแสดง โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1) ภาษา ไทพวนบ้านหม้อมีภาษาเป็นเอกลักษณ์ เสียงพูดจะลงท้ายด้วยสระ เออ พูดไพเราะ อ่อนหวาน น่ารัก ซึ่งในโรงเรียนบ้านหม้อเหนือ (หลวงปู่เหรียญอุปถัมภ์) ได้บรรจุเป็นภาษาท้องถิ่น “ภาษาไทพวนวันละคำ” เพื่อไม่ให้สูญหายไป โดยฝึกให้เด็กพูดภาษาพวนวันละคำหน้าเสาธง

2) ความเชื่อ ไทพวนบ้านหม้อ มีความเชื่อเรื่องผี ลิงศักดิ์สิทธิ์ และพุทธศาสนา เชื่อในศีลธรรม-จริยธรรม บาปบุญมีจริง เชื่อว่าใครปฏิบัติตามวัฒนธรรมประเพณีจะช่วยทำให้ ครอบครัวของตนมีความสุขความเจริญ สังคมก็จะสงบร่มเย็น นำไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง เชื้อผู้นำทางธรรมชาติ ชุมชนบ้านหม้อมีวัดโพธิ์ชัย วัดธรรมเจดีย์ วัดอรัญญบรรพต วัดหนองตุง และวัดวิปัสสนาผาชัน เป็นศูนย์รวมจิตใจและจัดกิจกรรมต่างๆของชุมชน

ไทพวนบ้านหม้อยังคงยึดมั่น และปฏิบัติตามหลักพุทธศาสนา เมื่อถึงวันสำคัญทางศาสนา ก็จะหยุดพักทำงานเพื่อเข้าร่วมกิจกรรม เช่น งานบุญผะเหวด งานเข้าพรรษา งานออกพรรษา บุญประจำปีของวัดในชุมชน ด้านความเชื่อทางศาสนาไม่ว่าก็ยังมีอยู่ เช่น ความเชื่อเรื่อง บุญเลี้ยงบ้าน (เจ้าแม่ นางอ้าว)

ต้องให้ร่างทรงพาทำพิธี เพื่อให้ชาวบ้านอยู่เย็นเป็นสุข ฝนจะตกต้องตามฤดูกาล นอกจากนี้ชุมชนยังมีแนวทางการใช้ชีวิตคือ “กะล่ำ” เช่น ความเชื่อในวันเข้าพรรษา ห้ามตัดไม้สร้างบ้าน ห้ามแต่งงาน ความเชื่อเรื่องจันทรุปราคาให้เคาะถังข้าวสาร ให้เคาะต้นไม้ เพื่อให้อุคมสมบูรณ์ งานศพถ้ามีคนตายโหงห้ามนำเข้าบ้านให้นำศพไปตั้งไว้ที่วัด ห้ามเผาศพวัน 2 ค่ำ และวันอังคาร งานศพในชุมชนไม่มีสัปเหร่อมีชาวบ้านที่เป็นจิตอาสาช่วยงานจนแล้วเสร็จ ก่อนฌาปนกิจศพจะเปิดหน้าศพเพื่อให้พระ ญาติสนิทได้ดูและล้างหน้าศพ เป็นครั้งสุดท้าย จะไม่ปิดหน้าศพเพื่อให้ทุกคนได้ดูและปลงอนิจจังในสังขาร

ความเชื่อเหล่านี้ ส่งผลให้ไทพวนบ้านหม้อ มีความรัก ความสามัคคี สังคมมีความสงบสุข มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย มีความผูกพันกัน มีน้ำใจต่อกัน ความเชื่อต่างๆเหล่านี้ จึงมีความสำคัญของวิถีชีวิตของไทพวนบ้านหม้อมาก

3) บุญฮีตสิบสอง บุญที่สำคัญมีบุญผะเหวด บุญวันคล้ายวันมรณภาพวันมรณภาพของหลวงปู่เหรียญ วรลาโล และวันมรณภาพของหลวงปู่บุญหนัก ชันติโก บุญเข้าพรรษา บุญออกพรรษา บุญสงกรานต์ บุญประทายข้าวเปลือก บุญต่างๆเหล่านี้ ทำให้ชุมชนไทพวนบ้านหม้อ รักกัน สามัคคีกัน มีน้ำใจต่อกัน

4) ประเพณี ประเพณีสำคัญของไทพวนบ้านหม้อจะมีความสัมพันธ์กับกิจกรรมทางศาสนา ได้แก่ ประเพณีขึ้นปีใหม่ ประเพณีบายศรีสู่ขวัญ ประเพณีแข่งเรือ ประเพณีงานบวช ประเพณีขึ้นบ้านใหม่ ประเพณีต่างๆเหล่านี้ ทำให้ชุมชนไทพวนบ้านหม้อ ได้ทำกิจกรรมร่วมกัน โดยเฉพาะได้รวมญาติพี่น้อง เพื่อนบ้าน เพื่อนในสังคม แม้กระทั่งเพื่อนเก่าสมัยเรียนชั้นประถม มัธยมและระดับมหาวิทยาลัย ส่งเสริมให้เกิดความรัก สามัคคี มีน้ำใจต่อกันและกัน ทำให้ชุมชนเกิดการคุ้มโสม ฮักแพง แบ่งปันกันมากขึ้น

5) อาหาร ไทพวนบ้านหม้อมีอาหารการกิน เป็นที่หลากหลายชนิด แต่ละชนิดขึ้นกับฤดูกาลนั้น แต่ที่ขาดในพาข้าวไม่ได้ เช่น แจ่มมะเขือเทศ แจ่มปลาร้าบอง ลาบ หนาบ เป็นต้น

6) การแต่งกาย ชาวไทพวนบ้านหม้อมีการแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์ คือ หญิงจะนุ่งผ้าถุงยาวคลุมตามข้อมือ เสื้อแขนกระบอกแถบแดงจะเป็นผ้าฝ้ายสวมใส่สบายตัว ชายจะนุ่งเสื้อฝ้ายม่อฮ่อม กางเกงขาก๊วย ผ้าขาวม้าคาดเอวหรือพาดบ่า นอกจากนี้ยังมีการณรงค์ให้นักเรียนแต่งเป็นชุดประจำบ้าน เพื่อปลูกฝังความรักเผ่าพันธุ์ตัวเองให้กับเด็กๆและเยาวชน

ถึงแม้ว่าปัจจุบันจะมีการแต่งกายตามสมัยนิยม แต่เมื่อถึงวันสำคัญของชุมชน เช่น งานบุญ ประเพณี ซึ่งจัดบ่อยครั้ง และงานพิเศษ เช่น งานมะเขือเทศ งานวันสัปดาห์ประรดหวาน งานต้อนรับนักท่องเที่ยว

7) ศิลปะการแสดง/การละเล่น ชุมชนไทพวนมีนิสัยชอบสนุกสนาน ชอบร้องรำทำเพลง ชอบฟ้อนรำ ไม่ว่าจะเป็นงานอะไร ต้องมีศิลปะการแสดงและการละเล่นเสมอ งานบุญประเพณี งานวาระพิเศษต่างๆ เช่น งานประจำปีของวัด จะมีรำวงชาวบ้าน เพื่อความสนุกสนาน และเพื่อทำบุญหาเงินเข้าวัด งาน

ต้อนรับแขกบ้านแขกเมือง งานบายศรีสู่ขวัญ ก็มักจะมีการฟ้อนรำ โดยเฉพาะการรำบายศรี การฟ้อนรำไทพวนมาแสดงในงานเสมอ การแสดงดังกล่าวก็จะแต่งกายด้วยชุดไทพวน ทำให้มีความสุข มีความภูมิใจ เช่น การนำชุดการแสดงฟ้อนรำไทพวน ไปแสดงในงาน สืบสานวัฒนธรรมไทพวน 22 จังหวัด ซึ่งเป็นงานระดับประเทศ เพื่อเป็นการเผยแพร่ วัฒนธรรมไทพวนบ้านหม้อ

การทดลองวิจัยปฏิบัติการ ในการวิจัยปฏิบัติการ ชุมชนวิจัยได้ใช้แนวคิดความเป็นญาติพี่น้อง การเคารพผู้อาวุโส และแนวคิดการมีส่วนร่วมทั้งเด็กและผู้ใหญ่ในการดำเนินงาน ตั้งแต่การวางแผน การออกแบบกิจกรรมและการดำเนินกิจกรรม มีการใช้ภาษาไทพวนในกิจกรรมต่างๆ โดยมีกิจกรรมที่สำคัญ คือ

1. บุญพะเหวด ปีนี้ตรงกับวันที่ 5 - 6 มีนาคม พ.ศ. 2559 จำนวน 2 วัน 1 คืน วันแรกทำบุญตักบาตรเลี้ยงพระ มิมหฺรสปให้ชม ภาคบ้ายแห่พระเวสสันดรเข้าเมือง ภาคคำมีกิจกรรมงานพาแลงที่ชื่อว่าตุ้มโฮมพาแลงฮักแพงไทพวน วันที่ 2 ทำบุญตักบาตรเลี้ยงพระแห่ข้าวพันก้อน ฟังเทศน์ 13 กัณฑ์ แห่กัณฑ์หลอน

วันแรก เวลา 07:00 น. แห่พระอุปคุต เป็นความเชื่อของชาวบ้าน ว่าพระอุปคุตเป็นผู้มีอิทธิฤทธิ์สามารถหยุดพระอาทิตย์และหยุดไม่ให้ ฝนตกในงานบุญ ต่อจากนั้นชาวบ้านจะไปแห่แม่นางอ้าวเพื่ออัญเชิญมาร่วมงาน แล้วทำบุญใส่บาตร ถวายภัตตาหารเช้า ฟังเทศน์ เวลา 15:30 น. ขบวนแห่พระเวสสันดรเข้าเมือง เริ่มต้นจากองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านหม้อ เดินทางถนนริมโขงออกทางหลวงแผ่นดินไปถึงวัดเป็นระยะทาง 1.5 กิโลเมตร โดยชาวบ้านและเยาวชนใส่ชุดไทพวน หญิงจะนุ่งผ้าถุงยาวคลุมตาตุ่ม เสื้อแขนกระบอกแถบแดงจะเป็นผ้าฝ้ายสวมใส่สบายตัว ชายจะนุ่งเสื้อฝ้ายม่อฮ่อม กางเกงขาก๊วย ผ้ากะม้าคาดเอวหรือพาดบ่า ในขบวนแห่จะมีภาวาดเรื่องพระเวสสันดรชาดก ตัวละครแต่งกายเป็นพระเวสสันดร พระนางมัทรี กัญหา ซาลิ ชุชก และมีขบวนฟ้อนรำของเยาวชน และชาวบ้านร่วมขบวนแห่ เมื่อถึงวัดพระเทศน์มาลัยหมื่น มาลัยแสน 2 กัณฑ์ เวลา 18:30 น. กิจกรรมพาแลง จำนวน 75 พา ชาวบ้านและแขกทยอยมาร่วมงานประมาณ 700 คน อาหารที่จัดเป็นอาหารพื้นบ้านไทพวนคือ แกงเห็ด นึ่งปลา แจ่วมะเขือเทศ นึ่งผักไก่ทอด ข้าวเหนียว และน้ำดื่ม การแสดงบนเวที มีรายการแสดงคือ การแสดงโปงลาง การฟ้อนรำไทพวน 4 ชุด ปิดงาน 22:00 น. **วันที่สอง** จัดขบวนแห่ข้าวพันก้อน (ข้าวเหนียวปั้นเป็นเล็กๆ ใช้ไม้เสียบ) มีเมียง 1,000 คำ มีหมาก 1,000 คำ ทำบุญตักบาตร ถวายภัตตาหารเช้า ฟังเทศน์ 14 กัณฑ์ แล้วชาวบ้านจะแห่กันหลอนเข้าวัด (กัณฑ์หลอนจะแห่เข้ามาตอนพระเทศน์ 13 กัณฑ์ ไม่ได้เพราะเชื่อว่าถ้าแห่เข้ามาตอนพระเทศน์เครื่องกัณฑ์หลอนจะต้องนำถวายพระที่เทศน์) และถวายกัณฑ์หลอน

ผลการดำเนินงานพบว่า ชาวบ้านเข้าร่วมจำนวนมาก มีความร่วมมือ มีน้ำใจ ช่วยเหลือกัน และกัน ชุมชน/องค์กร/หน่วยงานต่างๆ ให้ความร่วมมือให้ความสนใจและเข้าร่วมกิจกรรมมาก ชุมชนอยากให้อำนาจจัดกิจกรรมพาแลงทุกปี

2. บุญเลี้ยงบ้าน ในยุคเดิมชาวบ้านจะมีความเชื่อผีเรื่องเจ้าแม่นางอ้วมาก แม่ตู้ศรี อุตะมะ ถึงประวัติความเป็นมาของเจ้าแม่นางอ้ว (ญาแม่นางอ้ว) ว่า เมื่อก่อนไทพวนบ้านหม้อจะนับถือผีมาก ในหมู่บ้านหม้อมีนางปัดเป็นร่างทรง ซึ่งสมัยนั้นเรียกนางปัดว่า “แม่เลี้ยง” ทุกปีชาวบ้านจะนำดอกไม้ เครื่องเซ่น (ทำขัน 5 ข้าวต้มเป็นกิบน้อยๆ 2 กิบมัดใส่กัน มีข้าว มีไข่) ไปไหว้ “แม่เลี้ยง” ที่บ้าน (บ้านของนางปัด) ต่อมานางปัดตาย ชาวบ้านไม่มีผีที่จะนับถือ แต่มีเจ้าแม่นางอ้วซึ่งเป็นเสี้ยว (เพื่อนรัก) กับนางนาก ได้เข้ามาสิงนางนาก ชาวบ้านได้ยื่นกัณฑ์ไปนับถือเจ้าแม่นางอ้วมากขึ้นๆ เมื่อครบรอบปี นางเทียมที่อยู่ต่างหมู่บ้านและในหมู่บ้านจะทำพิธีเลี้ยงเจ้าแม่นางอ้วที่บ้านของนางนากเป็นประจำทุกปี เมื่อปี พ.ศ. 2542 นายอุดร โยธา กำนันตำบลบ้านหม้อ ได้ป่วยหนักจึงได้ทำพิธีบนเจ้าแม่นางอ้ว ว่าถ้าหายจากอาการป่วยจะสร้างหอ (ที่อยู่) ให้เจ้าแม่ ต่อมาไม่นานนายอุดรหายจากอาการป่วยจึงสร้างหอเพื่อเป็นที่สิงสถิตของเจ้าแม่นางอ้ว สถานที่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำโขง ทางทิศตะวันออกของหมู่บ้านหม้อ และอยู่หัวบ้านของเขตบ้านหม้อ ตรงข้ามคอนชิงชู ต่อมาการเลี้ยงบ้านได้ย้ายสถานที่จากบ้านนางนากไปเลี้ยงที่หอเจ้าแม่นางอ้วมาจนถึงปัจจุบันนี้ หลังจากนางนากเสียชีวิตเจ้าแม่นางอ้วได้ย้ายไปสิงนางบุญดึก จงสมชัย (เป็นหญิงที่มีรูปร่างสูงผิวขาวหน้าตาสวยงามมาก) เมื่อนางบุญดึกเสียชีวิตย้ายไปสิงร่างของนางทองมาก ซึ่งมีรูปร่างหน้าตาสวยงามเหมือนกัน และเมื่อนางทองมากเสียชีวิตเจ้าแม่ย้ายไปสิงนางหนูเทียน โขงแก้ว มาจนถึงทุกวันนี้

ความเชื่อเจ้าแม่นางอ้ว เชื่อกันว่าถ้าใครมีความทุกข์ หรือมีความปรารถนาอยากจะได้ในสิ่งที่ตนเองต้องการ จะมากราบไหว้พร้อมกับบนบานสานกล่าว ด้วยเครื่องเซ่น เช่น เหล้าไหไก่ตัว หรือ บะบน ด้วยหัวหมู เหล้า เป็นต้น แล้วจะได้ในสิ่งที่ตนเองปรารถนา ประสบความสำเร็จตามที่บนไว้ มีความสบายใจ ทำให้เจริญรุ่งเรือง ปลอดภัยจากอันตรายทั้ง

นางเทียม (ร่างทรง) จะทำพิธีเลี้ยงท้าววันเลี้ยงบ้าน และอาหารที่ใช้เป็นเครื่องบวงสรวง ซึ่งจัดในช่วงเดือน 6 (มิถุนายน) และต้องเป็นวันพุธ ก่อนวันเลี้ยงบ้าน จะมีคณะกรรมการออกรับบริจาคปัจจัยจากชาวบ้านทุกครัวเรือน เพื่อนำไปจัดหาเครื่องบวงสรวง พิธีการในวันบวงสรวงวันงาน ชาวบ้านจะถือกระติบข้าว กรวยบูชาและผลไม้ไปร่วมพิธีด้วย จะมีการจัดโต๊ะบวงสรวง การรำบวงสรวง (ชาวบ้านจะซ้อมกันเอง) ซึ่งแต่เดิมนางเทียมและบริวารจะเป็นผู้รำถวายเอง ปัจจุบันจะมีชาวบ้านและเยาวชนร่วมกันรำบวงสรวง ก่อนนางเทียมและบริวารจะรำ เป็นต้น

3) บุญวันคล้ายวันมรณภาพของหลวงปู่เหรียญ วรลาโล และบุญวันคล้ายวันมรณภาพของหลวงปู่บุญหนัก ขันติโก

วันมรณภาพของหลวงปู่เหรียญ วรลาโก ซึ่งจัดตรงกับวันที่ 5 มิถุนายน ของทุกๆปี หลวงปู่มรณภาพไปแล้ว 7 ปี หลวงปู่เป็นชาวบ้านหม้อโดยกำเนิด หลวงปู่เป็นพระปฏิบัติที่ยึดเหนี่ยวทางใจและเป็นที่เคารพ ศรัทธาของคนทั่วไป จะเห็นได้จากลูกศิษย์ท่านมากมายมีทั่วประเทศชาวบ้านจะไปร่วมทำบุญใส่

บาตร ทำโรงงานข้าวอาหาร/น้ำที่วัดอรัญญบรรพตเป็นจำนวนมากเพื่อเป็นการทำบุญให้กับหลวงปู่เหรียญ วรลาโภ **วันแรก** วันที่ 3 มิถุนายน พ.ศ. 2559 เป็นวันเตรียมสถานที่และเตรียมงาน เตรียมสถานที่เช่น ทำความสะอาด จัดสถานที่ทางศาสนา กางเต้นท์โรงงาน ล้างถ้วยชาม จัดดอกไม้ จัดของถวายพระ เตรียมถ้วยชาม อุปกรณ์อาหาร เตรียมที่พัก จัดติดตั้งเครื่องเสียงและอื่นๆ ทั้งวัน บรรยากาศเป็นไปด้วยความสุขทุกฝ่ายทำหน้าที่โดยไม่ต้องเตือน มีคณะโรงงานที่ถูกศิษย์ของหลวงปู่ มาจากต่างจังหวัดหรือต่างอำเภอมากถึง 25 โรงงาน **วันที่สอง** วันที่ 4 มิถุนายน พ.ศ. โรงงานเริ่มแจกอาหาร น้ำดื่มตลอดทั้งวันให้กับผู้มาร่วมทำบุญ เวลา 19:00 น. ทุกคนจะไปพิธีเจริญพระพุทธมนต์เย็นและฟังการแสดงพระธรรมเทศนา พระสงฆ์จำนวน 90 รูปถวายปัจจัยไทยธรรมแก่พระภิกษุสงฆ์ **วันที่สาม** วันที่ 5 มิถุนายน พ.ศ. 2559 เวลา 07:30 น. พิธีตักบาตรพระสงฆ์ 100 รูป และถวายภัตตาหารเช้า มีผู้เข้าร่วมงานประมาณ 1,500 – 2,000 คน

บุญหลวงปู่บุญหนัก ขันติโก ตรงกับ วันที่ 3 กันยายน ของทุกปีซึ่งเป็นวันคล้ายวันมรณภาพของหลวงปู่ กิจกรรมนี้เพิ่งจะเริ่มทำได้ 2 ปี หลวงปู่เป็นชาวบ้านหม้อโดยกำเนิด เป็นพระปฏิบัติ จากการเล่าต่อกันว่าครั้งหนึ่ง มีชาวบ้าน 2 คน นำของไปถวาย หลวงปู่ แต่พอไปถึงหน้าประตูโรงเรียน (ซึ่งวัดและโรงเรียนบ้านหม้อเหนือตั้งอยู่ในพื้นที่เดียวกัน) ชาวบ้านคนหนึ่งเกิดเปลี่ยนใจจึงนำของที่ตนเองเอามาไปห้อยไว้ที่ประตูโรงเรียน แล้วเดินเขาไปหาหลวงปู่ พอไปถึง หลวงปู่ก็ถามขึ้นว่า ทำไมถึงไม่เอาของมาให้ปู่เอาไปแขวนไว้ประตูทำไม และอีกครั้งหนึ่งใกล้วันหอยออก ชาวบ้าน 3 คน ชวนกันไปขอหอยกับหลวงปู่แต่ก่อนไปทั้ง 3 คน คิดไว้แล้วว่าตนเองชอบเลขใด เมื่อเดินทางไปถึงก็ขึ้นไปกราบหลวงปู่ หลวงปู่ก็โยนกระดาดเลขตรงกับที่คิดไว้ โดยทั้ง 3 คนนี้ยังไม่ทันจะพูดอะไรเลย และยังมีเรื่องเล่าของชาวบ้านอีกหลายเรื่องจึงทำให้ชาวบ้านเชื่อว่าหลวงปู่มีอิทธิฤทธิ์

4) บุญออกพรรษาและไหลเรือไฟ ประเพณีวันออกพรรษา ในยุคดั้งเดิมชาวบ้านจะทำบุญตักบาตรที่วัดโพธิ์ชัยซึ่งอยู่กลางหมู่บ้าน โดยนิมนต์พระจากวัดทั้ง 5 วัดที่อยู่ในหมู่บ้านมารวมที่เดียวกัน ชาวบ้านจะแต่งกายสวยงามด้วยเสื้อเข้ารูปผ้าลูกไม้ ผ้าไหมหรือผ้าฝ้ายสีสวยงาม นุ่งผ้าซิ่นยาวคลุมตามด้วยผ้าเดียวกันสวมใส่เครื่องประดับ เช่น สร้อยทอง สร้อยไข่มุก สร้อยเงิน กำไล คຸ້ມໜູ มาตักบาตรเทโว ขนมนำไปใส่บาตรก็จะทำเอง เช่น ข้าวต้มผัด ขนมหั่น (ขนมเทียน) ขนมวุ้น ขนมข้าวปาด (ขนมเปียกปูน) ตอนกลางคืนก็จะมีไหลเรือไฟ เล่นไหล (ไหลคืออุปกรณ์ที่ทำด้วยไม้ไผ่ที่มีเส้นผ่าศูนย์กลางความกว้างประมาณ 4 – 5 นิ้ว ยาวประมาณ 1 – 1.20 เมตร แล้วเจาะรูเพื่อใส่ดินระเบิดหรือแก๊ส แล้วใช้ไฟจุดทำให้เสียงดัง ใช้เล่นในวันออกพรรษา) หน้าบ้านทุกบ้านจะจุดเทียนเพื่อบูชาเจ้าที่และทำกระทงจากใบตองไปลอยในแม่น้ำโขง เพื่อเป็นการขอขมาแม่น้ำและเพื่อนำสิ่งที่ไม่ดีไม่งามโดยการตัดเล็บ ตัดผม และบางทีก็ใส่เงินด้วยแล้วนำไปปล่อยตามแม่น้ำโขง

ในปัจจุบัน ก่อนวันที่ 15 ตุลาคม พ.ศ. 2559 ผู้นำและชาวบ้านจะออกมาที่วัดเพื่อทำเรือไฟ/ทำโคมไฟ/ทำกระทงและกระทงสายตลอดทั้งวัน วันที่ 16 ตุลาคม พ.ศ. 2559 ภาคเช้า จะมีพิธีตักบาตรและถวายอาหารเช้าแด่พระภิกษุ โดยประชาชนในหมู่บ้านจะมาทำบุญที่วัดธรรมเจดีย์ ภาคบ่าย จะมีพิธีสะเดาะเคราะห์ (พิธีจ้ำ) ตามประเพณีเดิมมีการปั้นข้าวเหนียวเป็น 1 คำเล็กๆ นำไปไว้จ้ำตามตัวเชื่อว่าเป็นการดูดเอาสิ่งไม่ดีไม่งามออกจากร่างกายไป เช่น โรคภัยไข้เจ็บ ความทุกข์ ความจน ดัดเล็บตัดผมใส่ลงในกระทงด้วยเชื่อว่าเป็นการตัดสิ่งที่ไม่ดีไม่งามออกไปให้เหลือไว้แต่สิ่งดีๆ ภาคค่ำ ที่วัดจะมีพิธีเวียนเทียน เมื่อเวียนเทียนเสร็จก็จะเป็นการไหลเรือไฟ/กระทงสาย/ลอยกระทง ของไทพวนบ้านหม้อทั้ง 4 หมู่บ้านในแม่น้ำโขง วันต่อมา ภาคเช้า มีพิธีตักบาตรเทโว และถวายอาหารเช้าแด่พระภิกษุ โดยประชาชนทุกหมู่บ้านและทุกวัดที่อยู่ในหมู่บ้านต้องมารวมทำที่เดียวกัน

งานพาดงในบุญออกพรรษาไหลเรือไฟปี พ.ศ. 2559 ไม่ได้จัดทำตามกำหนดการ เพราะเกิดเหตุการณ์สำคัญ คือ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 เสด็จสวรรคต เพื่อเป็นการถวายความอาลัยแด่พระองค์ท่าน ชุมชนและทีมวิจัยจึงงดจัดงานพาดงดังกล่าว

สรุปผลการวิจัย

รูปแบบที่ใช้ในการฟื้นฟูประเพณีวัฒนธรรมไทพวนเพื่อเสริมสร้างการคุ้มโฮม อักแพง แบ่งปันแบบไทพวนบ้านหม้อ มีแนวคิดการฟื้นฟู คือ ความเป็นญาติพี่น้อง โครงสร้างการทำงานมีระบบอาวุโสประยุกต์ที่เอื้ออำนวยให้คนรุ่นใหม่เป็นตัวขับเคลื่อนงาน โดยมีวัฒนธรรมต่างๆ เป็นทั้งกระบวนการ กลไกและกิจกรรมในการสร้างการคุ้มโฮม

ผลของการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้น 1) ทำให้ทีมวิจัยได้ร่วมกันวางแผนออกแบบกิจกรรม 2) ทีมวิจัยและเครือข่ายชุมชนได้ร่วมกันจัดกิจกรรม 3) มีการแบ่งบทบาทหน้าที่ในการทำงาน 4) เกิดความรับผิดชอบที่ไม่มีใครต้องบังคับ 5) ทำให้นักวิจัยและเครือข่ายชุมชนมีความรู้ทักษะในการวิเคราะห์กิจกรรม ทักษะในการพูดต่อสาธารณชน โดยเฉพาะเยาวชนมีความรู้ความเข้าใจ ในการทำวิจัยเกิดความภาคภูมิใจ และสามารถสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีของไทพวนบ้านหม้อได้ต่อไป

ในระดับชุมชน ทำให้ชาวบ้านผู้เข้าร่วม 1) ได้ทำกิจกรรมร่วมกัน 2) ญาติพี่น้องที่อยู่ต่างชุมชน และที่ไปทำงานต่างถิ่นได้พบปะกัน 3) ชุมชนได้ฟื้นฟูกิจกรรมพาดง ฟื้นฟูชมรมไทพวน 4) ชุมชนไทพวนบ้านหม้อ มีความรู้ความเข้าใจ มีความรู้ ความสามารถ และมีทักษะเกี่ยวกับการวิจัยแบบมีส่วนร่วม ทำให้ทุกคนรู้เรื่อง ทุกภาคส่วน องค์กร หน่วยงานต่างๆที่อยู่ในชุมชน มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม 5) เกิดความรับผิดชอบร่วมกัน

การฟื้นฟูคุณค่าวัฒนธรรมดังกล่าวทำคนในชุมชนมีความสุขใจ ที่ลึกซึ้งในระดับจิตวิญญาณเกิดจิตอาสารับผิดชอบต่องานต่างๆ ก่อให้เกิดสุขภาพทางสังคม นอกจากนี้ ยังก่อให้เกิดคุณค่าทางเศรษฐกิจ โดยมี

หน่วยงานต่างๆ เข้ามาส่งเสริมการประกอบอาชีพ โดยให้ความรู้และตั้งวิสาหกิจชุมชนในหมู่บ้าน เช่น กลุ่มปลาสาม ปลาแรบอง สับปะรดแปรรูป สมุนไพร กลุ่มเห็ด กลุ่มเต้าหู้ไข่ กลุ่มเลี้ยงปลาหมอในกระชัง เป็นต้น

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการวิจัย

1. ทีมวิจัยมีความมุ่งมั่นตั้งใจในการทำงาน
2. กลุ่มผู้นำ เช่น นายกองค์การบริหารส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้บริหารโรงเรียน ให้ความร่วมมือทุกครั้ง ทำให้งานวิจัยดำเนินการไปได้ด้วยความราบรื่น
3. มีเยาวชนเป็นทีมงานในการทำวิจัย ซึ่งเยาวชนเป็นสื่อกลางในการดึงพ่อแม่ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น
4. การมีส่วนร่วมของชุมชนทั้งเด็กและผู้ใหญ่ รวมกลุ่ม องค์กรหน่วยงาน

ปัญหา/อุปสรรค ในการดำเนินการ

1. เนื่องจากทีมวิจัยบางส่วนเคยทำงานวิจัยมาบ้าง แต่งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ทีมวิจัยไม่คุ้นเคยมาก่อน จึงทำให้ทีมวิจัยไม่เข้าใจ มีมุมมองและแนวคิดอีกแบบหนึ่ง การออกแบบเครื่องมือกว่าทีมวิจัยจะเรียนรู้และเข้าใจ ทีมวิจัยต้องใช้เวลามากพอสมควร ประกอบกับช่วงนั้นเป็นฤดูฝน ฤดูทำนา ชาวบ้านหม้อซึ่งมีอาชีพหลัก คือ การทำนา จึงทำให้ชาวบ้านไม่มีเวลาให้ข้อมูลและเวลาที่ทีมวิจัยออกไปเก็บข้อมูลก็จะพบว่าชาวบ้านไม่อยู่บ้าน จึงทำให้การทำงานล่าช้าออกไปบ้าง
2. ทีมงานวิจัย มีเวลาว่างไม่ตรงกัน โดยเฉพาะข้าราชการ ครู เยาวชน จะติดงานประจำ จึงทำให้งานวิจัยเกิดความล่าช้า
3. ชาวบ้านบางส่วนให้ความสนใจน้อย ไม่มีเวลาให้ทีมงานวิจัย

ข้อเสนอแนะต่อการทำวิจัย

1. ต้องมีกระบวนการ/กิจกรรมสร้างความตระหนักให้ทีมงานวิจัยหลักให้มีความอดทน มีความรับผิดชอบ มีความเสียสละ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม
2. ใช้ความเป็นญาติพี่น้องในการทำงานจะทำให้งานดำเนินไปด้วยดี
3. ทีมงานวิจัยควรประกอบด้วยบุคคลหลายฝ่าย ทั้งช่วงวัยและบทบาทหน้าที่ทางสังคม เช่น เยาวชน ผู้สูงวัย ข้าราชการเกษียณ ผู้รู้ ผู้นำหมู่บ้าน กลุ่มและองค์กรหน่วยงาน
4. ประชาสัมพันธ์ให้มากขึ้น โดยเฉพาะหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง/บุคคลที่เกี่ยวข้อง
5. ควรนำศักยภาพด้านวัฒนธรรมไปสู่การสร้างเศรษฐกิจรายได้ให้กับชุมชน

สารบัญเรื่อง

หน้า

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

ก – ฅ

บทที่ 1 บทนำ

1.1 ความสำคัญของการวิจัย	1
1.2 คำถามการวิจัย	2
1.3 วัตถุประสงค์	3
1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	3
1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ	3

บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรม	6
2.1.1 แนวคิด	6
2.1.2 ความหมาย	7
2.1.3 การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม	10
2.1.4 ขอบข่ายงานวัฒนธรรม	15
2.2 แนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม	
2.2.1 แนวคิด	16
2.2.2 ลักษณะสำคัญ	18
2.2.3 การวิเคราะห์ข้อมูลและวิธีนำเสนอ	19
2.2.4 บทบาทของนักวิจัยภายนอก	19
2.2.5 ระเบียบวิธี	19
2.3 แนวคิดเครือข่ายและความสัมพันธ์ทางสังคม	23
2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	24
2.5 กรอบแนวคิด	27

สารบัญเรื่อง (ต่อ)

หน้า

บทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย

3.1 ขอบเขตการวิจัย	29
3.1.1 ขอบเขตพื้นที่	29
3.1.2 ขอบเขตเนื้อหา	30
3.1.3 กลุ่มเป้าหมาย	30
3.2 กระบวนการวิจัย	31
3.2.1 การพัฒนาโจทย์วิจัย	31
3.2.2 การสร้างเครื่องมือเก็บข้อมูล	34
3.2.3 เครื่องมือเก็บข้อมูล	37
3.2.4 การเก็บข้อมูล	38
3.2.5 การวิเคราะห์ข้อมูล	41
3.2.6 การคืนข้อมูลชุมชน	41
3.2.7 การทดลองปฏิบัติการ	44
3.2.8 การเขียนรายงานวิจัย	45

บทที่ 4 ผลการวิจัย

4.1 ความเป็นมาและบริบทชุมชนไทพวนบ้านหม้อ	47
4.1.1 ประวัติความเป็นมา	47
4.1.2 บริบทชุมชนบ้านหม้อ	49
4.2 วัฒนธรรมชุมชนไทพวนบ้านหม้อ	
4.2.1 ภาษา	59
4.2.2 ความเชื่อความศรัทธา	62
4.2.3 บุญฮีตสิบสอง	67
4.2.4 ประเพณี	72
4.2.5 อาหาร	76
4.2.6 การแต่งกาย	77
4.2.7 ศิลปะการแสดง	79
4.3 แนวทางการฟื้นฟูคุณค่าวัฒนธรรมไทพวน	81
4.3.1 บุญพะเหวด	83

สารบัญเรื่อง (ต่อ)

หน้า

บทที่ 4 ผลการวิจัย (ต่อ)

4.3.2 วันคล้ายวันมรณภาพหลวงปู่เหรียญ วรลาโภ	87
4.3.3 ประเพณีเลี้ยงบ้าน	88
4.3.4 บุญวันคล้ายวันมรณภาพหลวงปู่บุญหนัก ชันดีโก	90
4.3.5 บุญออกพรรษา/ไหลเรือไฟ	91
4.4 สรุปคุณค่าที่เกิดจากการจัดกิจกรรมปฏิบัติการ	95
4.4.1 คุณค่าด้านด้านสังคมและเศรษฐกิจ	95
4.4.2 คุณค่าทางด้านสุขภาพ	96
4.4.3 คุณค่าทางด้านสิ่งแวดล้อม	96

บทที่ 5 สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

5.1 ข้อค้นพบตามวัตถุประสงค์และการอภิปรายผล	97
5.1.1 ความเป็นมา บริบทชุมชนและวัฒนธรรมชุมชนตั้งอดีตถึงปัจจุบัน	97
5.1.2 คุณค่าและพัฒนาการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมไทพวนของชุมชนบ้านหม้อตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน	99
5.1.3 รูปแบบการฟื้นฟูคุณค่าวัฒนธรรมของชุมชนบ้านหม้อสู่การเสริมสร้างการคุ้มโฮม ฮักแพงแบ่งปัน	107
5.2 คุณค่าที่เกิดจากการดำเนินการวิจัย	114
5.3 ปัญหาอุปสรรคและแนวทางแก้ไขในการดำเนินการวิจัย	115
5.4 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยเพื่อท้องถิ่น	116
5.5 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป	116

บรรณานุกรม	117
------------	-----

ภาคผนวก

ภาพประกอบงานวิจัย	121
ข้อคิดเห็นของเยาวชน	122
รายชื่อทีมวิจัยชุมชน	127

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	จำนวนครัวที่เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์	30
2	จำนวนประชากรตำบลบ้านหม้อ	53
3	จำนวนครอบครัวไทพวน	54
4	สรุปลำดับเหตุการณ์สำคัญชุมชนบ้านหม้อ	59
5	ตัวอย่างภาษาไทพวน	60
6	ปฏิทินบุญประเพณี	76
7	สรุปบุญ/ประเพณีที่ทดลองปฏิบัติการ	94

สารบัญภาพประกอบ

ภาพประกอบที่	หน้า
1	การมีส่วนร่วมการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
2	ต้นไม้แห่งคุณค่า
3	สถานภาพสื่อพื้นบ้าน
4	กรอบแนวคิด
5 - 6	อบรมแนวคิดกระบวนการและออกแบบงานวิจัย
7	ออกแบบงานวิจัยชุมชน
8 - 9	ออกแบบงานวิจัยชุมชน
10 - 11	สัมภาษณ์ผู้สูงวัยและสัมภาษณ์พระภิกษุ
12	สัมภาษณ์ผู้นำ
13	สนทนากลุ่มเยาวชน
14	แผนที่เดินดิน
15	เวทีประชาคมบ้านหม้อ หมู่ที่ 7
16	เวทีประชาคมบ้านหม้อ หมู่ที่ 1
17	เวทีประชาคมบ้านหม้อ หมู่ที่ 2
18	เวทีประชาคมบ้านหม้อ หมู่ที่ 8
19	ท่านอรัญ ศรีเวียงชัย และ นางจินรี ใจขาน อดีตเจ้าของคอนซิงซู
20	แผนที่แสดงอาณาเขตพื้นที่ชุมชนไทพวนตำบลบ้านหม้อ
21	ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อนพึ่ง (ภา) ยามยาก
22	จุดผ่อนปรนไทย-ลาว
23	สับประรดกวน กล้วยอบเนย ไข่สับประรดและหิ๊สับประรด
24	ลูกประคบสมุนไพร
25 - 26	บุญเลี้ยงบ้านของชาวบ้านหม้อ
27	หลวงปู่เหรียญ วรลาโภ
28	หลวงปู่บุญหนัก ชันติโก
29 - 30	ตักบาตรหน้าบ้าน
31	บุญประทายข้าวเปลือก
32	บุญเดือนสี่ (บุญมหาชาติ)
33 - 34	บุญสงกรานต์ และการก่อเจดีย์ทราย

35	ขบวนแห่เทียนบุญเข้าพรรษา	70
สารบัญภาพประกอบ (ต่อ)		

ภาพประกอบที่	หน้า	
36	ห่อข้าวสาก	70
37 - 38	บุญออกพรรษาไหลเรือไฟ	71
39	บุญกฐิน	72
40	แจ่วหมากเหล่น	77
41 - 42	ปลาสาม	77
43	เครื่องแต่งกายผู้หญิงไทพวนบ้านหม้อ	78
44	เครื่องแต่งกายผู้ชายไทพวนบ้านหม้อ	79
45	เครื่องแต่งกายเด็กผู้ชาย/เด็กผู้หญิงไทพวนบ้านหม้อ	79
46 - 47	งานคุ้มโฮมพาแลงไทพวน	80
48	วงดนตรีพื้นเมืองต้อนรับนักท่องเที่ยว	80
49	งานคล้ายวันมรณภาพหลวงปู่เหรียญ วรลาโภ	88
50	ประเพณีเลี้ยงบ้านไทพวนบ้านหม้อ	89
51 - 52	งานคล้ายวันมรณภาพหลวงปู่บุญหนัก ชันติโก	91
53	รูปแบบการฟื้นฟูประเพณีวัฒนธรรมให้เสริมสร้างการคุ้มโฮม ฮักแพง แบ่งปัน	114

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญของการวิจัย

ตำบลบ้านหม้อ อำเภอสรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย เป็นตำบลหนึ่งที่มีชุมชนชาติพันธุ์ไทพวน ซึ่งคนไทพวนกลุ่มนี้อพยพมาจากเชียงขวาง แขวงหลวงพระบาง เข้ามาอาศัยอยู่แขวงเวียงจันทน์ ต่อมาเมื่อคนมีจำนวนมากขึ้น นายหม้อจึงพาผู้คนข้ามแม่น้ำโขงมาอาศัยอยู่บ้านหม้อ และได้เลือกทำเลที่ตั้งบ้านเรือนติดแม่น้ำโขง จนเป็นที่มาของสำนวนที่ว่า “บ้านหม้อท่า นาตินบ้าน” แปลว่าหมู่บ้านติดกับแม่น้ำ นาติดกับบ้าน (บันทึกหลวงปู่บุญหนัก ชันติโก พระอริยสงฆ์ของบ้านหม้อ) ต่อมาในปี พ.ศ. 2380 คนไทพวนได้พากันสร้างวัดลำควน ซึ่งปัจจุบันคือวัดธรรมเจดีย์ (บันทึกประวัติการก่อสร้างวัดธรรมเจดีย์ บ้านหม้อ หมู่ที่ 7) ระหว่างชุมชนบ้านหม้อกับฝั่งเวียงจันทน์มีเกาะกลางลำน้ำโขงเรียกว่า ดอนเลื่องซู้ มีความเป็นมาว่าในช่วงสงครามฮ่อผู้ชายจะเอาผู้หญิงและเด็กมาซ่อนไว้ (เลื่องภาษาพวนหมายถึงซ่อน) ต่อมาในยุคล่าอาณานิคมฝรั่งเศสเข้ามาเมื่อทริพล ผู้ที่ดูแลดอนเลื่องซู้ คือ ซองมารี ออภูดปาวิ (สัมพันธ์กับ พ.ศ. 2427 : ซองมารี ออภูดปาวิ หรือ ม.ปาวิ ปู่ของท่านอั่งรี ศรีเวียงชัย สามีนางจันรี ใจขาน ซึ่งเป็นชาวไทพวนบ้านหม้อ) ปัจจุบันดอนเลื่องซู้เพี้ยนเป็นดอนชิงซู้

ตำบลบ้านหม้อประกอบด้วย 8 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 1 บ้านหม้อ หมู่ที่ 2 บ้านหม้อ หมู่ที่ 3 บ้านทุ่งสว่าง หมู่ที่ 4 บ้านบ้านป่าสัก หมู่ที่ 5 บ้านท่ากฐิน หมู่ที่ 6 บ้านยางคำ หมู่ที่ 7 บ้านหม้อ หมู่ที่ 8 บ้านหม้อ พื้นที่ทำการวิจัยเป็นชุมชนไทพวนบ้านหม้อ 4 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 1, 2, 7 และหมู่ที่ 8 ซึ่งมีประชากรไทพวนในชุมชนจำนวน 2,339 คน หรือร้อยละ 67 ของประชากร (ที่มา: ทะเบียนราษฎร ณ 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2556)

จากอดีตที่ผ่านมาไทพวนบ้านหม้อเป็นคนขยันทำมาหากิน ในชุมชนบ้านหม้อมีภาษาไทพวนในการสื่อสาร มีวิถีชีวิตที่อาศัยการอยู่ร่วมกับธรรมชาติ เช่น อาหารจากป่า อาหารจากน้ำ ฯลฯ มีบุญประเพณีเดียวกัน มีความเผื่อแผ่ เอื้อเฟื้อและการแบ่งปันการผลิตทุกอย่างเพื่ออยู่เพื่อกิน ชอบทำบุญทำทาน อยู่กันเป็นครอบครัวใหญ่ ดังคำกล่าวที่ว่า “กินข้าวฮ่วมพา กินปลาฮ่วมถ้วย กินกล้วยฮ่วมหวี กินปีฮ่วมกาบ อาบน้ำฮ่วมท่า” ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ของไทพวนบ้านหม้อที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา สะท้อนความรักความผูกพันในครอบครัว ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน คนไทพวนบ้านหม้อมักเป็นคนจิตใจดี มีน้ำใจ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และแบ่งปัน จะเห็นได้จากงานบุญต่างๆ ก่อนถึงวันทำบุญญาติพี่น้องหรือเพื่อนบ้านก็จะมาโสม (ตุ้มโสม) กันที่บ้านงานเพื่อวางแผนการช่วยงานโดยที่เจ้าภาพไม่ได้เชิญ ทุกคนมาด้วยความเต็มใจ ต่างจะนำข้าวปลาอาหารไปช่วยงาน ใครไม่มีอะไรก็จะช่วยแรง ทุกคนจะช่วยงานบุญอย่างมีความสุข นี่คือการ “ฮักแพงแบ่งปัน” ของไทพวนบ้านหม้อ และนอกจากนั้นชาวไทพวนบ้านหม้อยังมีศูนย์รวมจิตใจคือ หลวงปู่ เจริญ วรลาโภ วัดอรัญญบรรพต ตำบลบ้านหม้อ เชื่อว่าพี่น้องชาวไทยและพุทธศาสนิกชนจะรู้จักหลวงปู่เป็นอย่างดี ซึ่ง

นามสกุลเดิมของหลวงปู่ คือ “ใจขาน” เป็นตระกูลเก่าแก่ของไทพวนบ้านหม้อ ซึ่งเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดความรักและสามัคคีกันมากขึ้น

แต่ปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี ที่มีบทบาทกับชุมชนมาก ก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งด้านการเมืองการปกครอง ปัญหาการใช้เทคโนโลยีมากเกินไป เกิดค่านิยมในการใช้วัตถุหรือใช้เงินเข้ามาแทนที่คุณค่าทางจิตใจ ทำให้คนในชุมชนลดความสนใจในวัฒนธรรมชาติพันธุ์ ซึ่งเป็นรากฐานทางจิตใจของตนเอง จากที่เคยรักกันสามัคคีกันมีน้ำใจต่อกันช่วยเหลือกัน ทุกอย่างก็จะเปลี่ยนไปเป็นการใช้เงินเป็นใหญ่ มีความเห็นแก่ตัวมากขึ้น ขาดความรัก ความสามัคคี ขาดการมีน้ำใจ ต่างจากวิถีชีวิตของประเพณีวัฒนธรรมไทพวนบ้านหม้อในอดีตที่เกื้อกูลซึ่งกันและกัน ดังนั้นคณะทีมวิจัย ซึ่งเป็นลูกหลานของชาวไทพวนบ้านหม้อจึงเล็งเห็นความสำคัญของการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วม โดยใช้วัฒนธรรมประเพณีไทพวนในการเริ่มต้นของการ “ตุ้มโฮม” เหมือนดังเช่นในอดีต เพื่อให้ชาวไทพวนบ้านหม้อมีความเอื้อเพื่อ “ฮักแพง แบ่งปัน” โดยผ่านกระบวนการฟื้นฟูคุณค่าของประเพณีวัฒนธรรมไทพวนบ้านหม้อแบบดั้งเดิม สร้างจิตสำนึกใหม่ ให้เยาวชนรุ่นหลังได้ตระหนัก ได้ภาคภูมิใจในรากเหง้าทางภูมิปัญญาของตนเอง ก่อนที่สิ่งเหล่านี้จะล่มสลายไปกับกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางกระบวนการความคิดและการเปลี่ยนแปลงสังคมยุคใหม่

1.2 คำถามวิจัย

1.2.1 คำถามวิจัยหลัก

รูปแบบการฟื้นฟูคุณค่าของประเพณีวัฒนธรรมไทพวนเพื่อเสริมสร้างการตุ้มโฮม ฮักแพงแบ่งปันแบบไทพวน: กรณีศึกษา ชุมชนไทพวนบ้านหม้อ ตำบลบ้านหม้อ อำเภอศรีเมืองใหม่ จังหวัดหนองคายเป็นอย่างไ

1.2.2 คำถามวิจัยรอง

1.2.2.1 บริบทและวัฒนธรรมของชุมชนไทพวนบ้านหม้อตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันเป็นอย่างไร

1.2.2.2 คุณค่าและการเปลี่ยนแปลงของประเพณีวัฒนธรรมไทพวนของชุมชนบ้านหม้อตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันเป็นอย่างไร

1.2.2.3 แนวทางในการใช้ประเพณีวัฒนธรรมไทพวนฟื้นฟูคุณค่าของชุมชนบ้านหม้อตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันควรเป็นอย่างไร

1.2.2.4 รูปแบบการเสริมสร้างการตุ้มโฮม ฮักแพง แบ่งปันแบบไทพวนบ้านหม้อควรเป็นอย่างไร

1.3. วัตถุประสงค์

- 1.3.1 เพื่อศึกษาบริบทและวัฒนธรรมของชุมชนบ้านหม้อตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน
- 1.3.2 เพื่อศึกษาคุณค่าและพัฒนาการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมไทพวนของชุมชนบ้านหม้อตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน
- 1.3.3 เพื่อศึกษารูปแบบในการใช้ประเพณีวัฒนธรรมไทพวนฟื้นฟูคุณค่าของชุมชนบ้านหม้อสู่การเสริมสร้างการคุ้มโฮม อักแพง แบ่งปัน

1.4 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1.4.1 ผลเชิงวิจัย

- 1.4.1.1 ชุมชนไทพวนบ้านหม้อมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องบริบทชุมชน และประเพณีวัฒนธรรมของไทพวนบ้านหม้อ
- 1.4.1.2 ชุมชนไทพวนบ้านหม้อเห็นคุณค่าและพัฒนาการเปลี่ยนแปลงของประเพณีวัฒนธรรมไทพวนบ้านหม้อตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน
- 1.4.1.3 ชุมชนไทพวนบ้านหม้อได้รู้รูปแบบการฟื้นฟูคุณค่าของประเพณีวัฒนธรรมไทพวนบ้านหม้อที่นำไปสู่การ “คุ้มโฮม อักแพง แบ่งปัน”

1.4.2 ผลเชิงพัฒนา

- 1.4.2.1 ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการฟื้นฟูประเพณีวัฒนธรรมไทพวนบ้านหม้อ
- 1.4.2.2 พัฒนาคุณค่าและการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมไทพวนของชุมชนบ้านหม้อ
- 1.4.2.3 ชุมชนมีแหล่งเรียนรู้
- 1.4.2.4 ชุมชนได้เกิดทักษะเกี่ยวกับการวิจัยและพัฒนาแบบมีส่วนร่วม
- 1.4.2.5 ได้ฟื้นฟูคุณค่าประเพณีวัฒนธรรมไทพวนของประชาชนแบบมีส่วนร่วม
- 1.4.2.6 เป็นชุมชนต้นแบบในการฟื้นฟูคุณค่าประเพณีวัฒนธรรมของไทพวนบ้านหม้อ

5. นิยามศัพท์เฉพาะ

- 5.1 ไทพวนบ้านหม้อ หมายถึง ประชาชนชาวบ้านหม้อที่ กำเนิดในหมู่บ้านที่ 1,2,7,8
- 5.2 คุ้มโฮม หมายถึง การรวมกลุ่มโดยไม่แบ่งพรรค แบ่งพวก (คุ้มหมายถึง คุ้มครองดูแลให้ปลอดภัย โฮมหมายถึง มาอยู่ที่เดียวกัน)
- 5.3 อักแพง หมายถึง ความรักและห่วงใยกัน
- 5.4 แบ่งปัน หมายถึง ความเอื้อเฟื้อ แบ่งปันให้กันและกัน

5.5 การฟื้นฟูวัฒนธรรม หมายถึง การเลือกสรรวัฒนธรรมที่กำลังจะเสื่อมสลาย ให้กลับคืนมาให้ความสำคัญมีคุณค่าความหมาย

5.6 วัฒนธรรมไทพวน หมายถึง การปฏิบัติที่ดั้งเดิมที่คนกำหนดขึ้นให้ยึดถือปฏิบัติตาม เพื่อให้เกิดความรักความสามัคคีกลมเกลียวกัน เกิดการดื้อฮ่อมกัน เกิดความฮักแพงกัน และรู้จักการแบ่งปันกัน

5.7 บุญ หมายถึง กิจกรรมที่มีพระสงฆ์เข้ามาเกี่ยวข้องเป็นผู้นำทางศาสนาพาทำกิจกรรม

5.8 ประเพณี หมายถึง กิจกรรมที่ทำสืบต่อกันมา โดยมีผู้นำที่เป็นปราชญ์ชาวบ้านพาทำกิจกรรม

5.9 จังหัน หมายถึง ถวายอาหารเข้าพระสงฆ์

5.10 ระบบเครือญาติ หมายถึง การทำงานที่ใช้ความเป็นเครือญาติช่วยกันทำงาน เครือญาติในที่นี้ หมายถึง ญาติทางสายโลหิต ฝ่ายพ่อฝ่ายแม่ รวมทั้งญาติที่เกิดจากความรักเคารพกัน บ้านใกล้กัน หมู่บ้านเดียวกัน

5.11 ระบบผู้อาวุโส หมายถึง การให้ความเคารพคนที่มียุมากกว่าของชุมชน ผู้ที่มีความอาวุโสมีความสามารถหลายๆ เรื่องสามารถบอกหรือแนะนำได้

5.12 พ่อผู้ หมายถึง คนแก่ คนเฒ่า ผู้สูงอายุที่เป็นผู้ชาย

5.13 แม่ผู้ หมายถึง คนแก่ คนเฒ่า ผู้สูงอายุที่เป็นผู้หญิง

5.14 กินข้าวฮ่วมพา หมายถึง กินข้าวในพาเดียวกัน (พาคือภาชนะสำหรับวางอาหารคล้ายขันโตกของภาคเหนือ)

5.15 ⁺กินปลาฮ่วมถ้วย หมายถึง กินแกงปลาในถ้วยเดียวกัน

5.16 ⁺กินกล้วยฮ่วมหวี หมายถึง กินกล้วยหวีเดียวกัน

5.17 ⁺กินปืฮ่วมกาบ หมายถึง กินปลีกกล้วยหัวเดียวกัน (ปลีกกล้วยใช้ทำเป็นอาหารได้หลายอย่าง)

5.18 อาบน้ำฮ่วมท่า หมายถึง อาบน้ำทำน้ำเดียวกัน

5.19 นายฮ้อย หมายถึง ผู้มีอาชีพขายวัวขายควายของไทยและลาว ในอดีตโดยทั้งสองฝ่ายจะเจรจาตกลงซื้อขายกัน แล้วส่งวัวควายให้ว้ายข้ามแม่น้ำโขงไปให้ฝ่ายที่ตกลงซื้อ

บทที่ 2

ความรู้ที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง “รูปแบบการฟื้นฟูคุณค่าของประเพณีวัฒนธรรมไทพวนเพื่อเสริมสร้างการคุ้มครองฮักแพงแบ่งปัน แบบไทพวน: กรณีศึกษา ชุมชนไทพวนบ้านหม้อ ตำบลบ้านหม้อ อำเภอศรีเมืองใหม่ จังหวัดหนองคาย” ผู้วิจัยได้ทบทวนแนวคิดวัฒนธรรม แนวคิดการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม แนวคิดเครือข่ายและความสัมพันธ์ทางสังคม โดยการศึกษาสารสนเทศของงานวิจัยแต่ละเล่มอย่างเป็นระบบตามวัตถุประสงค์วิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบระหว่างผลการวิจัยแต่ละเล่ม วิเคราะห์และสังเคราะห์การให้ความหมายของปรากฏการณ์จากผลการวิจัยเพื่อให้ได้แก่นของความหมายและภาพรวมที่กว้างขวาง ลุ่มลึก เพื่อนำผลการวิเคราะห์แต่ละขั้นตอนมาสังเคราะห์รูปแบบการฟื้นฟูคุณค่าของประเพณีวัฒนธรรมไทพวนเพื่อเสริมสร้างการคุ้มครองฮักแพงแบ่งปันแบบไทพวน โดยมีกรอบแนวคิดในการวิเคราะห์สังเคราะห์ งานวิจัยเพื่อค้นหา รูปแบบการฟื้นฟูคุณค่าของประเพณีวัฒนธรรมไทพวนเพื่อเสริมสร้างการคุ้มครองฮักแพงแบ่งปัน แบบไทพวน โดยมีรายละเอียด ดังนี้

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรม

2.1.1 แนวคิด

2.1.2 ความหมายของวัฒนธรรม

2.1.3 การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

2.1.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1.5 ขอบข่ายงานวัฒนธรรม

2.1.6 การศึกษาวิจัยและทำงานวัฒนธรรมท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วม

2.2 แนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

2.2.1 แนวคิด

2.2.2 ลักษณะสำคัญของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

2.2.3 การวิเคราะห์ข้อมูลและวิธีนำเสนอ

2.2.4 บทบาทของนักวิจัยภายนอก

2.2.5 ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

2.3 แนวคิดเครือข่ายและความสัมพันธ์ทางสังคม

2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.5 กรอบแนวคิด

2.1 แนวคิดวัฒนธรรม

2.1.1 แนวคิด

วัฒนธรรมมีความสำคัญต่อสังคมและประเทศชาติ เพราะเป็นเครื่องชี้ถึงความเจริญ รุ่งเรืองของสังคม หากวัฒนธรรมของสังคมใดถูกทำลายไปจนขาดความมีเอกลักษณ์ในวัฒนธรรมของตน สังคมนั้นจะเสื่อมลงและอาจถูกคุกคลืนไปกับสังคมอื่นในที่สุด ซึ่งปัจจุบัน หากศึกษาลงไปถึงวัฒนธรรมในระดับท้องถิ่น มีวัฒนธรรมพื้นบ้านหรือวัฒนธรรมท้องถิ่น ที่เกิดจากการปรับรับและสนองตอบต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจนถึงจุดพอดี คนในชุมชน ได้สร้างสมความรู้และประสบการณ์เกิดเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านและวัฒนธรรมพื้นบ้านที่ ถ่ายทอดกันจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง ความพอดีและสอดคล้องของวัฒนธรรมพื้นบ้านและ วิถีชาวบ้านต่อสภาพแวดล้อมจะคงอยู่จนกว่าจะมีวัฒนธรรมใหม่แปลกปลอมเข้ามา เมื่อวัฒนธรรมใหม่แพร่กระจายเข้ามา สมาชิกในสังคมก็จะตอบรับหรือปรับรับในลักษณะต่างๆ (อมรา พงศาพิชญ์, 2549, น. 35)

วัฒนธรรมชาวบ้านหรือที่เรียกว่าวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นผลผลิตของประชาชนชาวบ้านที่อาศัยอยู่ตามภูมิศาสตร์ต่างๆ ของประเทศ ทั้งภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออก ภาคตะวันตก และภาคใต้ วัฒนธรรมชาวบ้านนี้มีลักษณะเฉพาะตัวและมีความแตกต่างกันออกไปในแต่ละภูมิภาค ทั้งนี้เนื่องมาจากการปรับตัวเองให้สอดคล้องกับ สภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ ทางสังคมและทางเศรษฐกิจที่ต่างกัน ความแตกต่างนี้มีทั้งใน ส่วนที่มองเห็นได้อย่างเป็นรูปธรรม เช่น ลักษณะบ้านเรือน อาหารการกิน ประเพณี การละเล่น และในส่วนที่เป็นนามธรรม เช่น ทศนคติ ค่านิยม และความเชื่อ เป็นต้น (แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย, 2548, น. 20)

วัฒนธรรมพื้นบ้านหรือวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นวิถีชีวิตของคนในแต่ละกลุ่มชน ซึ่งเป็น มรดกตกทอดกันมานาน ถือปฏิบัติสร้างสรรค์ และทุกคนในท้องถิ่นย่อมมีความภูมิใจในการ เป็นเจ้าของร่วมกัน ทำให้เกิดความรักความหวงแหน และวัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นตัวบ่งชี้ ความสำคัญถึงวิถีชีวิตของคนในแต่ละท้องถิ่นที่สืบต่อกันมา อันเกิดประโยชน์เป็นเครื่องมือ ก่อให้เกิดความรักความสามัคคี เสริมสร้างความเข้าใจ ตลอดจนการรวมกลุ่ม รวมพลังสร้างสรรค์บางสิ่งบางอย่าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งกิจกรรมที่เกี่ยวกับประเพณีและพิธีกรรมต่างๆ สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของกลุ่มชนในท้องถิ่นที่แตกต่างกันไปตามสภาพแวดล้อมของท้องถิ่นนั้นๆ ให้ความบันเทิงแก่กลุ่มชนในสังคม เช่น การฟังเพลง การร้องเพลง การแสดงมหรสพต่างๆ ตลอดจนพิธีกรรมจากประเพณีเทศกาลต่างๆ เป็นเครื่องมือให้การ ศึกษา ซึ่งเป็นหลักฐานที่สำคัญยิ่งของชีวิต วัฒนธรรมพื้นบ้านได้ทำหน้าที่ให้การศึกษาและ อบรมคนในสังคม โดยการสอนให้รู้จักถูกผิด รู้จักผิดชอบ ตลอดจนการปลูกฝังคุณธรรมและ จริยธรรมต่างๆ และสอนให้ทุกคนประพฤติดี เว้นประพฤติชั่ว เพื่อเป็นบรรทัดฐานของสังคม เป็นเครื่องฝึกพัฒนาการทางด้านร่างกายสติปัญญา อารมณ์ และสังคมให้แก่เด็กและเยาวชน ทั่วไป เป็นเครื่องมือการควบคุมของสังคม การที่มนุษย์อยู่ร่วมกันและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพื่อ

ความอยู่รอด และการที่มนุษย์จะอยู่ในสังคมได้ จำเป็นต้องมีระเบียบแบบแผนและ กฎเกณฑ์เพื่อเป็นแนวปฏิบัติร่วมกันของสังคม (ประชิด สกฤษณ์พัฒน์, 2546, น. 11-12)

2.1.2 ความหมายของวัฒนธรรม

คำว่า “วัฒนธรรม” แปลจากคำว่า “Culture” ซึ่งพลตรีพระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ ทรงบัญญัติขึ้น ทรงอธิบายว่า “หมายถึง เพาะปลูกให้งอกงาม เป็นการแสดงถึงความเจริญงอกงาม ซึ่งเปรียบได้กับการเพาะปลูกพันธุ์ไม้ให้งอกงาม ผลิดอกออกผลเพื่อประโยชน์แก่มนุษย์ในอันจะใช้ให้เป็นประโยชน์แก่ตนได้ ไม่ว่าในทางกาย เช่น การใช้บริโภคหรือใช้ประกอบทำสิ่งของเครื่องใช้ที่มนุษย์จะใช้ได้ หรือทางใจ เช่น การชมในฐานที่เป็นสิ่งเจริญตาเจริญใจ เป็นต้น และการเพาะเลี้ยงสัตว์ให้เจริญงอกงามก็มีลักษณะคล้ายคลึงกัน จึงรวมอยู่ในภาคความคิดของคำว่า Culture นี้ด้วยเหมือนกัน วัฒนธรรม หมายถึง ความเจริญงอกงามดังที่กล่าวมานี้ ฉะนั้นภูมิธรรม แห่งความเจริญงอกงาม ซึ่งได้แก่ Culture จึงได้ใช้คำว่า วัฒนธรรม (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2547 : 1 ; อ้างอิงจาก สมบัติ พลายน้อย, 2537 : คำนำ)

นอกจากนี้ ยังมีผู้ให้ความหมายวัฒนธรรมไว้อย่างหลากหลาย ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2547 : 2 - 3) ศาสตราจารย์พระยาอนุมานราชธน ได้ให้ความหมายของคำว่าวัฒนธรรมไว้ว่า วัฒนธรรม คือ สิ่งที่มนุษย์เปลี่ยนแปลง ปรับปรุง หรือผลิตสร้างขึ้นเพื่อความเจริญงอกงามในวิถีชีวิตแห่งชีวิตของส่วนรวม วัฒนธรรม คือ วิถีชีวิตมนุษย์ในส่วนรวมที่ถ่ายทอดกันได้ วัฒนธรรม คือ สิ่งอันเป็นผลผลิตของส่วนรวมที่รู้มาจากคนแต่ก่อนสืบทอดกันมาเป็นประเพณี วัฒนธรรม คือ ความคิดเห็น ความรู้ ความประพฤติ และกิริยาอาการ หรือการกระทำใดๆ ของมนุษย์ในส่วนรวม ลงรูปเป็นพิมพ์เดียวกันและสำแดงออกมาให้ปรากฏเป็นภาษา ศิลปะ ความเชื่อ ประเพณี

องค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ได้ให้ความหมายว่า วัฒนธรรมแบ่งออกเป็น 5 สาขา ดังนี้ 1) สาขาศิลปะ (The Arts) ได้แก่ ภาษา วรรณคดี ฟอนร่า วิจิตรศิลป์ สถาปัตยกรรม ละคร ประติมากรรม ฯลฯ 2) สาขามนุษยศาสตร์ (The Humanities) ได้แก่ ขนบธรรมเนียม ประเพณี ศาสนา ปรัชญา ค่านิยมในสังคม ฯลฯ 3) สาขากีฬาและนันทนาการ (The Sports and Recreation) ได้แก่ การละเล่นมวยไทย ฟันดาบสองมือ กระบี่กระบอง ฯลฯ 4) สาขาช่างฝีมือ (The Practical Craft) ได้แก่ การเย็บปักถักร้อย การแกะสลัก การทอผ้า การจักสาน การทำเครื่องเงิน เครื่องทอง เครื่องปั้นดินเผา ฯลฯ 5) สาขาคหกรรมศิลป์ (Domestic Arts) ได้แก่ ความรู้เรื่องอาหาร เสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย ความรู้เรื่องบ้านเรือน เรื่องผ้า การต้อนรับแขก มารยาทในการกินอยู่ ความรู้ในการดูแลเด็ก การแก้ปัญหาใน ครอบครัว ฯลฯ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ได้ให้ความหมายว่า “วัฒนธรรม” หมายถึง พฤติกรรมและสิ่ง ที่คนในหมู่ผลิต สร้างขึ้นด้วยการเรียนรู้จากกันและกัน และร่วมใช้อยู่ในหมู่พวกของตน พระราชบัญญัติ วัฒนธรรมแห่งชาติ พุทธศักราช 2485 ได้ให้ความหมายว่า “วัฒนธรรม” หมายถึง ลักษณะที่แสดงถึงความ

เจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมเกลียวก้าวหน้าของชาติ และศีลธรรมอันดีงามของประชาชน พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้ให้ความหมายของ “วัฒนธรรม” คือ วิธีชีวิตความเป็นอยู่ทั้งหมดของสังคม ตั้งแต่ภายในจิตใจของคน มีค่านิยม คุณค่าทางจิตใจ คุณธรรม ลักษณะนิสัย แนวความคิด และสติปัญญาออกมาจนถึงท่าทีและวิธีปฏิบัติของมนุษย์ต่อร่างกายและจิตใจของคน ลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ ตลอดจนความรู้ ความเข้าใจ ทำที่การมอง และการปฏิบัติของมนุษย์ต่อธรรมชาติแวดล้อม ถ้าพูดให้เข้าใจง่าย วัฒนธรรมเป็นทั้งการสั่งสมประสบการณ์ ความรู้ ความสามารถ ภูมิธรรม ทั้งหมดที่ได้ช่วยมนุษย์ในสังคมนั้นๆ อยู่รอด และเจริญสืบต่อกันมา โดยสรุปวัฒนธรรม คือ ประสบการณ์ ความรู้ ความสามารถที่สังคมนั้นมีอยู่ หรือเนื้อตัวทั้งหมดของ สังคมนั้นเอง สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2547 : 2) ได้ให้ความหมายว่า วัฒนธรรมเป็น วิธีการดำเนินชีวิตของสังคม เป็นแบบแผนการประพฤติและการแสดงออกซึ่งความรู้สึกลึกซึ้งในสถานการณ์ ต่าง ๆ ที่สมาชิกในสังคมเดียวกันสามารถเข้าใจและซาบซึ้งร่วมกัน วัฒนธรรมเป็นวิถีชีวิตของมนุษย์ที่เกิดจาก ระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสังคม และมนุษย์กับธรรมชาติ วัฒนธรรมมีทั้งสาระและรูปแบบที่เป็นระบบความคิด วิธีการ โครงสร้างทางสังคม สถาบัน ตลอดจนแบบแผนและทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์สร้างขึ้นจากความหมายของวัฒนธรรมที่กล่าวไว้ข้างต้น ได้ชี้ให้เห็นถึงมุมมองที่ต่างกันของวัฒนธรรม ซึ่งล้วนแต่มีความหมายและมีคุณค่าทั้งสิ้น ฉะนั้นในการดำเนินงานวัฒนธรรมจึงเป็นการดำเนินงานเพื่อให้บังเกิดผลต่อชีวิตของคนในชาติ โดยมีเป้าหมายสูงสุดอยู่ที่การเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่สมดุลและยั่งยืนระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสังคม และมนุษย์กับธรรมชาติ

วัฒนธรรม (Culture) เป็นความคิดที่ถูกสร้างขึ้นในศตวรรษที่ 19 โดยมีรากมาจากคำว่า Cultivate ซึ่งหมายถึง การไถพรวนแผ่นดิน และยังหมายถึงการบ่มเพาะ ประณีต ดึงาม อุดมสมบูรณ์ การทำให้เสร็จสมบูรณ์ คำว่าวัฒนธรรมในภาษาอังกฤษใช้ในความหมายการบ่มเพาะจิตใจและกิริยามารยาท เมื่อมองคำว่าวัฒนธรรมในความหมายเชิงมานุษยวิทยาจะมีความหมายที่กว้างกว่า คือหมายถึงแบบแผน ชีวิตร่วมของคนชาติต่างๆ หรือบางทีก็แคบลงมาเป็นวัฒนธรรมเฉพาะของกลุ่มต่างๆ รวมความถึงความคิด แบบแผน ประเพณี พิธีกรรมต่างๆ ทุกอย่าง ไม่ใช่เฉพาะที่เป็นทางการหรือเป็นของสูง ของสวยงามอย่าง เดียว (ธีรยุทธ บุญมี, 2546)

พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิปพงศ์ประพันธ์ (2502/2525) ทรงนิพนธ์ไว้ว่า เมื่อแรกคำว่า Culture นั้นเป็นคำที่ยืมภาษาต่างประเทศมาใช้แต่ดัดแปลงตัวสะกดให้เข้ากับลักษณะเด่นทางภาษาของ ไทย แปลตามรูปสันสกฤตคือ “พฤทธิธรรม” แต่ยังไม่เป็นที่พอใจเพราะคำนั้นหนักเกินไป และผู้อื่นที่ใช้ ตามก็ยังไม่พอใจ ในเวลาต่อมาจึงได้เปลี่ยนไปใช้คำว่าวัฒนธรรมแทน เพราะความหมายของคำนั้น นอกจากคำนึงถึงความหมายตามมูลศัพท์แล้ว ยังมีความหมายนิยมใช้อีกด้วย ต่อมา พระยาอนุนามราชชน (2531) ได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมไว้ว่า หมายถึง ธรรมอันเป็นความเจริญ เป็นวิถีหรือทางดำเนินแห่ง ชีวิตของชุมชน หมู่หนึ่ง ซึ่งอยู่รวมกันในที่หนึ่ง หรือประเทศหนึ่งโดยเฉพาะ เราจะทราบได้ว่าชนชาติใดมี ความเป็นอยู่ หรือ

มีวัฒนธรรมอย่างไรก็อยู่ที่สิ่งต่างๆ ที่ชนชาตินั้นปรุงแต่งสร้างหรือทำขึ้น อันมีลักษณะ ปรากฏออกมาให้เห็นได้ในของชนชาตินั้น ได้แก่ ประเพณี ศิลปะวรรณคดี ศาสนา ความเชื่อถือ จรรยา การศึกษา กฎหมาย การปกครอง เป็นต้น แต่สิ่งเหล่านี้ก็เป็นเพียงสิ่งที่ปรากฏให้เห็นจากภายนอก มิใช่ตัวแท้ของวัฒนธรรม เพราะแท้ที่จริงแล้วตัววัฒนธรรมนั้นซ่อนอยู่ภายใน ไม่อาจมองเห็นได้โดยง่าย วัฒนธรรมนั้นเป็นศาสตร์ที่แพร่กระจายไปอยู่ในหลายๆ สาขาวิชา ในสาขาของมานุษยวิทยาวัฒนธรรม เป็นการศึกษามนุษย์จากแง่มุมของสังคมวัฒนธรรมเป็นสาระหลัก ศึกษาเปรียบเทียบมนุษย์ในสังคม วัฒนธรรมต่างๆ เพื่อบันทึก ทำความเข้าใจและอธิบายวิถีชีวิต ระบบความเชื่อ การผลิต พิธีกรรม คนตรี ภูมิปัญญา ภาษา และด้านอื่นๆ โดยทางมานุษยวิทยา ยังแยกออกเป็น 3 สาขาย่อยๆ คือ โบราณคดี (Archeology) ภาษาศาสตร์ (Linguistics) และชาติพันธุ์วิทยา (Ethnology) ซึ่งแม้แต่ละสาขาจะมี ประเด็นที่แตกต่างกันไปแต่ก็ใช้ข้อมูลทางวัฒนธรรม (Cultural Data) เป็นพื้นฐานในการศึกษา ความหมายของวัฒนธรรมตามแนวคิดทางมนุษยวิทยาเริ่มมีมาตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 19 โดยนัก มานุษยวิทยาคนแรกที่ใช้คำว่าวัฒนธรรมคือ Tylor (1903/1988) ได้ให้คำจำกัดความคำว่า วัฒนธรรม คือ ผลรวมของระบบความรู้ ความเชื่อ ศิลปะ จริยธรรม กฎหมาย ประเพณี ตลอดจนความสามารถและ อุปนิสัยต่างๆ ซึ่งเป็นผลมาจากการเป็นสมาชิกของสังคม

ความหมายของ Geertz (อกิน รพีพัฒน์, 2551) วัฒนธรรมเป็นระบบสัญลักษณ์ที่มนุษย์สร้างขึ้นเป็นโครงข่ายของความหมาย และตัวมนุษย์เองก็เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันภายใต้โครงข่ายนี้ การวิเคราะห์โครงข่ายของความหมายนี้ มิใช่การแสวงหากฎเกณฑ์ที่ตายตัวแบบการทดลองทางวิทยาศาสตร์ แต่เป็น การตีความ และแสวงหาความหมาย และจากงานศึกษาของ Kroeber และ Kluckhohn (1952) ได้สำรวจ งานเขียนด้านมนุษยวิทยา และพบว่ามิใช่ให้ความหมายคำว่าวัฒนธรรมต่างกันออกไปกว่า 200 ความหมาย สามารถแบ่งออกเป็น 6 กลุ่ม คือเป็นการบรรยาย/แจกแจง (Descriptive) ประวัติศาสตร์ (Historical) บรรทัดฐาน (Normative) จิตวิทยา (Psychological) โครงสร้าง (Structural) และพันธุกรรม (Genetic) ซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้วคำจำกัดความของคำว่าวัฒนธรรมมักจะเน้นถึงระบบความเชื่อ (Belief system) และ ค่านิยมทางสังคม (Social values) วัฒนธรรมมิใช่พฤติกรรมที่สังเกตเห็นได้ แต่เป็นระบบความเชื่อและ ค่านิยมทางสังคมซึ่งอยู่เบื้องหลังพฤติกรรมของมนุษย์ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า วัฒนธรรม คือวิถีชีวิตของ คนในสังคม ดังนี้ ก็จะเห็นแล้วว่าความหมายของคำว่าวัฒนธรรมนั้นก็ล้วนมีความแตกต่างและหลากหลาย กันไปตามกรอบแนวคิดของสาขาวิชาที่นักวิชาการเหล่านั้นมองจากมุมมองของศาสตร์ของตนเอง การหยิบ ยกเอาความหมายของนักวิชาการท่านใดมาใช้จึงต้องพิจารณาถึงจุดยืนของนักวิชาการเหล่านั้นด้วย

วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่แสดงเอกลักษณ์ความเป็นชาติ เป็นรากฐานความมั่นคงของชาติ เป็นสิ่งที่ แสดงศักดิ์ศรี เกียรติภูมิ และความภาคภูมิใจชาติที่มีวัฒนธรรมอันดีงามสืบทอดความเป็นชาติอันยาวนาน จึงมีศิลปวัฒนธรรมอันมากมายที่ต้องอนุรักษ์ฟื้นฟู และสืบทอดให้คงความเป็นมรดกคู่ชาติ ประเทศไทยนั้นรัฐบาลแต่ละสมัยได้ให้ความสำคัญในการส่งเสริมอนุรักษ์ และพัฒนาวัฒนธรรมไทยอย่างต่อเนื่อง ส่วนในเรื่องค่านิยมนั้นนับว่าเป็นเรื่องสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมอย่างมาก เพราะ ค่านิยมจะ

ทำหน้าที่เป็นบรรทัดฐานหรือมาตรฐานของพฤติกรรมทั้งหลายของประชาชนในสังคมไทยถูก แบ่งออกเป็น 2 ด้าน คือด้านลบ เช่น การนิยมพิธีการและการทำบุญเกินกำลัง การนิยมความฟุ่มเฟือย การขาดระเบียบวินัย และด้านบวกหรือค่านิยมที่พึงประสงค์ เช่น การใช้ชีวิตสอดคล้องธรรมชาติ การนิยม คุณงามความดี ความมีน้ำใจ ค่านิยมลบย่อมนำมาแต่ความเสื่อมเสีย ส่วนค่านิยมบวกนั้นย่อมเป็นประโยชน์ต่อสังคม การถ่ายทอดวัฒนธรรมจากคนรุ่นเก่าไปยังสมาชิกใหม่ของสังคม เกิดขึ้นโดยผ่านกระบวนการเลี้ยงดูเด็กและการจัดเกลาทางสังคม เริ่มต้นจากพ่อ แม่ ญาติ เพื่อน และสื่อต่างๆ ซึ่งถือว่าเป็นตัวแทนทางสังคมที่ทำหน้าที่ปลูกฝังถ่ายทอดปลูกฝังวัฒนธรรม เริ่มจากการเป็นแบบอย่างให้เด็กเลียนแบบจนเป็นความเคยชิน ซึมซับจนกลายเป็นคุณสมบัติอย่างหนึ่งของเด็กโดยไม่รู้ตัว สิ่งเหล่านี้จะช่วย ก่อเกิดเด็กให้เกิดการเรียนรู้และรับถ่ายทอดวัฒนธรรม รวมทั้งค่านิยมที่ผิดๆ ไปด้วย วัฒนธรรมเป็น ตัวกำหนดรูปแบบของสถาบัน ซึ่งมีลักษณะแตกต่างกัน ไปในสังคม วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่กำหนดพฤติกรรม ของมนุษย์ พฤติกรรมของคนขึ้นอยู่กับสังคมนั้นๆ และวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ควบคุมสังคมสร้างความเป็น ระเบียบเรียบร้อยให้แก่สังคม เพราะในวัฒนธรรมจะมีทั้งความศรัทธา ความเชื่อ ค่านิยม และบรรทัดฐาน เป็นต้น

ส่วนในปัจจุบันนั้นค่านิยมทางวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไปนั้นอาจจะมีทั้งทางที่ดีและทางที่ไม่เป็นประโยชน์นัก การรับเอาวัฒนธรรมที่ผิดๆจากทางต่างประเทศบ้างการทำลายวัฒนธรรมเก่าๆ ของสังคมไทย ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง สิ่งเหล่านี้จึงกลายเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมที่ต้องได้รับการแก้ไข และการทำความเข้าใจที่ถูกต้อง การรับเอาวัฒนธรรมจากต่างชาตินั้น มิได้มีแต่ด้านลบเสมอไป หากเรา รู้จักการนำมาประยุกต์ใช้กับสังคมไทยนั้น ก็มีประโยชน์มากมายเช่นกัน ส่วนมากเยาวชนในสังคมปัจจุบัน รับเอาค่านิยมที่ผิดๆ ทำให้เกิดปัญหาทางสังคม ทำให้เกิดความเดือดร้อน เกิดพฤติกรรมที่ผิดๆ ค่านิยมทางวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไป ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในสังคม ถึงอย่างไรก็ตามวัฒนธรรมไทยยังแสดงถึงอัตลักษณ์ความเป็นชาติไทย รวมถึงวัฒนธรรมที่ดีงามของไทยสืบเนื่องต่อมา และควรแก่การ อนุรักษ์รูปแบบของวัฒนธรรมเดิมมากกว่าทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางเสื่อมเสีย

2.1.3 การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

การเปลี่ยนแปลง (Change) หมายถึง ความแตกต่างที่เกิดขึ้นต่อเนื่องในช่วงเวลาหนึ่งขององค์กรหนึ่งซึ่งยังคงตัวอยู่ได้ (สนธิ สมัครการ, 2542) ในปัจจุบันไม่มีใครปฏิเสธได้ว่าทุกสิ่งในโลกนี้ย่อมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอไม่มีสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่มีสภาพมั่นคง หากแต่ย่อมเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา สังคมและวัฒนธรรมก็มีลักษณะเช่นเดียวกัน ไม่มีสังคมและวัฒนธรรมใดหยุดอยู่กับที่ โดยแท้จริงตลอดเวลาที่มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นเสมออันเป็นลักษณะธรรมชาติของสังคมมนุษย์

หากพิจารณาถึงความหมายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมแล้ว การเปลี่ยนแปลงทางสังคมอาจเกิดขึ้นได้จากความสัมพันธ์ทางสังคมในแต่ละเรื่อง อาจเกิดขึ้นในส่วนย่อย หรือส่วนใหญ่ของความสัมพันธ์ทางสังคมก็ได้ การเปลี่ยนแปลงใดๆ ไม่ว่าการเปลี่ยนแปลงจะเปลี่ยนแปลงเล็กน้อย

หรือใหญ่โตเพียงไรก็ตาม ย่อมถือว่าการเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้ทั้งสิ้น ส่วนการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมนั้น เป็นการเปลี่ยนแปลงในแบบแผนของการดำเนินชีวิตของชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งย่อมจะมี วิถีชีวิตเป็นของตนเอง การเปลี่ยนแปลงทางสังคมกับการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมนั้น ในทางปฏิบัติแล้ว ยากที่จะแยกออกจากกันได้โดยเด็ดขาด เพราะหากมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น ท้ายที่สุดการเปลี่ยนแปลงผลกระทบถึงสองลักษณะดังกล่าวเสมอ (สนิท สมักรการ, 2542)

สังคมไทยก็เหมือนกับสังคมมนุษย์ทั้งหลายในโลกที่ไม่หยุด หากมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับสังคมอื่นๆ ในระดับเดียวกันแล้ว ก็อาจกล่าวได้ว่ามีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วจนคนส่วนใหญ่ในสังคมปรับตัวเองไม่ทัน จนเกิดปัญหาทางวัฒนธรรมที่ต้องมีการแก้ไขกันตลอดมา ทั้งนี้ก็เพราะแต่เดิมสังคมไทยเป็นสังคมเกษตรกรรม ประชาชนส่วนใหญ่อยู่ในชนบทที่มีการทำนาและการเพาะปลูกเป็นอาชีพหลัก การผลิตแต่เดิมก็เป็นแต่เพียงให้พอมีพอกิน ไม่ได้ผลิตอย่างใหญ่โต เพื่อส่งออกไปค้าขายกับต่างประเทศ จึงไม่มีความจำเป็นในการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีแต่อย่างใด แต่ในปัจจุบันสังคมเปลี่ยนมาเป็นสังคมอุตสาหกรรมที่มุ่งหวังผลิตสิ่งต่างๆ เพื่อส่งออกไปขายนอกประเทศ การผลิตผลิตผลทางการเกษตรซึ่งแต่เดิมผลิตเพื่อเลี้ยงตัวเองด้วยเทคโนโลยีง่ายๆ แบบดั้งเดิม ก็เปลี่ยนมาเป็นการผลิตเป็นจำนวนมาก โดยอาศัยเทคโนโลยีที่ก้าวหน้าทันสมัยเข้ามาช่วย มีการลงทุนและการใช้ที่ดินอย่างกว้างขวาง มีการขยายเขตการเพาะปลูกพืชพันธุ์ธัญญาหารไปตามบริเวณต่างๆ โดยเฉพาะที่ดอนและที่ตามป่าเขา ก่อให้เกิดการรุกรานป่าสงวนและการทำลายสภาพแวดล้อมอย่างกว้างขวาง การผลิตแบบที่เป็นแบบเกษตรอุตสาหกรรมที่ชาวบ้านธรรมดาทั่วไปซึ่งไม่มีศักยภาพทั้งในด้าน เงินทุน กำลังคน และเทคโนโลยีจะทำได้ จึงเป็นเรื่องของบุคคลร่ำรวยที่เป็นนายทุน สิ่งที่ควบคู่กันไปกับการเกษตรอุตสาหกรรมคือการขยายตัวทางอุตสาหกรรม เกิดโรงงานอุตสาหกรรมที่น่าทึ่งวิทยาการต่างๆ ของประเทศมาผลิตสินค้าประเภทต่างๆ อย่างมากมาย ทำให้เกิดย่านอุตสาหกรรมและย่านพาณิชยกรรมขึ้นตามเมืองต่างๆ ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคมากมาย เหล่านี้ล้วนมีผลทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายถิ่นฐานของผู้คนในท้องถิ่นต่างๆ อยู่ตลอดเวลา มีทั้งการย้ายจากถิ่นหนึ่งไปอีกถิ่นหนึ่ง เช่น ในภาคอีสานไปอยู่ทางภาคกลางและภาคใต้ เป็นต้น กับการย้ายจากท้องถิ่นในชนบทเข้ามาทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม หรือทำงานเป็นกรรมกรในเมืองซึ่งการเคลื่อนย้ายถิ่นฐานดังกล่าวนี้มีผลกระทบทางสังคมและวัฒนธรรมของผู้คนที่อยู่ในชนบทและในเมืองเป็นอย่างมาก ในสังคมชนบทนั้นแต่เดิมอยู่กันอย่างเรียบง่ายในกรอบของประเพณีที่มีจารีตและขนบธรรมเนียมท้องถิ่นคอยควบคุมให้ผู้คนอยู่กันอย่างสงบสุข ปัจจุบันเมื่อคนรุ่นหนุ่มสาวย้ายออกไปทำงานที่อื่น โดยเฉพาะผู้ที่ป็นหัวหน้าครอบครัวขาดหายไปเป็นเวลาหลายๆ เดือน ทำให้สภาพครอบครัวขาดความสมบูรณ์ เด็กไม่มีความอบอุ่น ในขณะที่คนรุ่นใหม่ก็หมดความเชื่อถือใน ความรู้ความสามารถต่อการเป็นผู้นำของคนรุ่นก่อนเพราะตนได้เล่าเรียนความรู้ใหม่ๆ จากในเมือง มีความสามารถในการใช้เทคโนโลยีใหม่ๆ ได้ พร้อมกันนั้นก็รับเอาความทันสมัยหลายๆ อย่างมาจากภายนอก จึงทำให้หมดความเลื่อมใสและเชื่อถือในสิ่งที่ป็นจารีตและประเพณีของท้องถิ่นที่เคยมีบทบาทในการสร้าง และควบคุมความสัมพันธ์ทางสังคม ความขัดแย้งจึงเกิดขึ้น

เรื่อย ๆ โดยเฉพาะในบางแห่งที่มีกลุ่มชนกลุ่มใหม่เข้าไปขยายที่ทำกินและตั้งถิ่นฐาน จนทำให้เกิดลักษณะบ้านแบบใหม่ๆ ตัวอย่างเช่นบ้านจัดสรรซึ่งเกือบจะทำให้ความเป็นสังคมท้องถิ่นแต่เดิมล่มสลายลงไปได้ ทั้งนี้เพราะคนในท้องถิ่นปรับตัวไม่ทัน ความเรียบง่ายและการอยู่ร่วมกันที่ไม่มีความแตกต่างในเรื่องของชนชั้นก็หมดไป สังคมใหม่ที่เกิดขึ้นในทุกวันนี้เป็นสังคมที่ซับซ้อนแบบมีชนชั้น และความรู้สึกรักในเรื่องการเป็นปัจเจกบุคคลก็มีปรากฏทั่วไปในชนบท

ในสังคมเมืองนั้น ภาวะความแออัดเพิ่มขึ้นจนยากแก่การควบคุม ความเป็นสังคมเปิดที่ทำให้ติดต่อกับภายนอกได้อย่างสะดวกสบายนั้น เป็นผลให้คนได้ได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมที่หลากหลายภายนอกเข้ามาโดยไม่มีความรู้ความเข้าใจว่า สิ่งที่ได้รับเข้านั้นเหมาะสมหรือไม่กับบ้านเมืองของตน เข้ากันได้กับสิ่งที่มีมาแต่เดิมเพียงใด เมื่อไม่มีการถ่วงรองความขัดแย้งก็เกิดขึ้น การยึดมั่นถือมั่นใน ลักษณะการปกครองแบบประชาธิปไตยที่หยุดนิ่งอย่างเป็นอุดมคติที่ดี นโยบายทางเศรษฐกิจทุนนิยมแบบเสรีที่เป็นการส่งออกของรัฐบาลที่ดี ล้วนเป็นสิ่งที่ชักจูงคนในสังคมรุ่นใหม่ให้หันไปเห็นความสำคัญทางวัตถุ และความเป็นปัจเจกบุคคลตลอดเวลา ทำให้สังคมมีความซับซ้อนทางเศรษฐกิจและสังคมเพิ่มขึ้นจนยาก แก่การควบคุมเกิดกลุ่มอาชีพกลุ่มผลประโยชน์ที่หลากหลายจนเป็นชนชั้นที่มีความแตกต่างกันมากมาย โดยเฉพาะช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจน จนกล่าวได้ว่า ปัจจุบันผู้มีอำนาจทางเศรษฐกิจเท่านั้นที่มี อิทธิพลในเรื่องการเมืองการปกครองของประเทศ และการรักษาผลประโยชน์ส่วนตัวที่ดี หรือผลประโยชน์ ของแต่ละกลุ่มแต่ละเหล่าที่ดี มีผลนำไปสู่การละเมิดกฎหมายอยู่เนืองๆ

การเน้นในเรื่องอุตสาหกรรมทำให้เมืองมีประชากรเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว อันเนื่องมาจากการเคลื่อนย้ายของประชากรจากภายนอกเข้ามา โดยเฉพาะการเคลื่อนย้ายของพวกชาวนาในชนบทที่เข้ามา เป็นกรรมกรตามโรงงานอุตสาหกรรม กรรมกรทำงานก่อสร้าง ตลอดจนคนงานลูกจ้างด้านบริการต่างๆ นั้น ทำให้เกิดปัญหาทางสังคมอย่างมากมาย อย่างเช่น ปัญหาชุมชนแออัด แหล่งเสื่อมโทรม ปัญหาการลักขโมย ปล้นจี้ ซึ่งรวมไปถึงปัญหาทางโสเภณีและการว่างงานด้วย สิ่งต่างๆ เหล่านี้นำมาสู่ปัญหาของความไม่มั่นคงภายในที่เป็นส่วนรวม ถ้ามองให้กว้างกว่าเมืองออกไปถึงบริเวณชานเมืองรอบนอกที่แต่เดิมเป็นชนบท ก็จะพบว่าหลายๆ แห่งที่เดียวที่เปลี่ยนแปลงจากสังคมชาวนามาเป็นสังคมกรรมกร เพราะผู้ที่เป็นชาวนาแต่ก่อนเคยมีที่ดินทำการเพาะปลูกด้วยตนเองนั้น มีเป็นจำนวนมากที่ขายที่ดินให้กับนายทุน เพื่อสร้างโรงงานอุตสาหกรรม หรือไม่ก็เพื่อทำการเพาะปลูกพืชไร่ในลักษณะที่เป็นเกษตรอุตสาหกรรม จึงต้องเปลี่ยนสภาพและฐานะตนเองเป็นกรรมกรรับจ้าง ทำงานให้กับกิจการทางอุตสาหกรรมเหล่านั้น นับเป็นการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตจากรูปแบบหนึ่งมาสู่อีกรูปแบบหนึ่งที่แตกต่างไปจากเดิม ซึ่งการปรับตัวเองเข้าสู่วิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบใหม่นี้ไม่ใช่ของง่าย ผู้ที่ประสบความล้มเหลวอาจกลายเป็นคนยากจนที่มีความเลื่อมทางด้านจิตใจและศีลธรรมที่จะนำไปสู่ปัญหาทางสังคมนานัปการได้

นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2536 : (10) – (11)) แบ่งความหมายของวัฒนธรรมออกเป็น 2 ระดับ คือ ความหมายระดับบนของวัฒนธรรม หมายถึง ศิลปะ ความเชื่อ พิธีกรรม ประเพณี และวิทยาการ ซึ่งสังคม

หนึ่งๆ สร้างสรรค์หรือปรับปรุงขึ้นให้มีเอกลักษณ์เฉพาะตน และมีความหมายระดับรากฐาน หมายถึง ระบบความสัมพันธ์ของสังคม ซึ่งต้องอาศัยพฤติกรรมที่แสดงออกด้วยพิธีกรรมทางศาสนา ค่านิยม มารยาท ศิลปะ การปกครอง การผลิต ฯลฯ เป็นเครื่องบงชี้

ศรีศักร วัลลิโภดม (2543 : 12 – 13) วัฒนธรรม หมายถึง วิธีชีวิตของคนที่อยู่ในสังคมเดียวกัน โดยวัฒนธรรมของคนแต่ละกลุ่มแต่ละสังคมต่างก็มีรูปแบบและวิถีทางที่ไม่เหมือนกัน ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขหลายประการ ลักษณะหนึ่งของวัฒนธรรมคือ “การมีประเพณี” หมายถึง การทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดอย่างสืบเนื่อง เป็นที่ยอมรับของคนในสังคมเป็นเวลานานหลายชั่วคน มีการถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งมายังรุ่นต่อมา ถ้าหากผู้หนึ่งผู้ใดไม่เห็นด้วย หรือไม่ทำตามก็อาจถือได้ว่าทำผิดประเพณี อาจได้รับการติฉินนินทา หรือแม้กระทั่งถูกลงโทษได้ แต่ประเพณีมีการเปลี่ยนแปลงขึ้นอยู่ได้นานเท่าใด ขึ้นอยู่กับคนในสังคมที่เห็นและรู้สึกว่าจะมีความหมายและความสำคัญต่อการอยู่ร่วมกันเป็นพวกเดียวกันหรือไม่ ถ้ายังมีอยู่ก็ดำรงอยู่ได้ แต่เมื่อหมดความสำคัญลงเมื่อใดก็อาจเปลี่ยนแปลงหรือสิ้นสุดลงได้ เกิดเป็นประเพณีใหม่ที่มีความหมายกว่ามาแทนที่

อานันท์ กาญจนพันธุ์ (2543 : 333) ที่ได้กล่าว ชาวบ้านจะไม่ตระหนักถึงคุณค่าดั้งเดิมนักในปัจจุบัน แต่คุณค่าเหล่านั้นก็ยังอยู่ในรูปของประเพณี และไม่ได้ถูกกลืนไปด้วยคุณค่าของรัฐและระบบทุนไปเสียทั้งหมด มีการแสวงหาคูณค่าดั้งเดิมให้ได้และพยายามส่งเสริมขึ้นมาใหม่ เพราะชาวบ้านอาจหลงลืมไปบ้าง โดยการปลูกจิตสำนึกเพื่อต่อต้านสำนึกกลางจากภายนอกอาจจะมีส่วนที่ผันแปรไปบ้าง

สมสุข หินวิมาน (2551 : 2) ได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมท้องถิ่นไว้ว่า วัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นมรดกภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สั่งสมและสืบทอดมาจากบรรพชนหรืออาจเรียกได้ว่าเป็นสื่อพื้นบ้าน ที่มีลักษณะเฉพาะถิ่น/เฉพาะที่แตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น และถือเป็นอัตลักษณ์ร่วมของแต่ละชุมชนท้องถิ่น ดังนั้นในการศึกษาวัฒนธรรมท้องถิ่นหรือสื่อพื้นบ้าน จะต้องพิจารณาควบคู่ไปกับบริบทของชุมชน ซึ่งเป็นความสัมพันธ์แบบสองทาง คือ บทบาทหน้าที่ที่สื่อพื้นบ้าน ความสัมพันธ์แบบสองทาง จากแผนภูมิจะเห็นว่า สื่อพื้นบ้านกับชุมชนต่างมีความสัมพันธ์แบบการทำหน้าที่ซึ่งกันและ กัน เช่น ถ้าชุมชนเข้มแข็ง (หรืออ่อนแอ) ก็จะเอื้อ/ทำหน้าที่สร้างเสริมให้สื่อพื้นบ้านเข้มแข็ง (หรืออ่อนแอ) ตาม และในทางกลับกัน หากสื่อพื้นบ้านเข้มแข็ง (หรืออ่อนแอ) ก็จะส่งผลให้ชุมชนนั้น ๆ เข้มแข็ง (หรืออ่อนแอ) เป็นเงาตามตัว ดังนั้นในการศึกษาสื่อพื้นบ้านจำเป็นที่จะต้องวิเคราะห์บริบทของชุมชนให้ถ่องแท้ ในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. อายุ/การก่อรูปชุมชน ซึ่งจะมีหลักฐานพื้นฐานว่า หากชุมชนมีอายุยาวนาน ก็แปลว่าแนวโน้มสายสัมพันธ์น่าจะแน่น และมิต้นทุนวัฒนธรรมมากมาย แต่ตรงกันข้าม หากเป็นชุมชนเกิดใหม่หรืออายุไม่มากนัก การต่อสู้กับแรงกระหน่ำจากภายนอกก็จะเปราะบางกว่า

2. สภาพภูมิศาสตร์ชุมชน เช่น ถ้าเป็นพื้นที่อยู่ติดกับคลองหรือทะเล ชาวบ้านก็จะสร้างวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับการใช้ชีวิตดังกล่าว

3. ลักษณะหมู่บ้านเปิด/ปิด กล่าวคือ ยิ่งหากชุมชนมีลักษณะเป็นสังคมที่ปิดต่อโลกภายนอก โอกาสที่จะอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นเดิมจะเป็นไปได้สูง แต่ถ้าเป็นชุมชนเปิด (อาทิ มีถนนตัดผ่าน เป็น ชุมชนแบบเมืองใหญ่) สื่อพื้นบ้านก็จะต้องต่อสู้เผชิญหน้ากับคลื่นลมค่อนข้างสูง

4. อัตลักษณ์/ตัวตนชุมชน อัตลักษณ์หมายถึง การสื่อสารเพื่อแสดงออกว่าเราเป็นใคร เหมือน หรือต่างจากผู้อื่นอย่างไร การศึกษาอัตลักษณ์ชุมชนก็เพื่อค้นหารอยเชื่อมมาที่วัฒนธรรมท้องถิ่น เนื่องจากสื่อ/วัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นช่องทางที่สื่อสารอัตลักษณ์ชุมชนได้ดีที่สุด

5. ทูตทางสังคม อันได้แก่ ระบบเครือญาติ บุคคล สายสัมพันธ์ต่าง ๆ ซึ่งจะเกี่ยวพันกับการสืบทอดและการต่อสู้กับความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ของสื่อพื้นบ้าน

6. การเมืองและบทบาทของผู้นำ การศึกษาการเมืองและบทบาทของผู้นำจะมีประโยชน์อย่าง มากต่อการจัดการวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม โดยเฉพาะการค้นหานักคิดหรือผู้นำที่มีแนวโน้มจะสนใจการมีส่วนร่วมทางวัฒนธรรม

7. ความเชื่อชุมชน เนื่องจากสื่อพื้นบ้านเกือบทั้งหมดจะมีคติความเชื่อ/ความศักดิ์สิทธิ์หล่อเลี้ยงอยู่ ฉะนั้นผู้วิจัยอาจต้องเริ่มต้นเก็บข้อมูลด้านความเชื่อชุมชนเป็นพื้นฐานก่อน อาทิ เรื่องการบูชาครู ผีปู่ย่า ตายาย โนรา ฯลฯ บริบทชุมชน

8. การสื่อสารและเครือข่ายการสื่อสาร เป็นการวิเคราะห์เพื่อค้นหาเส้นทางการไหลเข้าออกของข่าวสารในชุมชน ตลอดจนการประเมินความเข้มแข็งของชุมชน เช่น ถ้าชุมชนมีการไหลเข้าออกและตรวจสอบข่าวสารจากภายนอกได้ดี ก็แปลว่า น่าจะมีแรงปะทะต่อสู้กับโลกภายนอกได้สูง จากการวิเคราะห์บริบทชุมชนด้านต่างๆ จะช่วยให้สามารถประเมินสถานการณ์ชุมชนได้ว่า ชุมชนที่เลือกศึกษาวิจัยนั้น เป็นชุมชนที่มีศักยภาพเข้มแข็ง ปานกลาง หรืออ่อนแอตนเอง

กาญจนา แก้วเทพ (2539, น.15) กล่าวถึงการพัฒนาโดยอาศัยวัฒนธรรมชุมชนเอาไว้ว่าเป็นการอาศัยวัฒนธรรมมาใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมเป็นการพัฒนาที่เริ่มจากในชุมชนขึ้นมาซึ่งจะสอดคล้องกับพื้นฐานของวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชุมชนการพัฒนาลักษณะนี้จะใกล้เคียงกับการพัฒนาตามหลักการพึ่งตนเองหรือการพัฒนาโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นการพัฒนาตามแนวทางวัฒนธรรมชุมชนมี 3 แนวทางคือ

1. การนำเอาวัฒนธรรมดั้งเดิมทั้งด้านรูปแบบและเนื้อหาใช้ในการพัฒนา เช่น การระดมทุนโดยการทอดผ้าป่า

2. การถือเอาวัฒนธรรมเป็นเป้าหมายในตัวเอง เช่น การเก็บบันทึกเรื่องราวในลักษณะของคำกลอนหรือนิทาน

3. การทำการพัฒนาโดยนำเอามิติทางวัฒนธรรมเข้าไปสอดแทรกในกิจกรรมทุกส่วนของชีวิต เช่น การดำเนินกิจกรรมการพัฒนาองค์กรศาสนาต่างๆ

ศรีศักร วัลลิโภดม (2544, น.73-74) ได้กล่าวเอาไว้ที่น่าสนใจว่า วัฒนธรรมคือวิถีชีวิตของคนแต่ละกลุ่มซึ่งมีความหลากหลายแตกต่างกัน การพัฒนาโดยใช้มิติของวัฒนธรรมเป็นตัวนำในรูปแบบ

หนึ่งๆ กับชุมชนหนึ่งอาจใช้แล้วประสบความสำเร็จ แต่ไม่ได้หมายความว่าสามารถนำไปใช้กับทุกชุมชนได้ เพราะวัฒนธรรมเป็นลักษณะเฉพาะของกลุ่มคนในชุมชนหนึ่งๆ เท่านั้น

สรุปได้ว่าวัฒนธรรมชุมชนคือรากฐานสำคัญที่จะต้องคำนึงในการวางแผนเพื่อการพัฒนาโดยวิธีที่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของพื้นฐานชีวิตคนในชุมชนจะได้รับการยอมรับและได้รับความร่วมมือไม่มีการต่อต้านส่งผลเป็นแรงขับเคลื่อนในการพัฒนาให้สามารถบรรลุผลได้ดีมากกว่าการพัฒนาโดยใช้หลักวัฒนธรรมชุมชนนั้นเป็นการพัฒนาจากภายในชุมชนเองโดยอาศัยมิติทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นอันจะส่งผลให้เกิดความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมและความเป็นเอกภาพของชุมชน

2.1.4 ขอบข่ายงานวัฒนธรรม

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2547 : 6 – 11) ได้แบ่งขอบข่ายงานวัฒนธรรมไว้ 8 ขอบข่ายงาน ดังนี้

2.1.4.1 งานวิจัยวัฒนธรรม หมายถึง การสำรวจ ศึกษา สังเคราะห์ และวิเคราะห์ข้อมูลต่างๆ เพื่อประโยชน์ในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู พัฒนา ถ่ายทอด ส่งเสริม เสริมสร้างอัตลักษณ์ และแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม

2.1.4.2 งานอนุรักษ์วัฒนธรรม หมายถึง การพิทักษ์รักษา และธำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรม ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม เพื่อก่อให้เกิดความรัก ความหวงแหน ความเข้าใจ และความภาคภูมิใจในความเป็นชาติ ตลอดจนเพื่อประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้าของคนรุ่นหลัง

2.1.4.3 งานฟื้นฟูวัฒนธรรม หมายถึง การเลือกสรรวัฒนธรรมที่สูญหายหรือกำลังเสื่อมสลาย มาทำให้มีความหมายและความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของคนในชาติ

2.1.4.4 งานพัฒนาวัฒนธรรม หมายถึง การริเริ่มสร้างสรรค์และการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมให้เหมาะสมกับยุคสมัย บังเกิดคุณประโยชน์แก่ชีวิต สังคม และธรรมชาติ โดยที่ยังคงรักษาไว้ซึ่งเอกลักษณ์แห่งความเป็นไทย

2.1.4.5 งานถ่ายทอดวัฒนธรรม หมายถึง การนำวัฒนธรรมที่ผ่านการเลือกสรร กลั่นกรองแล้วไปใช้ในกระบวนการให้การศึกษา อันจะยังผลให้สมาชิกในสังคมเกิดความเข้าใจ ตระหนักในคุณค่า และนำไป ปฏิบัติอย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับยุคสมัย

2.1.4.6 งานส่งเสริมกิจกรรมวัฒนธรรม หมายถึง การสนับสนุนให้บุคคลหรือหน่วยงานสามารถ จัดกิจกรรมวัฒนธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

2.1.4.7 งานเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม หมายถึง การส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคคลที่มีความรู้ความสามารถทางวัฒนธรรม ได้มีโอกาสแสดงออกและพัฒนาความรู้ความสามารถอย่างเต็มศักยภาพ ถึงขั้นที่สมควรได้รับการยกย่องว่าเป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาติในด้านนั้นๆ รวมถึงการส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคคลและหน่วยงาน ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ ได้ทำกิจกรรมทาง

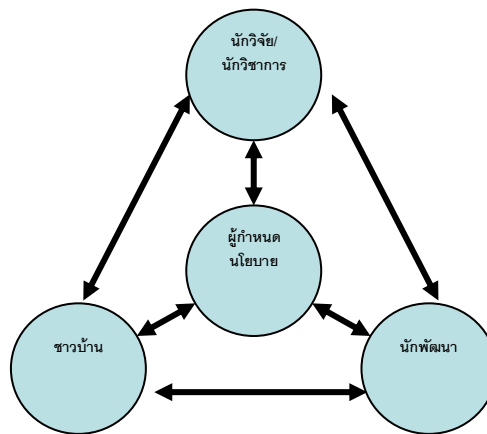
วัฒนธรรม เพื่อส่งเสริมผู้ที่มีความรู้ความสามารถพิเศษทางวัฒนธรรมอันจะนำไปสู่การสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในอนาคต

2.1.4.8 งานแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม หมายถึง การส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคคลและหน่วยงานต่างๆ ทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับนานาชาติ ได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริม ความเข้าใจอันดีต่อกัน อันจะนำไปสู่สันติภาพและสันติสุขแห่งการอยู่ร่วมกันของมนุษยชาติ

2.2 แนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

2.2.1 แนวคิด

สุภาวศ์ จันทวานิช (2531) กล่าวว่า iva การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นการวิจัยที่นำแนวคิด 2 ประการมาผสมผสานกันคือการปฏิบัติการ (Action) ซึ่งหมายถึงกิจกรรมที่โครงการวิจัยจะต้องดำเนินการ และคำว่า การมีส่วนร่วม (Participation) อันเป็นการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องของทุกฝ่ายที่เข้าร่วมกิจกรรมวิจัย ในการวิเคราะห์สภาพปัญหาหรือสถานการณ์อันใดอันหนึ่ง แล้วร่วมในกระบวนการตัดสินใจและการดำเนินการจนกระทั่งสิ้นสุดการวิจัย โดยมีความหมายถึง วิธีการที่ให้ผู้ถูกวิจัยหรือชาวบ้าน เข้ามามีส่วนร่วมในการวิจัย เป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ โดยอาศัยการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมวิจัย นับตั้งแต่การระบุปัญหาของการดำเนินการ การช่วยให้ข้อมูลและการช่วยวิเคราะห์ข้อมูล ตลอดจนช่วยหาวิธีแก้ไขปัญหาหรือส่งเสริมกิจกรรมนั้นๆ ซึ่งในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ข้อมูลจากการทำวิจัยทุกขั้นตอนชาวบ้านเป็นผู้ร่วมกำหนดปัญหาของชุมชนและหาแนวทางในการแก้ไขปัญหา กระบวนการวิจัยจึงดำเนินไปในลักษณะของการแลกเปลี่ยนความเห็นระหว่างชาวบ้านกับผู้วิจัย เพื่อให้ได้ข้อสรุปเป็นขั้น ๆ ส่วนกระบวนการสังเคราะห์ข้อมูลเป็นไปในเชิงการวิภาษ (Dialectic) ซึ่งชาวบ้านจะค่อย ๆ เรียนรู้ด้วยตัวเอง และด้วยวิธีการวิจัยเช่นนี้ ข้อมูลที่ได้จึงมีความชัดเจน สะท้อนความคิดอ่านตลอดจนนิสัยใจคอของชาวบ้าน สะท้อนความต้องการและแบบแผนในการดำเนินชีวิตของเขา การวิจัยแบบนี้จึงเป็นวิธีการที่สนับสนุนให้ชาวบ้านหรือตัวแทนในชุมชนเป็นคนสร้างองค์ความรู้ใหม่ให้กับตนเอง และชุมชน โดยการศึกษาเรียนรู้หาข้อมูล การศึกษาวิเคราะห์ถึงปัญหารวมทั้งการแก้ไขปัญหาที่กำลังประสบอยู่ โดยการร่วมกันวางแผน และกำหนดการดำเนินงานตามแผนหรือโครงการ พร้อมทั้งการปฏิบัติตามแผน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการแก้ไขปัญหาได้ถูกต้องตรงตามความต้องการ ประกอบกับการใช้ภูมิปัญญาและทุนที่มีอยู่ในชุมชน

ภาพประกอบที่ 1 แสดงการมีส่วนร่วมการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

กล่าวโดยสรุป การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นวิธีการเรียนรู้จากประสบการณ์ โดยอาศัยการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมวิจัยนับตั้งแต่การระบุปัญหาการดำเนินการติดตามผล จนถึงขั้นประเมินผล เกี่ยวกับเรื่องการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ชนิษฐา กาญจนรังสี (2536) ได้เสนอแนวคิดพื้นฐานในการดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมีดังต่อไปนี้

1. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นกระบวนการที่ไม่หยุดนิ่งอยู่กับที่ การวิจัยเริ่มต้นจากสถานการณ์ที่เป็นจริงในขณะหนึ่ง เคลื่อนที่ไปยังสถานการณ์ที่ควรจะเป็นอนาคตซึ่งไม่อาจทำนายได้ โดยการเคลื่อนที่ดังกล่าวเกิดขึ้นได้ทั้งจากการเปลืองเองในสถานการณ์นั้นถูกกระทบจากเหตุการณ์แวดล้อมนอกกระบวนการวิจัยและเกิดจากกระบวนการวิจัย รวมทั้งผู้ร่วมในการวิจัยเอง การเกิดขึ้นของการเปลี่ยนแปลงจะต้องถูกเก็บมาเป็นส่วนหนึ่งของการวิเคราะห์ และตัดสินใจในการเคลื่อนไหวของกิจกรรมต่อมาในกระบวนการวิจัยเสมอ ดังนั้นกระบวนการวิจัยจึงต้องมีลักษณะยืดหยุ่นและปรับเปลี่ยนได้ กำหนดเวลาอาจคลาดเคลื่อนไม่มีความแน่นอน สภาพปัญหา แนวทางการแก้ไขปัญหา และกิจกรรมแก้ไขปัญหาไม่สามารถกำหนดไว้ล่วงหน้าได้

2. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม จะประสบความสำเร็จได้เมื่อนักวิจัยและผู้เกี่ยวข้องมีความเชื่อว่าคนทุกคนมีศักยภาพและความสามารถในการคิดและการทำงานร่วมกันเพื่อชุมชนที่ดีขึ้น ผู้มีความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความสำคัญเช่นเดียวกับภูมิปัญญาของนักวิจัย นักวิชาการหรือนักพัฒนา และทุกสิ่งทุกอย่างในชุมชน ทั้งเรื่องของความรู้ความชำนาญ ทรัพยากรที่มีอยู่และจะหาได้ในอนาคตจะต้องได้รับการจัดสรรอย่างเท่าเทียมกัน

3. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม จะต้องเริ่มจากความรู้สึกรู้สึกของคนที่มีความรู้หรือความต้องการของชุมชน แล้วเคลื่อนสู่การสร้างเข้าใจ และเป็นการกระทำพร้อมกันที่จะให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในตนเองและชุมชน ทั้งในมิติของปัญญา จิตใจ และกายภาพ

4. กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นกระบวนการที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องและไม่สิ้นสุดในวงจร แต่เป็นการเริ่มเพื่อนำไปสู่วงจรใหม่ ซึ่งเป็นวงจรของการแสวงหาความรู้และการกระทำ โดยวงจรนี้จะดำรงอยู่และดำเนินต่อไปได้ตราบเท่าที่คนในชุมชนยังสามาร่วมกันวิจัย

จากแนวคิดพื้นฐานที่กล่าวมาข้างต้น พอสรุปแนวคิดได้ว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ได้แนวทางการดำเนินการมาจากการวิจัยเชิงปฏิบัติการ มุ่งหวังแก้ปัญหาในสังคมนั้นๆ โดยผู้แก้ปัญหาคือคนในสังคมนั้นเองที่ร่วมกันแก้ปัญหา ซึ่งกระบวนการกระทำแต่ละขั้นตอนต้องมุ่งประโยชน์ต่อสังคม และทุกขั้นตอนสังคมนั้นต้องมีส่วนร่วม โดยมุ่งการพัฒนาที่ยั่งยืน ต้องมีการศึกษาบริบทของสังคมอย่างแท้จริง เพื่อให้ทราบถึงปัญหา ผู้การร่วมมือกันพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

2.2.2 ลักษณะสำคัญของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ลักษณะสำคัญของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นการวิจัยที่มุ่งจะนำหลักของวิธีการทางวิทยาศาสตร์มาใช้ เพื่อแก้ปัญหาในสภาพการณ์เฉพาะ ไม่ได้มุ่งเน้นเพื่อนำผลไปใช้กับสภาพการณ์อื่นๆ โดยทั่วไปที่นอกเหนือไปจากสภาพการณ์ที่ศึกษา เป็นการวิจัยที่เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในฐานะผู้ร่วมวิจัยและนำไปใช้ในการแก้ปัญหาในการทำงานจริงๆ นักวิจัยเพื่อการพัฒนา หรือนักพัฒนาจะอาศัยการวิจัยนี้เข้าไปช่วยกระตุ้น ให้ประชาชนเริ่มพิจารณาปัญหาชุมชนไปพร้อมๆ กับนักวิจัยภายนอก และแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ ช่วยตรวจสอบปัญหาการมองซึ่งกันและกัน เป็นกระบวนการวิจัยต่อเนื่อง ซึ่งจะก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจต่อการเปลี่ยนแปลงในชุมชนตลอดเวลาในกระบวนการวิจัยแล้วจะนำประชาชนไปสู่การคิดเอง ทำเอง และแก้ปัญหาเองในที่สุด ซึ่งงานวิจัยในแนวทาง PAR มีคุณลักษณะเฉพาะบางประการที่เป็นจุดเด่นดังนี้

2.2.2.1 คำถามวิจัย (Research questions)

ใน PAR จะไม่มีคำถามวิจัยที่ชัดเจนกำหนดไว้ก่อนโดยนักวิจัยภายนอก แต่คำถามวิจัยจะมีจุดกำเนิดจากปัญหาในกลุ่ม หรือ ชุมชน ดังนั้น กลุ่มจะร่วมกันกำหนดคำถามวิจัย ที่จะนำไปสู่การศึกษาและการปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหาและคำถามวิจัยนี้อาจปรับเปลี่ยนได้อีกในระหว่างดำเนินการวิจัย

2.2.2.2 การเก็บข้อมูลด้วยเทคนิคสามเส้า (Triangulation) (Patton 1990; 2002)

เทคนิคสามเส้ามีจุดกำเนิดจากการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้เพื่อเสริมความเที่ยงตรงและความน่าเชื่อถือของวิจัย การใช้เทคนิคสามเส้า มีหลายระดับ ดังนี้

- 1) ใช้กลุ่มนักวิจัยสหวิทยาการ (Multidisciplinary term) สมาชิกในกลุ่มวิจัยควร

ประกอบด้วยผู้ที่มีประสบการณ์ และความเชี่ยวชาญจากต่างสาขา เพื่อให้สามารถมองเห็นปัญหาและแนวทางการศึกษาได้ครอบคลุมทุกแง่มุม และลึกซึ้งเป็นการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน

2) มีความหลากหลายของแหล่งข้อมูล (Diversity of Sources of Information)

ใช้แหล่งข้อมูลที่หลากหลายทั้งจากคน เหตุการณ์ และสถานที่ โดยเน้นข้อมูลเชิงคุณภาพมากกว่าข้อมูลเชิงปริมาณ ข้อมูลต่างๆ จะตรวจสอบ และยืนยันซึ่งกันและกัน เพื่อประกันความเชื่อถือได้

2.2.2.3 มีความหลากหลายของเทคนิคการเก็บข้อมูล (Diversity of Information and techniques) ใช้เทคนิคการเก็บข้อมูลหลากหลายวิธีผสมผสานกัน

2.2.3 การวิเคราะห์ข้อมูลและวิธีนำเสนอ

ในการวิจัยแบบ PAR การวิเคราะห์ข้อมูลมีความยืดหยุ่นให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์ร่วมกันในพื้นที่ และในทันทีวิธีการวิเคราะห์ไม่จำกัดเทคนิคการวิเคราะห์เชิงปริมาณ ที่ใช้ค่าสถิติบางอย่างเป็นบรรทัดฐานเลือกใช้เทคนิคที่ไม่ซับซ้อนและคนในชุมชนสามารถเข้าใจและมีส่วนร่วมได้ ตัวอย่างเช่น การจัดลำดับความสำคัญ (ranking) การใช้แผนผังชนิดต่างๆ ด้วยสัญลักษณ์ที่เข้าใจง่าย การเขียนลำดับเหตุการณ์ (time line/historical profile) เป็นต้น ผลการวิเคราะห์ควรนำเสนอร่วมกันในพื้นที่ในแต่ละคราว การนำเสนอผลการวิจัยไม่จำกัดเพียงรายงานแบบเป็นทางการอาจนำเสนอในลักษณะการเสวนา ที่ทุกคนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ-วิพากษ์ สุดท้ายผลการวิจัยและความรู้ที่ได้จากการวิจัยและการปฏิบัติเป็นของทุกคน และได้รับการยอมรับร่วมกัน

2.2.4 บทบาทของนักวิจัยภายนอก

ในงานวิจัยแบบ PAR จะมีผู้เกี่ยวข้องอยู่สองกลุ่มที่ทำงานร่วมกัน คือ กลุ่มคนใน ซึ่งได้แก่กลุ่มคนที่อยู่ในชุมชนที่เผชิญสถานการณ์และปัญหานั้นๆ โดยตรง และ กลุ่มคนนอก หรือที่เรียกว่า นักวิจัยภายนอก ซึ่งจะมีบทบาทที่ซับซ้อนมากกว่านักวิจัยโดยทั่วไป เพราะไม่ใช่เพียงดำเนินการเก็บข้อมูลตามแผนที่กำหนดไว้แล้วจากไปแต่จะมีสถานภาพเป็นทั้งผู้มีส่วนร่วม (participant) และผู้ประสานงาน (facilitator) ในกิจกรรมทั้งปวง บางครั้งจึงเรียกว่าเป็น “catalytic agent” คือผู้กระตุ้น หรือ “ตัวเร่ง” ให้กิจกรรมดำเนินไปได้ดี นักวิจัยภายนอกจึงต้องมีคุณลักษณะเฉพาะตัว มีประสบการณ์การทำงานภาคสนาม มีทักษะทางมนุษยสัมพันธ์ และมีทัศนคติเชิงสร้างสรรค์ในการทำงานท่ามกลางความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้น กิจกรรมต่างๆ ที่นักวิจัยต้องรับผิดชอบจึงมีหลากหลาย ผสมผสานทั้งงานของนักวิจัยและงานของนักพัฒนา

2.2.5 ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ระเบียบวิธีของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ไม่ยึดติดกับรูปแบบอันเป็นมาตรฐานใดๆ การรวบรวมข้อมูลจึงสามารถใช้ได้หลายรูปแบบ ส่วนใหญ่ใช้วิธีการเช่นเดียวกับการวิจัยเชิงคุณภาพ เริ่มตั้งแต่การเข้าสนาม และสร้างความสัมพันธ์ การสังเกต การสัมภาษณ์ และการวิเคราะห์เชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

มีขั้นตอนมากกว่าการวิจัยเชิงคุณภาพ เพราะต้องมีการปฏิบัติหรือกิจกรรมเพิ่มเข้ามา ตลอดจนการติดตามและปรับปรุงแก้ไขกิจกรรมนั้น อย่างไรก็ตาม กระบวนการในการทำกิจกรรม และการติดตามยังคงใช้วิธีการเชิงคุณภาพเช่นกัน ซึ่งกลวิธีหลักของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมีดังนี้

2.2.5.1 เน้นการศึกษาชุมชน โดยการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับชาวบ้าน การศึกษาปัญหาและความต้องการ เป็นการช่วยกันวิเคราะห์สภาพปัจจุบันว่ามีข้อบกพร่องที่ใดบ้าง เรื่องอะไร บางหน่วยงานเชื่อว่า การศึกษาความต้องการพื้นฐานซึ่งรัฐบาลให้ทำทุกหมู่บ้าน เป็นวิธีการศึกษาสภาพชุมชนเพื่อเรียนรู้ปัญหาของชุมชนอยู่แล้ว ถ้าชาวบ้านได้ช่วยกันศึกษาวิเคราะห์กันอย่างจริงจัง และไม่ใช้การกรอกข้อมูลโดยผู้ใหญ่บ้านหรือผู้ทรงคุณวุฒิเพียง 1-2 คน ก็คงพอถือได้ว่าเป็นการศึกษาสภาพชุมชนกันพอสมควร

นอกเหนือจากการศึกษาสภาพชุมชนเพื่อค้นหาที่ควรแก้ไขแล้วถ้าจะมีการแก้ไขให้ได้ผล ก็ควรมีการสำรวจทรัพยากรในชุมชน ซึ่งจะรวมทั้งทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรมนุษย์ บริการของหน่วยงานต่างๆ ในพื้นที่ ทั้งภาครัฐและเอกชนด้วย

2.2.5.2 เน้นการหาแนวทางการแก้ไขปัญหา โดยประชาชนมีส่วนร่วมการวิเคราะห์ปัญหาชุมชน และศึกษาว่าทรัพยากรในท้องถิ่นมีอะไรบ้างที่จะนำไปสู่วิธีการแก้ไข เป็นการพยายามประยุกต์ข้อมูล 2 เรื่อง คือ เรื่องปัญหาและเรื่องทรัพยากรท้องถิ่น คว้าทำอะไรจึงจะนำทรัพยากรในท้องถิ่นมาแก้ปัญหาก็จะต้องมองดูทุกแง่มุม

2.2.5.3 เน้นการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการคัดเลือกโครงการเพื่อนำไปปฏิบัติ ถ้ามีปัญหาหลายเรื่อง และมีแนวทางแก้ไขปัญหาโดยใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นได้หลายวิธี จะต้องมีการพิจารณาว่าปัญหาเรื่องใดเร่งด่วนกว่ากัน และวิธีการแก้ไขปัญหานั้นด้วยวิธีการใดจึงจะเหมาะสม การพิจารณาเรื่องความเหมาะสมของโครงการในการนำไปปฏิบัติ อาจต้องพิจารณาเชิงเศรษฐศาสตร์ในแง่ของความคุ้มค่า นอกจากนี้ต้องพิจารณาความเหมาะสมกับพื้นที่วัฒนธรรมพื้นบ้านเดิม

2.2.5.4 เน้นให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วม ในการดำเนินการแก้ปัญหา และสามารถทำต่อไปได้หลังนักวิจัยออกจากพื้นที่แล้ว วิธีการที่จะทำงานเดินต่อไปได้ตลอดคือ การหาคนในหมู่บ้านเป็นแกนนำในการทำงานตั้งแต่ต้น และเพื่อให้แกนนำในหมู่บ้านสามารถทำงานต่อไปได้ควรมีเครื่องมือหรืออุปกรณ์เพื่อช่วยส่งเสริมในการสื่อสารให้ข้อมูลแก่ชาวบ้านต่อไปในทางปฏิบัติ

กมล สดประเสริฐ (อ้างถึงในชัชวาล ทัดสิวิษ, 2554) ได้กล่าวว่า ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม หรือ PAR นั้น มีกิจกรรมแตกต่างกันอยู่ 2 ชุด คือ

- 1) กิจกรรมการวิจัยเชิงปฏิบัติการหรือ PAR ของผู้ประสานหรือผู้อำนวยการวิจัย คือ กิจกรรมแสวงหาความรู้ของนักวิจัยเชิงปฏิบัติการตามโครงการ PAR แต่ละคนในชุมชนใดชุมชนหนึ่ง จุดมุ่งหมายที่สำคัญของนักวิจัยคือ การสร้างรูปแบบ PAR ที่มีประสิทธิภาพเป็นไปตามหลักการวิจัยเชิงวิทยาศาสตร์ และสามารถเผยแพร่แก่สังคมได้ รูปแบบของ PAR ที่มีประสิทธิภาพจะต้องเป็นรูปแบบที่

สามารถแก้ปัญหาของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ สิ้นเปลืองเงินทอง กำลังงาน และเวลาไม่มากนักแต่ในเวลาเดียวกันก็ได้รับผลตอบแทนสูง

2) กิจกรรมการวิจัยเชิงปฏิบัติการหรือ PAR ของชุมชน คือ กิจกรรมที่เกิดจากความพยายามในการแก้ปัญหาชุมชนของนักวิจัยเชิงปฏิบัติการ ร่วมกับชุมชนนักวิจัยปฏิบัติการที่ทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงาน หรือ ผู้อำนวยการวิจัยจะทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยเหลือตั้งแต่เริ่มแรกและค่อยๆ ลดการช่วยเหลือลง และหวังว่าเมื่อสิ้นสุดโครงการแล้ว ประชาชนจะสามารถแก้ปัญหาของตนไปตามลำพังได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีได้รับการช่วยเหลือจากภายนอกอีก

โครงการวิจัยทั้งหมดของผู้ประสานงาน หรือผู้อำนวยการวิจัย จะครอบคลุมรวมไปถึงกิจกรรมแบบวันต่อวันของชุมชน และกิจกรรมที่ชุมชนมีส่วนร่วมและเป็นส่วนหนึ่งของ PAR โดยตรง ผู้ประสานงานวิจัยเริ่มต้นด้วยการวิจัย และสิ้นสุดลงด้วยการเผยแพร่รูปแบบของการวิจัยปฏิบัติการ จากกระบวนการของการวิจัยปฏิบัติการแบบ PAR กิจกรรมที่สัมพันธ์กับ PAR ของชุมชนจะถูกปลูกฝังให้กลายเป็นการวิจัยที่ประจำของชุมชน การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของชุมชนเช่นนี้ เกิดจากกิจกรรมร่วมกันของผู้ประสานงานการวิจัยปฏิบัติการและชุมชนโดยแท้

พอสรุปได้ว่า ระเบียบวิธีวิจัยการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ต้องการการร่วมกันศึกษาปัญหาที่เกิดในชุมชนแล้วนำปัญหามาช่วยกันแก้ไข ไม่มีรูปแบบการวิจัยที่ตายตัว ผู้วิจัยภายนอกเป็นเพียงผู้ประสานงานการวิจัยเมื่อกระบวนการวิจัยสิ้นสุดลงบุคคลในชุมชนสามารถแก้ปัญหาในชุมชนของตนเองได้อย่างต่อเนื่อง สำหรับขั้นตอนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม สุชาติ ทวีสิทธิ์ (อ้างถึงใน ชัชวาลย์ ทัดศิวัช, 2554) ได้สรุปขั้นตอนของ PAR มี 5 ขั้นตอน เป็นขั้นตอนที่ผสมผสานแนวการจัดการจัดการชุมชน และการเรียนรู้ปัญหาของชุมชนเข้าด้วยกัน (community organization and problem based learning) คือ

1) ระยะก่อนทำวิจัย (Pre –research phase) ได้แก่

- 1.1) การคัดเลือกชุมชน และการเข้าถึงชุมชน
- 1.2) การบูรณาการ ตัวนักวิจัยเข้ากับชุมชน
- 1.3) การสำรวจข้อมูลเบื้องต้นของชุมชน
- 1.4) การเผยแพร่แนวคิด PAR แก่ชุมชน

2) ระยะของการทำวิจัย (Research phase)

- 2.1) การศึกษาวิเคราะห์ปัญหาชุมชน
- 2.2) การฝึกอบรมทีมวิจัยท้องถิ่น
- 2.3) การวิเคราะห์ปัญหาอาจเกิดขึ้นใน PAR และกำหนดแนวทางแก้ไข
- 2.4) การออกแบบการวิจัยและเก็บข้อมูล
- 2.5) วิเคราะห์ข้อมูล
- 2.6) การนำเสนอข้อมูลต่อที่ประชุมหมู่บ้าน

3) ระยะจัดทำแผน (Planning phase)

- 3.1) การอบรมทีมงานวางแผนท้องถิ่น
- 3.2) การกำหนดโครงการหรือกิจกรรม
- 3.3) การศึกษาความเป็นไปได้ของแผนงาน
- 3.4) การแสวงหางบประมาณและหน่วยงานที่สนับสนุน
- 3.5) การวางแผนเพื่อติดตามและประเมินผล

4) ระยะการนำแผนไปปฏิบัติ (Implementation phase)

- 4.1) การกำหนดทีมงานปฏิบัติงานอาสาสมัคร
- 4.2) การอบรมทีมงานปฏิบัติอาสาสมัคร

5) ระยะการติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงาน (Monitoring and evaluation phase)

- 5.1) จัดตั้งทีมงานติดตาม และประเมินผลการปฏิบัติงานของหมู่บ้านขึ้นมาติดตามการดำเนินงานของฝ่ายปฏิบัติทุกระยะ
- 5.2) เสนอผลการประเมินต่อที่ประชุมหมู่บ้าน

จากการที่ได้ศึกษากระบวนการและขั้นตอนของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม พอสรุปได้ว่า กระบวนการ หรือขั้นตอนของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ไม่มีขั้นตอนที่ตายตัวแน่นอน มีแต่การเสนอแนะเป็นภาพรวมการนำกระบวนการ และขั้นตอนของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงาน โดยการใช้กระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีไทพวนบ้านหม้อ จึงน่าจะมีขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 วิเคราะห์และศึกษาสาเหตุของปัญหา

ขั้นตอนที่ 2 วางแผนการแก้ปัญหา

ขั้นตอนที่ 3 ปฏิบัติตามการวางแผน

ขั้นตอนที่ 4 ประเมินผลและสรุปผล

กล่าวโดยสรุป ทีมวิจัยได้วางกรอบแนวคิด ตามขั้นตอนของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม 4 ขั้นตอนดังกล่าวนี้ อย่างไรก็ดี ทีมวิจัยมิได้กำหนดขั้นตอนที่ตายตัว โดยเฉพาะการประชุมกลุ่มในแต่ละครั้ง อาจจำเป็นต้องดำเนินการตามเวลาและสถานที่ตาม โอกาสอำนวย เนื่องจากเงื่อนไขและข้อจำกัดของเพื่อนสมาชิกที่มีความจำเป็นแตกต่างกัน ทีมวิจัยได้นำเอาแนวคิดของหลายคนทีกล่าวมานำมาใช้ในการวิเคราะห์เอกสาร การออกแบบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การเก็บข้อมูล ใช้ในการทำงานและการทดลองปฏิบัติการ โดยให้ทุกคนมีส่วนร่วมให้มากที่สุด

2.3 แนวคิดเครือญาติและความสัมพันธ์ทางสังคม

เครือญาติเป็นความสัมพันธ์ทางสังคมและ วัฒนธรรมที่อยู่คู่กับสังคมมนุษย์มาอย่างยาวนาน มนุษย์เกี่ยวข้องกันด้วยคนสองคน จากนั้นจึงเริ่มมีลูกหลานแตกหน่อออกไปเรื่อยๆ มนุษย์ไม่สามารถ เอาตัวรอดแต่เพียงลำพัง จึงต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกัน และกันอยู่ตลอดเวลา และสิ่งที่มนุษย์ต้องพึ่งพิง อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้คือเครือญาติ ซึ่งเป็นกลุ่มคน ที่มีความใกล้ชิดกันมากที่สุด ระบบครอบครัวและเครือญาติ หมายถึง ระบบ ของเครือขายความสัมพันธ์ของกลุ่มคนที่เกี่ยวข้อง กันโดยทางสายเลือดหรือการแต่งงาน การจะนับว่า ใครเป็นญาติของเราบ้างนั้นขึ้นอยู่กับกฎเกณฑ์ใน แต่ละวัฒนธรรม การจัดระบบเครือญาติจึงเป็นเรื่อง ทาง “วัฒนธรรม” ไม่ใช่เรื่อง “ธรรมชาติ” แม้ว่าปรากฏการณ์พ่อแม่ลูกจะเป็นเรื่องธรรมชาติและมีปรากฏในทุกๆ สังคม แต่ละสังคมก็จะมี การจัดระบบ เครือญาติในการกำหนดบทบาทแนวปฏิบัติและหน้าที่ของสมาชิกในครอบครัวต่างกัน ไป บางสังคมเป็นสังคมที่ให้ความสำคัญกับญาติข้างพ่อ เช่น สังคมจีน สังคมอินเดีย บางสังคมก็ให้ความสำคัญกับญาติข้างแม่ เช่น สังคมกะเหรี่ยงโปว หรือบางสังคมให้ความสำคัญกับญาติทั้งสองฝ่าย เช่น สังคม พม่า สังคมอินโดนีเซีย สังคมไทยเป็นต้น (ศิริพร ณ ถลาง, ม.ป.ป.)

ชุมชนวิจัยบ้านหม้อ ได้ใช้แนวคิดความเป็นเครือญาติในการดำเนินการวิจัยเป็นหลัก และใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างการคุ้มโฮม อักแพง แบ่งปัน

2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

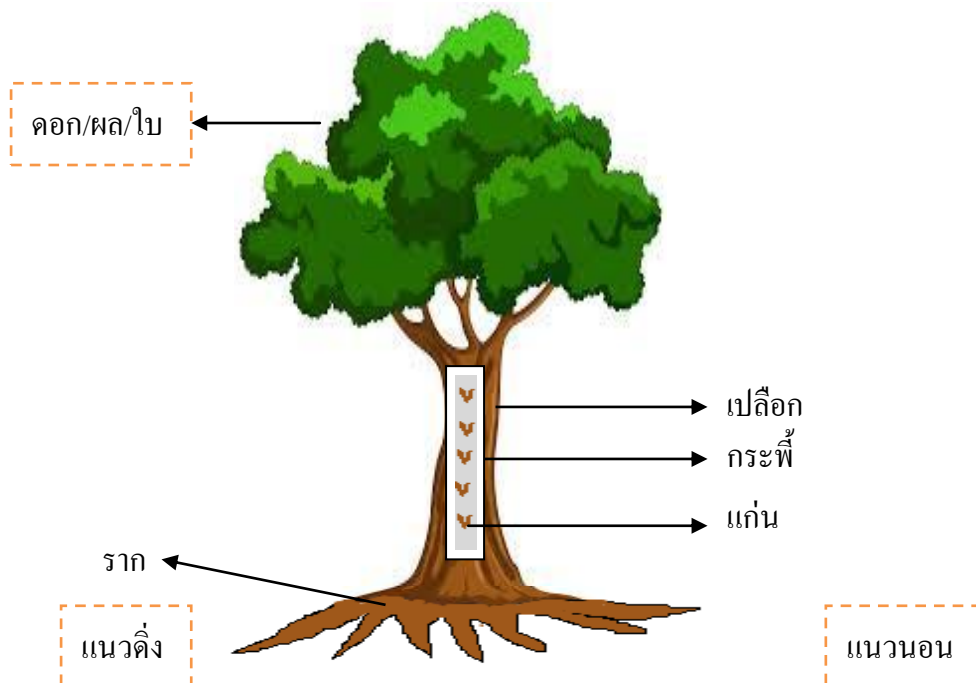
มยุรี ปาละอินทร์ (2543) ได้ศึกษาประเพณีที่เกี่ยวข้องกับชาวไทพวนเรื่องกองสีในวิถีชีวิตของชาวไทพวนตำบลบ้านฝ้อ อำเภอบ้านฝ้อ จังหวัดอุดรธานีพบว่าไทพวนเป็นผู้ที่รักสงบรักสันติประกอบอาชีพสุจริตเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน ไม่เคยก่อความเดือดร้อนให้กับสังคมของชาวไทพวนเป็นผู้มีรูปร่างหน้าตาดี ใฝ่เรียนร้อยมีความขยันในการทำงาน มีภาษาพูดวัฒนธรรมและประเพณีเป็นของตนเองชาวไทพวนยึดถือประเพณีปฏิบัติตามกองสีสี พร้อมทั้งนำไปอบรมสั่งสอนลูกหลานให้ถ่ายทอดเจตนารมณ์แก่ผู้อื่นในรุ่นหลังต่อไป

นภดล จันทวีระ (2552) ได้ศึกษาระบบนิเวศประเพณีวัฒนธรรมของเรือนพื้นถิ่นไทพวนบ้านบางมะเฟือง ตำบลกุยยาหมี่ อำเภอสนาบชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่า การปรับเปลี่ยนของเรือนพื้นถิ่นไทพวนได้ปรับเปลี่ยนที่อยู่บนพื้นฐานกรอบรูปลักษณ์ของโครงสร้างเดิม และเปลี่ยนรูปลักษณ์จากรูปเรือนพื้นถิ่นแบบประเพณีนิยม เดิมมีการปิดล้อมเรือนให้มีความมิดชิดมากขึ้นหลังคาปรับเปลี่ยน ให้มีความลาดชันน้อยลงหรือแม้กระทั่งการปรับเปลี่ยนในรูปแบบที่ร่วมสมัยขึ้นอยู่กับสภาพทางสถานะของผู้คนในพื้นที่

ในการศึกษาวิจัยและทำงานวัฒนธรรมท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วม นั้น สมสุข หินวิมาน (2551 : 6 – 14) ได้กล่าวไว้ว่า จะต้องเริ่มต้นด้วยหลักการง่าย ๆ ที่เป็นสูตร “4 รู้” คือ รู้จัก/รู้ใจ/รู้ใช้/รู้รักษาสื่อพื้นบ้าน ดังนี้

1. รู้จัก : การวิเคราะห์คุณลักษณะสื่อพื้นบ้าน ในการที่จะศึกษาสื่อชนิดใด ประการแรกนั้น จำเป็นต้องรู้จักคุณลักษณะของสื่อพื้นบ้านชนิดนั้น ๆ ให้ถ่องแท้มากที่สุด ทั้งในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต

2. รู้ใจ : การวิเคราะห์ “ต้นไม้แห่งคุณค่า” ของสื่อพื้นบ้าน ซึ่งหากจะเปรียบเทียบกับสื่อพื้นบ้าน เป็นดั่งต้นไม้ และเมื่อผ่าต้นไม้ออกมา จะเห็นองค์ประกอบของต้นไม้เป็น 2 แนวดังนี้ 1) การวิเคราะห์ต้นไม้แห่งคุณค่าในแนวดิ่ง ซึ่งประกอบด้วย ราก/ต้น/ดอกใบ/ผล การวิเคราะห์ต้นไม้แนวนี้นี้ก็เพื่อให้เข้าใจคุณค่า/ความหมายของสื่อพื้นบ้าน สื่อพื้นบ้านจะมีทั้งส่วนที่มองเห็นชัดเจน อันได้แก่ ต้น ดอก ใบ ผล ซึ่งเป็นองค์ประกอบเชิงรูปแบบของสื่อพื้นบ้านที่สามารถปรับประยุกต์ได้ กับอีกส่วนหนึ่งที่มองไม่เห็น คือราก ที่แม้ว่าจะอยู่ใต้ดิน/เป็นนามธรรม แต่ก็สำคัญที่สุด เพราะฉะนั้น หลังจากวิเคราะห์คุณลักษณะสื่อพื้นบ้านแล้ว จะต้องนำคุณลักษณะต่างๆ มาจัดให้เห็นว่า อะไรคือราก (คุณค่า/ความหมาย) และอะไรคือ ต้นดอก ใบ ผล (หรือรูปแบบของสื่อพื้นบ้าน) 2) การวิเคราะห์ต้นไม้แห่งคุณค่าในแนวนอน หมายถึง การผ่าเฉพาะลำต้น ออกมาดู และเห็นเป็นเปลือก/กระพี้/แก่นของต้นไม้ ในกรณีนี้จะใช้เปรียบเทียบกับการศึกษาเพื่อให้เข้าใจ การสืบทอด/ปรับตัวของสื่อพื้นบ้านว่า ถ้าเป็นส่วนที่เป็นเปลือก (หรือแม้แต่กระพี้) ก็จะปรับเปลี่ยนได้ แต่ถ้าเป็นส่วนของแก่นแล้ว ทุกครั้งที่มีการปรับประยุกต์สื่อพื้นบ้าน ก็จะต้องพยายามรักษาส่วนนี้เอาไว้เสมอ

ภาพประกอบที่ 2 ต้นไม้แห่งคุณค่า

3. รู้ใช้ : การวิเคราะห์หน้าที่ของสื่อพื้นบ้าน สื่อพื้นบ้านเป็นสื่อที่ทำหน้าที่ต่างๆ ให้กับชุมชนท้องถิ่นมากมาย ทั้งในระดับบุคคล กลุ่ม และสังคม ดังนั้นในการวิจัยสื่อพื้นบ้านจึงต้องสกัดให้เห็น

หน้าที่สำคัญของสื่อพื้นบ้านที่เราศึกษาอยู่ว่าทำอะไรได้บ้าง ซึ่งตัวอย่างของบางบทบาทหน้าที่เด่นๆ ของสื่อพื้นบ้าน ได้แก่

- ให้ข่าวสาร	- ให้การศึกษา
- อบรมจริยธรรม	- บันเทิง
- ปลดปล่อยทางเพศ	- พัฒนาภูมิปัญญา/จิตใจ
- สร้างสามัคคี	- รักษาพยาบาล
- วิพากษ์วิจารณ์สังคม	- แสดงอัตลักษณ์

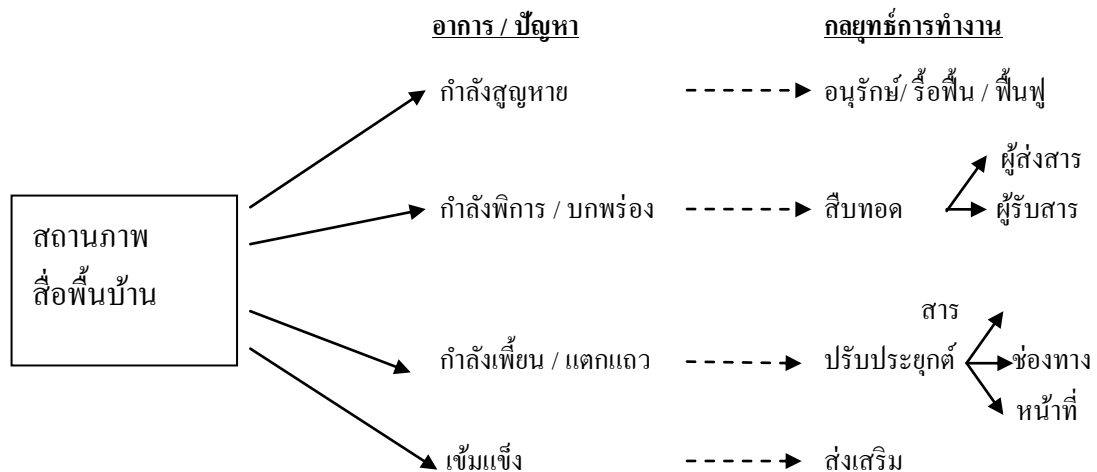
ระดับหน้าที่ ได้แก่ ระดับบุคคล ระดับกลุ่ม และระดับสังคม

4. รู้รักษา : กระบวนการสืบทอดสื่อพื้นบ้าน ตามหลักนิเทศศาสตร์นั้น การสื่อสารจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อครบธาตุทั้ง 4 คือ ผู้ส่งสาร (S) เนื้อหา (M) ช่องทาง (C) และผู้รับสาร (R) เพราะฉะนั้น หากจะทำวิจัยหรือทำงานด้านสืบทอดสื่อพื้นบ้านแล้วก็ต้องสืบทอดให้ครบทั้ง 4 ด้าน

โดยทั่วไปศิลปิน/นักวัฒนธรรมท้องถิ่นมักจะสนใจทำงานสืบทอด S-M-C-R เป็นปกติอยู่แล้ว แต่องค์ประกอบที่มักถูกมองข้ามในแง่การสืบทอดก็คือ ผู้รับสาร (R) เช่น หากมีแต่ศิลปินและตัวสื่อพื้นบ้านที่ถูกสืบทอดไว้ แต่ขาดผู้รับสารที่ดูศิลปะเป็นหรือขาดความรู้ในการเสพงานศิลปะ สื่อพื้นบ้านแขนงนั้นก็มันต้องสูญสลายไปเช่นกัน นอกจากการสืบทอดที่ครบแล้ว กระบวนการสืบทอดยังอาจเริ่มต้นจากการวิเคราะห์คุณลักษณะของสื่อพื้นบ้านนั้นๆ แล้วสืบทอดคุณลักษณะต่างๆ ที่สำคัญให้ครบ เนื่องจากสื่อพื้นบ้านถือเป็นมรดกร่วมกันของชุมชน ดังนั้นการบริหารจัดการวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม ต้องให้เป็นการทำงานที่ร่วมกันครบเจ้าของวัฒนธรรมทุกกลุ่ม ชาวบ้านทุกคนไปจนถึงกลุ่มวัยรุ่นและเยาวชน

ทั้งนี้เนื่องจากว่าวัยรุ่นและเยาวชนนั้นก็ คืออนาคตของสื่อพื้นบ้านนั่นเอง และที่สำคัญยิ่งไปกว่านั้น การสืบทอดสื่อพื้นบ้านต้องยึดหลักปฏิบัติที่ชื่อว่า หลักสิทธิเจ้าของวัฒนธรรม อันแปลว่า การตัดสินใจชะตากรรมของวัฒนธรรมท้องถิ่นต้องมาจาก ข้อตกลงร่วมกันของคนวงในวัฒนธรรมนั้น ๆ ตัวอย่างเช่น ต้องไม่ใช่หน่วยงานของรัฐ องค์กรธุรกิจ หน่วยงาน ท้องเที่ยว หรือบุคคลภายนอกวัฒนธรรมที่เป็นผู้เข้าไปกำหนดให้ชุมชนปรับเปลี่ยนสื่อพื้นบ้าน แต่ในทางตรงกันข้าม การปรับประยุกต์และสืบทอดสื่อพื้นบ้านต้องเป็นตัวชุมชนเองที่ตัดสินใจชะตากรรมทางวัฒนธรรม ของพวกเขา

กระบวนการทำงานวัฒนธรรมท้องถิ่น สมสุข หินวิมาน (2551 : 15) กล่าวว่า ภายหลังจากการวิจัยเพื่อรู้จัก/รู้ใจ/รู้ใช้/รู้รักษาสื่อ พื้นบ้านแล้ว กระบวนการทำงานหรือบริหารจัดการวัฒนธรรมท้องถิ่น อาจกำหนดไว้เป็น 4 เส้นทางด้วยกัน ตามแต่ “สถานภาพ” ของสื่อพื้นบ้านนั้นๆ ดังนี้

ภาพประกอบที่ 3 สถานภาพสื่อพื้นบ้าน

จากแผนภาพแสดงให้เห็นได้ว่า

1. หากสื่อพื้นบ้านนั้นประสบปัญหากำลังสูญหาย กลยุทธ์การทำงานที่สำคัญคือ การรื้อฟื้น/ฟื้นฟู ซึ่งเป็นยุทธศาสตร์ที่หน่วยงานทางวัฒนธรรมของรัฐสนใจอย่างต่อเนื่องอยู่แล้ว
2. หากสื่อพื้นบ้านนั้นอยู่ในภาวะกำลังพิการ/บกพร่อง (เช่น ขาดผู้รับสารรุ่นใหม่) ก็จำเป็นต้องหาทางสืบทอดทั้งตัวผู้ส่งสารและผู้รับสาร
3. หากพื้นบ้านนั้นกำลังเพี้ยน/แตกแถว (เช่น กรณีของหมอลำที่เริ่มกลายเป็นหมอลำซึ่งแต่เพียงสายพันธุ์เดียว หรืองานศิลปะปุ่นที่เริ่มถูกทำให้เป็นของที่ระลึกขายนักท่องเที่ยวที่ไม่เข้าใจคุณค่า) ก็ต้องเน้นการปรับประยุกต์ให้คุณค่าแท้จริงกลับคืนมา
4. หากสื่อพื้นบ้านนั้นเข้มแข็งอยู่แล้ว ก็อาจต้องหาทางส่งเสริมเป็นระยะๆ เพื่อป้องกันความอ่อนแอในวันข้างหน้า

สอดคล้องกับ กาญจนา แก้วเทพ (2551 : 1) ที่ได้กล่าวไว้ว่า การบริหารจัดการวัฒนธรรมที่มีอยู่ให้มีประสิทธิภาพ ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชน จะต้องมีความสามารถในการบริหารจัดการวัฒนธรรมใน 4 แนวทาง ดังนี้

1. การอนุรักษ์วัฒนธรรม คือ การธำรงรักษาตัว “ต้นฉบับทางวัฒนธรรม” (ไม่ว่าจะเป็นตัวบุคคล วัตถุธรรม ธรรมเนียมประเพณี ฯลฯ) ให้เหมือนเดิม
2. การสืบทอดทางวัฒนธรรม ซึ่งเน้นหนักการสืบทอดตัวบุคคล ทั้งที่ เป็นผู้สร้างและผู้สืบทอดวัฒนธรรม
3. การปรับปรุง/ปรับประยุกต์ทางวัฒนธรรม เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ใหม่ๆ การปรับประยุกต์อาจจะพิจารณาได้ใน 2 มิติ คือ การปรับตัวสื่อ/ศิลปวัฒนธรรม เช่น การนำเรื่องราวของละคร

โทรทัศน์มาแสดงในหนังตะลุง หรือการปรับหน้าที่ของวัฒนธรรม เช่น การนำเอาโนราห์มาใช้ในการออกกำลังกายเป็นโนราบิก

4. การส่งเสริม/เผยแพร่วัฒนธรรมนั้นให้แผ่ขยายออกไปยังคนกลุ่มอื่นๆ พื้นที่อื่นๆ เช่น การนำไปลงมาแสดงในระดับประเทศ/ต่างประเทศ ทั้งนี้การเลือกแนวทางในแต่ละแนวทางนั้น ขึ้นอยู่กับสภาพของศิลปะ/วัฒนธรรมพื้นบ้านนั้นๆ เช่น

- หากวัฒนธรรมนั้นอยู่ในสภาพที่ใกล้จะสูญหาย ก็ต้องอนุรักษ์หรือสืบทอด
- หากวัฒนธรรมนั้นไม่สอดคล้องกับสภาพที่เป็นจริง ก็คงต้องปรับประยุกต์
- หากวัฒนธรรมนั้นเริ่มผิดเพี้ยนไปจากความหมายดั้งเดิม ก็ต้องรื้อฟื้นความหมายเดิมขึ้นมา
- หากวัฒนธรรมนั้นสูญสลายไปแล้ว ก็ต้องรื้อฟื้นและฟื้นฟูขึ้นมาใหม่
- หากวัฒนธรรมนั้นอยู่ในสภาพสมบูรณ์แข็งแรงดี ก็น่าจะส่งเสริมเผยแพร่ เป็นต้น

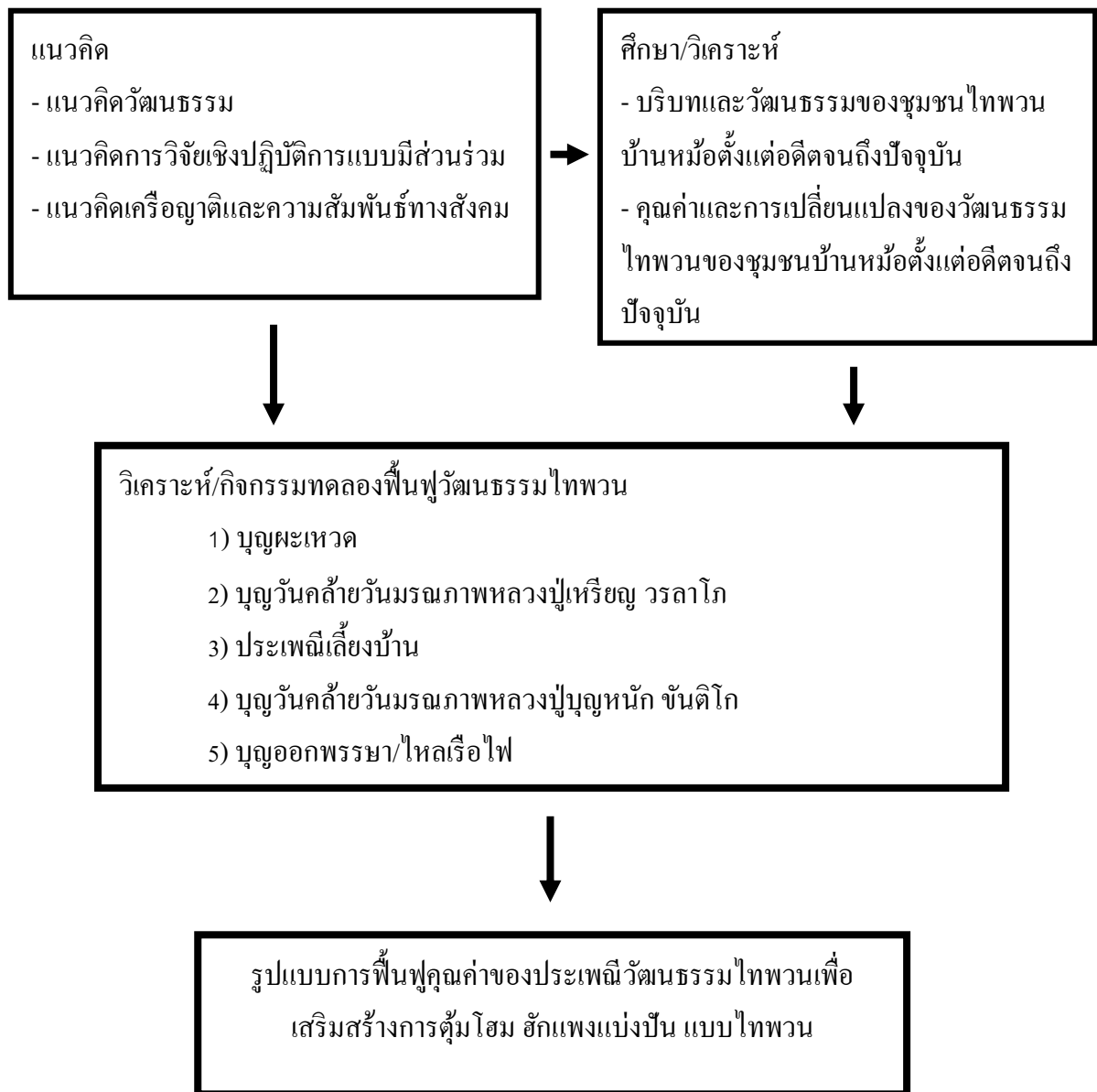
ดังนั้น การที่ประเพณีวัฒนธรรมไทพวนบ้านหม้อมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมที่เคยปฏิบัติมาตั้งแต่ในอดีต ได้มีการปรับประยุกต์ทางวัฒนธรรม เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ใหม่ๆ จำเป็นจะต้องหาแนวทางในการสร้างความตระหนัก การยอมรับและเห็นคุณค่า ความสำคัญของประเพณีดั้งเดิมที่แท้จริงให้เกิดขึ้นกับคนในชุมชน และให้มีความกล้าที่จะเผยแพร่หรือนำเสนอต่อสาธารณชนด้วยความรู้สึกรักและภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตนเอง ซึ่งจะต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เพราะการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนถือเป็นหัวใจของการดำเนินงานวัฒนธรรม เนื่องจากวัฒนธรรม หมายถึง วิถีชีวิตของคนในชุมชน ซึ่งมีความหลากหลายในตัวของมันเอง จึงจำเป็นที่จะต้องให้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการดำเนินงานวัฒนธรรม จึงจะเกิดผลให้เกิดความยั่งยืนในการอนุรักษ์รักษาและดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมที่งดงามของชุมชน

2.5 กรอบแนวคิด

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มุ่งใช้กระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วม คณะผู้วิจัยชุมชนไทพวนบ้านหม้อได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เกี่ยวกับการวิจัยแบบมีส่วนร่วมโดยนำกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม 4 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 วิเคราะห์และศึกษาสาเหตุของปัญหา ขั้นตอนที่ 2 วางแผนการแก้ปัญหา ขั้นตอนที่ 3 ปฏิบัติตามการวางแผน ขั้นตอนที่ 4 ประเมินผล และสรุปผลของกระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วม

ในการศึกษาแนวทางพัฒนารูปแบบกระบวนการฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีไทพวนของชุมชนไทพวนบ้านหม้อ ซึ่งมีขั้นตอนในการพัฒนารูปแบบ ดังนี้ 1) วิเคราะห์ข้อมูลปัญหาของชุมชนไทพวนบ้านหม้อ 2) วางแผนแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชนไทพวนบ้านหม้อ 3) จัดทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีไทพวน 4) ดำเนินการจัดกิจกรรม 5) ปรับปรุงกิจกรรมเพื่อฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีไทพวน 6) การเสนอ

แนวทางพัฒนารูปแบบกระบวนการฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีไทพวนของชุมชนไทพวนบ้านหม้อ จังหวัดหนองคาย ตามกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ซึ่งสรุปเป็นกรอบแนวคิดในการดำเนินการวิจัยได้ดังนี้

ภาพประกอบที่ 4 กรอบแนวคิด

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัย รูปแบบการฟื้นฟูคุณค่าของประเพณีวัฒนธรรมไทพวนเพื่อเสริมสร้างการคุ้มครอง อนุรักษ์
แบ่งปันของไทพวนบ้านหม้อ ทีมงานวิจัยได้ใช้วิธีการดำเนินการที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาค้นคว้า
เอกสาร การเก็บข้อมูลในชุมชน การเข้าร่วมอบรมสัมมนางานวิจัย การเชิญวิทยากรมาให้ความรู้ เครื่องมือ
เก็บข้อมูลมีการปรับปรุงหลายครั้งจึงได้เครื่องมือที่สมบูรณ์มาใช้ในการดำเนินงานวิจัย มีวิธีการดังนี้

3.1 ขอบเขตการวิจัย

3.1.1 ขอบเขตพื้นที่

3.1.2 ขอบเขตเนื้อหา

3.1.3 กลุ่มเป้าหมาย

3.2 กระบวนการวิจัย

3.2.1 การพัฒนาโจทย์วิจัย (ความเป็นมาของโครงการ)

3.2.2 การสร้างเครื่องมือเก็บข้อมูล

3.2.3 เครื่องมือเก็บข้อมูล

3.2.3.1 ประเด็นวิเคราะห์เอกสาร

3.2.3.2 แผนที่เดินดิน

3.2.3.3 แบบสัมภาษณ์

3.2.3.4 ประเด็นสนทนากลุ่ม

3.2.3.5 ประเด็นเวทีประชาคม

3.2.4 การเก็บข้อมูล

3.2.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

3.2.6 การคืนข้อมูล

3.2.7 การทดลองปฏิบัติการ

3.2.8 การเขียนรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

3.1 ขอบเขตการวิจัย

3.1.1 ขอบเขตพื้นที่

ทำการศึกษาวิจัยในพื้นที่ชุมชนไทพวน 4 หมู่บ้าน ตำบลบ้านหม้อ ได้แก่ บ้านหม้อ หมู่ที่ 1
หมู่ที่ 2 หมู่ที่ 7 และหมู่ที่ 8

3.1.2 ขอบเขตเนื้อหา

3.1.2.1 บริบทและวัฒนธรรมของชุมชนไทพวนบ้านหม้อตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

3.1.2.2 คุณค่าและการเปลี่ยนแปลงของประเพณีวัฒนธรรมไทพวนของชุมชนบ้านหม้อตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

3.1.2.3 แนวทางการฟื้นฟูคุณค่าประเพณีวัฒนธรรมไทพวนเพื่อเสริมสร้างการคุ้มโฮม อักแพง แบ่งปัน

3.1.2.4 รูปแบบการฟื้นฟูคุณค่าประเพณีวัฒนธรรมไทพวนเพื่อเสริมสร้างการคุ้มโฮม อักแพง แบ่งปัน

3.1.3 กลุ่มเป้าหมาย

3.1.3.1 ปราชญ์ชุมชนที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป จำนวน 24 คน ประกอบด้วยปราชญ์ชุมชนบ้านหม้อ หมู่ที่ 1 จำนวน 3 คน หมู่ที่ 2 จำนวน 6 คน หมู่ที่ 7 จำนวน 6 คน และหมู่ที่ 8 จำนวน 3 คน

3.1.3.2 ผู้สูงอายุชุมชนที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป จำนวน 105 คน ประกอบด้วยผู้สูงอายุบ้านหม้อ หมู่ที่ 1 จำนวน 15 คน หมู่ที่ 2 จำนวน 30 คน หมู่ที่ 7 จำนวน 35 คน และหมู่ที่ 8 จำนวน 25 คน

3.1.3.3 ครอบครัว จำนวน 531 ครอบครัว ประกอบด้วยบ้านหม้อ หมู่ที่ 1 จำนวน 93 ครอบครัว หมู่ที่ 2 จำนวน 131 ครอบครัว หมู่ที่ 7 จำนวน 125 ครอบครัว และหมู่ที่ 8 จำนวน 182 ครอบครัว

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนครัวที่เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์

หมู่ที่	จำนวนครัวเรือน	จำนวนครัวเรือนที่สัมภาษณ์	ร้อยละ
1	156	93	59.62
2	151	131	86.75
7	161	125	77.64
8	231	182	78.79
รวม	699	531	75.97

3.1.3.4 กลุ่มเยาวชน จำนวน 50 คน ประกอบด้วยเยาวชนบ้านหม้อ หมู่ที่ 1 จำนวน 10 คน หมู่ที่ 2 จำนวน 15 คน หมู่ที่ 7 จำนวน 10 คน และหมู่ที่ 8 จำนวน 15 คน

3.1.3.5 ผู้นำชุมชน จำนวน 18 คน ได้แก่ กำนัน จำนวน 1 คน ผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 3 คน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 8 คน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 6 คน

3.1.3.6 องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านหม้อ จำนวน 5 คน ได้แก่ นายกองค์การบริหารส่วนตำบล รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 2 คน ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 1 คน เลขานุการองค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 1 คน

3.1.3.7 โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านหม้อ จำนวน 1 คน

3.1.3.8 อาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้านประจำหมู่บ้าน (อสม.) จำนวน 37 คน

3.1.3.9 โรงเรียนบ้านหม้อเหนือ จำนวน 3 คน

3.2 กระบวนการวิจัย

3.2.1 การพัฒนาโจทย์วิจัย

แนวคิดการพัฒนาโจทย์วิจัยคือ ญาติพี่น้องมาพึ่งพิงกัน (สนทนากัน) และมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา มีการสร้างความเข้าใจงานวิจัยแบบไม่เป็นทางการเป็นหลัก ด้วยการพบปะพูดคุย สนทนา ซักถาม และเวทีประชุม โดยมีกระบวนการพัฒนาโจทย์วิจัย ดังนี้

3.2.1.1 การพัฒนาโจทย์วิจัย ครั้งที่ 1 วันที่ 23 มกราคม พ.ศ. 2558 เวลา 09.00 - 16.00 น. มีผู้เข้าร่วมกิจกรรม จำนวน 29 คน ได้แก่ ประชาชนชาวบ้าน ชาวบ้าน อสม. ผู้นำชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกอบต.บ้านหม้อ ทั้ง 8 หมู่บ้าน ผลการดำเนินงานปรากฏว่า ผู้เข้าร่วมเวทีประชุมได้ทราบเป้าหมาย รายละเอียดของโครงการวิจัยและกระบวนการทำงานวิจัย ผู้เข้าประชุมได้เสนอหัวข้อปัญหาวิจัยชุมชน แต่เนื่องจากมีหลายประเด็นที่สนใจ ยังสรุปครั้งนี้ไม่ได้

3.2.1.2 การพัฒนาโจทย์วิจัย ครั้งที่ 2 วันที่ 28 มกราคม พ.ศ. 2558 เวลา 09.00 - 16.00 น. มีผู้เข้าร่วมกิจกรรม จำนวน 41 คน ได้แก่ ประชาชนชาวบ้าน ชาวบ้าน อสม. ผู้นำชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกอบต.บ้านหม้อ ทั้ง 8 หมู่บ้าน การระดมความคิดแบ่งกลุ่มออกตามหมู่บ้านทั้ง 8 หมู่บ้าน ผลสรุปพบว่ามีปัญหาที่ต้องแก้ไข 2 ประเด็นหลัก คือ 1) เรื่องการฟื้นฟูประเพณีวัฒนธรรมไทพวน 2) การลดภาระหนี้สิน โดยมีพื้นที่วิจัยคือ ชุมชนไทพวน 4 หมู่บ้าน (หมู่ที่ 1,2,7,8) ที่ประชุมเลือกหัวหน้าทีมและทีมวิจัยหลัก แต่ประเด็นวิจัยให้ทีมวิจัยแต่ละคนไปหาข้อมูลแล้วมาหารือกันอีกครั้ง

3.2.1.3 การพัฒนาโจทย์วิจัย ครั้งที่ 3 วันที่ 3 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2558 เวลา 09.00 - 12.00 น. ผู้เข้าร่วม ได้แก่ ผู้ประสานงานวิจัย และทีมวิจัยหลักจำนวน 7 คน ที่ประชุมได้นำข้อมูลมาสรุป และตั้งชื่อหัวข้อวิจัยว่า “การฟื้นฟูคุณค่าวัฒนธรรมไทพวนบ้านหม้อเพื่อลดภาวะหนี้สิน” ผู้ประสานงานนัดทีมเสนอโครงร่างวิจัยที่ศูนย์พัฒนาอาชีพชนบทหนองคาย จังหวัดหนองคาย ในวันที่ 9 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2558 ทีมได้ปรึกษาและสรุปร่วมกันว่าจะขอความช่วยเหลือจาก ดร.สารทิศ สกุลคู เป็นที่ปรึกษาทีมวิจัย

3.2.1.4 การพัฒนาโจทย์วิจัย ครั้งที่ 4 วันที่ 8 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2558 ทีมวิจัยหลัก 4 คน ได้สนทนากันเพื่อวางแผนนำเสนอโครงร่าง และทีมวิจัยได้รับปรับปรุงเพิ่มเติม ดังนี้

- 1) ปรับหัวข้อโครงการโดยเอาประเด็นภาระหนี้สินออก
- 2) ปรับแก้คำถามวิจัย ตัดจาก 4 ข้อคำถาม เหลือ 2 ข้อ
- 3) ปรับแก้วัตถุประสงค์ใหม่
- 4) ปรับแก้ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ทีมวิจัยได้ปรับเปลี่ยนชื่อโครงการจาก “การฟื้นฟูคุณค่าวัฒนธรรมไทพวนบ้านหม้อเพื่อลดภาระหนี้สิน” เปลี่ยนเป็น “การฟื้นฟูคุณค่าของประเพณีวัฒนธรรมไทพวน: กรณีศึกษา ชุมชนไทพวนบ้านหม้อ จังหวัดหนองคาย”

3.2.1.5 การพัฒนาโจทย์วิจัย ครั้งที่ 5 เวทีถกแถลงโครงการวิจัย วันที่ 9 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2558 ที่ศูนย์ฝึกอาชีพชนบทหนองคาย จังหวัดหนองคาย ทีมวิจัยบ้านหม้อเข้าร่วม 6 คน (เป็นที่ปรึกษา 1 คน) นำโครงการวิจัยเสนอต่อคณะกรรมการถกแถลงโครงการ ผลการดำเนินงาน คณะกรรมการบอกว่ามาถูกทางดีแล้ว แต่เนื้อหาและวิธีดำเนินการยังไม่ชัดเจน ให้ปรับปรุงเพิ่มเติมได้รับคำแนะนำเพื่อนำไปปรับแก้โครงการวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

3.2.1.6 การพัฒนาโจทย์วิจัย ครั้งที่ 6 วันที่ 10 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2558 ทีมวิจัยหลัก 7 คน ที่ปรึกษา 1 คน ประชุมกลุ่มเพื่อปรับปรุงโครงร่างวิจัยที่จัดตั้งปัญหาศึกษาสถาน บ้านหนองสองห้อง อำเภอเมืองหนองคาย ได้ข้อสรุปทิศทางของการทำวิจัยและประเด็นสำคัญการฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณี ไทพวน และการคุ้มครองที่ช่วยลดความขัดแย้งในชุมชน โดยที่ปรึกษาให้คำแนะนำวิธีเขียนโครงร่างงานวิจัย

3.2.1.7 การพัฒนาโจทย์วิจัย ครั้งที่ 7 วันที่ 12 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2558 ทีมวิจัยหลัก 5 คน ที่ปรึกษา 1 คน ประชุมกัน 2 รอบ รอบแรกประชุมที่อบต.บ้านหม้อ เร่งดำเนินการปรับปรุงโครงร่างงานวิจัยเพื่อส่งให้ทันเวลา ภายในวันที่ 14 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2558 และรอบสองที่โรงเรียนบ้านหม้อเหนือ สร้างความเข้าใจระหว่างกลุ่มคณะวิจัย

3.2.1.8 การพัฒนาโจทย์วิจัย ครั้งที่ 8 วันที่ 13 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2558 ทีมวิจัยหลัก 3 คน ที่ปรึกษา 1 คน ปรับปรุงโครงการวิจัยให้สมบูรณ์ มีการตรวจสอบรายชื่อทีมวิจัย ทำเอกสารพัฒนาการโครงการวิจัย

ผลการดำเนินงาน สมาชิกมีความเข้าใจมากขึ้น ที่ปรึกษาแนะนำให้จัดรูปภาพประกอบการบรรยายเนื้อหาทั้งอดีตและปัจจุบัน ทีมดำเนินการปรับแก้ PowerPoint ตามคำแนะนำของผู้ประสานงาน

3.2.1.9 การพัฒนาโจทย์วิจัย ครั้งที่ 9 วันที่ 14 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2558 ทีมวิจัยหลัก 2 คน นำโครงร่างงานวิจัยส่งให้ผู้ประสานงานวิจัยตรวจทานที่ศูนย์ประสานงานบ้านหนองสองห้อง เมืองหนองคาย ผลการดำเนินงาน ผู้ประสานงานวิจัยได้ ให้คำแนะนำ พร้อมแนวทางปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติม

3.2.1.10 การพัฒนาโจทย์วิจัย ครั้งที่ 10 วันที่ 20 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2558 ทีมวิจัยหลัก 7 คน ทีมวิจัยประชุมย่อยที่องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านหม้อ เพื่อเลือกผู้นำเสนอโครงร่างงานวิจัย มติให้

นำเสนองาน 2 คน คือ นายสนอง เข้มพรหมมา หัวหน้าโครงการ และนายคมสัน ชัยจักร ผู้อำนวยการโรงเรียน

3.2.1.11 การพัฒนาโจทย์วิจัย ครั้งที่ 11 วันที่ 21 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2558 ทีมวิจัยหลัก 3 คน ชื่อนำเสนอโครงร่างวิจัยที่บ้านหนองสองห้อง จังหวัดหนองคาย โดยได้รับคำแนะนำและปรับแก้เนื้อหา ของแบบนำเสนอ (PowerPoint)

3.2.1.12 เวทีพิจารณาโครงการ วันที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2558 ณ ศูนย์ฝึกอาชีพอาชีวชนบท หนองคาย ทีมวิจัยหลัก 7 คน ทีมวิจัยนำเสนอโครงการวิจัยต่อคณะกรรมการ 3 ท่าน ผลการดำเนินงาน คณะกรรมการให้คำแนะนำจากการนำเสนอของทีมดังนี้ 1) โครงร่างงานวิจัยน่าสนใจ 2) ปรับชื่อเรื่องให้มีความ ชัดเจน 3) เพิ่มรายละเอียดคำถามวิจัย 4) เพิ่มและปรับแก้วัตถุประสงค์ให้ตรงกับหัวข้อวิจัย 5) เพิ่มรายละเอียดกิจกรรมที่อยากฟื้นฟู

ในวันที่ 24 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2558 ผู้ประสานงานวิจัยส่งข้อเสนอแนะของเวที พิจารณาโครงการวิจัยให้ทีมวิจัยเพื่อเป็นแนวทางปรับปรุงแก้ไข และวันที่ 3 - 4 มีนาคม พ.ศ. 2558 ทีมวิจัย ปรับปรุงแก้ไขโครงการวิจัย ดังนี้ 1) ปรับแก้ไขชื่อโครงการวิจัยจาก “การฟื้นฟูคุณค่าของประเพณีวัฒนธรรม ไทพวน : กรณีศึกษา ชุมชนไทพวนบ้านหม้อ จังหวัดหนองคาย” เปลี่ยนเป็น “รูปแบบการฟื้นฟูคุณค่าของ ประเพณีวัฒนธรรมไทพวนเพื่อเสริมสร้างการคุ้มครอง ชุมชน ชุมชนบ้านหม้อ อากาศ แ่งปันแบบไทพวนของชุมชนบ้านหม้อ ตำบลบ้านหม้อ อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย” โดย 1) ปรับปรุงแก้ไขคำถามวิจัย 2) เพิ่มและปรับแก้ วัตถุประสงค์ให้ตรงกับหัวข้อวิจัย 3) เพิ่มรายละเอียดกิจกรรมที่อยากฟื้นฟู

วันที่ 5 มีนาคม พ.ศ. 2558 ทีมวิจัยหลักส่งไฟล์โครงร่างงานวิจัยที่ปรับปรุงแล้วให้ที่ ปรีกษาตรวจทานความถูกต้อง วันที่ 6 มีนาคม พ.ศ. 2558 ทีมวิจัยหลักส่งไฟล์โครงร่างงานวิจัยที่ปรับปรุง (เพิ่มเติม) ให้ผู้ประสานงาน ผลการดำเนินงานโครงร่างงานวิจัยเรียบร้อยสมบูรณ์

วันที่ 8 มีนาคม พ.ศ. 2558 เวทีการคำนวณงบประมาณ ณ เทศบาลตำบลหาดคำ เมืองหนองคาย ทีมวิจัยหลัก 4 คน ผู้ประสานงานให้ทีมวิจัยฝึกสรุปย่อโครงการวิจัย ฝึกเขียนรายละเอียด งบประมาณ ทีมวิจัยได้รับความรู้และได้รับคำแนะนำจากผู้ประสานงานด้วยความเป็นกันเอง

วันที่ 11 - 17 มีนาคม พ.ศ. 2558 สรุปย่อโครงร่างงานวิจัยและการเขียนรายละเอียด งบประมาณ เขียนพัฒนาการโครงการวิจัย สถานที่บ้านสวนทีมวิจัย มีทีมวิจัยหลัก 4 คน ช่วยกันเขียน ทีมวิจัย นำโครงการที่ปรับปรุงแก้ไขส่งให้ที่ปรีกษาตรวจทานและให้คำแนะนำ ทีมวิจัยมีความรู้และเข้าใจวิธีการ สรุปย่อโครงการ การเขียนรายละเอียดงบประมาณ และการเขียนพัฒนาการโครงการมากขึ้น

วันที่ 20 มีนาคม พ.ศ. 2558 ทีมวิจัยหลัก 3 คน นำโครงการวิจัยรายละเอียด งบประมาณและพัฒนาการโครงการวิจัยส่งผู้ประสานงานวิจัย ที่บ้านหนองสองห้อง จังหวัดหนองคาย ผู้ ประสานงานวิจัยได้ให้คำแนะนำให้ทีมวิจัยนำงานกลับไปแก้ไขเพิ่มเติม

วันที่ 21 มีนาคม พ.ศ. 2558 ทีมวิจัยหลัก 2 คน นำโครงการวิจัยรายละเอียดงบประมาณและพัฒนาการโครงการวิจัยที่ปรับปรุงแก้ไขส่งผู้ประสานงานวิจัย ที่บ้านหนองสองห้อง จังหวัดหนองคาย ปรากฏว่างานที่ส่งผ่าน ทีมวิจัยรู้สึกภูมิใจและดีใจมากที่ทำงานสำเร็จไปอีกขั้นหนึ่ง

วันที่ 23 มีนาคม พ.ศ. 2558 ทีมวิจัยส่งรายละเอียดงบประมาณให้ผู้ช่วยผู้ประสานงานวิจัย เพื่อทำสัญญากับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

วันที่ 1 มิถุนายน พ.ศ. 2558 ทีมวิจัยหลัก 3 คน เปิดบัญชีธนาคารกรุงไทย สาขาศรีเชียงใหม่ เพื่อรองรับงบประมาณในการวิจัยโดยมีหัวหน้าโครงการวิจัย คือ นายสนอง เข้มพรหมมา นางมนัสดา บัวน้อย และนางสาวเกษราภรณ์ งามเหลือ โดยมีเงื่อนไขในการเบิก 2 ใน 3 คนและต้องมีหัวหน้าโครงการเบิกด้วยทุกครั้ง

ทีมวิจัยได้บทเรียนจากกิจกรรมการพัฒนาโจทย์วิจัยที่ผ่านมา ดังนี้

1. การเลือกผู้นำเป็นสิ่งสำคัญมากในการทำงาน ผู้นำที่ดีต้องมีความรับผิดชอบสูง มีความรู้ในการบริหารจัดการ มีน้ำใจกับผู้ร่วมงาน มีความเป็นผู้นำสูงและมีจิตอาสาจึงทำให้งานสำเร็จได้โดยดี ถึงแม้จะช้าแต่ก็ได้ความร่วมมือจากทีมด้วยความเต็มใจ

2. ได้เรียนรู้วิธีการทำงานเป็นทีม ทีมวิจัยยังมีประสบการณ์น้อยจึงทำให้การพัฒนาโจทย์เป็นเรื่องยาก ดังนั้นเพื่อให้ได้โจทย์วิจัยตามวัตถุประสงค์ ในทีมวิจัยต้องประกอบด้วยสมาชิกที่หลากหลาย หน่วยงาน กลุ่มความสามารถ และหลายช่วงวัย ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน นายกและสมาชิก อบต. บ้านหม้อ ปราชญ์ชาวบ้าน ชาวบ้าน อสม. ผู้นำชุมชน ครู ข้าราชการบำนาญ ผอ.รพสต. เยาวชน

3. ความเป็นพี่น้อง เป็นคนบ้านเดียวกัน มีวัฒนธรรมที่เหมือนกัน พูดภาษาเดียวกัน ทำให้มีความเข้าใจและเห็นอกเห็นใจกัน มีความเอื้ออาทร ช่วยเหลือ แบ่งปันกัน

3.2.2 การสร้างเครื่องมือเก็บข้อมูล

ทีมวิจัยบ้านหม้อ ได้ร่วมกันออกแบบงานวิจัยโดยใช้ความเป็นพี่น้อง และให้มีส่วนร่วมมากที่สุด ได้แก่ ผู้สูงอายุ วัยทำงานและเยาวชน มีส่วนร่วมในการออกแบบงานวิจัย แต่ทุกคนมีความรู้มีความสามารถที่แตกต่างกัน ได้แสดงความคิดเห็น เสนอแนะและยังเป็นการถ่ายทอดความรู้ประสบการณ์ตรงให้เยาวชนอีกด้วย

ทีมวิจัยได้รับเอกสารเชิญเข้าร่วมอบรมจากผู้ช่วยผู้ประสานงานวิจัยเมื่อวันที่ 17 มิถุนายน พ.ศ. 2558 เพื่อเข้าอบรมแนวคิดกระบวนการและออกแบบงานวิจัย ชุมวิจัยจังหวัดหนองคายปี 2558 ทีมวิจัยแจ้งสมาชิกเข้าร่วมอบรม จำนวน 16 คน เตรียมรับการอบรมตามวันเวลาและสถานที่ดังกล่าว

อบรมแนวคิดกระบวนการและออกแบบงานวิจัย ชุมวิจัยปี 2558 วันที่ 3 - 5 กรกฎาคม พ.ศ. 2558 ณ เสือนกาศพินธุ์ บ้านสะอาดใต้ ตำบลเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ ทีมวิจัยหลัก 16 คน (สมาชิกใหม่เพิ่ม 2 คน คือ นายสมสนุก จันทรศรี และนางวรรณะ จันทรศรี ข้าราชการบำนาญ เข้าร่วมครั้งนี้) ทีม

วิจัยได้รับความรู้ ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องแนวคิดกระบวนการวิจัย การสร้างเครื่องมือเก็บข้อมูล การแตกกรอบประเด็นงานวิจัย วิธีการเบิกจ่ายเงินงบประมาณ ทีมวิจัยเรามีเยาวชนเข้าร่วมด้วย จำนวน 6 คน น้องๆ น่ารักมาก ทุกคนเรียนรู้ด้วยความตั้งใจและมีความสุข

ภาพประกอบที่ 5 - 6 อบรมแนวคิดกระบวนการและออกแบบงานวิจัย ณ เฌอนกาฬสินธุ์

อบรมแนวคิดกระบวนการและออกแบบงานวิจัยในชุมชน วันที่ 9 สิงหาคม พ.ศ. 2558 ณ ห้องประชุม อบต.บ้านหม้อ ทีมวิจัยจำนวน 14 คน ทีมวิจัย มาทำความเข้าใจร่วมกันเพื่อที่จะอบรมต่อให้ทีมวิจัย แต่ช่วงนี้มีปัญหา คือ เป็นฤดูทำนา ทำให้ทีมวิจัยมีเวลาไม่ตรงกัน ต้องพักให้ชาวบ้านและทีมวิจัยได้ทำนาประมาณ 1 เดือน ต่อมาในวันที่ 6 กันยายน พ.ศ. 2558 ทีมวิจัย จำนวน 18 คน ได้ประชุมทบทวนออกแบบงานวิจัย ที่ห้องประชุม อบต.บ้านหม้อ ที่ปรึกษางานวิจัย ดร.สารทิศ สกุลคู มาเป็นวิทยากร ได้สนทนากันเรื่องจรรยาบรรณของผู้เก็บข้อมูล วิธีการเก็บข้อมูลที่ดี ฝึกปฏิบัติการตั้งคำถาม การสัมภาษณ์

ภาพประกอบที่ 7 ออกแบบงานวิจัยชุมชน วันที่ 6 กันยายน พ.ศ. 2558 ที่ห้องประชุม อบต.บ้านหม้อ

ทีมวิจัยมีความตั้งใจเรียนรู้ แต่ด้วยความที่ทีมไม่คุ้นเคยกับการวิจัย จึงทำให้ไม่ค่อยจะเข้าใจ บางคนก็หลงประเด็น โดยเฉพาะเยาวชนไม่เข้าใจเลย แต่ทีมก็ได้ความรักความผูกพันในการเข้าร่วมกิจกรรมด้วยกัน ที่ปรึกษาจึงนัดครั้งหน้าเป็นวันที่ 13 กันยายน พ.ศ. 2558

วันที่ 13 กันยายน พ.ศ. 2558 ทีมวิจัยจำนวน 15 คน ทบทวนการออกแบบงานวิจัย ที่ห้องประชุม อบต.บ้านหม้อ ที่ปรึกษางานวิจัยเป็นวิทยากร ทีมได้ฝึกปฏิบัติการออกแบบงานวิจัย การตั้งคำถาม

การสัมภาษณ์ ทีมวิจัยได้ฝึกการสัมภาษณ์โดยการจำลองสถานการณ์ขึ้น ทีมได้แบ่งกันออกเป็น 3 ทีมๆ ละ 5 คน ซึ่ง 5 คน ประกอบด้วย คนที่ถูกสัมภาษณ์ คนสัมภาษณ์ คนจดบันทึก คนถ่ายรูป คนสังเกตการณ์ เมื่อสัมภาษณ์เสร็จทีมนำข้อมูลที่ได้นำเสนอให้ทีมอื่นๆ ฟังเพื่อจะได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้วยกัน วิทยากรสรุปความรู้ เทคนิควิธีการสัมภาษณ์เพิ่มเติม ทุกคนเข้าใจมากขึ้น เกิดความรักความผูกพันในทีมมากขึ้น

วันที่ 20 กันยายน พ.ศ. 2558 ทีมวิจัยจำนวน 24 คน ออกแบบงานวิจัย ห้องประชุม อบต. บ้านหม้อ ทีมวิจัยได้เรียนเชิญผู้ประสานงานวิจัยมาแลกเปลี่ยนความรู้การวิจัยและเครื่องมือเก็บข้อมูล ทีมวิจัยได้นำเครื่องมือที่ออกแบบไว้ให้ท่านตรวจสอบ คือ แบบสัมภาษณ์ ประเด็นสนทนากลุ่ม ประเด็นวิเคราะห์เอกสาร ได้รับคำแนะนำให้แตกประเด็น ตอบจุดประสงค์ การสนทนากลุ่มให้สนทนาหลายกลุ่ม เช่น กลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มหน่วยงานหรือองค์กร กลุ่มผู้นำชุมชนและกลุ่มเยาวชน จนได้เครื่องมือเก็บข้อมูล แต่เวลาจำกัด ทีมวิจัยจึงนัดครั้งถัดไป

ภาพประกอบที่ 8 - 9 ออกแบบงานวิจัย วันที่ 20 กันยายน พ.ศ. 2558 ที่ห้องประชุม อบต.บ้านหม้อ

ฝึกทักษะการเก็บข้อมูลในวันที่ 12 ตุลาคม พ.ศ. 2558 ทีมวิจัยจำนวน 37 คน ได้นำเครื่องมือเก็บข้อมูล แตรายละเอียดเป็นตาราง มีองค์ประกอบคือ ประเด็นหลัก ประเด็นรอง ประเด็นย่อย คำถามกลุ่มเป้าหมาย เครื่องมือและวิธีการ ที่ปรับปรุงแก้ไขให้ผู้ประสานงานวิจัยช่วยตรวจสอบ พบว่าเครื่องมือยังไม่สมบูรณ์ ทีมนัดหมายครั้งต่อไป ต่อมาในวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2558 ทีมวิจัย จำนวน 14 คน ได้นำเครื่องมือที่ออกแบบให้ผู้ประสานงานวิจัยตรวจสอบแนะนำเพิ่มเติม แบบสัมภาษณ์ ประเด็นสนทนากลุ่ม พบว่าดีขึ้นแต่ต้องแก้ไขเพิ่มเติม ทีมวิจัยเริ่มปวดหัว แต่ทุกคนก็ให้กำลังใจกันไม่ต้องท้อเราทำได้

วันที่ 31 ตุลาคม พ.ศ. 2558 ทีมวิจัย จำนวน 20 คน นำเครื่องมือแบบสัมภาษณ์ ประเด็นสนทนากลุ่มที่แก้ไขปรับปรุงแล้ว ให้ ผู้ประสานงานวิจัยตรวจสอบ มีบางประเด็นที่ต้องนำกลับไปเพิ่มเติม และวันที่ 12 มกราคม พ.ศ. 2559 ทีมวิจัย จำนวน 15 คน นำเครื่องมือที่แก้ไขแล้วให้ผู้ประสานงานวิจัยตรวจสอบ พบว่าเครื่องเก็บข้อมูลดีแล้ว มีทั้งหมด 5 แบบ คือ 1) ประเด็นวิเคราะห์เอกสาร 2) แบบสัมภาษณ์ 3) ประเด็นสนทนากลุ่ม (กลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มหน่วยงาน/องค์กร และกลุ่มเยาวชน) 4) แผนที่เดินดิน 5) ประเด็นเวทีประชาคม

3.2.3 เครื่องมือเก็บข้อมูล

3.2.3.1 ประเด็นวิเคราะห์เอกสาร ใช้เก็บข้อมูลประวัติความเป็นมาของไทพวน บริบทชุมชนไทพวนบ้านหม้อตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน สภาพภูมิศาสตร์ ทรัพยากร ประชากร การเมืองการปกครอง สุขภาพ โดยศึกษาจากหนังสือประวัติศาสตร์”พวน”มาจากไหน หนังสือสืบสานพงศาวดารกลุ่มชนไทพวน ข้อมูลจากองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านหม้อ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านหม้อ โรงเรียนบ้านหม้อเหนือ และวัดธรรมเจดีย์

3.2.3.2 แบบสัมภาษณ์ ใช้เก็บข้อมูลบริบทชุมชน วัฒนธรรมชุมชน คุณค่าและการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมไทพวนตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน แนวทางการใช้ประเพณีวัฒนธรรมไทพวนฟื้นฟูคุณค่าของชุมชนบ้านหม้อตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

3.2.3.3 ประเด็นสนทนากลุ่ม ใช้เก็บข้อมูลบริบทชุมชน วัฒนธรรมชุมชน/คุณค่าและการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมไทพวนตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน แนวทางการฟื้นฟูคุณค่าวัฒนธรรมชุมชนไทพวน

3.2.3.4 แผนที่เดินดิน ใช้เก็บข้อมูลสภาพทางภูมิศาสตร์ ทรัพยากร สถานที่สำคัญ บ้านของผู้นำและปราชญ์ชุมชน

3.2.3.5 ประเด็นเวทีประชาคม เพื่อนำเสนอข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์เอกสาร การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม นำเสนอในที่ประชุมของหมู่บ้าน เพื่อค้นหารูปแบบการฟื้นฟูคุณค่าของประเพณีวัฒนธรรมไทพวน เพื่อเสริมสร้างการคุ้มโฮม อักแพง แบ่งปัน

การออกแบบเครื่องมือวิจัยเป็นงานที่ทีมวิจัยไม่เคยทำไม่เคยสัมผัส ไม่คุ้นเคย ทำให้การดำเนินการล่าช้า ใช้เวลานาน โดยเริ่มเรียนรู้จากการเข้าอบรมแนวคิดกระบวนการและออกแบบงานวิจัยจากประประสานงาน และได้มาทดลองทำเอง ทีมวิจัยได้เรียนรู้ถึงอุปสรรค เรียนรู้การแก้ปัญหา ดังนี้

1. ทีมแก้ปัญหาโดยการศึกษาเรียนรู้เพิ่มเติมจากเอกสาร อินเตอร์เน็ต สอบถามผู้รู้ เชิญวิทยากรให้ความรู้

2. ช่วงฤดูการทำนาทำให้ทีมวิจัยไม่มีเวลาว่างเพื่อระดมความคิด ความรู้สร้างและออกแบบเครื่องมือ ทีมแก้ปัญหา โดยการเลือกตัวแทนประสานงานกับทีมวิจัยเพื่อจัดการหาวัน เวลาที่เหมาะสมและว่างพร้อมกันเพื่อประชุมออกแบบเครื่องมืองานวิจัย

3. เมื่อทีมวิจัยเริ่มท้อ ทีมแก้ปัญหา โดยใช้ความเป็นผู้อาวุโสที่ทุกคนให้ความเคารพนับถือเป็นหลักกระตุ้น โดยการบอกเล่า พูดคุย ให้กำลังใจและขอความร่วมมือทุกคนจึงผ่านจุดนี้มาได้

หลังจากได้เครื่องมือเก็บข้อมูลทีมวิจัยดีใจมากและมีกำลังใจที่จะทำงานต่อไปด้วยความมุ่งมั่น

1. ความสำเร็จ คือ ความภาคภูมิใจ มีกำลังใจและความมุ่งมั่นในการทำงาน
2. ทีมวิจัยมีความรัก เอื้ออาทร อักแพง แบ่งปัน สนับสนุนกันมากกว่าเดิม

3.2.4 การเก็บข้อมูล

แนวทางการเก็บข้อมูลชุมชน เป็นกระบวนการที่ทีมวิจัยร่วมกันทำความเข้าใจข้อมูลต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นประวัติศาสตร์และบริบทชุมชน ลักษณะภูมิประเทศ ฤดูกาล วัฒนธรรมต่างๆ กระบวนการและกิจกรรมการต้มโฮม อักแพง แบ่งปัน ที่มีอยู่ในชุมชน กระบวนการเก็บข้อมูลทีมวิจัยมีวิธีการดังนี้

3.2.4.1 การวิเคราะห์เอกสาร ผู้รับผิดชอบคือ นายสนอง เข้มพรหมมา หัวหน้าทีมวิจัย นายสมสนุก จันทร์ศรี นางวรรณะ จันทร์ศรี นางมนัสดา บัวน้อย นางสาวเกสรารักษ์ งามเหลือและเยาวชนที่เป็นนักเรียน 5 คนไปศึกษาค้นคว้าจากหนังสือ อินเทอร์เน็ต งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลมือสองจากหน่วยงาน ผู้นำชุมชน วัด และโรงเรียน นอกจากนี้ยังได้ข้อมูลจากการเข้าร่วมชมแสงสีเสียงในงานอนุสาวรีย์ปราบฮ่อและงานกาชาดของจังหวัดหนองคาย และการเข้าร่วมงานสืบสานวัฒนธรรมไทพวน 22 จังหวัดที่จัดขึ้นทุกปี โดยแต่ละจังหวัดที่มีไทพวนหมุนเวียนกันเป็นเจ้าภาพจัดงาน แล้วนำเอกสารหลักฐานที่ได้มาสรุปให้เห็นถึงประวัติและบริบทของชุมชนไทพวนบ้านหม้อตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยแบ่งการทำงาน ดังนี้

ทีมที่ 1 นายสนอง เข้มพรหมมาและคณะศึกษาหนังสือประวัติศาสตร์เมืองพวน หนังสือประวัติศาสตร์อีสาน หนังสือ 1,162 ปีอาณาจักรพวน หนังสือตำนานไทยพวน หนังสือประวัติศาสตร์ “พวน” มาจากไหน และหนังสือสืบสานพงสาวดารกลุ่มชนไทพวนเพราะท่านมีหนังสือเหล่านี้เป็นส่วนตัวอยู่แล้ว

ทีมที่ 2 นางมนัสดา บัวน้อยและคณะ ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ทีมที่ 3 นายสมสนุก จันทร์ศรีและคณะ ศึกษาข้อมูลจากองค์กร/หน่วยงาน เช่น วัด โรงเรียน โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล

ทีมที่ 4 นางสาวเกสรารักษ์ งามเหลือและคณะ ศึกษาจากองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านหม้อ

3.2.4.2 การเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ แบ่งทีมงานวิจัยออกเป็น 4 ทีม เพื่อเก็บข้อมูลใน 4 หมู่บ้าน โดยแต่ละทีมมีหัวหน้าทีมและสมาชิกทีมรับผิดชอบ ดังนี้

ทีมที่ 1 มีจำนวน 9 คน มีนายสนอง เข้มพรหมมา เป็นหัวหน้าทีม นักเรียน 2 คน อสม. 6 คน ทำการสัมภาษณ์ชาวบ้านหมู่ที่ 1

ทีมที่ 2 มีจำนวน 10 คน มีนายสมสนุก จันทร์ศรี เป็นหัวหน้าทีม ร่วมกับ นางวรรณะ จันทร์ศรี นักเรียน 2 คน อสม. 6 คน ทำการสัมภาษณ์ชาวบ้านหมู่ที่ 2

ทีมที่ 3 จำนวน 9 คน มีนางมนัสดา บัวน้อย ร่วมกับนักเรียน 2 คน อสม. 6 คน สัมภาษณ์ชาวบ้านหมู่ที่ 7

ทีมที่ 4 จำนวน 9 คน มีนางสาวเกสรารักษ์ งามเหลือ ร่วมกับนักเรียน 2 คน อสม. 6 คน สัมภาษณ์ชาวบ้านหมู่ที่ 8

ทำการสัมภาษณ์เฉพาะคนไทพวนที่เป็นคนบ้านหม้อตั้งแต่กำเนิด เก็บข้อมูลได้จำนวน 531 ครอบครัว ส่วนที่เหลือ 168 ครอบครัว เป็นครอบครัวที่ไม่มีคนอยู่และไม่ใช่ไทพวน เริ่มออกสัมภาษณ์ตั้งแต่วันที่ 13 มกราคม พ.ศ.2559 เป็นต้นไป ทีมเยาวชนบันจึรยานไปสัมภาษณ์ผู้เฒ่าผู้แก่ และได้เล่าว่า “เริ่มพูดคุยกันเกี่ยวกับประวัติบ้านหม้อ ผู้เฒ่าผู้แก่เล่าไปก็หัวเราะไป บางเรื่องที่ไม่เคยได้รู้ ได้เรียนรู้ไปพร้อมๆ กับการเล่าเรื่อง ผู้เฒ่าบางคนก็เล่ากลับไปกลับมา บางคนก็ถามว่าเล่าถึงไหนแล้ว พวกหนูก็ฟังจนเพลินและเกิดความสนุกสนานมากค่ะ พอได้ข้อมูลครบถ้วนแล้วก็นำมาวิเคราะห์ร่วมกัน ทำตารางวิเคราะห์สรุปข้อมูล ทำให้เกิดความมุ่งมั่นในการทำงาน ทีมของเรามีความตั้งใจเพื่อที่จะให้งานออกมาดีที่สุด เพื่อใช้ประโยชน์ในการทำงานวิจัย”

ภาพประกอบที่ 10 - 11 สัมภาษณ์ผู้สูงวัย หมู่ที่ 2 และสัมภาษณ์พระภิกษุวัดโพธิ์ชัย

ภาพประกอบที่ 12 สัมภาษณ์ผู้นำหมู่บ้านที่อบต.บ้านหม้อ

3.2.4.3 เก็บข้อมูลโดยการสนทนากลุ่ม จัดสนทนากลุ่มย่อยเพื่อศึกษาคุณค่า/ความสำคัญของวัฒนธรรมชุมชนและการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมไทพวนตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน แนวทางการฟื้นฟูคุณค่าวัฒนธรรมชุมชนไทพวน โดยกำหนดกลุ่มสนทนาออกเป็น 3 กลุ่ม คือ 3.1) กลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน และผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป กลุ่มผู้นำ 3.2) กลุ่มหน่วยงาน/องค์กร 3.3) กลุ่มเยาวชนที่มีอายุระหว่าง 18 – 25 ปี

การเก็บข้อมูลสนทนากลุ่มนี้ นายสนอง เข้มพรหมมา นายสมสนุก จันทรศรี นางมนัสดา บัวน้อย นางสาวเกษราภรณ์ งามเหลือ และนางวรรณะ จันทรศรี เป็นผู้ดำเนินการ โดยคณะทำงานนัดกลุ่มเป้าหมายก่อนอย่างน้อย 5 วัน โดยกลุ่มผู้สูงอายุที่มวิจัยจะนัดที่วัดหลังทำบุญเสร็จในตอนเช้า มีการ

รับประทานอาหารร่วมกัน ทานข้าวไปสนทนาไป กลุ่มเยาวชนทีมวิจัยจะนัดที่สนามกีฬาตอนเย็นที่โรงเรียนบ้านหม้อเหนือ (หลวงปู่เหรียญอุปถัมภ์) ซึ่งเยาวชนจะไปรวมตัวกันเล่นกีฬาที่นั่น นัดหมายองค์กรและหน่วยงานหลังเลิกงานประจำ เพื่อไม่เป็นการรบกวนเวลามากเกินไป

ภาพประกอบที่ 13 สนทนากลุ่มเยาวชนที่โรงเรียนบ้านหม้อเหนือ (หลวงปู่เหรียญ อุปถัมภ์)

3.2.4.4 เก็บข้อมูลโดยการทำแผนที่เดินดิน โดยดำเนินการทั้ง 4 หมู่บ้าน แสดงให้เห็นสภาพทางกายภาพ และสถานที่สำคัญของชุมชน

ภาพประกอบที่ 14 แผนที่เดินดินบ้านหม้อ หมู่ที่ 1, 2, 7 และหมู่ที่ 8

3.2.4.5 เวทีประชาคม โดยทำการประชาคมรายหมู่บ้าน จากนั้นค่อยมาทำเวทีประชาคมใหญ่รวมทั้ง 4 ชุมชน

การเก็บข้อมูล ทีมวิจัยแบ่งงานกันทำเป็นทีม เริ่มตั้งแต่ 13 มกราคม พ.ศ.2559 ถึงวันที่ 19 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2559 ทำให้งานเก็บข้อมูลเป็นไปด้วยความเรียบร้อย มีปัญหาอุปสรรคเรื่องเวลาบ้าง การทำงานทำทีมวิจัยได้เรียนรู้วิถีชีวิตชาวบ้าน เรียนรู้การวิธีเก็บข้อมูลตลอดจนการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ดังนี้

1. ผู้เฒ่าผู้แก่ไทพวนตื่นเช้าต้องเข้าวัดทำบุญทุกวัด ทีมวิจัยใช้วิธีการนัดเก็บข้อมูลที่วัดหลังจากทำบุญที่วัดเสร็จแล้ว
2. ชาวบ้านวัยกลางคนบางคนออกไปไร่ไปนาตั้งแต่เช้า ทีมวิจัยแก้ปัญหาโดยออกเก็บข้อมูลตอนเย็นหลังเลิกงาน
3. การเก็บข้อมูลวัยรุ่น มีปัญหาคือไม่ค่อยอยู่บ้านส่วนมากมักจะไปเล่นกีฬาตอนเย็นๆ ทีมวิจัยใช้วิธีนัดเก็บข้อมูลที่สนามกีฬา

3.2.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

ทีมงานวิจัยบ้านหม้อได้ใช้เส้นเวลา และตารางในการวิเคราะห์ข้อมูล โดยการจำแนกข้อมูล ที่รวบรวมได้จัดเป็นหมวดหมู่ตามกรอบการศึกษา แล้วทำการพรรณนาวิเคราะห์ ซึ่งเป็นการบรรยายผลสะท้อนกลับจากการศึกษารูปแบบการฟื้นฟูคุณค่าของประเพณีวัฒนธรรมไทพวน โดยใช้ข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์เอกสาร การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มและการประชุมมาทำการวิเคราะห์ระหว่างวันที่ 20 - 29 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2559

“เอกสารจำนวนมากพวกเราชะ (แยก) จนเต็มบ้านสวน แล้วเริ่มวิเคราะห์ที่ละหมู่บ้านโดยการแยกหมู่บ้าน อ่าน จด นับ เปลี่ยนกันทำหน้าที่สลับกันจนแล้วเสร็จแล้วค่อยมารวบรวมสรุปจำนวนทั้งหมด เด็กน้องเยาวชนบอก เหนื่อยสุดๆ แต่ก็บ๊อ ทีมเราทำงานอย่างมีความสุข ทำไปด้วยหยอกเย้ากัน เหมือนพี่น้อง เหนื่อยแต่สนุก เยาวชนๆ ได้เรียนรู้งาน เรียนรู้เทคนิคการทำงานแบบมีส่วนร่วม ทีมวิจัยได้ความรักความผูกพันกันแบบไม่รู้ลืม” (ทีมวิจัยหลัก 8 คน)

หลังจากทีมวิจัยทำการเก็บข้อมูลแล้วทุกคนก็นำข้อมูลที่ได้มารวมกันแล้วทำการวิเคราะห์ข้อมูล โดยร่วมกันวิเคราะห์ข้อมูลที่ละเอียดที่ละเอียดจนแล้วเสร็จ สิ่งที่ได้เรียนรู้มีดังนี้

1. ทีมวิจัยได้เรียนรู้การทำงานเป็นกลุ่มตามความถนัด ได้ความรู้ความเข้าใจ ได้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลแบบเจเนน
2. ข้อมูลมากทีมวิจัยทำงานไม่ได้หยุดเลยทั้งเด็กผู้ใหญ่เหนื่อยกันสุดๆ แต่พวกเราได้รับความเอื้ออาทร ได้น้ำใจจากเพื่อนๆ เกิดความรักความผูกพันมากขึ้น
3. การแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบและเหมาะสมกับงาน สร้างความเข้าใจ จัดการงานเป็นระบบขั้นตอนทำให้งานวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้เสร็จเรียบร้อยทันตามเวลา

3.2.6 การคืนข้อมูลชุมชน

หลังจากที่ทีมวิจัยได้วิเคราะห์และสรุปข้อมูลที่ได้ทั้งหมดแล้ว ได้นำเสนอข้อมูลคืนให้ชุมชน เพื่อช่วยการถ่วงถ่วงข้อมูลและเพิ่มเติมข้อมูล เพื่อที่จะดำเนินการทดลองกิจกรรมเพื่อค้นหารูปแบบการฟื้นฟูคุณค่าวัฒนธรรมไทพวนเพื่อเสริมสร้างการคุ้มโฮม อักแพง แบ่งปัน

ครั้งที่ 1 วันที่ 23 มีนาคม พ.ศ. 2559 เวทีประชาคมบ้านหม้อหมู่ที่ 7 เวลา 18.30 น. ณ วัดธรรมเจดีย์ มีผู้เข้าร่วมประชุมทั้งหมด 75 คน ประกอบด้วย นายกองค์การบริหารส่วนตำบล รองนายก ปลัด พนักงานราชการ พนักงานลูกจ้าง ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ครู อาสาสมัครหมู่บ้าน ชาวบ้าน และเยาวชน

ภาพประกอบที่ 15 เวทีประชาคมบ้านหม้อ หมู่ที่ 7 วันที่ 23 มีนาคม 2559 ณ วัดธรรมเจดีย์

ครั้งที่ 2 วันที่ 24 มีนาคม พ.ศ. 2559 ทีมวิจัยออกประชาคมกับบ้านหม้อหมู่ที่ 1 เวลา 18.30 น. ณ ห้องประชุม อบต. มีผู้เข้าร่วมประชุมทั้งหมด 55 คน ประกอบด้วย นายกองค์การบริหารส่วนตำบล รองนายกฯ ปลัด พนักงานราชการ พนักงานลูกจ้าง กำนัน ผู้ช่วยกำนัน ผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ครู อาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน ชาวบ้าน และเยาวชน

ภาพประกอบที่ 16 เวทีประชาคมบ้านหม้อ หมู่ที่ 1 ณ อบต.บ้านหม้อ

ครั้งที่ 3 วันที่ 25 มีนาคม พ.ศ. 2559 ประชาคมบ้านหม้อหมู่ที่ 2 เวลา 18.30 น. ณ ห้องประชุม อบต. มีผู้เข้าร่วมประชุมทั้งหมด 55 คน ประกอบด้วย นายกองค์การบริหารส่วนตำบล รองนายก ปลัด พนักงานราชการ พนักงานลูกจ้าง ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ครู อาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน ชาวบ้าน และเยาวชน

ภาพประกอบที่ 17 เวทีประชาคมบ้านหม้อ หมู่ที่ 2 วันที่ 25 มีนาคม 2559 ณ อบต.บ้านหม้อ

ครั้งที่ 4 วันที่ 28 มีนาคม พ.ศ. 2559 ประชาคมบ้านหม้อหมู่ที่ 8 เวลา 18.30 น. โรงเรียนบ้านหม้อเหนือ (หลวงปู่เหรียญอุปถัมภ์) มีผู้เข้าร่วมประชุมทั้งหมด 85 คน ประกอบด้วย นายกองค์การบริหารส่วนตำบล รองนายก ปลัด พนักงานราชการ พนักงานลูกจ้าง ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ครู อาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน ชาวบ้านและเยาวชน

ภาพประกอบที่ 18 เวทีประชาคมบ้านหม้อ หมู่ที่ 8 ณ โรงเรียนบ้านหม้อเหนือ (หลวงปู่เหรียญอุปถัมภ์)

ในแต่ละจุดทีมวิจัยได้ดำเนินการดังนี้ นายสนอง เข้มพรหมมา หัวหน้าโครงการวิจัยได้เล่าความเป็นมาของงานวิจัย การออกแบบเครื่องมือ การเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปข้อมูล ซึ่งได้กิจกรรมที่จะดำเนินการทั้งหมด 5 กิจกรรม คือ 1) บุญพะเหวด 2) วันคล้ายวันมรณภาพหลวงปู่เหรียญ วรลาโภ 3) บุญเลี้ยงบ้าน 4) วันคล้ายวันมรณภาพหลวงปู่บุญหนัก ชันดีโก และ 5) บุญออกพรรษาไหลเรือไฟ โดยงานบุญพะเหวด ณ วัดธรรมเจดีย์ ทีมวิจัยได้เสนอกิจกรรมขบวนแห่พระเวสสันดรเข้าเมือง กลางวัน กิจกรรมในตอนกลางคืน เสนอทำพาแลง “ตุ้มโฮม พาแลง ฮักแพง ไทพวน” การเล่าประวัติของหมู่บ้าน ไทพวนบ้านหม้อ การรำไทพวนของลูกหลานในชุมชนซึ่งเป็นศิลปะการแสดง การกินข้าวร่วมกัน เพื่อได้พูดคุยแลกเปลี่ยน/ได้ถามข่าวคราว สาระทุกข์สุขดิบกันและกัน นายวาสนา อุดมะ ได้เสนอในเวทีประชาคมบ้านหม้อ หมู่ที่ 1 “ก่อนวันเข้าพรรษาในหมู่บ้านหม้อจะมีกิจกรรมงานวันครบรอบวันมรณภาพของหลวงปู่เหรียญ วรลาโภ ในวันที่ 5 มิถุนายน ของทุกปี ชาวบ้านควรจัดอีกกิจกรรมให้ต่อเนื่อง คือ การทำบุญวัน

มรณภาพหลวงปู่บุญหนัก ขันดีโก ตรงกับวันที่ 3 กันยายน ของทุกปี เพราะเพิ่งจัดมาได้ 2 ปี” ซึ่งชาวบ้านเห็นด้วย

การคืนข้อมูลชุมชน เป็นจังหวะที่องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านหม้อทำการประชาคมหมู่บ้าน ด้วยความเป็นพี่เป็นน้องความเป็นผู้อาวุโสทีมจึงได้รับความร่วมมือจากองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านหม้อให้เปิดเวทีคืนข้อมูลหลังจากที่ประชาคมหมู่บ้าน ทีมงานได้เรียนรู้และรับความคิดเห็นจากชาวบ้านดังนี้

1. ความเป็นพี่เป็นน้อง ความเป็นผู้อาวุโส ทำให้ชาวบ้านให้ความสนใจข้อมูลที่ทีมวิจัยนำเสนอและบางคนก็ให้ข้อเสนอแนะในกิจกรรม ชาวบ้านกล้าแสดงความคิดเห็นเหมือนนั่งล้อมวงคุยกัน
2. การคืนข้อมูลชุมชนต้องทำตอนเย็นหลังจากทานข้าวเย็นเสร็จแล้ว (เวลา 19.00 น.) เพราะกลางวันชาวบ้านมีอาชีพเป็นเกษตรกร
3. ทีมทำงานเป็นคนบ้านเดียวกัน ความเป็นพี่เป็นน้อง ความเป็นผู้อาวุโส แล้วทำงานเป็นระบบอย่างต่อเนื่องจึงได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านด้วยดี

3.2.7 การทดลองปฏิบัติการ

หลังจากจากการศึกษาวิจัยชุมชนแล้ว ในการฟื้นฟูคุณค่าประเพณีวัฒนธรรมไทพวนเพื่อเสริมสร้างการคุ้มโฮม อักแพง แบ่งปัน ทีมวิจัยเน้นการมีส่วนร่วมของคนทุกช่วงวัยในการทดลอง โดยการใช้แนวคิดสำคัญ 2 แนวคิด คือ 1) แนวคิดความเป็นญาติพี่น้องและผู้อาวุโส 2) แนวคิดการมีส่วนร่วม ดังนั้นก่อนจะดำเนินการจะชวนกันหารือเพื่อออกแบบรายละเอียดของงาน

จากการวิจัยพบว่า วัฒนธรรมที่สะท้อนวิถีชีวิตของไทพวนที่สำคัญมี 7 ประเภท เพื่อนำไปสู่การเสริมสร้างการคุ้มโฮม อักแพง แบ่งปัน แบบไทพวน ได้ทดลอง 5 กิจกรรม ด้วยเหตุว่าบุญประเพณีบางอย่างจัดไม่ตรงช่วงเวลาการทดลอง และด้วยเวลาในการวิจัยมีจำกัด ทีมวิจัยจึงจัดกิจกรรมบางกิจกรรมก่อน คือ บุญสะเทวด โดยไม่ได้ใช้งบประมาณของ สกว. และกิจกรรมที่ชาวบ้านจัดทุกปีอยู่แล้ว มีรายละเอียด ดังนี้

- 3.2.7.1 บุญสะเทวด
- 3.2.7.2 บุญวันคล้ายวันมรณภาพหลวงปู่เหรียญ วรลาโภ
- 3.2.7.3 ประเพณีเลี้ยงบ้าน
- 3.2.7.4 บุญวันคล้ายวันมรณภาพหลวงปู่บุญหนัก ขันดีโก
- 3.2.7.5 บุญออกพรรษา/ไหลเรือไฟ

3.2.8 การเขียนรายงานวิจัย

แนวทางการเขียนรายงานวิจัยของชุมชน คือ การถ่ายทอดวัฒนธรรมไทพวนแก่คนรุ่นใหม่ โดยการให้ความสำคัญกับเยาวชน ดังนั้นทีมวิจัยพยายามจะมีเยาวชนช่วยในการเขียนรายงานคือ การช่วยเขียน RE การบันทึกภาพ และพิมพ์รายงานวิจัย มีรายละเอียดดังนี้

3.2.8.1 การเขียนรายงานความก้าวหน้า วันที่ 13-14 มีนาคม 2558 ณ บ้านไม้ริมโขง อำเภอสังขาม จังหวัดหนองคาย ผู้เข้าร่วมเป็นชุดวิจัยปี 2558 จำนวน 28 คน ประกอบด้วย ทีมวิจัยตำบลนาป่า 6 คน ทีมวิจัยตำบลบ้านด่อน 2 คน ทีมวิจัยตำบลหาดคำ 5 คน ทีมวิจัยตำบลโพธิ์ตาก 4 คน ศูนย์ประสานงานวิจัยฯ 2 คน และทีมวิจัยตำบลบ้านหม้อเข้าร่วม จำนวน 9 คน

3.2.8.2 การใช้ประโยชน์จากงานวิจัย - RE (Research Exploitation)

1) ทีมวิจัยจำนวน 5 คน ร่วมกันเขียน RE (Research Exploitation) การนำผลงานวิจัยไปใช้เกิดประโยชน์ วันที่ 22 กันยายน พ.ศ. 2559 ที่บ้านสวนของทีมวิจัย ทุกคนนำ RE ที่ตนเองได้รับในการทำวิจัยมานำเสนอเพื่อปรับปรุงเพิ่มเติมร่วมกัน

2) การนำเสนอ RE วันที่ 27 กันยายน พ.ศ. 2559 ที่ร้านอาหารเบิ่งโขง อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย มีผู้ประสานงานและผู้ช่วยศูนย์ประสานงานวิจัย รวม 2 คน ทีมวิจัยบ้านหม้อจำนวน 3 คน ทีมวิจัยโพธิ์ตาก จำนวน 5 คน นำเสนอ RE ที่ตนเองเขียนมานำเสนอ ร่วมกันวิเคราะห์ข้อมูล RE ผู้ประสานให้ความรู้ในการเขียน และฝากการบ้านให้ทีมวิจัยแต่ละทีมไปเขียน RE ทุกกิจกรรมที่ทดลอง

การนำเสนอ RE วันที่ 7 – 9 พฤศจิกายน พ.ศ. 2559 ทีมวิจัย จำนวน 5 คน นำข้อมูล RE ของแต่ละคนที่เขียนได้มานั่งล้อมวงคุยกัน ให้แต่ละคนได้นำเสนอเรื่องที่ตนเขียนมาในวงก็โสกัน (วิเคราะห์) แลกเปลี่ยนความคิดเห็น เสนอแนะในแง่มุมมองของตนเอง ที่ละกิจกรรมเพื่อจะได้ข้อสรุปของกิจกรรมร่วมกันแล้วนำข้อมูลที่ได้ไปเขียนรายงานต่อไป

การเขียน RE เป็นเรื่องใหม่สำหรับทีมวิจัยซึ่งไม่มีความรู้ในเรื่องนี้เลย เด็กและเยาวชนได้เรียนรู้ไปพร้อมๆกัน ซึ่งเป็นกิจกรรมหนึ่งที่ทีมงานต้องนำเสนอเรื่องราวที่ประทับใจแบบย่อๆ และบอกความในใจความรู้สึกกับงานวิจัยที่ผ่านมา ทีมวิจัยได้เรียนรู้การเขียน RE จากผู้ประสานงานวิจัยด้วยความเป็นกันเอง ทำให้การเรียนรู้เป็นไปอย่างเรียบง่าย ไม่ยากเหมือนที่คิด ความคุ้นเคย ความสนิทสนมทำให้เกิดความฮักแพง แบ่งปัน แล้วการเรียนรู้ก็ไม่ยาก

3.2.8.3 เวทีอบรมโครงการเขียนรายงานวิจัยสมบูรณ์ ทีมวิจัยเตรียมเข้าเวทีการเขียนรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ วันที่ 16 พฤศจิกายน พ.ศ. 2559 ที่บ้านสวนทีมวิจัย จำนวน 8 คน ผู้ใหญ่ 5 คน เยาวชน 3 คน เตรียมข้อมูล เตรียมข้อมูล RE ทุกกิจกรรม เพื่อนำไปเป็นข้อมูลในการอบรมโครงการเขียนรายงานวิจัยสมบูรณ์ ณ เชียงคานฮิลล์รีสอร์ท อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย

เวทีอบรมโครงการเขียนรายงานวิจัยสมบูรณ์ วันที่ 18 - 20 พฤศจิกายน พ.ศ. 2559 ณ เชียงคานฮิลล์ รีสอร์ท อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย ทีมวิจัยบ้านหม้อทั้งหมด 10 คน (เป็นเยาวชน 4 คน) เข้าร่วมการดำเนินกิจกรรมความก้าวหน้าของการจัดทำเล่มสมบูรณ์ ร่วมแลกเปลี่ยนแนวคิดกับทีมที่เข้าร่วมกันประชุม และทำการเขียน RE ผู้ประสานงานวิจัยได้ให้ความรู้รอบการเขียนเล่มสมบูรณ์ บรรยากาศที่ประชุมทุกทีมมีความเป็นกันเอง มีการแนะนำแลกเปลี่ยนระหว่างทีมวิจัย

หลังจากกลับมาแล้ว ทีมวิจัยได้ช่วยกันเขียนเพิ่มเติมเล่มวิจัยมาตลอด มีปัญหาเรื่องเวลาที่ไม่ตรงกันบ้าง ส่วนจะนัดวันเสาร์อาทิตย์เป็นหลัก เนื่องจากทีมวิจัยมีเยาวชนที่เป็นนักเรียนร่วมด้วย ในการเขียนรายงานเล่มสมบูรณ์ จะเขียน/ทบทวนไปที่ละบท เสร็จแล้วจะส่งให้ผู้ประสานงานวิจัยช่วยตรวจสอบ

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องการฟื้นฟูคุณค่าประเพณีวัฒนธรรมไทพวนเพื่อเสริมสร้างการคุ้มโฮม อักแพง แบ่งปัน : กรณีศึกษาชุมชนไทพวนบ้านหม้อ ตำบลบ้านหม้อ อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย ได้เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ผู้เสียในทุกขั้นตอน ไม่ว่าจะเป็นเด็กและเยาวชน ผู้ใหญ่ ผู้เฒ่าผู้แก่ ถ้ามองในมิติความหลากหลายบทบาททางสังคมก็จะเป็นปราชญ์ภูมิปัญญาชาวบ้าน ผู้อาวุโส เยาวชน ครู โรงเรียน อาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยมีผลการศึกษาดังนี้

4.1 ความเป็นมาและบริบทชุมชนไทพวนบ้านหม้อ

4.1.1 ประวัติความเป็นมา

4.1.2 บริบทชุมชนไทพวนบ้านหม้อ

4.2 วัฒนธรรม คุณค่าและพัฒนาการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมไทพวนบ้านหม้อตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

4.2.1 ภาษา

4.2.2 ความเชื่อ

4.2.3 บุญ

4.2.4 ประเพณีที่สำคัญของไทพวนบ้านหม้อ

4.2.5 การแต่งกาย

4.2.6 อาหาร

4.2.7 ศิลปะการแสดง

4.3 รูปแบบการฟื้นฟูคุณค่าของวัฒนธรรมไทพวนเพื่อเสริมสร้างการคุ้มโฮม อักแพง แบ่งปัน

4.1 ความเป็นมา และบริบทชุมชนไทพวนบ้านหม้อ

4.1.1 ประวัติความเป็นมา

ตามตำนานขุนบรมของประวัติศาสตร์ลาว ได้กล่าวว่าขุนบรม หรือ บูลม ผู้สร้างแคว้นสิบสองจุไทย ซึ่งเป็นดินแดนทางภาคเหนือของประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) ในปัจจุบัน ได้รวบรวมดินแดนของพวกพวนด้วย อีกหลักฐานหนึ่งที่ได้กล่าวถึงดินแดนของพวกพวน คือ เล่าเรื่องกรุงสยาม ของ ฌ็อง-บัปติสต์ ปาลเลกัวซ์ (Jean-Baptiste Pallegoix) บาทหลวงคาทอลิกชาวฝรั่งเศสผู้ดำรงตำแหน่ง

มุขนายกมิซซังแห่งมัลโลส (Evêque de Mallos) และมีอำนาจปกครองเขตมิซซังสยาม ได้เดินทางเข้ามาเผยแผ่คริสต์ศาสนาในสยามตรงกับรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 3) จนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 4) รวมระยะเวลาที่อยู่ในสยามกว่า 30 ปี ปาลเลกัวซ์ได้เรียบเรียงหนังสือเกี่ยวกับสยามไว้เป็นภาษาฝรั่งเศสชื่อ *Description du Royaume Thai ou Siam* ขึ้นในปี พ.ศ. 2397 ประกอบการเรียบเรียง/แปลโดย สันต์ ท. โกมลบุตร ได้กล่าวถึงชาวพวนตอนหนึ่งว่า “ในอดีตกาล บนลุ่มแม่น้ำสายใหญ่ของกัมพูชา ที่เรียกว่า แม่น้ำโขง มีอาณาจักรลาวอันประกอบด้วยนครทั้งสาม คือ เวียงจันทน์อยู่ทางทิศใต้ หลวงพระบางอยู่ตอนกลาง และเมืองพวนอยู่ทางทิศเหนือ ครั้นแล้วนับตั้งแต่คนสยามเข้าไปอาศัยเวียงจันทน์ และยึดครองเข้าไว้เป็นจังหวัดหนึ่งรวมอยู่ในอาณาจักรแล้ว กับกวาดต้อนเอาราชบุตรในเมืองพวนไปเกือบหมดสิ้น นครหลวงพระบางจึงแผ่อาณาเขตขึ้นไปทางเหนือ และขยายดินแดนกว้างใหญ่ออกไปเป็นอันมาก ในปัจจุบันนี้เป็นนครที่รุ่งเรือง (หลวงพระบาง) ทำการค้าขายใหญ่โต ติดต่อกับกรุงสยามและชาวจีนซึ่งเดินทางเข้ามาติดต่อการค้าทางด้านเหนือ” (วาสนา บุญสม. 2543)

เมืองพวนเดิม เป็นอาณาจักรที่ใหญ่อาณาจักรหนึ่งในสามอาณาจักรของลาวในภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง มีความยิ่งใหญ่และมีความสำคัญเหมือนเวียงจันทน์ หรือหลวงพระบาง ต่อมาเมื่อสยามเข้าครอบครองลาว ได้มีการกวาดต้อนครัวลาวไปเกือบหมด อันเนื่องจากสมัยโบราณแรงงานชายเป็นแรงงานที่สำคัญทั้งการรบและการผลิต ไม่เพียงแต่การเกณฑ์ไพร่พล รัฐจะได้รับแรงงานจากการชนะสงคราม จึงมีการกวาดต้อนครอบครัวลาวไปด้วยเพื่อเป็นกำลังสำคัญดังกล่าว แม้ว่าจะต้องถูกกวาดต้อนมาตั้งรกรากในสยาม คนพวนได้นำเอาขนบธรรมเนียมประเพณีของตนมาด้วย และมีการอยู่รวมตัวกันเป็นกลุ่ม ก่อนที่พวกเขาหรือลาวพวนจะถูกกวาดต้อนเข้ามาประเทศไทยนั้น สันนิษฐานว่าชาวพวนเป็นชนกลุ่มหนึ่งที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในเมืองเชียงขวางหรือนครเชียงขวาง ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของนครเวียงจันทน์ ประมาณ 70 - 80 กิโลเมตร ซึ่งปัจจุบันนี้เรียกว่า ที่ราบสูงเชียงขวาง การแบ่งกลุ่มชาติพันธุ์ ในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง จะจัดแบ่งตามรากฐานภาษาเป็น กลุ่มออสโตรไทย หรือ ไทกะได คือกลุ่มที่พูดและใช้ภาษาไทยและภาษาลาว เป็นกลุ่มไทยน้อยซึ่งหมายถึงไทยและลาว ดังนั้นชาวพวนก็เป็นกลุ่มไทยน้อยกลุ่มหนึ่ง คำว่า ไทพวน จึงปรากฏในหนังสือประวัติศาสตร์ในพงศาวดารลาว ซึ่งเรียบเรียงโดย มะหา สีลา วีระวงส์ (เอกสารพิธิเป็ดศูนย์ วัฒนธรรมเฉลิมราชวัดฝั่กคลอง คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรจน์. 2546) (วาสนา บุญสม. 2543)

ไทพวนตำบลบ้านหม้อ อำเภอสรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย ได้อพยพมาจากเมืองเชียงขวาง แขวงหลวงพระบาง เข้ามาอาศัยอยู่แขวงเวียงจันทน์ ต่อมาเมื่อคนมีจำนวนมากขึ้น นายหม้อจึงพาผู้คนข้ามแม่น้ำโขงมาอาศัยอยู่บ้านหม้อ และได้เลือกทำเลที่ตั้งบ้านเรือนติดแม่น้ำโขง จนเป็นที่มาของตำนานที่ว่า “บ้านหม้อทำนาดินบ้าน” แปลว่าหมู่บ้านติดกับแม่น้ำ นาดินกับบ้าน (บันทึกหลวงปู่บุญหนัก ชันติโก พระอริยสงฆ์ของบ้านหม้อ) ต่อมาในปี พ.ศ. 2380 คนไทพวนได้พากันสร้างวัดลำดวน ซึ่งปัจจุบันคือวัดธรรมเจดีย์

(บันทึกประวัติการก่อสร้างวัดธรรมเจดีย์ บ้านหม้อ หมู่ที่ 7) ระหว่างชุมชนบ้านหม้อกับฝั่งเวียงจันทน์มีเกาะกลางลำน้ำโขงเรียกว่า คอนเลื่องซู้ มีความเป็นมาว่าในช่วงสงครามฮ่อผู้ชายจะเอาผู้หญิงและเด็กมาซ่อนไว้ (เลื่องภาษาพวนหมายถึงซ่อน) ต่อมาในยุคล่าอาณานิคม ฝรั่งเศสเข้ามามีอิทธิพล ผู้ที่ดูแลคอนเลื่องซู้ คือ ขงมารี ออคูดปาวี (สัมพันธ์กับ พ.ศ. 2427 : ขงมารี ออคูดปาวี หรือ ม.ปาวี ปู่ของท่านอั่งรี ศรีเวียงชัย สามีนางจันรี ใจขาน ซึ่งเป็นชาวไทพวนบ้านหม้อ) ปัจจุบันคอนเลื่องซู้เพี้ยนเป็นคอนชิงซู้

ภาพประกอบที่ 19 ท่านอั่งรี ศรีเวียงชัย และนางจันรี ใจขาน อดีตเจ้าของคอนชิงซู้ สปป.ลาว

จากอดีตที่ผ่านมาไทพวนบ้านหม้อเป็นคนขยันทำมาหากิน ชอบทำบุญทำทาน อยู่กันเป็นครอบครัวใหญ่ “กินข้าวฮ่วมพา กินปลาฮ่วมถ้วย กินกล้วยฮ่วมหวี กินปีฮ่วมกาบ อาบน้ำฮ่วมท่า” เป็นอัตลักษณ์ของคนพวนที่ปฏิบัติสืบต่อกันมากล่าวคือเวลาจะกินข้าวทุกคนจะต้องมากินข้าวพร้อมกันเป็นวงใหญ่ทำให้มองเห็นถึงความรักความผูกพันในครอบครัว ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันคนพวนเป็นคนจิตใจดี มีน้ำใจเอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่และแบ่งปัน จะเห็นได้จากงานบุญต่างๆ เช่น บุญเลี้ยงบ้าน บุญเข้าพรรษา บุญออกพรรษา บุญเฮือนดี (งานศพ) หรือบุญพะเหวด ก่อนถึงวันทำบุญญาติพี่น้องหรือเพื่อนบ้านจะมาโฮม (ดื่มโฮม) กันที่บ้านงานเพื่อวางแผนการช่วยงาน โดยที่เจ้าภาพไม่ได้เชิญ ทุกคนมาด้วยความเต็มใจ ต่างจะนำข้าวปลาอาหารไปช่วยงาน ใครมีข้าวก็จะเอาข้าวไป ใครมีกล้วยก็หิ้วกล้วยไป ใครมีมะพร้าว มะละกอ ต้นหอมผักชี ก็จะนำติดไม้ติดมือไป ใครไม่มีอะไรก็จะช่วยแรง ทุกคนจะช่วยงานบุญอย่างมีความสุข นี่ก็คือความ “ฮักแพงแบ่งปัน” ของไทพวน “ขึ้นไป ปลามา อันใดแซบ แบ่งกันกิน กินน้อยบ่ตาย กินหลายเป็นข้อยเพิ่น” (แปลว่าเนื้อไป ปลามา อันไหนอร่อยก็แบ่งกันกิน กินน้อยไม่ตาย กินมากเป็นทาสเขา) เป็นคำสอนของพ่อปู่ แม่ดู่ที่คอยสอนลูกหลานมาตลอด ทำให้รู้ว่าคนพวนเป็นคนมีน้ำใจ เอื้อเฟื้อ แบ่งปันมีความพอเพียง เป็นรากฐานด้านจิตใจที่งดงาม

4.1.2 บริบทชุมชนบ้านหม้อ

4.1.2.1 ลักษณะทางภูมิศาสตร์

ชุมชนไทพวนบ้านหม้ออยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอศรีเชียงใหม่ ประมาณ 7 กิโลเมตร อยู่ห่างจังหวัดหนองคายประมาณ 65 กิโลเมตร ตำบลบ้านหม้อมีพื้นที่ประมาณ 23 ตารางกิโลเมตรหรือประมาณ

14,410 ไร่ มีหมู่บ้านในเขตตำบลบ้านหม้อ รวม 8 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 1 บ้านหม้อ หมู่ที่ 2 บ้านหม้อ หมู่ที่ 3 บ้านป่าสัก หมู่ที่ 4 บ้านท่ากฐิน หมู่ที่ 5 บ้านทุ่งสว่าง หมู่ที่ 6 บ้านยางคำ หมู่ที่ 7 บ้านหม้อ หมู่ที่ 8 บ้านหม้อ พื้นที่วิจัยเป็นชุมชนไทพวนคือ บ้านหม้อ หมู่ที่ 1 หมู่ที่ 2 หมู่ที่ 7 และหมู่ที่ 8

จุดเด่นของบ้านหม้อคือ มีแม่น้ำโขง มีคลองชลประทานผ่านไหลผ่าน 6 หมู่บ้าน (ผ่านชุมชนวิจัยทั้ง 4 หมู่บ้าน) สามารถทำการเกษตรกรรมได้ตลอดปี ตำบลบ้านหม้อมีอาณาเขต ทิศเหนือติดต่อ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวทิศตะวันออกติดตำบลพานพร้าว อำเภอศรีเชียงใหม่ ทิศใต้ติดตำบลหนองปลาปากอำเภอศรีเชียงใหม่และทิศตะวันตกติดตำบลพระพุทธรบาท อำเภอศรีเชียงใหม่ ดังภาพประกอบที่ 20

ภาพประกอบที่ 20 แผนที่แสดงอาณาเขตพื้นที่ชุมชนไทพวนตำบลบ้านหม้อ

(เอกสารประกอบการประกวดคัดเลือกโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลดีเด่นระดับ จังหวัดหนองคายปี พ. ศ. 2557)

4.1.2.2 ทรัพยากรธรรมชาติ

ตำบลบ้านหม้อพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ราบลุ่มน้ำท่วมถึง สภาพดินเป็นดินร่วนมีความอุดมสมบูรณ์สามารถทำการเกษตรกรรมได้ตลอดปี ในหมู่บ้านมีพื้นที่ป่าที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยต้นไม้เบญจพรรณเป็นป่าดิบ มีป่าสักซึ่งเป็นป่าที่มีต้นสักขนาดใหญ่มีอายุร้อยกว่าปีและเป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติมีรายละเอียดทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ ดังนี้

1) แม่น้ำโขง มี 6 หมู่บ้านที่ติดลำน้ำโขง ใช้น้ำในการปลูกพืชริมโขง ได้แก่ ทำนาข้าว ปีละ 2 ครั้ง สับปะรด ยาสูบ (ขายใบยาให้โรงบ่มใบยาสูบ กระทรวงการคลัง) พริก ข้าวโพด มะเขือ ซึ่งผลิตผลส่วนใหญ่มีพ่อค้าคนกลางมารับซื้อ มะกอกน้ำมีแม่ค้าจาก สปป.ลาวมารับซื้อที่สวน ส่วนมะเขือเทศสมัยก่อนปลูกส่งโรงงานทำซอสมะเขือเทศ แต่ด้วยราคาที่ถูกลงชาวบ้านจึงปลูกไว้รับประทานในครอบครัว

ส่วนการปลูกกล้วย มีปลูกบ้างเล็กน้อย นอกจากนี้ชาวบ้านยังมีการหาปลาธรรมชาติจากลำน้ำโขงเช่น ปลา ยอน ปลาคัง ปลาโจก ปลาเนื้ออ่อน เป็นต้น โดยใช้เครื่องมือหาปลาพื้นบ้าน เช่น มอง (ตาข่าย) เบ็ดราว ตุ่ม เป็นต้น มีการเลี้ยงปลานิลกระชังในแม่น้ำโขงจำนวน 3 ครอบครัว

ในปัจจุบันแม่น้ำโขงยังใช้เส้นทางขนส่งสินค้าจากฝั่งไทยไปยัง สปป.ลาวทุกวัน ในวันเปิดจุดผ่อนปรนในวันอังคาร พุธ ศุกร์ และวันเสาร์ คนลาวจะข้ามฝั่งมาเพื่อซื้อสินค้าที่ตลาดนัดคลอง ถม ในตัวอำเภอศรีเชียงใหม่ และห้างโลตัส ที่อำเภอท่าบ่อ จะมีคนในชุมชนเดินทางไปเยี่ยมญาติพี่น้องที่ สปป.ลาว เป็นครั้งคราว (ไปกลับในวันเดียวกัน)

ไทพวนบ้านหม้อยังใช้แม่น้ำโขงเป็นหลักในการจัดบุญประเพณีต่างๆ เช่น บุญแข่ง เรือ บุญออกพรรษาไหลเรือไฟ ลอยกระทง เป็นต้น

2) ลำห้วยร่องบัว ซึ่งเชื่อมต่อมาจากคลองส่งน้ำที่สูบน้ำขึ้นมาจากลำน้ำโขง เพื่อใช้ในการเกษตร เช่น ทำนา ปลูกพืชตามฤดูกาล เช่น ข้าวโพด ยาสูบ พริก แตงกวา ถั่ว เป็นต้น ชาวบ้านยังมีการหา ปลาธรรมชาติจากลำห้วยร่องบัว เช่น ปลาช่อน ปลาดุก ปลาหมอ โดยใช้เครื่องมือหาปลาพื้นบ้าน เช่น มอง (ตาข่าย) แห ชุ่ม เบ็ด สดุ้ง สวิง เป็นต้น

3) ที่สาธารณะหนองบัว มีขนาด 4 ไร่ ใช้เป็นที่ตั้งศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อน พิง (ภา) ยามยาก มีฐานการเรียนรู้ทั้งหมด 10 ฐาน คือ 1) เลี้ยงกบ 2) กระถางจากยางรถยนต์ 3) น้ำยาล้างจาน 4) เพาะเห็ด 5) เลี้ยงไก่พื้นบ้าน 6) เลี้ยงเป็ดเทศ 7) เลี้ยงหมูป่า 8) น้ำหมักชีวภาพ 9) น้ำส้มควันไม้ 10) ปุ๋ย อินทรีย์ เพื่อให้ความรู้แก่ชาวบ้านและนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน

หนองบัวเป็นสถานที่ใช้เลี้ยงปลาของชาวบ้าน เช่น ปลาจีน ปลาไน ปลานิล ปลา ตะเพียน เป็นต้น ปลาที่นำมาเลี้ยงได้มาจากประมงจังหวัด และเกษตรอำเภอ การจับปลาจะจับปลาปีละครั้ง โดยการประชามหมู่บ้านเพื่อร่วมกันตั้งกฎกติกาในการจับปลา คือ ใช้เบ็ดเป็นเครื่องมือเท่านั้น กำหนด ราคาเบ็ดคันละ 100 บาท เงินที่ได้เก็บไปใช้ในการพัฒนาศูนย์และหมู่บ้าน เช่น ค่าน้ำมันตัดหญ้า ค่าแรงงาน ค่าไฟฟ้า เป็นต้น นอกจากนี้ยังใช้เป็นที่พักน้ำเพื่อนำไปใช้ในการเกษตร เช่น ทำนา ปลูกพืชตามฤดูกาล ทำ สวน เป็นต้น

4) หนองตุง เป็นหนองน้ำซึมจากธรรมชาติซึ่งมีน้ำใช้ตลอดปี เพื่อใช้ในการเกษตร เช่น ทำนา ปลูกพืชตามฤดูกาล เช่น ข้าวโพด ยาสูบ พริก สับปะรด ถั่ว เป็นต้น

4.1.2.3 ทรัพยากรที่คนสร้าง

1) ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อน พิง (ภา) ยามยาก ตั้งอยู่ที่หนองน้ำสาธารณะ หนองบัว มีพื้นที่ขนาด 4 ไร่ บ้านหม้อ หมู่ที่ 7 ใช้เป็นแหล่งเรียนรู้/อบรมศึกษาดูงานด้านเศรษฐกิจพอเพียงที่ มีผู้สนใจมาศึกษาดูงานเป็นประจำ มีฐานเรียนรู้ 10 ฐาน ได้แก่ 1) เลี้ยงกบ 2) กระถางจากยางรถยนต์ 3) น้ำยา ล้างจาน 4) เพาะเห็ด 5) เลี้ยงไก่พื้นบ้าน 6) เลี้ยงเป็ดเทศ 7) เลี้ยงหมูป่า 8) น้ำหมักชีวภาพ 9) น้ำส้มควันไม้ และ 10) ปุ๋ยอินทรีย์

ภาพประกอบที่ 21 ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อนพึ่ง (ภา) ยามยาก
ภาพพิธีเปิดศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อนพึ่ง (ภา) ยามยาก ปี 2553

2) จุดผ่อนปรนที่ตั้งหมู่ที่ 8 บ้านหม้อ เป็นจุดแลกเปลี่ยนสินค้าทางการเกษตร และอาหาร เครื่องอุปโภค บริโภค ระหว่างประเทศไทยกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ประชาชนทั้งสองประเทศสามารถเดินทางข้ามเพื่อแลกเปลี่ยนสินค้าทางการเกษตร อาหาร และมาหาผู้กัน โดยทางเรือ

ภาพประกอบที่ 22 จุดผ่อนปรนไทย-ลาว (ถ่ายเมื่อวันที่ 14 กันยายน 2557)

3) แหล่งน้ำอุปโภคบริโภค สมัยก่อนชาวบ้านหม้อใช้น้ำบ่อและน้ำโขง เวลานั้นน้ำโขงแห้งชาวบ้านจะไปขุดหลุมเพื่อให้น้ำซึมและตักน้ำบ่อขึ้นมาใช้ และเมื่อปี พ.ศ. 2510 มีการขุดเจาะบ่อบาดาลใช้ ต่อมาในปี พ.ศ. 2515 มีน้ำประปาในชุมชน

4) ไฟฟ้าชุมชน ไฟฟ้าเริ่มเข้ามาเมื่อประมาณปี พ.ศ.2514 ชาวบ้านเริ่มมีเครื่องใช้ไฟฟ้า เช่น โทรทัศน์ พัดลม ตู้เย็น ฯลฯ ทำให้การใช้ชีวิตมีความสะดวก ความรวดเร็วมากขึ้น ในขณะเดียวกันก็ทำให้วิถีชีวิตของชาวไทพวนเปลี่ยนไป เช่น คนใช้เวลาในการดูโทรทัศน์ มีจำนวนคนมาประชุมน้อยลง

5) เส้นทางคมนาคม เริ่มแรกถนนในชุมชนเป็นถนนดิน (ริมโขง) ชาวบ้านเรียกว่าถนนทำน้ำ เป็นถนนเส้นเดียวที่มีในหมู่บ้าน ชาวบ้านใช้เดินเท้าเวลาจะไปติดต่อหรือไปหมู่บ้านอื่นที่อยู่ใกล้ๆ ถ้าต้องเดินทางไกลออกไปชาวบ้านนิยมเดินทางทางน้ำโดยการใช้เรือ เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2499 ได้มีการสร้างถนนลูกรังถนนริมโขง ในปี พ.ศ. 2500 เริ่มมีรถโดยสารประจำทางวิ่ง 1 คันจากบ้านหม้อถึงอำเภอท่าบ่อ ต่อมาปี พ.ศ. 2505 ก็มีรถโดยสารประจำทางวิ่งเพิ่มเป็น 2 คัน ปี พ.ศ. 2507 มีรถโดยสารประจำทางสายยาวของสายนิคมศรีกงนาง วิ่งสายบ้านหม้อ – อุดรธานี ต่อมาเมื่อถนนลาดยางเมื่อปี พ.ศ. 2513 ปัจจุบันถนนภายในหมู่บ้านเป็นถนนคอนกรีต การสัญจรไปมาไม่มีความสะดวกไม่ลำบากในการเดินทาง

4.1.2.4 ประชากร

ตำบลบ้านหม้อมีทั้งหมด 8 หมู่บ้าน ประชากรทั้งหมด 4,372 คน เป็นประชากรในชุมชนวิจัย หมู่ที่ 1, 2, 7 และหมู่ที่ 8 รวมทั้งหมด 699 ครัวเรือน ประชากรทั้งหมด 2,207 คน เป็นชาย 1,086 คน เป็นหญิง 1,121 คน หรือร้อยละ 50.48 ของประชากร (ที่มา: ทะเบียนราษฎร ณ 1 กรกฎาคม 2556)

ตารางที่ 2 จำนวนประชากรตำบลบ้านหม้อ

(ข้อมูลเดือนเมษายน 2558 สำนักบริหารการทะเบียน อำเภอศรีเชียงใหม่)

หมู่ที่	จำนวนครัวเรือน	ชาย	หญิง	รวม
1	156	211	219	430
2	151	250	289	539
3	157	270	292	562
4	197	337	331	668
5	145	227	239	466
6	194	240	229	469
7	161	226	254	480
8	231	399	359	758
รวม	1,392	2,160	2,209	4,372

4.1.2.5 ลักษณะเครือญาติ

ไทพวนบ้านหม้อจะอยู่เป็นครอบครัวใหญ่ มีความความสัมพันธ์เป็นเครือญาติ เมื่อ 30 ปีที่ผ่านมา ครอบครัวในชุมชนเป็นสังคมครอบครัวขยาย หนึ่งหลังคาเรือนจะประกอบด้วยหลายครอบครัวเป็นครอบครัวใหญ่ มี ปู่ ย่า ตา ยาย พ่อ แม่ เป็นเสาหลักของครอบครัว มีการสืบทอดประเพณี วัฒนธรรมโดยมีผู้อาวุโส ผู้สูงอายุเป็นผู้นำพาในการถ่ายทอด

ปัจจุบันสภาพสังคมครอบครัวเปลี่ยนแปลง จากครอบครัวใหญ่กลายเป็นครอบครัวเดี่ยวร้อยละ 55.65 ของครัวเรือน ความเจริญทางเทคโนโลยี ทำให้การสื่อสารถึงกันทั่วโลก การเดินทางมีความสะดวกรวดเร็วยิ่งขึ้น มีการรับเอาวัฒนธรรมต่างประเทศเข้ามา โดยเฉพาะวัฒนธรรมตะวันตก เข้ามามาใช้กันแพร่หลาย แนวคิดคนในชุมชนเปลี่ยนไป เช่นเมื่อแต่งงานแล้วนิยมที่จะแยกบ้านอยู่ เนื่องจากมีรายได้เพิ่มขึ้นและมีศักยภาพมากพอที่จะสร้างบ้านเป็นของตนเอง บางคนสร้างบ้านแล้วแยกบ้านเลขที่ออกจากพ่อแม่ แต่ไม่กลับมาอยู่บ้านและฝากบ้านไว้กับญาติ ทำให้บ้านว่างไม่มีคนอยู่ อีกสาเหตุหนึ่งคือการส่งลูกหลานศึกษาในระดับที่สูงขึ้น คนวัยทำงานจึงมีอาชีพที่หลากหลาย

ถึงอย่างไรก็ตามการสร้างบ้านใหม่ยังคงอยู่ในบริเวณเดียวกันกับพ่อแม่ หรือในบริเวณใกล้เคียงกัน ไทพวนบ้านหม้อยังคงความผูกพันกันมากในกลุ่มเครือญาติ และมีความสัมพันธ์อันดีในหมู่ชาวพวนด้วยกัน จะเห็นได้จากทุกๆปีไทพวนบ้านหม้อจะเข้าร่วมกิจกรรมทำบุญทอดผ้าป่าร่วมกับพี่น้องไทพวนทั่วประเทศไทยทุกปี

คนไทพวนยังคงความเคารพนับถือความเป็นอาวุโสอย่างเคร่งครัดมาจนทุกวันนี้ ชาวบ้านดูแลเอาใจใส่กันสม่ำเสมอเปรียบเสมือนญาติ เนื่องจากมีความเชื่อว่าพ่อแม่ปู่ย่าตายายเป็นผู้มีพระคุณจากการวิเคราะห์ของทิมวิชัยพบว่ามาจากการได้รับแนวคิดมาจากพุทธศาสนา ซึ่งในตำบลบ้านหม้อมีพระอารามสงฆ์ 2 รูป คือ หลวงปู่เหรียญ วรลาโภ วัดอรัญญบรรพต และหลวงปู่บุญหนัก ชันติโก สำนักสงฆ์บ้านหม้อ (หลังจากที่ท่านมรณภาพปี พ.ศ. 2531 ชุมชนก็รวมที่ดินที่ตั้งของสำนักสงฆ์ซึ่งเป็นที่สาธารณะเข้ากับที่ดินของโรงเรียนบ้านหม้อเหนือในปัจจุบัน)

ตารางที่ 3 จำนวนครอบครัวไทพวน 4 หมู่บ้าน

ข้อมูลเดือน มีนาคม 2560 โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านหม้อ ตำบลบ้านหม้อ อำเภอศรีเชียงใหม่

หมู่ที่	จำนวนครัวเรือน	ครอบครัวเดี่ยว	ครอบครัวขยาย	ครอบครัวที่ไม่มีคนอยู่/ไม่ใช่ไทพวน
1	156	85	26	45
2	151	84	40	27
7	161	83	30	48
8	231	137	46	48
รวม	699	389	142	168
เฉลี่ย		55.65	20.32	24.03

4.1.2.6 การเมืองการปกครอง

ในอดีตชุมชนไทพวนบ้านหม้อ มีการเลือกผู้นำที่มีความสามารถและเป็นคนดีเป็นที่ยอมรับของชุมชน มีน้ำใจ ชอบช่วยเหลือชุมชนโดยไม่หวังสิ่งตอบแทนใดๆ เป็นการเลือกตั้งแบบใช้ความรักความผูกพันและระบบเครือญาติ โดยการเสนอชื่อบุคคลที่มีภาพลักษณ์ดังกล่าวในเวทีประชุมชาวบ้านและบอกว่าได้อย่างไร

ต่อมาเมื่อมีความเจริญทางวัตถุมากขึ้น ชุมชนใหญ่ขึ้น มีวัฒนธรรมใหม่ๆ เข้ามาในหมู่บ้านมีถนน มีไฟฟ้า ฯลฯ การเมืองการปกครองก็เปลี่ยนไป โดยเฉพาะในช่วงเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลเมื่อปี พ.ศ. 2542 การเลือกตั้งจะมีการแข่งขันกันมาก มีการซื้อสิทธิขายเสียง ระบบเครือญาติที่เคยแน่นแฟ้นก็เปลี่ยนไป ชุมชนจะเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวมากขึ้น ปัจจุบันบ้านหม้อมีทั้งหมด 8 หมู่บ้าน เป็นหมู่บ้านไทพวน 4 หมู่บ้านตั้งอยู่ในเขตพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านหม้อ มีนายชูศักดิ์ อุดมะ เป็นนายกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านหม้อ แต่ละหมู่บ้านมีผู้นำคือ บ้านหม้อ หมู่ที่ 1 นายกิตติ โยติภัย เป็นกำนันตำบลบ้านหม้อ บ้านหม้อ หมู่ที่ 2 นายเจริญชัย ประเสริฐศรี เป็นผู้ใหญ่บ้าน บ้านหม้อ หมู่ที่ 7 นายนิยม รุ่งภาษาเป็นผู้ใหญ่บ้าน บ้านหม้อ หมู่ที่ 8 นายชูชาติ สังกะสินธุ์ เป็นผู้ใหญ่บ้าน

4.1.2.7 การศึกษา

นายสนอง เข้มพรหมมา ประธานชมรมไทพวนหนองคาย และหัวหน้าโครงการวิจัย (ซึ่งเป็นคนบ้านหม้อ) ได้เล่าว่า สมัยก่อนไทพวนบ้านหม้อส่วนมากจบ การศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ซึ่งเมื่อก่อนจะไปเรียนที่วัดลำควน (ปัจจุบันคือวัดธรรมเจดีย์) ต่อมาเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2484 ย้ายจากวัดลำควนมาสอนที่วัดโพธิ์ชัย เมื่อปี พ.ศ. 2492 ได้มีโรงเรียนของรัฐแห่งแรก คือ โรงเรียนบ้านหม้อ (อรุณวิทยารุ่ง) ปัจจุบันคือโรงเรียนชุมชนบ้านหม้อ โดยมีนายสมศักดิ์ อุดมะ เป็นครูใหญ่คนแรก เปิดสอนระดับประถมศึกษาปีที่ 1 - 7 จากการเล่าของผู้เฒ่าในหมู่บ้านเล่าว่า สาเหตุที่ตั้งชื่อนี้เพราะว่านายสถานีโรงบ่มใบยาสูบศรีเชียงใหม่ คือ นายอรุณ โกสยวัฒน์ เป็นผู้บริจาคงบประมาณสนับสนุนในการสร้างโรงเรียน) เพื่อเป็นเกียรติจึงนำชื่อของท่านมาตั้งเป็นชื่อโรงเรียน ส่วนที่ดินที่สร้างโรงเรียนได้รับบริจาคจากหมื่นเสริม (พ่อของกำนันสุทธิ อุดมะ) ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2515 จึงเปลี่ยนชื่อเป็นโรงเรียนชุมชนบ้านหม้อ ปัจจุบันเปิดสอน 2 ระดับ คือ ระดับก่อนประถมศึกษา และระดับประถมศึกษาปีที่ 1 - 6

เมื่อปี พ.ศ. 2503 นายจ้านง ขวาทอง ซึ่งเป็นครูโรงเรียนบ้านหม้อ (อรุณวิทยารุ่ง) ได้ทำเรื่องขอตั้งโรงเรียนบ้านหม้อเหนือ ที่สำนักสงฆ์หลวงปู่บุญหนัก ขันดีโก ซึ่งนายจ้านง ขวาทองเป็นมัททายกของสำนักสงฆ์ด้วย จึงได้ใช้ความคุ้นเคยความผูกพันส่วนตัวขอความอนุเคราะห์จัดตั้งโรงเรียน สาเหตุที่ขอตั้งโรงเรียนใหม่เนื่องจากครอบครัวชาวบ้านมีลูกหลายคน แต่ละครอบครัวจะมีลูก 4 - 5 คนทำให้มีนักเรียนมากขึ้น สมัยนั้นการคมนาคมที่จะไปเรียนข้างนอกก็ไม่สะดวก เพราะเมื่อก่อนจะไม่มีถนนจะมีทางเดินที่ชาวบ้านเรียกว่า ฮ่อม (ทางเดินเล็กๆ ที่พอเดินได้) และสภาพภูมิประเทศของชุมชนเป็นป่ารกนักเรียนไม่มีรองเท้าสวมใส่ จะเดินเท้าเปล่าไปเรียน พอหน้าฝนจะใช้ใบต้นกูหรือใบตองกล้วยมาทำเป็นร่ม

โรงเรียนได้เปิดสอนระดับประถมศึกษาปีที่ 1 – 4 มีนายจันทง ขวาชอง เป็นครูใหญ่คนแรก ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2545 ชุมชนได้รับความเมตตาจากหลวงปู่เหรียญ วรลาโภ บริจาคเป็นเงิน 1,400,000 บาท (หนึ่งล้านสี่แสนบาทถ้วน) รื้ออาคารเรียนหลังเก่าซึ่งชำรุด ทรุดโทรมมาก และหน้าฝนจะมีน้ำท่วมขัง โดยการนำไม้เก่าไปสร้างใหม่อาคารเรียนหลังใหม่ ชื่อว่า “อาคาร ๕ ปี วรลาโภ” ในปีเดียวกันหลวงปู่ก็ได้บริจาคงบประมาณสร้างรั้วรอบโรงเรียนด้วยปี พ.ศ. 2553 มูลนิธิหลวงปู่เหรียญ วรลาโภ ได้บริจาคงบประมาณรื้อและสร้างอาคารก่อนประถมศึกษา เป็นเงิน 800,000 บาท (แปดแสนบาทถ้วน) เพื่อเป็นอนุสรณ์แด่หลวงปู่เหรียญ นายสนอง ใจขาน ซึ่งดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียนได้ขออนุญาตนำชื่อหลวงปู่มาตั้งชื่อโรงเรียน ซึ่งเดิมมีชื่อว่า โรงเรียนบ้านหม้อเหนือ เปลี่ยนเป็นโรงเรียนบ้านหม้อเหนือ (หลวงปู่เหรียญอุปถัมภ์) มาจนถึงทุกวันนี้ โรงเรียนเปิดทำการสอน 2 ระดับ คือ ระดับก่อนประถมศึกษาและระดับประถมศึกษาปีที่ 1 - 6 ปัจจุบัน นางวันวิสา กองแก้ว ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียน

ชุมชนไทพวนบ้านหม้อมีศูนย์พัฒนาเด็กเล็กจำนวน 2 แห่งเมื่อ ปี พ.ศ. 2546 องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านหม้อได้จัดการศึกษาเปิดศูนย์พัฒนาเด็กเล็กจำนวน 5 แห่ง ซึ่งองค์การบริหารส่วนตำบลได้ทำสัญญาขอใช้สถานที่ร่วมกับโรงเรียนประจำหมู่บ้าน ยกเว้นศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านป่าสัก ที่มีสถานที่แยกจากโรงเรียน ต่อมาปี พ.ศ. 2557 องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านหม้อได้ยุบศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่อยู่ในโรงเรียนประจำหมู่บ้าน และนำนักเรียนไปเรียนรวมกันที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านป่าสัก โดยมีรถรับส่งนักเรียนทั้ง 8 หมู่บ้าน ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2559 องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านหม้อได้ทำโครงการขอใช้สถานที่บริเวณหน้าหนองตุง (ที่สาธารณะในหมู่บ้าน) เพื่อสร้างศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตำบลบ้านหม้อ และแล้วเสร็จเมื่อเดือนมิถุนายน 2560 เมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 2560 ได้ทำการย้ายศูนย์พัฒนาเด็กเล็กแต่ละหมู่บ้านมารวมกันที่นี่ โดย อบต.บ้านหม้อมีรถรับ – ส่งนักเรียนทุกคน

ส่วนการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ชาวชนจะเดินทางไปเรียนที่โรงเรียนพานพร้าวซึ่งอยู่ในอำเภอสรีเชียงใหม่ โดยมีรถรับส่งนักเรียน แต่ส่วนมากนักเรียนจะเดินทางไปเอง นอกจากนี้ยังมีสถานศึกษาระดับอนุปริญา จำนวน 1 แห่ง คือวิทยาลัยเทคโนโลยีศรีเชียงใหม่ ส่วนนักเรียนที่มีฐานะดีหน่อยก็จะไปศึกษาต่อที่โรงเรียนในจังหวัด ส่วนระดับอนุปริญาและปริญาตรีก็ไปศึกษาในสถาบันที่ตนเองสอบได้ นอกจากการศึกษาในระบบแล้ว ตำบลบ้านหม้อยังมีศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนของตำบลบ้านหม้อจำนวน 1 แห่ง ตั้งอยู่ที่องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านหม้อ โดยเน้นนักเรียนนักศึกษาที่ไม่มีโอกาสได้เรียนในระบบให้ได้เข้ารับการศึกษอย่างทั่วถึง

การศึกษาของไทพวนบ้านหม้อในสมัยก่อน มีผู้เฒ่าผู้แก่ ปู่ ย่า ตา ยาย พ่อและแม่เปรียบเสมือนครูผู้ทำหน้าที่ถ่ายทอดวัฒนธรรมอันงดงามให้ลูกหลาน เช่นความเชื่อ บุญ (ฮิด) ประเพณี ภาษา วิถีชีวิต ค่านิยม อาหาร การแต่งกาย และศิลปะการแสดงเป็นต้น นอกจากนี้วัดและโรงเรียนในชุมชนยังเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ประเพณี วัฒนธรรมต่างๆ ตลอดจนการสืบทอดกันวัฒนธรรมต่างชาติ เพื่อป้องกันไม่ให้

วัฒนธรรมอื่นทำลายความเป็นเอกลักษณ์ของประเพณีวัฒนธรรมไทพวน โดยคำนึงถึงวัฒนธรรมใดควรจะรักษาไว้ วัฒนธรรมใดสมควรได้รับการปรับปรุง/แก้ไขเพื่อให้เหมาะสมกับกาลเวลาและสภาพแวดล้อม

ปัจจุบันสังคมมีความเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก แต่ร่องรอยของวัฒนธรรมไทพวนสะท้อนถึงประวัติศาสตร์และวิถีชีวิตของชุมชนในอดีต วัฒนธรรมจึงมีรูปธรรมและนามธรรมที่ยังปรากฏร่องรอยให้ศึกษาและสืบทอดกันมา ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าวัฒนธรรมเป็นข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่เป็นทุนทางสังคมอันเกิดมาจากการเรียนรู้และถ่ายทอดจากรุ่น

4.1.2.8 ลักษณะทางเศรษฐกิจ

จุดเด่นของชุมชนบ้านหม้อคือ มีพื้นที่อยู่ติดลำน้ำโขง 6 หมู่บ้าน มีคลองชลประทาน สามารถทำการเกษตรกรรมได้ตลอดปี ทำนาข้าว ทำไร่ยาสูบ ปลูกสับปะรด ข้าวโพด ยางพารา ปลูกพืชผัก เพาะเห็ด มีการเลี้ยงสัตว์ เช่น หมู เป็ด ไก่ วัว เป็นต้น และมีการค้าขาย

ภาพประกอบที่ 23 สับปะรดกวน กล้วยอบเนยไส้สับปะรด และลูกหยีสับปะรด

อาชีพการประมง โดยการหาปลาตามลำน้ำโขง หนองบัว หนองตุง วิธีหาปลาสมัยก่อนนิยมไปหาปลาร่วมกัน มีหลายวิธี เช่น การทอดแห การวางมอ (ตาข่าย) การวางเบ็ด เมื่อเวลาน้ำลงก็จะใช้ตุ้ม สวิง เป็นต้น สมัยก่อนกลุ่มผู้ชายชอบทอดแห โดยจะช่วยกันทอดแหกระจายเป็นวงกลมเพื่อไม่ให้เล็ดลอดออกไป เมื่อได้ปลาก็จะเอามาแบ่งปันกัน ซึ่งลักษณะการหาปลาแบบนี้ทำให้เกิดความรัก ความสามัคคี เกิดการสู้มโสม ฮักแพง แบ่งปัน ปัจจุบันการหาปลาวิธีทอดแหเป็นวงไม่มีแล้ว ปัจจุบันมีการประกอบอาชีพประมงลดลงเป็นอย่างมาก เนื่องจากปลามีจำนวนน้อยลง ไทพวนบ้านหม้อจึงเปลี่ยนไปทำอาชีพอื่นๆ

อาชีพค้าขาย ไทพวนบ้านหม้อตั้งอยู่ริมแม่น้ำโขงซึ่งอยู่ตรงข้ามกับบ้านเก่าเลี้ยวของ สปป.ลาว (ซึ่งอยู่ห่างจากนครหลวงเวียงจันทน์ 7 กิโลเมตร) ด้วยประเทศไทยและประเทศลาวไปมาหาสู่กันอย่างสะดวกสมัยก่อน จึงทำให้ไทพวนบ้านหม้อมีอาชีพหลัก คือการค้าขายกับฝั่งลาวโดยนำผลผลิตทางการเกษตร เช่น พืชผัก ผลไม้ และการค้าวัวค้าควาย ในชุมชนบ้านหม้อจะมีผู้ค้าวัว ค้าควาย ซึ่งจะมีชื่อเรียกว่า นายฮ้อยจะค้าขายวัวขายควาย ทั้งสองฝ่ายเจรจาตกลงราคากันแล้วก็จะมีการส่งวัวควาย โดยฝ่ายขาย

จะต้อนวัวควายให้ลอยข้ามน้ำโขงมาอีกฝั่งเพื่อซื้อขายกัน ปัจจุบันการค้าวัวควายแบบนี้ไม่มีแล้ว เพราะเมื่อปี พ.ศ. 2518 ประเทศลาวเกิดเปลี่ยนแปลงการปกครอง มีการต่อสู้กันระหว่างทหารลาวกู้ชาติซึ่งตั้งกองกำลังอยู่ที่ดอนซึ่งตรงข้ามกับบ้านหม้อ (ห่างกันเพียง 200 เมตร) กับทหารเวียตนาม สร้างความเดือดร้อนให้ชาวบ้านหม้อ จึงเป็นสาเหตุทำให้ลาวปิดประเทศลง ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2550 เริ่มมีจุดผ่อนปรนเพื่อให้ไปมาหาสู่กันได้ และมีการค้าขายกันขึ้นอีก มูลค่าการค้าขายเป็นเงินหลายร้อยล้านบาทต่อปี ส่วนมากประเทศไทยจะส่งสินค้าไปขายที่ฝั่งลาว สินค้าที่ขายจะเป็นเครื่องอุปโภคบริโภค เช่น พืชผัก ผลไม้ จะมีการค้าขายสินค้าทุกวัน ส่วนการเดินทางไปมาหาสู่กันจะเปิดให้บริการ 3 วัน คือ วันเสาร์ วันอังคาร และวันพฤหัสบดี (ไปกลับในวันเดียวกัน)

อาชีพรับราชการ เมื่อเริ่มเข้าสู่การพัฒนา ชาวบ้านมีค่านิยมใหม่คือ การเป็นข้าราชการ จึงส่งลูกหลานศึกษาต่อให้สูงที่สุด คนในชุมชนมีอาชีพรับราชการหลายคน เช่น รับราชการครู พยาบาล ปลัดอำเภอ ทหาร ตำรวจ และทำงานองค์การบริหารส่วนตำบล รวมทั้งการออกไปทำงานต่างถิ่น

ปัจจุบันชาวบ้านมีค่านิยมเรื่องความสะดวกสบายในการใช้ชีวิต มีรถยนต์ส่วนบุคคล รถจักรยานยนต์มีแทบทุกหลังคา มีเครื่องใช้ไฟฟ้า เช่น ทีวีสี ตู้เย็น พัดลม มีหม้อหุงข้าวไฟฟ้า มีโทรศัพท์มือถือใช้ ส่วนเกษตรกรก็จะซื้อรถไถนาเดินตาม หลายครอบครัวมีหนี้สินโดยเฉพาะหนี้สินกองทุนหมู่บ้านและธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.)

4.1.2.9 สุขภาพ

สมัยก่อนชุมชนบ้านหม้อมีปราชญ์ชาวบ้านภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพรที่ใช้ในการดูแลสุขภาพ ปัจจุบันภูมิปัญญานี้ยังมีการสืบทอดภูมิปัญญานี้ โดยมีนางพินิจ วรรณพิทักษ์ (อินเดขกรูป) และนางสาวรสมน เพ็งสิงห์ แพทย์แผนโบราณ เป็นปราชญ์เรื่องสมุนไพรสามารถนำสมุนไพรมาใช้ได้เป็นอย่างดี เช่น ทำลูกประคบไว้ใช้และจำหน่ายเพิ่มรายได้ให้กับตัวเอง กลุ่ม และครอบครัว สมัยก่อนการดูแลสุขภาพด้านจิตใจ ชาวไทพวนใช้ความเชื่อเรื่องเหนือธรรมชาติ และความเชื่อและศรัทธาในพุทธศาสนา เช่น การทำบุญ การร่วมงานประเพณีต่างๆ เมื่อทำแล้วเกิดความสุขสบายใจ นอกจากนี้ยังเป็นการสร้างการรวมกลุ่มของไทพวนได้เป็นอย่างดี กิจกรรมเหล่านี้ยังมีการสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน

ภาพประกอบที่ 24 ลูกประคบสมุนไพรชุมชนบ้านหม้อ

ปัจจุบันชุมชนตำบลบ้านหม้อการดูแลสุขภาพด้วยความรู้ใหม่ มีโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล 2 แห่ง มีสวัสดิการสุขภาพและระบบประกันสุขภาพอย่างทั่วถึง ในการรักษาพยาบาลเบื้องต้นก็มีอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน (อสม.) คอยช่วยเหลือเกี่ยวกับสุขภาพ ถ้าอาการป่วยมากขึ้นก็จะมี การส่งต่อผู้ป่วยไปยังโรงพยาบาลศรีเชียงใหม่และโรงพยาบาลสมเด็จพระยุพราชท่าบ่อ ชุมชนบ้านหม้อมี ชมรมอาสาสมัครสาธารณสุข จำนวน 85 คน ดำเนินงานเป็นทีมสุขภาพ ในชุมชนมีชมรมผู้สูงอายุ จำนวน 6 ชมรม มี อสม.เป็นแกนนำ ในการดูแลสุขภาพ ที่สำคัญมีการออกกำลังกายทุกวันทำให้ไทพวนบ้านหม้อมี สุขภาพแข็งแรงดี

ตารางที่ 4 สรุปลำดับเหตุการณ์สำคัญชุมชนบ้านหม้อ

ปี พ.ศ.	เหตุการณ์สำคัญ
ก่อนปี 2320	ก่อตั้งชุมชนบ้านหม้อ
พ.ศ. 2509	เกิดน้ำท่วม
พ.ศ. 2599	สร้างถนนลูกรังถนนริมโขง
พ.ศ. 2500	มีรถโดยสารประจำทางคันแรกวิ่งสาย บ้านหม้อ-ท่าบ่อ
พ.ศ. 2503	สร้างโรงเรียนบ้านหม้อเหนือ ครูใหญ่คนแรกชื่อ นายจ่านง ขาวของ
พ.ศ. 2513	มีถนนลาดยางสายศรีเชียงใหม่ - สังคม
พ.ศ. 2519	ลาวเปลี่ยนแปลงการปกครอง
พ.ศ. 2510	มีประปาหมู่บ้านใช้
พ.ศ. 2514	ไฟฟ้าเข้าชุมชน ชาวบ้านเริ่มมีเครื่องไฟฟ้า
พ.ศ. 2527	มีโทรศัพท์สาธารณะในหมู่บ้าน

4.2 วัฒนธรรมชุมชนไทพวนบ้านหม้อ

จากความเป็นมาทางประวัติศาสตร์อันยาวนานของชุมชนไทพวนบ้านหม้อ ทำให้ชุมชนได้สะสม วัฒนธรรมวิถีต่างๆ มากมาย วัฒนธรรมที่สำคัญของชาวไทพวนในปัจจุบัน ได้แก่ ภาษา ความเชื่อเหนือธรรมชาติ (ความเชื่อต่อผีและสิ่งศักดิ์สิทธิ์) ความเชื่อความศรัทธาในพุทธศาสนา บุญ ประเพณี อาหาร การ แต่งกาย และศิลปะการแสดง มีรายละเอียดดังนี้

4.2.1 ภาษา

ชาวไทพวนมีภาษาเป็นเอกลักษณ์โดดเด่นของตนเองมาช้านาน ใช้สื่อสารกันในหมู่ไทพวน มาโดยตลอดทั้งในครอบครัว และระดับชุมชน ภาษาพูดของไทพวนมีสำเนียงไพเราะอ่อนหวาน มีลักษณะ การใช้ภาษาไทยแท้เสียงวรรณยุกต์ใกล้เคียงกับภาษาภาคกลางมากกว่าเสียงของชาวภาคอีสานทั่วไป เช่น แม่

ก็ออกเสียงว่า แม่ ตรงกับภาษาภาคกลางไม่ใช่แม่ “น้ำ” ก็ออกเสียงว่า “น้ำ” ไม่ใช่ “น้าม” เมื่อเทียบเคียงกับภาษาไทยสาขาอื่น เห็นว่าใกล้เคียงกับภาษาผู้ไทหรือไทยภู และภาษาย้อ คือ ออกเสียงสระไอไม่ม้วนเป็นเสียงสระเออ เช่น “ไต้” ออกเสียงเป็น “เต้อ” “ให้” ออกเสียงเป็น “เหือ” เป็นต้น (นับถือพุทธศาสนา เช่นเดียวกัน ขนบธรรมเนียมประเพณีก็คล้ายคลึงกัน) นอกจากนี้ภาษาพูดของไทพวนก็ยังมีสำเนียงของภาษาคลายเสียงภาษาถิ่นเหนือ อักษร “ร” ในภาษาไทยกลาง จะเป็น “ฮ” ในภาษาพวน เช่น รัก – ฮัก, หัวใจ – หัวเจอ, ไคร – เผอ, ไปไหน – ไปกะเลอ เป็นต้น ลักษณะสำคัญของภาษาพวนมีดังนี้

- 1) เป็นภาษาในตระกูลไทกระได คำศัพท์ใกล้เคียงกับภาษาลาว และภาษาไทยถิ่นอีสาน มีที่มาของภาษาพูดและภาษาเขียนจากเชิงขวาง สปป.ลาว
- 2) มีเสียงพยัญชนะ 20 เสียง เป็นตัวสะกด 9 เสียง
- 3) มีเสียงควบกล้ำ เฉพาะ/คำ/เท่านั้นสระมี 21 เสียง เป็นสระเดี่ยว 18 เสียง สระประสม 3 เสียง วรรณยุกต์มี 6 เสียง
- 4) ลักษณะเด่นของคำพวนเช่น ถ้าใช้ ก เป็นตัวสะกดจะไม่ออกเสียงตัวสะกด เช่น หุก พวนออกเสียง หู, ปาก พวนออกเสียง ปะ, แบก พวนออกเสียง แบะ
- 5) ส่วนคำที่ใช้ สระไอไม่ม้วน (สระ-ไ) ส่วนใหญ่จะออกเสียงเป็น สระเออ เช่น “บ้านไต้ เป็นบ้านเต้อ” ให้เป็นเหอ
- 6) ส่วน สระไอ ไม่มลาย (สระ-ไ) จะออกเสียงตามรูปเช่น ผัดไทยใส่ไข่ เป็น ผัดไทยเสื่อเหอ
- 7) พวนใช้เสียง ซ แทน ข ช้าง เป็น ช้าง ช่วย เป็น ช่อย.
- 8) ไม่มีเสียงควบกล้ำ ร,ล เช่น เรือน เป็น เอือน, ไร่นา เป็น ไฮ่นา ฯลฯ

ตารางที่ 5 ตัวอย่างภาษาไทพวน

ลำดับที่	ภาษาพวน	ภาษาลาว	ภาษาไทย
1	ฮัก	ฮัก	รัก
2	หัวเจอ	หัวใจ	หัวใจ
3	เผอ	ไผ	ไคร
4	ไปกะเลอ/ไปเก้อ	ไปใส	ไปไหน
5	โป่ง/ซ้อน	บ่วง	ซ้อน
6	เหือ	ให้	ให้
7	เจ้าเป็นไทบ้านเลอ	เจ้าเป็นไทบ้านโค	คุณเป็นคนบ้านไหน
8	เอ็ดผิเลอ/เอ็ดหังก้อ	เอ็ดหยัง	ทำอะไร

ลำดับที่	ภาษาพวน	ภาษาลาว	ภาษาไทย
9	ไปแท้บ่	ไปอีหลีบ่	ไปจริงๆหรือ
10	เจ้าแม่นเผอ	เจ้าแม่นไฟ	คุณเป็นใคร
11	ป่องเอี่ยม	ป่องเอี่ยม	หน้าต่าง
12	มันอยู่กะเลอบู้	มันอยู่ใสบู้	มันอยู่ไหนไม่รู้
13	ไปนำกันบ้อ	ไปนำกันบ่	ไปด้วยกันไหม
14	มากันหลายหน่อล้า	มากันหลายค้อกันน้อ	มากันเยอะเหมือนกันนะ
15	มากี้ท้อ	มานี้แค่	มานี้เถอะ
16	บ้ำแฮ้ง	อีแฮ้ง	อีแรง
17	บ้ำจ้อน	กะฮอก	กระรอก
18	หมาทัน	หมากะทัน	พุทรา
19	หน้าแด่น	หน้าผาก	หน้าผาก
20	หมามี	หมากมี	ขนุน

ภาษาพวนนอกจากมีหน้าที่และมีคุณค่าความสำคัญในการสื่อสารแล้ว ยังมีคุณค่าทางสังคม คือ การสะท้อนความเป็นพี่น้องไทพวน ได้ยืนยันเชิงพูดแบบนี้มีความรู้สึกเป็นเครือญาติ คุณค่าทางจิตใจคือ มีความภูมิใจในภาษาพวนของตนเอง

ปัจจุบันความเจริญก้าวหน้าทางวัตถุ และสภาพสังคม เศรษฐกิจ ที่เปลี่ยนไป ส่งผลให้ภาษาพวนของไทพวนบ้านหม้อบ้าง คือคนวัยกลางคนขึ้นไปยังคงพูดภาษาพวน ส่วนคนหนุ่มสาวจะนิยมพูดภาษาไทยกลางกันมากขึ้นแม้จะอยู่ในหมู่บ้านเดียวกัน

ชุมชนไทพวนได้ตระหนักและเห็นความสำคัญของภาษา “พวน” มีคุณค่าที่ควรรักษาไว้ มีการสืบทอดที่สำคัญในระดับครอบครัวและชุมชน ได้แก่

- 1) ระดับครอบครัว พ่อแม่ผู้ (ผู้เฒ่าผู้แก่) จะคอยสอนลูกหลานให้พูดพวน
- 2) ระดับชุมชน ผู้นำหมู่บ้านมีการประชาสัมพันธ์ทางหอกระจายข่าวเป็นภาษาพวน โรงเรียนบ้านหม้อเหนือ (หลวงปู่เหรียญอุปถัมภ์) จึงได้จัดกิจกรรมภาษาไทพวนวันละคำให้เด็กนักเรียนพูดภาษาพวนวันละคำหน้าเสาธง เพื่อเป็นการอนุรักษ์ไม่ให้สูญหายไปกับกาลสมัย

4.2.2 ความเชื่อความศรัทธา

วัฒนธรรมด้านความเชื่อความศรัทธาของชาวไทพวนบ้านหม้อ มีอยู่ 3 ด้าน คือ 1) ความเชื่อเรื่องผีและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ 2) ความเชื่อในพุทธศาสนา 3) ค่ำล่า ซึ่งความเชื่อดังกล่าวได้ผสมผสานอยู่ในวิถีชีวิตและกิจกรรมทางสังคมของไทพวนบ้านหม้อ โดยมีรายละเอียดดังนี้

4.2.2.1 ความเชื่อเรื่องผีและสิ่งศักดิ์สิทธิ์

เป็นความเชื่อดั้งบรรพบุรุษที่เกิดมาพร้อมไทพวน ผีมีอยู่ความเชื่อของชาวบ้าน ดังนั้นจะมีความนับถือผีเป็นอย่างมาก ถ้าใครลบหลู่จะมีอันเป็นไปหรือได้รับผลอย่างใดอย่างหนึ่ง ความเชื่อเรื่องผีมีคุณค่าต่อชาวไทพวนคือ เป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจของไทพวน เมื่อมีความทุกข์มีปัญหา ชาวบ้านจะไปบนบานสานกล่าวเพื่อขอให้พ้นจากทุกข์ ไปขอพรเพื่อขอให้สมประสงค์ เมื่อทำแล้วจะเกิดความสุขสบาย นอกจากความเชื่อดังกล่าวเป็นกระบวนการทางสังคมที่ก่อให้เกิดความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมชุมชน เมื่อได้ทำบุญก็จะทำให้สบายใจ มีความสุข ได้คุ้มโสม อักแพง และแบ่งปันของชาวบ้าน

ความเชื่อสำคัญคือ 1) ความเชื่อต่อเจ้าแม่ นางอ้าว 2) เจ้าพ่อหนองตุง (น้องชายเจ้าแม่ นางอ้าว) และ 3) การเลี้ยงผีไร่ผืนนา ชาวไทพวนบ้านหม้อถือเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจของไทพวน ชาวบ้านได้พากันสร้างหอเจ้าแม่ นางอ้าว เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ เมื่อมีความทุกข์มีปัญหา ชาวบ้านจะไปบนบานสานกล่าวเพื่อขอให้พ้นจากทุกข์ แก้ปัญหาต่างๆ ได้ จะทำบุญเลี้ยงบ้านต่อเจ้าแม่ นางอ้าวทุกปีในเดือนมิถุนายน

แม่ผู้ (ยาย) ศรี อุตะมะ อายุ 86 ปี บ้านเลขที่ 95 หมู่ 1 ตำบลบ้านหม้อ (6 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2560) เล่าประวัติความเป็นมาของเจ้าแม่ นางอ้าว (ญาแม่ นางอ้าว) ให้ฟังว่า เมื่อก่อนไทพวนบ้านหม้อจะนับถือผีมาก ในชุมชนบ้านหม้อมีนางปัดเป็นร่างทรง ซึ่งสมัยนั้นเรียกนางปัดว่า “แม่เลี้ยง” ชาวบ้านจะนับถือแม่เลี้ยงมากทุกๆ ปีชาวบ้านจะนำดอกไม้ เครื่องเซ่น (ทำขัน 5 ข้าวต้มเป็นกิบน้อยๆ 2 กิบ มัดใส่กัน มีข้าวและไข่) ไปไหว้แม่เลี้ยงที่บ้าน (บ้านของนางปัด) ต่อมานางปัดเสียชีวิต ชาวบ้านไม่มีผีที่จะนับถือ แต่มีเจ้าแม่ นางอ้าวซึ่งเป็นเสี่ยว (เพื่อนรัก) กับนางนาก ได้เข้ามาสิงนางนาก ชาวบ้านได้ยืมก็หันไปนับถือเจ้าแม่ นางอ้าวมากขึ้นๆ เมื่อครบรอบปี นางเทียมที่อยู่ต่างหมู่บ้านและในหมู่บ้านจะทำพิธีเลี้ยงเจ้าแม่ นางอ้าวที่บ้านของนางนากเป็นประจำทุกปี เมื่อปี พ.ศ. 2525 นายอุดร โยธา กำนันตำบลบ้านหม้อ ได้ร่วมกันสร้างหอเจ้าแม่ นางอ้าว เนื่องจากนายอุดร โยธาได้ป่วยหนักจึงได้ทำพิธีบนเจ้าแม่ นางอ้าว ว่าถ้าหายจากอาการป่วยจะสร้างหอ (ที่อยู่) ให้เจ้าแม่ ต่อมาไม่นานนายอุดรหายจากอาการป่วยจึงสร้างหอเพื่อเป็นที่สถิตของเจ้าแม่ นางอ้าว สถานที่ตั้งหอเจ้าแม่ นางอ้าวอยู่ริมแม่น้ำโขง ทางทิศตะวันออกของหมู่บ้านหม้อ และอยู่หัวบ้านของเขตบ้านหม้อ ตรงข้ามคอนชิงชู ต่อมาการเลี้ยงบ้านได้ย้ายสถานที่จากบ้านนางนากไปเลี้ยงที่หอเจ้าแม่ นางอ้าวมาจนถึงปัจจุบันนี้ หลังจากนางนากเสียชีวิตเจ้าแม่ นางอ้าวได้ย้ายไปสิงร่างนางบุญดึก จงสมชัย (เป็นหญิงที่มีรูปร่างสูง ผิวขาว หน้าตาสวยงามมาก) เมื่อนางบุญดึกเสียชีวิตย้ายไปสิงร่างของนางทองมาก ซึ่งมีรูปร่างหน้าตาสวยงามเหมือนกัน และเมื่อนางทองมากเสียชีวิตเจ้าแม่ ย้ายไปสิงร่างนางหนูเทียน โงงแก้ว มาจนถึงทุกวันนี้

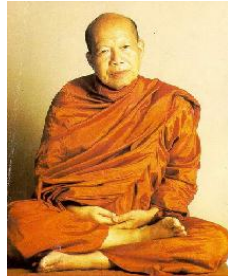
ภาพประกอบที่ 25 - 26 บุญเลี้ยงบ้านของชาวบ้านหม้อ (เดือนมิถุนายน 2558)

เจ้าพ่อหนองตุง ตามความเชื่อของไทพวนบ้านหม้อเจ้าพ่อหนองตุงเป็นน้องชายของเจ้าแม่นางอั่ว ทำหน้าที่ปกป้องคุ้มครองคนในชุมชนเหมือนกับเจ้าแม่นางอั่ว แต่เจ้าพ่อหนองตุงจะดูแลพื้นที่ชุมชนทางด้านเหนือ คือบ้านหม้อ หมู่ที่ 8 การเลี้ยงเจ้าพ่อหนองตุงจะทำในวันเดียวกันกับเจ้าแม่นางอั่ว โดยเมื่อเสร็จพิธีจากเจ้าแม่นางอั่วแล้วชาวบ้านก็จะเคลื่อนตัวไปทำพิธีต่อเจ้าพ่อหนองตุง

4.2.2.2 ความเชื่อในพุทธศาสนา

ชุมชนไทพวนบ้านหม้อความเชื่อและศรัทธาในพุทธศาสนาตั้งแต่สมัยตั้งชุมชน มีการสร้างศาสนสถานจำนวน 6 แห่ง ได้แก่ วัดโพธิ์ชัย วัดธรรมเจดีย์ วัดอรัญญบรรพต วัดวิปัสสนาพาชน วัดหนองตุง และสำนักสงฆ์ป่าสักบ้านหม้อเหนือ (ปัจจุบันไม่มีแล้วหลังจากที่หลวงปู่บุญหนักมรณภาพ เมื่อปี พ.ศ. 2531)

จากการที่คนพวนบ้านหม้อมีความเชื่อและศรัทธาในพุทธศาสนา ทำให้เด็กชาย เจริญ ใจงาน กำเนิดเมื่อวันที่ 8 มกราคม พ.ศ. 2455 ณ บ้านหม้อ ตำบลบ้านหม้อ อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย โยมบิดาชื่อ นายผา ใจงาน โยมมารดาชื่อ นางพิมพา ใจงาน มีพี่น้องร่วมกัน 7 คน หลวงปู่เป็นบุตรคนที่ 2 เมื่อปี พ.ศ. 2465 อายุครบ 13 ปี ได้บวชที่วัดบ้านหงส์ทอง อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย ปี พ.ศ. 2476 ได้ย้ายไปจำพรรษาที่วัดโพธิ์ชัย บ้านหม้อ ตำบลบ้านหม้อ เมื่อปี พ.ศ. 2481 ได้เดินทางไปหาท่านอาจารย์มั่น ภูริทัตตเถระ และได้อยู่จำพรรษาที่จังหวัดเชียงใหม่เป็นการออกธุดงค์ในภาคเหนือเป็นเวลา 13 ปี ได้เผยแพร่ธรรมะทางภาคใต้ 8 ปี โดยมีหลวงปู่เทศก์ เทศรังสีเป็นหัวหน้ากองทัพนธรรม พ.ศ. 2502 หลวงปู่ได้เดินทางกลับมาภาคอีสานจำพรรษาอยู่ที่สำนักสงฆ์โรงเรียนบ้านหม้อเหนือ (หลวงปู่เจริญอุปถัมภ์) และพรรษาที่ 28 – 72 หลวงปู่จำพรรษาอยู่ ณ วัดอรัญญบรรพต บ้านหม้อ ตำบลบ้านหม้อ อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย (พ.ศ. 2503 – 2548) หลวงปู่มรณภาพ เมื่อวันที่ 5 มิถุนายน พ.ศ. 2548 หลวงปู่ละสังขาร ด้วยความสงบ สิริรวมอายุ 93 ปี 73 พรรษา ประสพการทางธรรมที่หลวงปู่สะสมมา ล้วนถูกถ่ายทอดสู่บรรดาศิษย์ให้ประพฤติปฏิบัติตามเพื่อหนทางแห่งมรรคผลนิพพาน ด้วยความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง คำสอนและธรรมะของหลวงปู่เน้นให้พยายามควบคุมจิต อย่าหลงไหลในอารมณ์ที่นึกคิดมาแต่ก่อน

ภาพประกอบที่ 27 หลวงปู่เหรียญ วรลาโภ วัดอรัญญบรรพต ตำบลบ้านหม้อ

หลวงปู่บุญหนัก ชันติโก นามสกุลเดิม ขวาทอง เกิดเมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม พ.ศ. 2452 บิดาชื่อ นายคำตัน ขวาทอง มารดาชื่อ นางคำดี ขวาทอง เกิดที่บ้านหม้อ มีพี่น้องร่วมกัน 5 คน ท่านเป็นคนที 2 เมื่ออายุครบ 20 ปี ได้บวชเป็นพระมหานิกาย ที่วัดโพธิ์ชัย บ้านหม้อ บวชได้ 2 พรรษาเกิดอาพาธเป็นโรคเหน็บชา จึงได้ลาสิกขา มารักษาตัว ได้ตั้งจิตอธิษฐานว่าถ้าหายเป็นปกติจะบวชจนตลอดชีวิต ไม่นานท่านก็หายเป็นปกติ จึงบวชอีกครั้งที่ 2 เมื่อปี พ.ศ. 2475 โดยบวชในคณะธรรมยุต ที่วัดศรีเทพ อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม หลวงปู่ได้ออกปฏิบัติเจริญสมณะและวิปัสสนาอยู่ตามป่าเขาตามถ้ำมาโดยตลอด เมื่อ พ.ศ. 2477 ได้จำพรรษาอยู่จังหวัดเลย ท่านได้เที่ยวธุดงค์เป็นเวลาหลายปีจึงกลับมาอยู่ที่ สำนักสงฆ์ป่าสัก บ้านหม้อ ตำบลบ้านหม้อ อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย ปัจจุบัน คือ โรงเรียนบ้านหม้อเหนือ (หลวงปู่เหรียญอุปถัมภ์) หลวงปู่บุญหนักมรณภาพเมื่อ วันที่ 3 กันยายน พ.ศ. 2531 เวลา 12.00 น. ปฏิปทาของหลวงปู่บุญหนัก ชันติโก เป็นที่น่าเคารพเลื่อมใสมาก ท่านเป็นผู้มีก่น้อย สันโดษ ชอบสงบ ปราศจากความเพียรอยู่เสมอสามารถรู้ความคิดนึกของผู้อื่นและรู้เหตุการณ์เบื้องหน้าได้อย่างแม่นยำ (เอกสารชีวประวัติหลวงปู่บุญหนัก ชันติโก วันคล้ายวันมรณภาพ วันที่ 3 กันยายน พ.ศ. 2558)

ภาพประกอบที่ 28 หลวงปู่บุญหนัก ชันติโก

ศาสนา คือ ศูนย์รวมด้านจิตใจและจัดกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน เมื่อวันโกนและวันพระผู้เฒ่าและชาวบ้านจะหยุดพักการทำงานทุกอย่างเพื่อไปทำบุญที่วัดใกล้บ้าน จุดเด่นของบ้านหม้อ คือ ทุกเช้าชาวบ้านจะออกมาใส่บาตรถนนหน้าบ้านตนเอง มีพระสงฆ์จากวัดทั้ง 5 วัดออกบิณฑบาตผ่านหมู่บ้าน โดยแบ่งออกเป็น 2 สาย สายถนนใหญ่และสายริมโขง ชาวบ้านจะนำอาหารคาวหวาน ขนม ข้าวเหนียว น้ำใส่

บาตร ถ้าวานไหนมีพระธุดงค์ผ่านมาชาวบ้านหม้อก็จะรับน้ำข้าวปลาอาหารน้ำมาใส่บาตรทันที การใส่บาตรของชาวไทพวนจะให้พระเดินริมขอบถนนด้านนอกส่วนชาวบ้านจะอยู่ด้านในถนน เพื่อเป็นการป้องกันอุบัติเหตุให้แก่พระภิกษุ ที่ออกรับบิณฑบาต เป็นการแสดงซึ่งน้ำใจที่ดั่งใจของชาวไทพวนบ้านหม้อ

ภาพประกอบที่ 29 – 30 ไทพวนบ้านหม้อตักบาตรหน้าบ้าน (เมษายน 2558)

4.2.2.3 คะล่ำ

กะล่ำเป็นความเชื่ออีกอย่างหนึ่งของไทพวนบ้านหม้อที่ผสมผสานระหว่างความเชื่อผีและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นความเชื่อที่สืบทอดต่อกันมาช้านาน คะล่ำมีลักษณะเป็นข้อห้ามข้อปฏิบัติในการใช้ชีวิตของผู้คน คะล่ำเป็นกฎหมายของชุมชน มีคุณค่าทางจิตใจ ทำให้ผู้ปฏิบัติมีความสุข คะล่ำที่ยังมีการสืบทอดมีดังนี้

1) ข้อละเว้น/ข้อห้ามช่วงเข้าพรรษา

ข้อละเว้น/ข้อห้ามช่วงเข้าพรรษา ได้แก่ ห้ามปลูกต้นไม้เพราะต้นไม้จะไม่เป็นหมากเป็นผล ห้ามตัดไม้เพราะในช่วงเข้าพรรษาห้ามสร้างบ้าน เนื่องจากไม่เป็นสิริมงคลถ้าเข้าพรรษาแล้วจะมีเทวดาเข้ามาสถิตอยู่ในต้นไม้ใครที่นำไม้ไปสร้างบ้านก็จะก่อให้เกิดความเดือดร้อนครอบครัวไม่สงบสุข

ห้ามแต่งงานในช่วงเข้าพรรษา เนื่องจากการทำงานแต่งงานจะมีการเลี้ยงการดื่มกิน มีการลั้มว้าว/หมู เป็นการฆ่าสัตว์ในช่วงเข้าพรรษา อีกอย่างอยู่ช่วงฤดูฝนไม่สะดวกในการจัดงาน

2) การจัดการงานศพ

ชาวบ้านจะไม่เผาศพสิบห้า หมายถึง สิบห้าค่ำเป็นวันพระห้ามเผาศพ ห้ามนำศพตายโหงเข้าบ้าน ให้นำศพไปตั้งไว้ที่วัด ห้ามเผาศพวัน 2 ค่ำ และ 12 ค่ำ เพราะเชื่อว่าจะทำให้คนในหมู่บ้านตายเป็นคู่

ห้ามเผาศพวัน 9 ค่ำ เพราะเชื่อว่าจะมีคนตายติดต่อกันถึง 9 ศพ ในช่วงเวลาใกล้เคียง เนื่องจากมีเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชนเมื่อปี พ.ศ. 2555 นายแผ่น สังกะสินธุ์ ได้เสียชีวิตเมื่อวันที่ 15 มกราคม พ.ศ. 2555 และได้เผาศพวันที่ 17 มกราคม พ.ศ. 2555 ซึ่งตรงกับแรม 9 ค่ำ ต่อมา วันที่ 1 กุมภาพันธ์

พ.ศ. 2555 มีคนในชุมชนเสียชีวิตพร้อมกัน 3 ศพ คือ นางคำแปลง ใจขาน นายอนุสรณ์ เหมทัยและนายรักษ์ นันทะ ต่อมาวันที่ 8 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2555 นางแสง แสบศิริ ได้เสียชีวิต วันที่ 20 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2555 ลูกสะใภ้ยายเพ็ง (ไม่ทราบชื่อ) เสียชีวิตลงอีก วันที่ 7 มีนาคม พ.ศ. 2555 นางจันทร์สมุทร ตามชัยภูมิ เสียชีวิต วันที่ 8 มีนาคม พ.ศ. 2555 นายบุญมี แสนหล้า เสียชีวิต วันที่ 9 มีนาคม พ.ศ. 2555 นายอดิศักดิ์ บทดมาตร เสียชีวิต วันที่ 28 มีนาคม พ.ศ. 2555 นายจ๊อด คุมหนองตุง ได้เสียชีวิตลงอีก รวมแล้ว 9 ศพ ปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 3 คน ผู้นำชุมชน เช่น ผู้ใหญ่บ้าน 3 คน กำนัน 1 คน ผู้อำนวยการโรงเรียน จำนวน 2 คน ผู้นำองค์กร จำนวน 2 คน รวมทั้งหมด 11 คน ได้ประชุมหาสาเหตุและแนวทางแก้ไข มีมติว่าเหตุเกิดจากการเผาศพในวัน 9 คำ ซึ่งบรรพบุรุษเคยละไว้ ทำให้คนในหมู่บ้านเสียชีวิตติดต่อกันมาก จึงได้ตกลงทำบุญล้างอาถรรพ์ที่ป่าช้าในวันที่ 10 เมษายน พ.ศ. 2555 ตั้งแต่นั้นต่อมาทุกบ้านก็จะละไม่เผาศพวัน 9 คำ

ห้ามเผาศพวันอังคาร เพราะเชื่อว่าทำให้ผีเฮี้ยน ผิดๆ ห้ามเผาศพวันศุกร์ เพราะเชื่อว่าวันศุกร์เป็นวันที่มีความสุข สนุกสนาน ไม่ควรนำศพไปเผา เพราะเป็นงานเศร้า

ขณะที่ศพยังตั้งอยู่ที่บ้านห้ามนำอาหารที่เป็นเถา เป็นเส้นหรือเครื่องมือประกอบอาหาร เช่น พักทอง แตงกวา ขนมะจีน เส้นหมี่ ฯลฯ สาเหตุเพราะจะทำให้มีคนในหมู่บ้านตายเป็นเส้นเป็นสาย (ตายติดต่อกัน) ห้ามกวาดบ้านในช่วงศพอยู่ในบ้าน เพราะเชื่อว่าเป็นการกวาดคนที่เสียชีวิตให้ตายตามกัน

การปูเสื่อในงานศพ ให้ปูเสื่อกลับด้าน เพราะเชื่อว่าไม่ให้ดวงจิตของผู้ตายกลับมาวนเวียนอยู่บ้าน

หลังวางดอกไม้จันทน์ เมื่อวางดอกไม้จันทน์เสร็จแล้วทุกคนต้องล้างมือด้วยน้ำหอม (น้ำ ผสม กระดาษ) ที่เจ้าภาพจัดไว้ให้ เชื่อว่าเป็นการล้างเพื่อให้มือสะอาด

3) วันโกนวันพระ

วันโกนวันพระ ห้ามฆ่าสัตว์ ห้ามทำงานเสียงดัง ห้ามสีข้าว ห้ามทำงานหนัก ห้ามดองตะปู เป็นต้น ถ้าใครไม่ปฏิบัติตามถือว่าผิดต่อเทวดา และใครไม่ปฏิบัติตามก็จะมีอันเป็นไปมีเรื่องเดือดร้อนในครอบครัว

สงฆ์สิบสี่ หมายถึง สิบสี่คำเป็นวันโกนห้ามทำงานมงคลและอวมงคล

4) ละล่ำการใช้ชีวิต

แต่งงานเจ็ด หมายถึง ห้ามแต่งงานในวันเจ็ดคำ ถ้าแต่งจะเป็นหม้าย หรือหย่าร้างกัน

นารีสิบเอ็ด หมายถึง สิบเอ็ดคำห้ามโกนจุกลูกสาว

นั่งตันประตู นั่งตันขึ้นไค (ตัน หมายถึง ขวาง) นั่งหมอน นั่งกลางระหว่าง

ผู้เฒ่า

ห้ามนอนหันหัวไปทางตะวันตก คะลำ (ห้ามนอนหันหัวไปทางทิศตะวันตก เพราะเป็นทิศที่ให้ผีหรือคนตายนอนหันหัวไป)

กินข้าวโต โสความเพ็น คะลำ (กินข้าวบ้านตัวเอง แต่พูดนินทาคนอื่นมันไม่ดี)

เรื่องกบกินเดือนหรือจันทราปราคา จะมีการเคาะถ้ำข้าวสารในขณะที่กบกินเดือน เพื่อความอุดมสมบูรณ์ของข้าว จะมีการตักลง ตีระฆัง เคาะต้นมะพร้าว ต้นไม้ผลเพื่อให้ออกดอก ออกผลสมบูรณ์ เคาะกระเป๋าสตางค์เพื่อให้เพิ่มพูนขึ้นมาให้มากกว่าที่มีอยู่

ปัจจุบันกะลำเหล่านี้ ชุมชนไทพวนยังยึดปฏิบัติเหมือนเช่นในอดีต แต่มีการปรับบางกะลำ เช่น ศพตายโหงสามารถเอาเข้าบ้านได้ เพราะชุมชนมีความคิดว่าผู้ตายเป็นคนสำคัญของครอบครัว ควรเข้าอยู่ในบ้านจนกว่าจะนำไปเผาปนกิจ

4.2.3 บุญฮีตสิบสอง

งานบุญฮีตสิบสอง เป็นความเชื่อเรื่องเหนือธรรมชาติและความเชื่อศรัทธาในพุทธศาสนา นำมาใช้ในวิถีชีวิตด้านอาชีพการเกษตรของชาวไทพวน ชาวไทพวนเรียกว่าบุญฮีตสิบสอง ซึ่งสมัยก่อนมีการทำบุญทั้งสิบสองเดือน (ตลอดทั้งปี) แต่ด้วยความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม ที่มาจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ส่งต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตการทำของชุมชน ปัจจุบันชาวไทพวนบ้านหม้อก็ได้รวมและประยุกต์งานบุญเหลือ บุญ โดยมีรายละเอียดดังนี้

4.2.3.1 บุญประทายข้าวเปลือก งานบุญประทายข้าวเปลือกจะมีขึ้นในเดือน 3 ของทุกปีถือเป็นประเพณีโบราณที่สืบทอดต่อกันมาช้านานของชุมชนบ้านหม้อ หลังจากหมดฤดูเก็บเกี่ยวข้าวแล้ว เป็นการทำพิธีระลึกคุณของแม่โพสพที่ทำให้ชาวบ้านมีอยู่มีกินมีการสู่ขวัญข้าว ชาวบ้านต่างพากันนำข้าวเปลือกของตนมาถวายแก้ววัด พร้อมทั้งธูปธูปข้าวเปลือก แยกข้าวปลูก ใส่ในถุงเล็กๆ จัดบายศรี 9 ยอด ยอดกล้วย ยอดอ้อย คำหมาก นุห์รี ไข่ต้ม 1 ฟอง ข้าวต้มมัด หัวเผือกหัวมัน กล้วยสุก อ้อย ข้าวเหนียว สร้อยแหวน กระจกดอกไม้รูปเทียน นำมาไว้ที่วัดโดยพระสงฆ์จะทำพิธีเจริญพระพุทธมนต์สวดมนต์คุณ เอาบุญคุณข้าว (กวาดข้าวมากองให้สูงขึ้น) อนุโมทนาบุญเป็นสิ่งตอบแทน ถือเป็นมหามงคลอันสูงสุดโดยจะใช้บริเวณลานวัดเป็นที่ประกอบพิธี ซึ่งชาวบ้านจะนำข้าวเปลือกแบ่งจากส่วนของตนมากองรวมกันไว้ที่ลานที่จัดเอาไว้ หลังจากเสร็จพิธีทางศาสนา แล้วในตอนเช้าจะทำพิธีทำบุญตักบาตรเสร็จพิธีทางศาสนาจะมีพิธีสู่ขวัญข้าวเชื่อกันว่า จะทำให้เกิดสิริมงคลต่อการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน จากนั้นจะทำบุญข้าวเปลือกทั้งหมดให้แก้ววัด จากนั้นก็นำบายศรีและดอกไม้มารูปเทียนนำไปมัดไว้ที่หน้านางข้าวเพื่อเป็นสิริมงคลแก่นางข้าว

ภาพประกอบที่ 31 บุญประทายข้าวเปลือก ปี 2557 ณ วัดธรรมเจดีย์ บ้านหม้อ

กองข้าวที่ชาวบ้านนำมารวมกันไว้เป็นสัญลักษณ์ที่แสดงถึงความมีน้ำใจทำบุญ ทำทานและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ทั้งยังหมายถึงความอุดมสมบูรณ์ของผลผลิตในปีนั้นๆ อีกด้วย กองข้าวที่นำมารวมกันกองใหญ่ก็จะหมายถึงความศรัทธาใจของผู้คนในหมู่บ้านนั้น และก็แสดงว่าฝนฟ้าในปีนั้นตกต้องตามฤดูกาล น้ำท่าอุดมสมบูรณ์ดี ผลผลิตที่เก็บเกี่ยวได้จึงมากพอที่จะให้ชาวบ้านแบ่งปันมาทำบุญ เมื่อได้ทำบุญก็จะทำให้สบายใจ มีความสุขที่ได้รับกษาระเพณีวัฒนธรรม

4.3.2.2 บุญพะเหวดหรือบุญมหาชาติ ที่เกี่ยวกับเรื่องพระเวสสันดรนิมทำในเดือนสี่ และเป็นบุญใหญ่บุญประจำปีของชาวบ้าน ซึ่งก่อนจัดงานมีการประชุมจัดเตรียมอาหารคาวหวานเพื่อถวายแก่พระสงฆ์ และแขกผู้มาร่วมงานและปัจจัยไทยทานสำหรับใส่กัณฑ์เทศน์ ทางวัดก็มีการแบ่งเป็นกัณฑ์มอบให้พระ ภิกษุสามเณรวัดต่างๆเตรียมไว้เทศน์ ซึ่งมีเรื่องเล่าในเรื่องมาลัยหมื่นมาลัยแสน ว่ามีพระมาลัยไปไหว้พระธาตุเกษแก้วจุฬามณีสวรวรคัณฐ์พบพระศรีอริยไตร ได้สั่งกับพระมาลัยว่า ถ้าอยากพบพระองค์จงอย่าทำบาปหนัก เช่น การฆ่า การข่มเหงบิดามารดา สมณพราหมณ์อาจารย์ทำร้ายพระพุทธเจ้า และยุยงให้พระแตกกัน ให้ฟังเรื่องราวพระเวสสันดรชาดกให้จบในวันเดียวและนำไปปฏิบัติ เมื่อพระมาลัยกลับมาถึงโลกมนุษย์จึงได้บอกให้ทราบทั่วกันผู้ปรารถนาเช่นว่านี้จึงพากันทำบุญพะเหวดสืบต่อกันมา เมื่อชาวบ้านได้ทำบุญก็จะทำให้สบายใจ มีความสุขที่ได้รับกษาระเพณีวัฒนธรรมไว้ให้ลูกหลาน

ภาพประกอบที่ 32 บุญเดือนสี่ (บุญมหาชาติ) เมื่อวันที่ 5 มีนาคม 2559 ณ อบต.บ้านหม้อ

ในการทดลองกิจกรรมวิจัย ทีมวิจัยได้เลือกบุญพะเหวด เป็นกิจกรรมทดลองด้วย โดยการเข้าร่วมกิจกรรมกับชาวบ้านตั้งแต่การวางแผนเตรียมงาน การออกแบบกิจกรรมต่างๆ ของงานบุญพะเหวด ทีมงานได้พาชุมชนจัดกิจกรรมขบวนแห่พระเวสสันดรเข้าเมืองใน กิจกรรมกลางคืนทำพาแลง “คุ้มโฮม พาแลง ฮักแพง ไทพวน” ซึ่งผลตอบรับออกมาดีมาก ชาวบ้านให้ความร่วมมือทั้ง 4 หมู่บ้าน มีคนมาร่วมกิจกรรมประมาณ 1,000 คน จนบริเวณวัดเล็กลงอย่างเห็นได้ชัด มีกิจกรรมบนเวที มีการเล่าประวัติของหมู่บ้านไทพวนบ้านหม้อ การรำไทพวนของลูกหลานในชุมชน การกินข้าวร่วมกันได้พูดคุยแลกเปลี่ยน ได้ถามข่าวคราวสารทุกข์สุขดิบกันและกัน ซึ่งในงานมีผู้เข้าร่วมบุญทุกเพศทุกวัย แม่คู่อายุ 84 ปี ก็มาร่วมงาน พอลูกหลานเห็นก็เข้ามาขอมือไหว้ทักทาย คุณยายมีความสุขและดีใจที่เห็นลูกหลานมาร่วมงานกันมากมาเกือบทุกบ้าน ทีมวิจัยมองว่าเป็นกิจกรรมที่สร้างการคุ้มโฮมได้ดีมาก

4.3.2.3 บุญสงกรานต์ หรือบุญเดือนห้า เป็นการรดน้ำดำหัวผู้เฒ่าผู้แก่ บุญประเพณีสงกรานต์ชาวบ้านถือเป็นวันขึ้นปีใหม่วันแรก เป็นประเพณีขึ้นปีใหม่ของชาวไทยโบราณ จะมีพิธีการทำบุญ ตักบาตร ตอนบ่ายก็จะทำน้ำอบ น้ำหอม ดอกไม้รูปเทียน ไปรวมกันที่วัด แล้วทำพิธีสงน้ำพระ แล้วนำน้ำที่ได้จากการสงพระนั้นไปพรมหัวลูกหลานเพื่อความอยู่ดีมีสุขตามความเชื่อ นอกจากนี้แล้วก็มีพิธีการสงน้ำ ภิภุสามเณร รดน้ำดำหัวคนเฒ่าคนแก่ เพื่อแสดงความเคารพและขอพร วันที่ 14 จะเป็นวันหยุดที่ทุกคนต้องมาร่วมกันเล่นน้ำ วันที่ 15 มีการขนทรายเข้าวัด เพื่อต่ออายุชีวิต มีการทำลูกเจี๊ยบๆฐานเจี๊ยบ ซึ่งการก่อเจี๊ยบจะได้บุญตามความเชื่อแล้วยังทำให้พื้นที่ตรงนั้นของวัดสูงขึ้นอีกด้วย เมื่อได้ทำบุญก็จะทำให้สบายใจ มีความสุข เป็นการคุ้มโฮม ฮักแพง และแบ่งปันของชาวบ้าน

ภาพประกอบที่ 33 บุญสงกรานต์ประเพณีรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ ณ อบต.บ้านหม้อ ปี 2559

ภาพประกอบที่ 34 การก่อเจี๊ยบทรายในบุญสงกรานต์ที่วัดโพธิ์ชัย บ้านหม้อ ปี 2559

4.2.3.4 บุญเข้าพรรษา หรือบุญเดือนแปด เป็นช่วงที่พระจำพรรษาเพื่อศึกษาธรรม ไม่ต้องเดินทางไปค้างคืนที่ไหน และเชื่อว่าการทำบุญช่วงนี้จะได้กุศลมากเหมือนบุญออกพรรษา ชาวบ้านจึงให้ความสำคัญ โดยไม่ว่าจะอยู่ถิ่นใดเมื่อถึงฤดูทำบุญนี้ก็ต้องกลับบ้านเพื่อร่วมทำบุญกับญาติพี่น้อง ชาวบ้านจะนำเทียนพรรษาไปทำบุญที่วัด คณะครู นักเรียน ผู้ปกครองจะจัดขบวนแห่เทียนไปทำบุญที่วัดในหมู่บ้าน เมื่อถึงฤดูเข้าพรรษาชาวบ้านจะมีการเตรียมเทียนเพื่อไปถวายวัด รวมทั้งเครื่องปัจจัยไทยทานต่างๆ โดยเฉพาะเครื่องสำหรับให้แสงสว่าง แม้ปัจจุบันจะเจริญแล้วแต่ยังรักษาฮีตเดิม โดยการนำเทียน ผ้าอาบ น้ำฝนไปถวายเช่นเดิม

ภาพประกอบที่ 35 ขบวนแห่เทียนบุญเข้าพรรษาบ้านหม้อ ปี 2558

4.2.3.5 บุญข้าวประดับดิน กำหนดเอาวันแรม 15 ค่ำเดือน 9 เป็นการทำบุญเพื่ออุทิศกุศลและอาหารการกินไปให้ญาติที่ล่วงลับไปแล้ว โดยจัดทำอาหารไปถวายพระที่วัดและแจกจ่ายไว้ตามพุ่มไม้หรือทางแยกตามที่ต่างๆ เพื่อให้ผีหรือวิญญาณของผู้ที่ล่วงลับ ไปแล้วมารับเอาอาหารนั้นไปโดยกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลตามไปด้วย การทำบุญทำให้มีความสุขสบายใจ มีความสุข

4.2.3.6 บุญข้าวสาก กำหนดเอาวันขึ้น 15 ค่ำเดือน 10 การทำบุญข้าวสากชาวบ้านนำอาหารสดและอาหารแห้งใส่ลงในกรวยข้าวสาก เมื่อเตรียมเสร็จเรียบร้อยแล้วก็จะนำเอาไปถวายให้ กับพระภิกษุสงฆ์ที่วัดในตอนเช้า เป็นการทำบุญเพื่ออุทิศ ส่วนกุศลแด่วิญญาณผู้ล่วงลับไปแล้วให้มารับเอาสิ่งของต่างๆ ที่ญาติได้อุทิศให้ จากนั้นก็นำข้าวปลาอาหารนำไปแจกจ่ายโดยวางไว้ตามไร่นาเพื่อถวายแก่เทวดาที่รักษาผลผลิตของตนเอง เมื่อได้ทำบุญก็จะทำให้สบายใจ มีความสุขที่ได้รักษาวัฒนธรรมไว้ให้ลูกหลาน

ภาพประกอบที่ 36 ห่อข้าวสากในบุญข้าวสาก ที่วัดธรรมเจดีย์ บ้านหม้อ

4.2.3.7 บุญออกพรรษาไหลเรือไฟ หลังจากพระสงฆ์จำพรรษาได้ครบ 3 เดือนแล้วขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 ชาวบ้านจะมาร่วมกันทำบุญตักบาตรถวายภัตตาหารแก่พระภิกษุสงฆ์ หลังจากทำบุญเสร็จชาวบ้านจะออกมาช่วยกันทำเรือไฟที่วัด จะมีการจุดเล่นไหลเล่นประทัด ลอยกระทง ไหลเรือไฟ ทางหน่วยงานองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านหม้อ จัดกิจกรรมไหลเรือไฟ กระธงสายตามลำน้ำโขง และมีการแสดงบนเวทีของนักเรียนในชุมชนเป็นการแสดงศิลปวัฒนธรรมของหมู่บ้านไทพวน เช้าวันแรม 1 ค่ำเดือน 11 เป็นวันตักบาตรเทโวพระสงฆ์ทั้ง 5 วัดในหมู่บ้าน จะมารับบิณฑบาต ที่วัดโพธิ์ชัยชาวบ้านจะมารวมกันทีเดียว โดยจัดแถวเป็นรูปวงกลมขนาดใหญ่โดยนำขนม อาหาร อาหารแห้งเพื่อทำบุญตักบาตรแก่พระภิกษุสงฆ์ส่วนขนม อาหาร อาหารแห้งที่ได้จากการทำบุญพระสงฆ์ก็จะนำไปแจกทานให้กับเด็กนักเรียนและชาวบ้านต่อไป

ภาพประกอบที่ 37 - 38 บุญออกพรรษาไหลเรือไฟ บริเวณริมทำน้ำโขง หน้าวัดธรรมเจดีย์ ปี 2559

4.2.3.8 บุญกฐิน หรือบุญเดือนสิบสอง กฐินคือไม้สะดึงที่ใช้สำหรับจึงผ้าเวลาจะเย็บผ้าจีวร พระให้สะดวกขึ้น จึงเป็นที่มาของผ้ากฐิน คือ ผ้าจีวร สบงหรือผ้านุ่งห่มที่จะนำไปถวายพระภิกษุที่จำพรรษาครบไตรมาส บุญกฐินมีความสำคัญต่อชาวบ้านมาก ถือเป็นบุญที่ได้านิสงส์แก่ผู้ทำบุญอย่างมาก ประกอบกับเป็นบุญที่อยู่ในช่วงที่ชาวบ้านเก็บเกี่ยวผลผลิตข้าวใหม่ปละมัน ชาวบ้านจึงมีความพร้อมในการทำบุญ

วัดประจำหมู่บ้านจะต้องมีเจ้าภาพปักกฐิน ถ้าไม่มีเจ้าภาพมาปักกฐินชาวบ้านก็จะร่วมกันเป็นเจ้าภาพ เรียกว่า กฐินสามัคคี การทำกฐินสามัคคีของชาวไทพวนบ้านหม้อจะกำหนดกองกฐินเป็นกองละ 999 บาท หรือกำหนดมากกว่านั้น วิธีการบอกบุญก็จะมีการประชาสัมพันธ์ให้เป็นที่รู้กันทั่วไป การทำของกฐิน พ่อแม่ก็จะบอกบุญไปกับลูกๆ และญาติพี่น้องที่อยู่ต่างจังหวัด เมื่อถึงวันทอดกฐินแทบทุกบ้านเรือนก็จะนำกองกฐินของตนเองมารวมกันที่วัด เมื่อได้ทำบุญก็จะทำให้สบายใจ มีความสุขที่ได้คุ้มโสม อักแพง และแบ่งปันของชาวบ้าน

ภาพประกอบที่ 39 บุญกฐิน ณ วัดธรรมเจดีย์ บ้านหม้อ อ.ศรีเชียงใหม่ จ.หนองคาย ปี 2558

4.2.4 ประเพณี

4.2.4.1 ประเพณีขึ้นปีใหม่ ในเดือนมกราคมเป็นประเพณีสมัยใหม่ที่ไทพวนบ้านหม้อได้ประยุกต์กับสิ่งใหม่ ถือว่าเป็นการทำบุญซึ่งถือว่าเป็นวันเอาฤกษ์เอาชัยในการเริ่มต้นแห่งปีใหม่ โดยมีความคิดที่จะทำบุญเพื่อส่งท้ายความทุกข์และปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นในปีที่ผ่านมา และเพื่อต้อนรับสิ่งดีงาม สิ่งใหม่ที่ดี ที่จะเข้ามาในปีใหม่ เมื่อได้ทำบุญก็จะทำให้สบายใจมีความสุข

4.2.4.2 ประเพณีบายศรีสู่ขวัญ พิธีสู่ขวัญบางที่เรียกว่า “พิธีบายศรี” หรือ “บายศรีสู่ขวัญ” เป็นประเพณีสำคัญอย่างหนึ่งของไทพวน ชาวบ้านถือว่าเป็นประเพณีเรียกขวัญให้มาอยู่กับตัว เป็นทั้งการแสดงความรักชื่นชมยินดีและเป็นการปลอบใจให้เจ้าของขวัญจากคณะญาติมิตรและบุคคลทั่วไป บายศรีสู่ขวัญจึงเป็นประเพณีทำกันแทบทุกโอกาส

คำว่า “ขวัญ” นั้นเชื่อว่าเป็นสิ่งไม่มีตัวตนคล้ายกับจิตหรือวิญญาณแฝงอยู่ในตัวคนและสัตว์ ตั้งแต่เกิดมาทุกคนมีขวัญกันทั้งนั้น พิธีสู่ขวัญมีหลายโอกาส สาเหตุที่มีการสู่ขวัญ ปกติมีอยู่ 2 ประการด้วยกัน คือ เพราะเหตุที่ดีอย่างหนึ่ง และเหตุที่ไม่ดีอย่างหนึ่ง คือ 1) การสู่ขวัญเนื่องในเหตุที่ดี ก็ได้แก่ การทำในโอกาสได้รับโชคลาภหรือสิ่งที่พึงพอใจ เช่น แต่งงานใหม่ ขึ้นบ้านใหม่ สู่ขวัญนา (งานบวช) สู่ขวัญแม่ ออกกรรม (คลอดลูกออกไฟ) สู่ขวัญรับตำแหน่งใหม่ที่ดีขึ้น/สูงขึ้นได้เลื่อนยศ เจ้านายหรือผู้ใหญ่ที่เคารพ ได้ลาภพิเศษ เป็นต้น 2) การสู่ขวัญเหตุในทางไม่ดี จัดการสู่ขวัญเพื่อเป็นการสะเดาะเคราะห์ต่างๆ เช่น เจ็บไข้ได้ป่วย หรือหายจากป่วย ได้รับความตกใจหรืออกสั่นขวัญหายจากเหตุการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง เคราะห์ร้าย เสียวทรัพย์สินเงินทอง สิ่งของหายแล้วได้คืนมา เป็นต้น ก็จะทำการสู่ขวัญเพื่อเรียกขวัญหรือเชิญขวัญมาเพื่อให้ขวัญมาอยู่กับเนื้อกับตัว จะทำให้จิตใจมีความสุขสบายและหายจากเคราะห์ การทำพิธีสู่ขวัญชาวบ้านอาจทำทั้ง 2 วิธีพร้อมๆ กัน คือวิธีทางพุทธศาสนาและวิธีทางพราหมณ์ 1) วิธีทางพุทธศาสนา โดยการนิมนต์พระสงฆ์ 5 รูป หรือ 9 รูป มาเจริญพระพุทธมนต์ ตั้งบาตรน้ำมนต์ เสร็จแล้วประพรมน้ำมนต์ พระสงฆ์สวดชัยมงคลคาถา ถ้ามีศรัทธาพอจะถวายภัตตาหารเช้า 2) พิธีทางพราหมณ์ ก็คือการสู่ขวัญ โดยพ่อพราหมณ์ซึ่งเป็นผู้ที่เปี่ยมปราชญ์ประเพณีสู่ขวัญ เป็นที่นับถือของชาวบ้านในหมู่บ้านไทพวนบ้านหม้อ จะเป็นผู้นำในการทำพิธีสู่ขวัญ ปัจจุบันพ่อพราหมณ์ของชุมชนมีนายกลม ศรีระวงษา และนายเชวง ใจจาน

การทำพิธีสู่ขวัญต้องเตรียมอุปกรณ์ต่างๆ หลายอย่างดังนี้ พาชขวัญหรือพานบายศรี มีใบตอง ดอกไม้สด ด้ายสำหรับผูกข้อมือ (ผูกแขน) พาชขวัญอาจจัดเป็นชั้นๆ จะเป็น 3 ชั้น 5 ชั้น 7 ชั้น แล้วแต่ความสามารถ ชั้นล่างของพาชขวัญจะเป็นพานบายศรี (ทำด้วยใบตอง) ประกอบด้วยดอกไม้ ไม้ไผ่ดัด ไม้ไผ่ดัด ขนมหวาน กระติบข้าว ดอกไม้มักจะปักดอกดาวเรือง ดอกกรัก ดอกพุทธรักษา และด้ายผูกข้อมือ เทียนเวียนหัว (ทำด้วยขี้ผึ้ง) พ่อพราหมณ์จะจัดให้เจ้าของขวัญนั่งหน้าพาชขวัญ ญาติพี่น้องจะนั่งล้อมเป็นวงด้านหลัง ตั้งจิตอธิฐานให้เจ้าของขวัญมีความสุขความเจริญ แล้วพ่อพราหมณ์ก็ทำพิธีเชิญขวัญ (สวด) นั้นมีหลายสำนวนไม่มีแบบตายตัว หมอขวัญต่างสรรหาสำนวนที่เห็นว่า เหมาะกับเหตุการณ์

ถ้าเป็นสู่ขวัญในงานแต่งงาน จะจัดให้เจ้าบ่าวเจ้าสาวนั่งชิดกันเวลาจับพาชขวัญให้แขนเจ้าบ่าวทับแขนเจ้าสาว เพื่อนๆ เจ้าบ่าวจะพยายามเบียดให้เจ้าสาวนั่งชิดกับเจ้าบ่าวให้มากที่สุด จะมีการแกว่งเจ้าบ่าวต่างๆ นานาเป็นที่สนุกสนาน หลังจากสวดเสร็จแล้วจะเป็นการผูกแขนหรือข้อมือ เมื่อพราหมณ์สวดจบแล้วญาติพี่น้องจะเอาข้าว ไข่ กล้วย ใสมือเจ้าของขวัญ ให้พราหมณ์ผูกข้อมือให้ก่อนปกติจะผูกข้อมือซ้าย เพราะแขนซ้ายถือเป็นแขนขวัญ เป็นแขนที่อ่อนแอใช้งานหนักไม่ได้ เป็นแขนที่น่ารักน่าทะนุถนอม ในเวลาผูกข้อมือนั้นทุกคนยื่นมือขวาวออกไปพุง (โถม) แขนของเจ้าของ ขวัญที่พราหมณ์กำลังทำพิธีผูกข้อมือให้ถ้าอยู่ห่างก็ยื่นมือจับแขนหรือแตะตัวกันต่อกันเป็นเส้นสายเหมือนเชือกแสดงถึงความสัมพันธ์ทางกายและใจ แล้วตั้งจิตอธิฐานขอให้เจ้าของขวัญมีความสุขความเจริญเมื่อผูกข้อมือเสร็จแล้วให้ผู้เป็นเจ้าของขวัญประนมมือไหว้ผู้ให้พร เป็นการรับเอาพร เมื่อพราหมณ์ผูกเสร็จแล้ว ต่อไปก็เป็นญาติผู้ใหญ่ก่อนแล้วต่อยุติมากรรมก็จะเข้ามาผูกข้อมือให้กับเจ้าของขวัญ ผู้เฒ่าผู้แก่บอกว่าด้ายผูกแขน (ด้ายผูกข้อมือ) ถือเป็นของดี เป็นของศักดิ์สิทธิ์ควรรักษาให้ครบ 3 คืน แล้วจึงดึงออกเวลาที่งอขาถึงลงที่สกปรก เพราะด้ายผูกแขนเป็นของขาวของบริสุทธิ์ เป็นจตุรรมแห่งจิตใจบริสุทธิ์ควรรักษาไว้ให้ดี ให้เก็บไว้หัวเตียง เป็นต้น

4.2.4.3 ประเพณีบุญล้างเฮือ (แข่งเรือ) ด้วยชุมชนไทพวนบ้านหม้อเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ติดลำน้ำโขงเมื่อถึงฤดูน้ำหลากเดือนกันยายน เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของไทพวนบ้านหม้อซึ่งมีความผูกพันกับลำน้ำโขง ซึ่งเปรียบเสมือนเส้นเลือดที่หล่อเลี้ยงชีวิตผู้คนในชุมชนมาแต่โบราณกาลและเป็นประเพณีที่ช่วยเสริมสร้างความรักความสามัคคีของคนในกลุ่ม ความพร้อมเพรียงที่จะช่วยให้ไปถึงจุดหมายซึ่งสามารถนำเอามาใช้กับวิถีชีวิตการทำงานได้เป็นอย่างดี

บุญแข่งเรือของชุมชนไม่มีใครทราบว่าเกิดขึ้นตั้งแต่เมื่อใด ในชุมชนจะมีพิธีอัญเชิญย่าแม่มางอ้าวและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ลงเรือทำพิธีบวงสรวงก่อนที่จะเริ่มแข่งเรือ เพื่อบวงสรวงสักการะแม่แม่น้ำโขง รุกเทวดา พญานาค สิ่งศักดิ์สิทธิ์และย่าแม่มางอ้าว ที่คุ้มครองแม่แม่น้ำโขง และเพื่อความสนุกสนานด้วย ปัจจุบันพิธีกรรมนี้ก็ยังคงปฏิบัติอย่างเคร่งครัด

ในปี 2559 ทางองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้นำชุมชน ประกอบด้วย กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ทั้ง 8 หมู่บ้าน ผู้ช่วยกำนัน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ผู้อำนวยการโรงเรียนในชุมชน ร่วมประชุมวางแผนรูปแบบการจัดงาน แบ่งหน้าที่รับผิดชอบ ประชาสัมพันธ์ด้วยสื่อต่างๆ เช่น ปากต่อปาก ป้าย วิทยุชุมชน และสื่อสารทาง

เทคโนโลยี เป็นต้น ปีนี้กำหนดแข่งเรือ วันที่ 24 กันยายน พ.ศ. 2559 มีเรือมาสมัครเข้าร่วมแข่งขันทั้งหมด 8 ทีม แต่ละทีมที่มาสมัครเป็นทีมแข่งเรือที่อยู่ในอำเภอใกล้เคียงกัน เช่น อำเภอสังขาม อำเภอท่าบ่อ อำเภอเมือง และอำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย เป็นต้น เพราะงานแข่งเรือของชุมชนเป็นงานแข่งเรือ กาบ (เรือขนาดเล็ก) ปีนี้มีการประกวดขบวนแห่เรือจากหมู่บ้านทั้ง 8 หมู่บ้านในตำบลบ้านหม้อ มีหมู่บ้านเข้าร่วม 4 หมู่บ้านเท่านั้น เพราะเป็นการประกวดปีแรกจึงทำให้มีหมู่บ้านส่งเข้าประกวดน้อย แต่ก็นับว่าเป็นการเริ่มต้นที่ดี เพราะการประกวดขบวนแห่เป็นการรวบรวมคนแต่ละหมู่บ้านให้มาทำกิจกรรมร่วมกันบ่งบอกถึงความสมัครสมานสามัคคี ความพร้อมเพรียงเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน และทำให้งานคึกครื้นสนุกสนานมากขึ้น ผู้เข้าร่วมงานก็ประกอบทั้งพี่น้องบ้านใกล้เคียง พี่น้องฝั่งลาวก็ข้ามมาร่วมกิจกรรมด้วย มีมหรสพตอนกลางวัน คือ หมดลำซิ่ง เพื่อให้พี่น้องได้ชมได้สนุกสนานกับงานบุญแข่งเรือ

งานบุญแข่งเรือของชุมชนไทพวนบ้านหม้อ ถือว่าเป็นงานที่มีการทำพิธีกรรมอย่างเคร่งครัด เป็นที่น่าเสียดายว่าบางปีก็มี บางปีก็ไม่ได้จัด เพราะขึ้นอยู่กับงบประมาณของหน่วยงานที่สนับสนุน เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล เป็นต้น

4.2.4.5 ประเพณีงานบวช คนไทพวนมีความเชื่อกัน การบวชจะได้บุญมหาศาล ทั้งคนบวช และคนมาร่วมงาน ปัจจุบันการบวชของชุมชนมีหลายแบบ ถ้าบวชพระนิคมบวช 1 พรรษา ถ้าบวชเพราะสาเหตุอื่น บางคนก็บวช 7 วัน 15 วัน หรือ 1 เดือน ขึ้นอยู่ที่ว่ามีเวลาเท่าไร เนื่องจากต้องลางาน เป็นต้น

ก่อนบวชประมาณ 1 เดือน พ่อแม่จะพาลูกหลานไปฝากไว้ที่วัด เพื่อให้หัดท่องบทสวดคำบวชให้ได้ ให้นอนวัด ส่วนพ่อนาคแม่นาคเตรียมเครื่องกองบวชให้ครบเพื่อจัดตั้งกองไว้ ในวันบวชช่วงเวลาบ่าย 3 โมง จะทำพิธีโกนหัวโดยพ่อแม่ ญาติพี่น้อง โดยใช้กรรไกรตัดผมขนาดตามลำดับ แล้วค่อยโกนหัว พอตอนเย็น เวลา 17.00 น. จะทำพิธีสู่ขวัญนาค มีพ่อพราหมณ์เป็นคนทำขวัญ จะพูดลำดับตั้งแต่ นาคเกิดจนโตให้รู้จักบุญคุณพ่อแม่ที่ได้เลี้ยงดูมา ในงานจะมีญาติพี่น้อง เพื่อนพ้องมาร่วมสู่ขวัญนาค นับว่าเป็นการรวมญาติอีกงานหนึ่ง วันบวชที่บ้านเจ้าภาพจะทำบุญถวายภัตตาหารพระภิกษุ เสร็จแล้วเป็นพิธีแห่นาคไปบวช พอถึงวัดก็จะแห่นาครอบโบสถ์ 3 รอบ โดยเวียนทางขวาไปซ้าย หลังจากนั้นก็ทำพิธีบวชโดยพระสงฆ์ พอบวชเสร็จก็มีการถวายเครื่องบริวารต่างๆเป็นเสร็จพิธี

4.2.4.6 ประเพณีขึ้นบ้านใหม่ นิยมขึ้นบ้านใหม่ในเดือนคู่ เจ้าของบ้านจะต้องหาเอาวันดีเป็นวันขึ้นบ้านใหม่ วันดี คือวันที่เป็นสิริมงคล ได้แก่ วันข้างขึ้น 1 ค่ำ 3 ค่ำ เป็นต้น ไทพวนบ้านหม้อมีประเพณีขึ้นบ้านใหม่แบบเก่าแก่โบราณที่บรรพบุรุษถือปฏิบัติ คือ ก่อนวันงานเจ้าภาพจะเตรียมของใช้ในพิธี เช่น หาบกระบุงหรือตะกร้า กระติบข้าว แห สวิง ข้อง เสียม จอบ อุปกรณ์ที่ใช้ทำมาหากิน พร้อมด้วย ครก สาก หม้อ หวดและอุปกรณ์อื่นที่ใช้ทำอาหาร นอกจากนั้นก็ยังมีเสื้อ ที่นอน เป็นต้น เมื่อถึงวันงาน จะเริ่มพิธีตั้งแต่ตี 5 โดยมีผู้เฒ่าผู้แก่หรือปราชญ์ชาวบ้านเป็นผู้พาทำพิธี โดยจะแบ่งออกเป็น 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายที่ 1 ผู้เฒ่าผู้แก่อยู่บนบ้าน 3 – 4 คน ฝ่ายที่ 2 ประกอบด้วย ปราชญ์ชาวบ้าน เจ้าของบ้านญาติพี่น้องทุกคนช่วยกันถือของที่เตรียม

ไว้ทำเหมือนเดินทางมาจากที่อื่นเพื่อเข้ามาขอยู่ในบ้านหลังใหม่ เมื่อมาถึงบ้านหลังใหม่ ผู้เฒ่าผู้แก่จะมีการพูดคุยถามไถ่กัน ดังนี้

ฝ่ายที่ 1 “ผู้เฒ่ามาจากกะเลอ หาบกะคอนคอนกะด้า ขนข้าวขนของลีไปทางเลอกัน” (พวกเฒ่ามาจากไหน หาบตะกร้าขนข้าวขนของไปทางไหนกัน)

ฝ่ายที่ 2 “พวกสู้อยู่สิมานี้ละได้ยืมบ้านนี้มองนี่คันผู้ใดได้มาอยู่สิอุดมสมบูรณ์ พุนสุข มีเงินมีทอง คอบก้วยอยู่ดีมีแสงแท็บ” (พวกเราจะมาที่นี้ละ ได้ยืมว่าบ้านหลังนี้ถ้าใครได้อยู่จะอุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพย์สินเงินทอง ครอบครัวยังมีความสุข)

ฝ่ายที่ 1 “แม่นแล้วบ้านนี้มองนี่ผู้ใดได้มาอยู่สิอุดมสมบูรณ์ พุนสุข มีเงินมีทอง คอบก้วยอยู่ดีมีแสง ผู้สู่อุคนเคอ” (ถูกแล้วบ้านหลังนี้ใครได้อยู่จะมีอุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพย์สินเงินทอง ครอบครัวยังมีความสุข)

ฝ่ายที่ 2 “สู้อยู่มาขอยู่นำ ได้บ่เฮาขอยู่ขอเฮาเฮ็ดอยู่เฮ็ดกิน มาสร้างมาสาเห่ฮ่องเห่ฮ่องสิบ่หนีไปทางเลอ” (พวกเราขอยู่ได้หรือไม่ อยู่แล้วจะสร้างความเจริญรุ่งเรืองจะไม่หนีไปไหน)

ฝ่ายที่ 1 “ดี ดีหลายขึ้นมายุเอาข้าวเอาของเมียนตามสบาย ขอเห่ฮ่องเจ้าพากันสร้างกันสาเห่ฮ่องเห่ฮ่อง ข้าวน้ำข้ามปาย่าได้ขาดได้เงินเงิน ถ้าไหลมาเทมา อาหารอุดมสมบูรณ์เคอ” (ดี ดีมาก เจริญขึ้นบ้านจัดเตรียมข้าวของตามสบายเลย ขอให้พวกเจ้ามีความสุขรุ่งเรือง มีเงินมีทองไหลมาเทมา มีอาหารอุดมสมบูรณ์ มีข้าวมีปลาอย่าได้ขาดเงิน)

หลังจากเจรจากันเรียบร้อยแล้วฝ่ายเจ้าภาพก็ขนของขึ้นอยู่บ้านตั้งแต่เช้ามีด เพราะเชื่อกันว่าจะทำให้เจ้าบ้านเป็นสิริมงคลแก่บ้านจึงทำพิธีตั้งแต่เช้ามีด หลังจากนั้นก็เป็นพิธีทางศาสนา (พิธีนี้อาจกำหนดตามความสะดวกของเจ้าบ้าน วันไหนก็ได้) ดังนี้

วันขึ้นบ้านใหม่ จะนิมนต์พระมา 9 รูป 7 รูป หรือ 5 รูป ขึ้นอยู่กับศรัทธาขึ้นอยู่กับศรัทธาของเจ้าของบ้านเพื่อทำบุญตักบาตรที่บ้าน เสร็จแล้วเป็นพิธีบายศรีสู่ขวัญ (มีก็ได้ไม่มีก็ได้) หลังจากบายศรีแล้วก็กินเลี้ยงฉลองขึ้นบ้านใหม่ บางบ้านถ้ามีฐานะดีก็จะมีมหรสพคบบัน เช่น โปงลาง หมอลำซิ่ง หรือการาโอเกะ เป็นอันเสร็จพิธี

ประเพณีต่างๆ เหล่านี้ ทำให้ชุมชนไทพวนบ้านหม้อ ได้ทำกิจกรรมร่วมกัน โดยเฉพาะได้รวมญาติพี่น้อง เพื่อนบ้าน เพื่อนในสังคม แม้กระทั่งเพื่อนเก่าสมัยเรียนชั้นประถม มัธยมและระดับมหาวิทยาลัย ส่งเสริมให้เกิดความรัก สามัคคี มีน้ำใจต่อกันและกัน ทำให้ชุมชนเกิดการคุ้มโฮม อักแพง แบ่งปันกันมากขึ้น

ตารางที่ 6 แสดงปฏิทินบุญประเพณี

ครั้งที่	กิจกรรม	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
1	ทำบุญปีใหม่	↔											
2	ทำบุญประทายเป็นเลือก		↔										
3	บุญสะเทวดหรือมหาชาติ			↔									
4	บุญสงกรานต์				↔								
5	ทำบุญก่อเจดีย์ทราย				↔								
6	ทำบุญเลี้ยงบ้าน/วันคล้ายวัน มรณภาพหลวงปู่เหรียญ					↔							
7	เข้าพรรษา							↔					
8	บุญข้าวประดับดิน								↔				
9	บุญข้าวสาก/วันคล้ายวันมรณภาพ หลวงปู่บุญหนัก									↔			
10	วันออกพรรษา/ไหลเรือไฟ										↔		
11	บุญกฐิน											↔	

4.2.5 อาหาร

อาหารเป็นวัฒนธรรมที่สำคัญของไทยวน โดยทั่วไปก็เหมือนกับกับชุมชนอื่นที่มีอาหารตามฤดูกาล แต่จุดเด่นคืออาหารตามธรรมชาติที่มาจากน้ำโจงและจากป่า เช่น ปลาประเภทต่าง เห็ด หน่อไม้ เป็นต้น ส่วนใหญ่ก็จะนำมาประกอบอาหารประเภทลาบ แกง ปั่นปลา (น้ำพริกปลา) ปิ้งย่าง เป็นต้น อาหารของชาวไทพวนบ้านหม้อที่ต้องมีประจำทุกครัวเรือนคือ ปลาร้า ใช้เป็นเครื่องปรุงอาหาร และใช้เป็นอาหาร เช่น หลนปลาร้า น้ำพริกปลาร้า แล้วรับประทานกับผักต่างๆ

อาหารที่ขึ้นชื่อของไทพวนบ้านหม้อคือ แจ่วหรือน้ำพริกทำมาจากปลาชิว แจ่วสุบ และแจ่วหมากเหล่น (น้ำพริกมะเขือเทศ) เป็นอาหารที่มีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับของคนไทพวน แจ่วหมากเหล่น มีเครื่องปรุง ได้แก่ มะเขือเทศ พริกสด ปลาร้า กระเทียม มีวิธีการทำเริ่มจากนำกระเทียม หอมแห้ง พริกสดปิ้งไฟหลังจากนั้นนำไปตำ มะเขือเทศก็นำไปปิ้งไฟ แล้วนำส่วนผสมทั้งหมดมาตำรวมกัน ใส่หอมป้อม (ผักชี) รับประทานกับนึ่งปลา (การทำนึ่งปลา เครื่องปรุงมีปลา ตะไคร้ หอมแห้ง ผักชี นำตะไคร้ หอมแห้ง หั่นฝอยแล้วตำให้ละเอียด นำไปคลุกเคล้าปลาให้เข้าเนื้อแล้วปรุงรสนำผักชีโรยก่อนนึ่ง) ปิ้งปลา ปิ้งไก่ และมีผักประเภทต่างๆ เป็นเครื่องเคียง

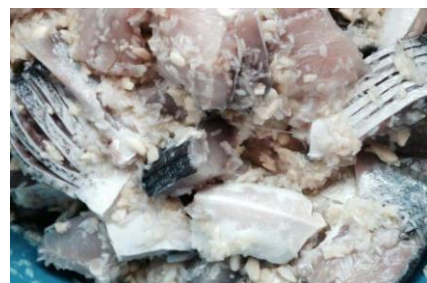
แจ่วสุบ ไทพวนมักทำต้อนรับแขกพิเศษทุกครั้ง ซึ่งเป็นที่ถูกต้องถูกใจเป็นอย่างมาก การทำแจ่วสุบชาวบ้านจะเก็บใบบอน ที่ขึ้นอยู่ตามทุ่งนาหรือสวน โดยมีวิธีเก็บคือ ก่อนเก็บต้องพูดว่า “นาง

หวานเอ๋ยนางคันอยู่บ่ นางคันไปเที่ยวบ้านหวานจ้อยอยู่ผู้เดียว” แล้วค่อยเก็บใบบอน แล้วนำใบบอนที่เก็บได้ ไปป้อนไว้ให้ใบเหลือง จากนั้นนำไปตากแดดให้แห้ง นำไปนึ่งให้สุก แล้วหั่นเป็นชิ้นเล็ก ขึ้นต่อน้ำพริกสด กระเทียม หัวหอมแดง ปลา ย่างไฟให้สุก และนำพริก กระเทียม หัวหอม สุก ตำให้ละเอียดใส่ปลาดำเข้ากัน สุดท้ายให้ใส่สุบ ใส่เครื่องปรุงร่ง แล้วจะได้แจ่วสุบสูตรไทพวน รสชาตินัวอร่อยที่ไม่เหมือนใคร

ภาพประกอบที่ 40 แจ่วหมากเหล่น

นอกจากนี้ยังมีอาหารที่ขึ้นชื่ออีกอย่างคือ ปลาส้มทอด ซึ่งไทพวนทำปลาส้มเองทั้งแบบสับ เนื้อปลาละเอียด และแบบปลาเป็นตัว โดยมีเครื่องเคียงที่เป็นผักสดและเครื่องเทศต่างๆ

ภาพประกอบที่ 41 - 42 อาหารไทพวนปลาส้มทอด และปลาส้มสูตรโบราณ

ส่วนขนมของหวานของไทพวนจะมี ขนมเหน็บ ข้าวต้ม ข้าวโง่ (ต้มข้าวข้าวใส่น้ำตาล และกะทิ) ข้าวหัวหงอก (ทำจากข้าวเหนียวหนึ่งคลุกกับน้ำตาลและมะพร้าวขูด) ขนมกล้วยทำมาจากกล้วย น้ำว้า ข้าวปาด (ขนมเปียกปูน) ชอบทำเวลามีงานวัด

4.2.6 การแต่งกาย

การแต่งกายของชาวไทพวน ในอดีตผู้หญิงจะสวมเสื้อคอกระเช้า นุ่งซิ่น (ผ้าถุง) ดินจกสีพื้น แทรกลายขวาง หรือนุ่งซิ่นมัดหมี่ สวมเสื้อรัดตัวแขนยาวถึงข้อมือกระดุมเสื้อใช้เงินกลมติดเรียงลงมาตั้งแต่ คอถึงเอว ผู้ชายนุ่งกางเกงขาก๊วยสีดำใส่เสื้อสีดำ มีผ้าขาวม้าพาดบ่าหรือคาดเอวเวลาไปไร่นาสวมเสื้อสีดำ

หรือสักราม เมื่อความทันสมัยมาเยือน ไทพวนผู้หญิงผู้ชายนิยมก็สวมเสื้อตามสมัยนิยม แต่สำหรับผู้สูงอายุยังแต่งกายเหมือนเดิม บางคนก็แต่งแบบไทย-ลาว ซึ่งเป็นการแต่งกายแบบประยุกต์

เมื่อปี พ.ศ. 2545 ผู้ใหญ่จิววรรณ ใจขาน (ผู้ใหญ่ผู้น้อย) พร้อมคณะกรรมการแม่บ้านหมู่ที่ 7 มีแนวคิดที่รักษาการแต่งกายไทพวน ได้ประชุมและออกแบบชุดไทพวนบ้านหม้อ โดยได้ศึกษาการแต่งกายของชุมชนสมัยก่อน และได้สัมภาษณ์ผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้าน แล้วออกแบบชุดประจำไทพวนหมู่ 7 ไว้ใช้ในโอกาสพิเศษๆ ชุดผู้หญิงใช้ผ้าถุงยาวคลุมตาตุ่มเป็นผ้าฝ้ายสีกรมท่า มีลวดลายเป็นลายกระจับ มีแถบสีแดงเป็นดินผ้าถุง เสื้อแขนกระบอกกั้นขอบเสื้อด้วยสีแดง ส่วนชุดผู้ชายใส่เสื้อคอกลมตัดเย็บด้วยผ้าม่อฮ่อม กางเกงขาก๊วย ผ้าขาวม้าผูกเอวหรือพาดบ่า โดยได้ตัดเย็บให้กลุ่มแม่บ้านโอท็อป หมู่ที่ 7 เมื่อปี พ.ศ. 2554 จำนวน 15 คน ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2556 บ้านหม้อหมู่ที่ 7 ได้รับการคัดเลือกโครงการพัฒนาหมู่บ้านโอท็อปเพื่อการท่องเที่ยว เป็นการต่อยอดจากปีที่ผ่านมา กลุ่มโอท็อปจึงได้ทำโครงการซื้อชุดไทพวนไว้ทั้งหมด จำนวน 60 ชุด เป็นชุดผู้ชาย 30 ชุด ชุดผู้หญิง 30 ชุด ซึ่งชุดดังกล่าวได้จัดเก็บไว้เป็นส่วนกลางเพื่อใช้ในกิจกรรมต่างๆ ของหมู่บ้าน เช่น งานบุญประจำปี งานมะเจือเทศ งานวันสตรีระดับอำเภอและระดับจังหวัด งานต้อนรับแขกผู้ใหญ่ที่มาเยี่ยมชมหมู่บ้าน งานต้อนรับนักท่องเที่ยว และงานเบิ่งเวียงเคียงโขง ของอำเภอศรีเชียงใหม่ ปัจจุบันมีหน่วยงาน โรงเรียนและชาวบ้านมายืมชุดไปใส่ในงานสำคัญๆ ดังที่กล่าวมาแล้วทำให้ไทพวนบ้านหม้อเป็นที่รู้จักของผู้คนทั่วๆ ไปมากยิ่งขึ้น

โรงเรียนบ้านหม้อเหนือ (หลวงปู่เหรียญอุปถัมภ์) ได้ตระหนักและเห็นคุณค่าของความเป็นไทพวนจึงกำหนดให้ครูและนักเรียนแต่งชุดไทพวนทุกวันอังคาร เพื่ออนุรักษ์และปลูกฝังให้กับเด็กๆ และเยาวชนมีความความรัก มีความภูมิใจและความผูกพันในท้องถิ่นของตนสืบต่อไป

หลังจากมีการวิจัยชุมชนและโรงเรียนก็ยังคงตระหนักถึงคุณค่าชุดไทพวนมีการอนุรักษ์ใส่ชุดในวันสำคัญ โรงเรียนก็ยังคงใส่ในวันอังคารและมีใส่เพิ่มเติมในกิจกรรมอื่นๆ เช่น กิจกรรมกีฬามีชุดไทพวนขบวนพาเหรด ชุดไทพวนเป็นที่รู้จักมากขึ้นมีหน่วยงานอื่นๆ มาขอยืมชุดไทพวนไปใช้ในกิจกรรม เช่น สาธารณสุขอำเภอศรีเชียงใหม่ พัฒนาการอำเภอ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านนาโพธิ์ และอสม. เป็นต้น

ภาพประกอบที่ 43 เครื่องแต่งกายผู้หญิงไทพวนบ้านหม้อ

ภาพประกอบที่ 44 เครื่องแต่งกายผู้ชายไทพวนบ้านหม้อ

ภาพประกอบที่ 45 เครื่องแต่งกายเด็กผู้ชาย/เด็กผู้หญิงไทพวนบ้านหม้อ

4.2.7 ศิลปะ/การแสดง

ชุมชนไทพวนบ้านหม้อเป็นชุมชนที่มีศิลปะการแสดงสืบทอดต่อกันมา เมื่อถึงงานบุญประเพณีต่างๆ ที่ทางชุมชนได้จัดขึ้น ชาวบ้านหม้อจะนำศิลปะการแสดงเหล่านี้มาแสดงให้เห็นเป็นที่ประจักษ์ได้แก่

4.2.7.1 การฟ้อนรำไทพวน ใช้แสดงในเทศกาลบุญประเพณีประจำปี การฟ้อนต้อนรับแขก โดยมีการแต่งกายโดยใส่ชุดไทพวน ชุมชนไทพวนได้ร่วมกันอนุรักษ์การแสดงนี้ไว้ โดยชุมชนร่วมกับโรงเรียนบ้านหม้อเหนือตั้งชุมชนนาฏศิลป์ในโรงเรียน

4.2.7.2 คนตรีพื้นเมือง เป็นคนตรีพื้นเมืองที่มีคนเล่นพิณ แคน กลองยาว ปัจจุบันประยุกต์เข้ากับการร้องเพลงสมัยใหม่ด้วย ปัจจุบันการแสดงคนตรีพื้นเมืองได้หยุดลง เนื่องจากผู้นำวงคนตรี (เป็นผู้ใหญ่บ้าน) เสียชีวิตเมื่อปลายปี พ.ศ. 2557

แม่คู่ศรี อุดมะ อายุ 86 ปี (อ้างแล้ว) เล่าว่า “สมัยก่อนเมื่อถึงงานบุญประจำปี ผู้เฒ่าผู้แก่ก็จะมาช่วยเตรียมงานคนละไม้คนละมือ ชาวบ้านจะทำบุญใส่บาตรในตอนเช้า พอตกกลางคืนคนหนุ่มสาวก็จะออกมาลำพญา เกี่ยวกันตามประสาหนุ่มสาว ปัจจุบันการลำพญาไม่ค่อยมีคนลำได้แล้ว ค่อยๆ เปลี่ยนมาเป็นร่ายแทนจนถึงทุกวันนี้”

ชุมชนไทพวนบ้านหม้อก็เป็นชุมชนที่ชอบสนุกสนาน จะเห็นได้จากงานบุญประเพณีต่างๆ เช่น บุญขึ้นบ้านใหม่ บุญแต่งงาน บุญแข่งเรือ บุญเลี้ยงบ้าน เข้าพรรษา ออกพรรษา ฯลฯ ก็จะมีกิจกรรมการ แสดงร่วมกันหลายกิจกรรมโดยจะเน้นการแสดงไทพวน เช่น ขบวนนางรำแห่เทียนเข้าพรรษา ขบวนแห่บุญ พะเหวด กิจกรรมแสดงบนเวที ขบวนแห่งานมะเขือเทศ ขบวนแห่งานสับปะรดหวาน งานวันออกพรรษา ฯลฯ องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านหม้อจะร่วมมือกับชุมชน ปราชญ์ชาวบ้านและโรงเรียน ออกแบบตกแต่ง ขบวนพร้อมกับขบวนนางรำกิจกรรมนั้นๆ ซึ่งทำให้หน่วยงานกับชุมชนได้มีกิจกรรมการสร้างการ *คุ้มโฮม* *ฮักแพง* แบ่งปันกันทุกปี

ผลจากการวิจัย โรงเรียนบ้านหม้อเหนือ(หลวงปู่เหรียญอุปถัมภ์) ก็ยังคงร่วมอนุรักษ์ วัฒนธรรมการฟ้อนไทพวนในชุมชน เช่น งานแห่เทียนเข้าพรรษา งานวันเด็ก งานบุญพะเหวด และได้ ส่งเสริมขยายวงกว้างออกไปอีก โดยการนำชุดรำไทพวนเข้าร่วมแสดงบนเวทีแข่งเรืออำเภอศรีเชียงใหม่ งาน “เบิ่งเวียง เคียงโขง” อำเภอศรีเชียงใหม่ และงานอนุสาวรีย์ปราบฮ่อ จังหวัดหนองคาย เป็นต้น

ภาพประกอบที่ 46 - 47 งาน “คุ้มโฮม พาแลง ฮักแพง ไทพวน” วันที่ 5 มีนาคม พ.ศ. 2559 ณ วัดธรรมเจดีย์

ภาพประกอบที่ 48 วงดนตรีพื้นเมืองต้อนรับนักท่องเที่ยวจาก จ.ชลบุรี เมื่อปี 2556 ณ วัดธรรมเจดีย์

4.3 แนวทางการฟื้นฟูคุณค่าวัฒนธรรมไทพวนบ้านหม้อเพื่อเสริมสร้างการคุ้มโฮม อักแพง แบ่งปัน

วัฒนธรรมย่อมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอไม่ว่าจะเป็นชนชาติใด เนื่องจากปัญหาที่มนุษย์ประสบอยู่ในสังคมเป็นประจำ ประกอบกับมีความต้องการจะปรับปรุงวิถีชีวิตของตนเองและครอบครัวให้มีสภาพดีขึ้นกว่าเดิม จะเห็นว่าวัฒนธรรมกับสังคมต้องไปด้วยกันเสมอ มีผลเกี่ยวเนื่องกัน โดยเฉพาะในระบบความสัมพันธ์ของมนุษย์ที่อยู่ร่วมกันในสังคม ซึ่งสิ่งเหล่านี้ก็มีความสัมพันธ์กัน โครงสร้างของสังคมด้วย เช่น การรับเอาแบบอย่างความเป็นอยู่ในเรื่องอาหารการกิน การแต่งกาย การพักผ่อนหย่อนใจ ฯลฯ โดยสิ่งเหล่านี้ถือเป็นการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม มีผลสะท้อนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระบบความสัมพันธ์ของบุคคลแตกต่างไปจากที่เคยเป็นอยู่มาแต่เดิม เช่น 1) แต่เดิมความสัมพันธ์เป็นแบบใกล้ชิด เช่น การลงแขกทางการเกษตรแต่เมื่อมีเทคโนโลยีเข้ามาความสัมพันธ์ของคนในสังคมก็น้อยลง 2) ในอดีตสร้างบ้านเหมาะกับธรรมชาติต่อมาเลียนแบบตะวันตก เมื่ออากาศร้อนก็ต้องพึ่งเครื่องปรับอากาศสิ่งแวดล้อมก็เปลี่ยนไป 3) การละเล่นในอดีต เช่น รำวง ทำให้คนมีความสัมพันธ์กัน ซึ่งแตกต่างจากการดูคอนเสิร์ตในปัจจุบันที่มีส่วนร่วมแต่ขาดความสัมพันธ์

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมส่วนใหญ่มีสาเหตุมาจากการตอบสนองความต้องการของมนุษย์เพื่อให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น แต่ผลที่ตามมาจะทำให้สังคมเปลี่ยนแปลงไป สาเหตุการเปลี่ยนแปลง มาจากความต้องการปรุงแต่งวัฒนธรรมสังคมของตนให้เจริญงอกงามขึ้น มีการคิดค้นวัฒนธรรมใหม่ ดัดแปลงให้เหมาะสมกับสังคมปัจจุบัน จึงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม

พบว่าประเพณีวัฒนธรรมไทพวนได้มีการเปลี่ยนแปลงไป ซึ่งมีปัจจัยมาจากการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี นำไปสู่การพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคม ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมชุมชน โดยชาวไทพวนมองว่าวัฒนธรรมถูกลดคุณค่าลง นั่นคือการละเลยไม่ให้ความสำคัญรวมทั้งขนบธรรมเนียมประเพณีลดน้อยลง ประเพณีที่ยังคงดำรงอยู่ก็ยังคงอยู่เฉพาะผู้เฒ่าผู้แก่และวัยกลางคนเท่านั้น จากปรากฏการณ์นี้ จึงทำให้เกิดกระบวนการฟื้นฟูประเพณีวัฒนธรรมเพื่อให้เข้ากับสถานการณ์ในสังคมปัจจุบัน

ในการฟื้นฟูคุณค่าประเพณีวัฒนธรรมไทพวนเพื่อเสริมสร้างการคุ้มโฮม อักแพง แบ่งปัน ประเพณีวัฒนธรรมไทพวนแสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตของกลุ่มคนพวนที่สืบทอดต่อกันมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน เป็นเรื่องที่จะต้องให้ความสำคัญ ทำความเข้าใจ และชี้ให้เห็นคุณค่าอย่างต่อเนื่อง การพัฒนาและดัดแปลงประเพณีวัฒนธรรมให้เหมาะสมกับการเวลาและสอดคล้องกับสังคมปัจจุบัน นับว่าเป็นการฟื้นฟูและประยุกต์ใช้ที่มีจุดหมายอย่างชัดเจน ดังนั้นการสร้างจิตสำนึกร่วมของชุมชนจึงมีความสำคัญเป็นอย่างมากเพื่อเชื่อมโยงไปสู่การฟื้นฟูคุณค่าประเพณีวัฒนธรรมแบบไทพวนบ้านหม้อ

ผลการวิเคราะห์สังเคราะห์งานวิจัยพบว่า มีแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการฟื้นฟูคุณค่าวัฒนธรรมไทพวนเพื่อเสริมสร้างการคุ้มโฮม อักแพง แบ่งปัน มี 2 แนวคิด คือ 1) แนวคิดความเป็นญาติพี่น้องและผู้อาวุโส 2) แนวคิดการมีส่วนร่วม คือ การมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เข้าร่วมกิจกรรม ร่วมในกระบวนการตัดสินใจ และการดำเนินการจนกระทั่งกิจกรรมสิ้นสุด

ความเป็นญาติพี่น้อง ได้แบ่งออกเป็น 2 จำพวก คือ 1) ญาติพี่น้องโดยสายโลหิต คือ ญาติพี่น้องที่สืบสายโลหิต ที่เกิดจากการแต่งงาน เช่น ปู่ ย่า ตา ยาย ลุง ป้า น้า อา พี่ น้อง ที่มีสายโลหิตเดียวกัน 2) ญาติพี่น้องในสังคม คือ ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนที่มีช่วงวัยต่าง ๆ ทั้งวัยเด็ก วัยรุ่น วัยผู้ใหญ่ ตลอดจนวัยชรา เช่น เพื่อนสนิท เพื่อนบ้าน เพื่อนร่วมงาน เพื่อนทางสังคม ที่มีความรัก ความผูกพัน ทำให้เกิดความสุขในการปฏิบัติงาน

การทำงานแบบญาติพี่น้อง เป็นการทำงานแบบยึดหยุ่นและอุปถัมภ์ เอื้ออาทรต่อกัน เพื่อช่วยเหลือและส่งเสริมการทำงานร่วมกันเป็นอย่างดีแล้ว ยังมีคุณค่าทางสังคมคือ การสะท้อนให้เห็นความรัก ความผูกพัน ความสามัคคี และคุณค่าทางจิตใจ สร้างความอบอุ่นในชุมชนเปรียบเสมือนครอบครัวเดียวกัน

ชุมชนอยู่แบบพึ่งพาอาศัยกัน คือ ยามเจ็บไข้ได้ป่วย ยามเกิดอุบัติเหตุ ยามมีการมีงานบุญประเพณีต่าง ๆ เช่น การแต่งงาน งานบวช งานออกลูก งานศพ เป็นต้น การช่วยเหลือกันทำงานที่เรียกว่าการลงแขก ทั้งแรงกายแรงใจที่มีอยู่เพื่อจะช่วยเหลือเอื้ออาทรกัน การแลกเปลี่ยนสิ่งของ อาหารการกิน จึงเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน เมื่อหาปลาตัวใหญ่ได้ ชาวบ้านก็จะแบ่งปันให้ญาติพี่น้องเพื่อนบ้าน เพราะเมื่อพวกเขาหาได้เขาก็จะทำเช่นเดียวกัน ในชุมชนมีผู้คนที่มีความสามารถหลากหลาย บางคนเก่งทางการเพาะปลูก บางคนเก่งทางการเลี้ยงสัตว์ บางคนเก่งทางการประมงจับปลาบางคนเก่งทางด้านการค้าขาย บางคนเก่งทางด้านสมุนไพร บางคนเก่งทางด้านการรักษาโรค และบางคนก็เก่งทางด้านพิธีกรรมต่าง ๆ เป็นต้น ผู้คนเหล่านี้ต่างใช้ความสามารถเพื่อประโยชน์ของชุมชนโดยไม่เรียกเก็บเงิน

จากการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี เศรษฐกิจ สังคมที่มีความซับซ้อนซึ่งเป็นไปอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้ครอบครัวขยายเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้นความสัมพันธ์ของคนในชุมชนมีความเอื้ออาทรก็ลดน้อยลง

ชุมชนไทพวนได้ตระหนักและเห็นความสำคัญของความเป็นญาติพี่น้อง ความเป็นผู้อาวุโส ซึ่งมีคุณค่าที่ควรรักษาสืบทอดไว้ในเชิงโครงสร้างของความเป็นญาติพี่น้องมี 2 ระดับ ดังนี้

1) ระดับครอบครัว สมาชิกมีความรัก ความผูกพันกันอย่างแน่นแฟ้น พ่อแม่สั่งสอนลูกหลานให้เห็นความสำคัญของญาติพี่น้องและผู้อาวุโส

2) ระดับชุมชน สมาชิกในชุมชนให้ความสำคัญในเรื่องความเป็นมิตรต่อเพื่อนบ้าน มีการติดต่อไปมาหาสู่กันแบบญาติพี่น้อง เอื้อเฟื้อจริงใจต่อกัน และเคารพผู้อาวุโส

จากการวิจัยพบว่า วัฒนธรรมที่สะท้อนวิถีชีวิตของไทพวนที่สำคัญมี 7 ประเภท เพื่อนำไปสู่การเสริมสร้างการคุ้มโสม อักแพง แบ่งปัน แบบไทพวน จึงได้ทดลอง 5 กิจกรรม ด้วยเหตุว่าบุญประเพณีบางอย่างจัดไม่ตรงช่วงเวลาการทดลอง และด้วยเวลาในการวิจัยมีจำกัด ทีมวิจัยจึงจัดกิจกรรมบางกิจกรรมก่อน คือ บุญสะเทวด โดยไม่ได้ใช้งบประมาณของ สกว. และกิจกรรมที่ชาวบ้านจัดทุกปีอยู่แล้ว มีรายละเอียด ดังนี้

4.3.1 บุญสะเทวด

4.3.2 บุญวันคล้ายวันมรณภาพหลวงปู่เหรียญ วรลาโภ

4.3.3 ประเพณีเลี้ยงบ้าน

4.3.4 บุญวันคล้ายวันมรณภาพหลวงปู่บุญหนัก ชันติโก

4.3.5 บุญออกพรรษา/ไหลเรือไฟ

4.3.1 บุญพะเหวด

4.3.1.1 แนวคิด

บุญพะเหวดเป็นประเพณีวัฒนธรรมที่ดำรงสืบทอดกันมาช้านานและทำให้ชุมชนเกิดความรัก ความสามัคคี อักแพง แบ่งปันกันได้ดี

4.3.1.2 เนื้อหา

- 1) การทำบุญตักบาตรเลี้ยงพระ
- 2) พิธีแห่พระเวสสันดรเข้าเมือง
- 3) การฟังเทศน์ 13 กัณฑ์

4.3.1.3 วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อสืบทอดประเพณีวัฒนธรรมไทพวน
- 2) เพื่อให้เกิดความสามัคคีสร้างการคุ้มโฮม อักแพงแบ่งปัน
- 3) เพื่อเป็นเครื่องมือ/สื่อให้คนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม

4.3.1.4 การวางแผนการดำเนินงาน

ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 7 ประชาสัมพันธ์โดยเครื่องกระจายเสียง โทรศัพท์ ให้ชาวบ้าน คณะกรรมการวัด ผู้นำหน่วยงานในชุมชนและทีมวิจัยเข้าร่วมประชุมวันที่ 2 มีนาคม 2559 เวลา 09:30 น. ณ วัดธรรมเจดีย์ ตำบลบ้านหม้อ มีผู้เข้าร่วมประชุม จำนวน 35 คน ประกอบด้วยปราชญ์ องค์การบริหารส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ผอ.รพ.สต.บ้านหม้อ ชาวบ้านเยาวชนและทีมวิจัย ได้ออกแบบงานบุญพะเหวด ดังนี้ กำหนดงานบุญพะเหวดปีนี้ ตรงกับวันที่ 5 - 6 มีนาคม 2559 จำนวน 2 วัน 1 คืน วันแรกทำบุญตักบาตรเลี้ยงพระ มีมหรสพหมอลำซิ่งให้ชม ภาคบ่ายแห่พระเวสสันดรเข้าเมือง ภาคค่ำงานพาแลง (คุ้มโฮม พาแลง อักแพง ไทพวน) วันที่ 2 ทำบุญตักบาตรเลี้ยงพระ แห่ข้าวพันก้อน ฟังเทศน์ 13 กัณฑ์ แห่กันหลอน การแต่งตั้งคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ เช่น การเงินมีหน้าที่รับบริจาคโดยคณะกรรมการหมู่บ้านออกรับเงินบริจาคตามบ้านพร้อมกับเป็นการบอกเล่าการทำบุญประจำปี ประชาสัมพันธ์ กรรมการฝ่ายประชาสัมพันธ์ มีหน้าที่ประชาสัมพันธ์โดยใช้เครื่องกระจายข่าวของผู้ใหญ่บ้าน และกำนันทั้ง 4 หมู่บ้าน การบอกเล่าปากต่อปากของชาวบ้าน สถานีวิทยุชุมชน สื่ออินเทอร์เน็ต ไลน์ เฟสบุ๊ก ฝ่ายอาคารสถานที่ จัดสถานที่ทางด้านศาสนา ด้านมหรสพและกิจกรรมพาแลง กรรมการพิธีทางศาสนาทำหน้าที่กำหนดผู้นำทางศาสนา การนิมนต์พระ การแห่กันหลอน ฝ่ายมหรสพติดต่อวงโปงลาง หมอลำซิ่ง เวที เครื่องเสียงและแสง ฝ่ายขบวนแห่ พระเวสสันดรเข้าเมือง จัดเตรียมสถานที่ขบวนแห่ ขบวนฟ้อนรำ ฝ่ายอาหารเตรียมอาหารถวาย

พระ อาหารสำหรับผู้ที่มีร่วมงานทำบุญและผู้มาร่วมงานพาแลง กรรมการจัดพาแลง มีหน้าที่จำหน่ายบัตร ต้อนรับและเชิญแขกเข้างาน

4.3.1.5 ผลที่ได้จากการประชุม

- 1) ได้รูปแบบการจัดงานบุญพะเหวด
- 2) ได้คณะกรรมการแต่ละฝ่ายในการจัดงาน
- 3) คณะกรรมการแต่ละฝ่ายเข้าใจและรู้บทบาทหน้าที่ของตนเอง

4.3.1.6 การดำเนินงาน

วันที่ 5 มีนาคม พ.ศ. 2559 เวลา 07:00 น. แห่พระอุปคุต (ชาวบ้านเชื่อว่าพระอุปคุต เป็นผู้มีอิทธิฤทธิ์สามารถหยุดพระอาทิตย์และหยุดไม่ให้ฝนตกในงานบุญ) ต่อจากนั้นชาวบ้านจะไปแห่แม่ นางอ้วเพื่ออัญเชิญมาร่วมงาน แล้วทำบุญตักบาตร ถวายภัตตาหารเช้า ฟังเทศน์ เวลา 15:30 น. ขบวนแห่พระ เวสสันดรเข้าเมือง เริ่มต้นจากองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านหม้อ เดินทางถนนริมโขงออกทางหลวงแผ่นดิน ไปถึงวัดเป็นระยะทาง 1.5 กิโลเมตร โดยชาวบ้านและเยาวชนใส่ชุดไทพวน ในขบวนแห่จะมีภาพวาดเรื่อง พระเวสสันดรชาดก ตัวละครแต่งกายเป็นพระเวสสันดร พระนางมัทรี กัญหา ซาลี ชูชก และมีขบวนฟ้อนรำ ของนักเรียนโรงเรียนบ้านหม้อเหนือ (หลวงปู่เหรียญ อุปถัมภ์) และนักเรียนโรงเรียนชุมชนบ้านหม้อ ชาวบ้านร่วมขบวนแห่ เมื่อถึงวัดพระเทศน์มาลัยหมื่น มาลัยแสน 2 ถิ่นท์ เวลา 18:30 น. กิจกรรมพาแลง จำนวน 75 พา ชาวบ้านและแขกทยอยมาร่วมงานประมาณ 700 คน อาหารที่จัดเป็นอาหารพื้นบ้านไทพวนคือ แกงเห็ด นึ่งปลา แจ่วมะเขือเทศ นึ่งผัก ไก่ทอดสมุนไพร ข้าวเหนียว และน้ำดื่ม การแสดงบนเวที มีรายการ แสดงคือ การแสดงโปงลาง การฟ้อนรำไทพวน 4 ชุด ปิดงาน 22:00 น.

ทีมวิจัยได้เพิ่มกิจกรรมพาแลงเพื่ออยากเห็นการคุ้มโสม ฮักแพง แบ่งปัน ของ ไทพวนบ้านหม้อ ซึ่งก็ได้ผลเกินคาด เพราะด้วยไทพวนเป็นคนชอบสนุกสนานชอบร้องรำทำเพลง และ กิจกรรมพาแลงก็ทำให้ทีมงานวิจัยได้เห็นถึงความสุขที่คนในครอบครัวพ่อ แม่ ลูก ได้มานั่งกินข้าวด้วยกัน คนที่อยู่ต่างถิ่นก็ได้กลับมาเจอกันพูดคุยกัน ถามสารทุกข์สุกดิบซึ่งกันและกัน ก่อนจัดงานพาแลงที่ทีมวิจัยโดย ท่าน ผอ.สนอง เข้มพรหมมาและคณะ ได้ไปปรึกษาเรื่องการจัดงานที่วัดธรรมเจดีย์กับนายกองค์การบริหาร ส่วนตำบลบ้านหม้อ เพื่อขอคำแนะนำและขอความร่วมมือ ท่านนายกให้ความร่วมมือและสนับสนุนเต็มที่ ซึ่งเดิมท่านนายกมีอคติที่ไม่ดีต่อวัดนี้และไม่เข้าทำบุญวัดนี้เลย แต่เมื่อทีมวิจัยได้เข้าไปปรึกษาประสานงาน ด้วยความเป็นญาติเป็นพี่เป็นน้องและความเคารพผู้อาวุโส ท่านนายกก็เปลี่ยนความรู้สึกที่มีต่อวัดในทางที่ดี ขึ้น ค่อยๆ เปลี่ยนทัศนคติต่อวัดดีขึ้นเป็นลำดับ ท่านเริ่มให้ความสนใจวัดมากขึ้น เห็นได้จากท่านให้พนักงาน อบต. มาช่วยจัดสถานที่ ให้การสนับสนุน อพปร. มารักษาความปลอดภัยและอำนวยความสะดวกการจราจร ให้เจ้าหน้าที่มาช่วยต้อนรับแขกในงานพาแลง และตัวนายกมาเป็นประธานพิธีเปิดงานบุญพะเหวดตอนเช้า และพิธีเปิดงานพาแลงตอนเย็นด้วย ทำให้วัดและองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านหม้อมีความเข้าใจกันมาก ยิ่งขึ้น ทีมวิจัยสัมผัสถึงคุณค่าของประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามที่ทำให้คนหลายคนมาร่วมกิจกรรมกัน

การจัดกิจกรรมพาแลงมีบางท่านไม่เห็นด้วย เช่นคุณยายเกย ซึ่งเป็นแม่ออกที่วัด และพูดว่า “สิเอ็ดอีหยัง มันยุ่งยาก เอ็ดให้ลำบากซื่อๆ สู้ปีบเห็นมีพาแลงเลย” (จะทำทำไม มันยุ่งยาก ทำให้ลำบาก ทุกปีไม่เห็นมีงานพาแลงเลย) เมื่อถึงวันงานคุณยายเกยนั่งอยู่หน้าศาลาวัดมองดูผู้คนเข้ามาเที่ยวงานวัดและมงานพาแลง คุณยายเห็นทีมวิจัยแล้วพูดด้วยสีหน้าที่มีความสุข ดิ้นเดินดีใจว่า “ปาด ปาด ปาด คนคือหลายแท้ คักๆ บ่เคยเห็นคนมาเที่ยวงานวัดหลายปานนี้จักเทื่อ ปีหน้าเอ็ดพาแลงอีเดื่อ คักหลาย คนหลายอีหลี” ทีมวิจัยรู้สึกได้ถึงความรู้สึกของคุณยาย ทีมวิจัยภูมิใจและดีใจที่งานพาแลงทำให้ไทพวนบ้านหม้อได้ออกมานั่งกินข้าวชุกรกัน (นั่งทานข้าวเป็นวง) บรรยากาศในงานเป็นไปด้วยความสุข มีการทักทายถามข่าวกัน นั่งคุยกัน บางคนบอกว่าอยู่หมู่บ้านเดียวกันไม่ค่อยได้เจอกันเลยเพิ่งจะได้เจอกันในงานพาแลงได้นั่งกินข้าวด้วยกันเหมือนพี่เหมือนน้อง และเหมือนคำพูดของพ่อผู้แม่ผู้ที่ว่า “กินข้าวอ่วมพา กินปลาอ่วมด้วย กินกล้วยอ่วมหวี กินปีอ่วมกาบ อาบน้ำอ่วมท่า” ซึ่งบรรยากาศแบบนี้หาได้ไม่ค่อยจะได้ในยุคปัจจุบัน

เบื้องหลังการจัดงาน ทีมวิทยษัฒ์เขาวชนเพื่อเตรียมจัดสถานที่และเตรียมงานพาแลงบรรยากาศวันนั้นมีทั้งคณะทีมวิจัย และก็มีชาวบ้าน เด็กเขาวชนในชุมชน รวมแล้วประมาณ 30 คน ช่วยกันจัดของ เตรียมสถานที่ ทางด้านอาหารก็มีชาวบ้านมาช่วยทำ มีอาหารไทพวนหลายอย่าง เช่น นึ่งปลา ลวกผักแจ่วหมากเค้น (น้ำพริกมะเจือเทศ) แกงเห็ด ฯลฯ ตอนเย็นคณะทีมวิจัยแต่งตัวด้วยชุดไทพวน เด็กเขาวชนก็แต่งชุดไทพวนเหมือนกัน แต่ผ้าซิ่นเราจะยาวประมาณเท่าหัวเข่าเพื่อความสะดวกในการเสิร์ฟอาหารและการให้บริการ เขาวชนชายก็จะใส่ชุดไทพวนของผู้ชาย มีเสื้อม่อฮ่อมและกางเกงม่อฮ่อมผูกด้วยผ้าขาวม้า บรรยากาศวันนั้นมีชาวบ้านที่มาร่วมกิจกรรม มาร่วมสนุกกันมากมาย ทุกคนให้ความสนใจในงานดีมาก ๆ และก็มีเสียงตอบรับที่ดี อยากให้จัดพาแลงอีกทุกๆ ปี แต่เหนื่อยมากเลยล่ะเพราะจัดครั้งแรกมีคนเสิร์ฟน้อยหัวหมุนกันเลยทีเดียว หลังจากที่คนเริ่มทยอยกันมามากขึ้น ทำให้พวกเราเองเริ่มเสิร์ฟไม่ทัน และเริ่มรู้สึกเหนื่อยและมีความท้อความอ่อนล้า เพราะคนมากพร้อมๆ กันเยอะมากทำให้ไม่มีใครได้พักเลย แต่เมื่อเสร็จแล้วก็ยังต้องคอยเก็บพาข้าว ตอนเก็บนี้แหละที่ทำให้เหนื่อยเพิ่มไปอีก เพราะมันไม่ใช่มีแค่พาข้าว แต่มันยังมีเศษกระดาส ขยะเพิ่มมามาก แต่ก็สนุกดีประทับใจมากๆ เพราะมีแต่คนชมเด็กน้อยพวกนี้ทำงานดี สำหรับกิจกรรมครั้งนี้ พวกเราได้ประสบการณ์มากมาย ได้เรียนรู้การทำงานกับผู้คนหลายวัย ได้มีส่วนร่วมในการทำงาน เรียนรู้การต้อนรับผู้คนมากมาย เรียนรู้การเสิร์ฟอาหาร คือไม่เคยเสิร์ฟเยอะขนาดนี้เลย แต่ก็ประทับใจมากตรงที่ได้ทำงานร่วมกัน จนหัวหมุนนี้แหละ จะเห็นว่าทุกคนเหนื่อยแต่ก็มีความสุขเพราะได้เป็นส่วนหนึ่งในงานครั้งนี้ (กลุ่มเขาวชนวิจัย)

กิจกรรมพาแลงเสร็จสิ้นลง สิ่งที่ทีมวิจัยหรือชาวบ้านได้รับคือ ความสุขจากการที่ได้เห็นผู้คนมารวมกลุ่มกัน มาตุมมาโฮมกัน กินข้าว สังสรรค์ เฮฮา พูดคุยถามสารทุกข์สุขดิบกันและกัน และยังได้รู้อีกว่าการที่ทีมวิจัยจัดกิจกรรมนี้ขึ้น ทำให้คนที่ไม่เคยคุยกันหันกลับมาพูดคุยกัน คนที่ไปทำงาน

ต่างจังหวัดได้กลับมาหาคนทางบ้าน กลับมากินข้าว พูดคุยเห็นหน้ากัน นี่แหละคือสิ่งที่หนูประทับใจที่สุด ลูกหลานได้มีโอกาสได้ดูแลพ่อแม่ ผู้สูงอายุด้วย (กลุ่มเยาวชนวิจัย)

วันที่ 6 มีนาคม พ.ศ. 2559 เวลา 05:00 น. จัดขบวนแห่ข้าวพันก้อน (ข้าวเหนียวปั้น เป็นก้อนเล็กๆ ใช้ไม้เสียบ) มีเสียง 1,000 คำ หมาก 1,000 คำ ทำบุญตักบาตร ถวายภัตตาหารเช้า ฟังเทศน์ 13 กัณฑ์ แล้วชาวบ้านจะแห่กันหลอนเข้าวัด (กัณฑ์หลอนจะแห่เข้ามาตอนพระเทศน์ 13 กัณฑ์ ไม่ได้ เพราะเชื่อว่าถ้าแห่เข้ามาตอนพระเทศน์เครื่องกัณฑ์หลอนจะต้องนำถวายพระที่เทศน์) และถวายกัณฑ์หลอนเป็นอันเสร็จงานบุญพะเหวด

4.3.1.7 ผลที่เกิดขึ้น

ผลต่อทีมวิจัย 1) มีความภาคภูมิใจที่เกิดมาเป็นไทพวน 2) มีความรักสามัคคีในทีมวิจัย 3) มีแบ่งปันและเสียสละ 4) มีความรู้ความเข้าใจบุญพะเหวดมากขึ้น 5) มีความรู้และเข้าใจในการแสดงไทพวนมากขึ้น 6) มีความรับผิดชอบงานที่ได้รับมอบหมาย 7) รู้จักใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์

ผลต่อชุมชน/หน่วยงาน 1) ได้สืบทอดประเพณีวัฒนธรรมบุญพะเหวดของไทพวน เกิดการคุ้มโฮม ฮักแพง แบ่งปัน เห็นได้จากกิจกรรมแห่พระเวสสันดรเข้าเมือง กิจกรรมพาแลงมีคนมาร่วมกิจกรรมมากกว่าที่กำหนดไว้ 50 พาต้องขยายเพิ่มเป็น 75 พาและที่หน้างานก็ยังมีคนมาขอเพิ่มอีก 2) เกิดความสุข เห็นได้จากบรรยากาศในงานทุกคนที่มาร่วมงานได้พบปะ พูดคุย ถามทุกข์สุข ยิ้มแย้มและมีความสุข 3) เกิดความภาคภูมิใจในภาษา เห็นได้จากผู้เข้าร่วมงานใช้ภาษาไทยวนคุยกัน คนที่ไม่เคยพูดก็พูด ถ้าเป็นคนหมู่บ้านอื่นก็จะคิดถึงพูดพวน 4) เกิดความรักความสามัคคี เห็นได้จากทุกปีที่เคยจัดงานชาวบ้านจะดื่มเหล้ามาแล้วทะเลาะ ตีกัน แต่ในงานนี้ ไม่ปรากฏการทะเลาะวิวาทกันเลย ทุกคนนั่งกิน ดื่ม พูดคุยกันอย่างมีความสุข และเห็นได้จากผู้นำบางคนที่ไม่เคยเข้าวัด ไม่ชอบพระก็มีความเข้าใจและให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี 5) รู้จักเสียสละแบ่งปัน เห็นได้จากทุกคนที่มาร่วมงานเสียสละ แบ่งปัน โดยออกค่าอาหาร เครื่องดื่มเอง และยังได้บริจาคเงินทำบุญด้วย 6) กลุ่มผู้สูงอายุ ได้แก่ แม่ตุ้เกย อุดมะ แม่ตุ้หุ่ง ชัยศรี แม่ตุ้ศรี อุดมะ พ่อตุ้สา สีสะใบ พ่อตุ้ทา พลกลาง แม่ตุ้นาง โจซาน (งานคุ้มโฮม พาแลง ฮักแพง ไทพวน. 5 มีนาคม พ.ศ. 2559. วัดธรรมเจดีย์) “เกิดความภาคภูมิใจ ที่เห็นลูกหลานได้มาคุ้มโฮม ฮักแพง แบ่งปัน ปีนี้มีวันหลายคนกะหลาย ปีหน้าเฮ็ดอีกเด้อ” 7) กลุ่มผู้นำเข้าร่วมกิจกรรมทุกหมู่บ้าน และให้ความร่วมมือด้วยความเต็มใจ เห็นได้จากการชักชวนครอบครัวเข้าร่วมงานทุกคน 8) กลุ่มเยาวชนเกิดความภาคภูมิใจที่ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมเช่น ฟ้อนรำขบวนแห่ การแสดงฟ้อนรำบนเวที การต้อนรับแขก การบริการอาหารและน้ำดื่ม การเก็บปัดกวาดจนงานแล้วเสร็จ 9) หน่วยงานและองค์กรในท้องถิ่นให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี เห็นได้จาก อบต.จัดเจ้าหน้าที่ อปพร.มาช่วยดูแลการจราจรและความปลอดภัยในงานโดยไม่มีค่าใช้จ่าย รพ.สต.จัดหน่วยปฐมพยาบาลไว้คอยบริการ โรงเรียนนำนักเรียนร่วมขบวนแห่ จัดชุดรำแสดงบนเวที จัดให้นักเรียนแต่งตัวเป็นตัวละครในเรื่องพระเวสสันดร

4.3.2 บุญวันคล้ายวันมรณภาพหลวงปู่เหรียญ วรลาโภ

4.3.2.1 แนวคิด

หลวงปู่เหรียญ วรลาโภ เป็นเกจิอาจารย์ที่ไทพวนบ้านหม้อเคารพศรัทธามาก ท่านเป็นไทพวนบ้านหม้อโดยกำเนิด หลวงปู่เป็นพระปฏิบัติที่ยึดเหนี่ยวทางใจและเป็นทีเคารพ ศรัทธาของคนทั่วไป จะเห็นได้จากลูกศิษย์ท่านมากมายมีทั่วประเทศ ท่านมรณภาพแล้วตั้งแต่วันที่ 5 มิถุนายน พ.ศ.2548 คณะศิษย์ยานุศิษย์จึงได้แสดงมุทิตาจิต ร่วมกันทำบุญคล้ายวันมรณภาพของหลวงปู่เป็นประจำทุกปี

4.3.2.2 เนื้อหา

การทำบุญอุทิศส่วนกุศลแด่หลวงปู่เหรียญ วรลาโภ

4.3.2.3 วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อแสดงความเคารพนับถือและแสดงมุทิตาจิตให้หลวงปู่
- 2) เพื่อเป็นสื่อให้ทุกคนที่มีความเคารพหลวงปู่มาทำบุญร่วมกัน
- 3) เพื่อให้เห็นรูปแบบและคุณค่าของการจัดงานให้หลวงปู่เหรียญ
- 4) เพื่อให้ไทพวนบ้านหม้อเกิดการคุ้มโฮม ฮักแพง แบ่งปันกัน

4.3.2.4 การดำเนินงาน

วันที่ 1 มิถุนายน พ.ศ. 2559 เจ้าอาวาสวัดอรุณบรรพต ได้เชิญข้าราชการ ดำรงองค์การบริหารส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ผอ.รพ.สต.บ้านหม้อ ผอ.โรงเรียนชาวบ้าน และทีมวิจัย จำนวน 50 คน เข้าร่วมประชุมเพื่อวางแผนการจัดงานทำบุญวันคล้ายวันมรณภาพหลวงปู่เหรียญ ในวันที่ 4 – 5 มิถุนายนพ.ศ. 2559 โดยมีวาระการประชุมและแต่งตั้งคณะกรรมการจัดงาน คือ 1) การแบ่งหน้าที่ 2) แต่งตั้งคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ 3) การประชาสัมพันธ์ 4) โรงทาน 5) การจัดสถานที่ 6) ศาสนพิธี 7) อาหารถวายพระ 8) การเงิน ทุกคนรับทราบหน้าที่และบทบาทที่ได้รับมอบหมายด้วยความเต็มใจ

วันที่ 3 มิถุนายน พ.ศ. 2559 เป็นวันเตรียมสถานที่และเตรียมจัดงาน คณะกรรมการทุกฝ่ายประกอบด้วย พระภิกษุสงฆ์ ผู้นำหมู่บ้านคือ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ชาวบ้าน เยาวชน ครู นักเรียน ทีมวิจัย ช่วยกันจัดเตรียมสถานที่ เช่น ทำความสะอาด จัดสถานที่ทางศาสนาพิธี จัดดอกไม้ จัดของถวายพระ กางเต็นท์โรงทาน ล้างถ้วยชาม เตรียมถ้วยชาม อุปกรณ์อาหาร เตรียมที่พัก จัดติดตั้งเครื่องเสียง และอื่นๆ ทั้งวัน บรรยากาศเป็นไปด้วยความสุขทุกฝ่ายทำหน้าที่โดยไม่ต้องเตือน มีคณะโรงทานลูกศิษย์ของหลวงปู่มาจากต่างจังหวัดหรือต่างอำเภอมากถึง 25 โรงทาน

วันที่ 4 มิถุนายน พ.ศ. 2559 วันนี้มีลูกศิษย์ของหลวงปู่มาร่วมงานไม่ว่าจะอยู่ใกล้หรือไกลทุกคนพร้อมใจกันมาทำบุญให้หลวงปู่ โรงทานเริ่มแจกอาหารและน้ำตลอดทั้งวัน เวลา 19:00 น. ทุกคนเข้าร่วมพิธีสวดเจริญพระพุทธมนต์และฟังการแสดงพระธรรมเทศนา พระสงฆ์จำนวน 50 รูป ถวายปัจจัยไทยธรรมแก่พระภิกษุสงฆ์

วันที่ 5 มิถุนายน พ.ศ.2559 เวลา 07:30 น. ตักบาตรพระสงฆ์ 100 รูป ถวายภัตตาหารเช้า มีผู้เข้าร่วมงานประมาณ 2,000 คน

ภาพประกอบที่ 49 งานคล้ายวันมรณภาพหลวงปู่เหรียญ วรลาโภ ณ วัดอรัญญบรรพต ปี 2559

4.3.2.5 ผลที่เกิดขึ้น

ผลต่อทีมวิจัย 1) ทีมวิจัยตระหนักถึงความสำคัญของหลวงปู่เหรียญ วรลาโภ 2) ทีมวิจัยมีจิตอาสาในการออกแบบและร่วมจัดงาน 4) ทีมวิจัยมีความภาคภูมิใจที่มีปวงชนบุคคลเป็นชาวไทยพวน และ 4) ทีมวิจัยเยาวชนเกิดความภาคภูมิใจที่ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรม

ผลต่อชุมชน/หน่วยงาน 1) มีการสืบทอดประเพณีการทำบุญวันคล้ายวันมรณภาพหลวงปู่เหรียญ วรลาโภ 2) เกิดการคุ้มโสม ฮักแพงแบ่งปัน เห็นได้จากชาวบ้านและหน่วยงานที่มาร่วม 3) ชาวบ้านเกิดความภาคภูมิใจและมีความสุข ที่เห็นผู้คนเข้าร่วมงาน 4) ผู้คนแบ่งปันเสียสละทรัพย์ทำโรงงาน เสียสละเวลาและความมีน้ำใจช่วยกันจัดงานจนสำเร็จลุล่วงด้วยดี

4.3.3 ประเพณีเลี้ยงบ้าน

4.3.3.1 แนวคิด

ชาวไทยพวนบ้านหม้อมีความเชื่อเรื่องผีและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทุกปีกันชาวบ้านจะต้องทำพิธีเลี้ยงบ้าน (เจ้าแม่นางอ้ว เจ้าพ่อหนองดุง และศาลปู่ย่า) เพื่อความอยู่เย็นเป็นสุข เพื่อฝนตกต้องตามฤดูกาล ข้าน้ำอุดมสมบูรณ์

4.3.3.2 เนื้อหา

พิธีเลี้ยงบ้าน และเครื่องเซ่นไหว้

4.3.3.3 วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อฟื้นฟู/สืบทอดประเพณีเลี้ยงบ้านแบบไทยพวน
- 2) เพื่อให้ไทยพวนบ้านหม้อเกิดความรักสามัคคี การคุ้มโสม ฮักแพง แบ่งปัน

3) เพื่อให้ไทพวนบ้านหม้อเห็นคุณค่าของประเพณีเลี้ยงบ้าน

4.3.3.4 การดำเนินงาน

วันที่ 5 มิถุนายน พ.ศ. 2559 ผู้นำชุมชน คือ องค์การบริหารส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ผอ.รพ.สต.บ้านหม้อ ชาวบ้าน เยาวชน และทีมวิจัย รวมจำนวน 34 คน ได้จัดประชุมเตรียมงานประเพณีเลี้ยงบ้าน ซึ่งมีวาระการประชุม ดังนี้ 1) การแบ่งงาน 2) แต่งตั้งคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ 3) ประชาสัมพันธ์ 4) การออกรับบริจาคปัจจัยทั้ง 4 หมู่บ้าน 5) กำหนดวันเลี้ยงบ้าน ซึ่งที่ประชุมได้กำหนดคือวันพุธที่ 8 มิถุนายน 2559

วันที่ 6-7 มิถุนายน พ.ศ. 2559 กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ชาวบ้าน เยาวชน และทีมวิจัยซึ่งเป็นกรรมการแต่ละหมู่บ้านออกรับบริจาคปัจจัย ชาวบ้านให้ความร่วมมือร่วมบริจาคตามกำลังศรัทธา และคณะกรรมการนำเงินที่ได้รับบริจาคส่งให้เจ้าหน้าที่การเงินเพื่อจัดให้แต่ละฝ่ายจัดเตรียมงาน

วันที่ 8 มิถุนายน พ.ศ. 2559 ชาวบ้านตื่นแต่เช้า เพื่อเตรียมกรวย เหล้า ข้าวเหนียวนึ่ง บางคนก็เตรียมตั้งแต่เมื่อวานเพื่อจะได้ไม่ต้องรีบร้อน เวลาประมาณ 07.00 น. ทุกคนเดินทางไปร่วมพิธีที่หอเจ้าแม่นางอ้ว บรรยายภาสที่หอเจ้าแม่ลับคังไปด้วยผู้คนที่มาร่วมพิธี เมื่อไปถึงหอก็จะนำเหล้าและกระติบข้าวพร้อมด้วยกรวยสักการะ (กรวยทำด้วยใบตองและใบลำไย) นำไปวางที่โต๊ะบวงสรวง เมื่อทุกคนพร้อม เวลาประมาณ 09:09 น. จ้ำ (ร่างทรง) ทำพิธีถวายเครื่องเช่น ไหว้แต่เจ้าแม่นางอ้ว ช่วงที่ร่างทรงทำพิธีนั้น ฝ่ายอาหารก็จะทำอาหารอยู่ด้านหลังหอ เมื่อทำเสร็จแล้วจะส่งให้ร่างทรงทำพิธีเช่น ไหว้เจ้าแม่นางอ้ว เมื่อรับเครื่องเช่น ไหว้เสร็จแล้วจ้ำก็ส่งอาหารพร้อมเครื่องเช่น ไหว้ให้บริวารและลูกหลาน ชาวบ้านที่มาร่วมงานนำไปแบ่งกันกิน เชื่อว่าใครได้กินเครื่องเช่น ไหว้แล้วสุขภาพแข็งแรงอยู่เย็นเป็นสุข หลังจากเสร็จพิธีเช่น ไหว้ ก็เป็นการรำบวงสรวงชุดแข่งเรือยาว โดยจะมีหมอแคน หมอกลองให้จังหวะด้วยฟ้อนรำชุดแข่งบั้งไฟ โดยรำรอบหอเจ้าแม่นางอ้วสามรอบ หลังจากนั้นเป็นการจุดบั้งไฟเลี้ยงตาย ถ้างบั้งไฟจุดขึ้นสูงและนาน ปีนั่นน้ำข้าวปลาจะอุดมสมบูรณ์ บ้านเมืองอยู่เย็นเป็นสุข

ภาพประกอบที่ 50 ประเพณีเลี้ยงบ้านไทพวนบ้านหม้อ ณ หอเจ้าแม่นางอ้ว บ้านหม้อ หมู่ที่ 7 ปี 2559

4.3.3.5 ผลที่เกิดขึ้น

ผลต่อนักวิจัย 1) มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม 2) มีส่วนร่วมในการสืบทอดประเพณี 3) เกิดความภาคภูมิใจ สบายใจที่ได้ร่วมพิธีเลี้ยงบ้าน

ผลต่อชุมชน/หน่วยงาน 1) ชุมชนได้สืบทอดประเพณีเลี้ยงบ้าน 2) เกิดการคุ้มโฮมที่ชาวบ้านและหน่วยงานมาร่วมกิจกรรมเลี้ยงบ้านมีทุกเพศทุกวัย 3) ชาวบ้านเกิดความภาคภูมิใจและมีความสุข 4) มีการแบ่งปันเสียสละทรัพย์ เสียสละเวลาและความมีน้ำใจช่วยเหลือเกื้อกูลกัน 5) กลุ่มเยาวชนเกิดความภาคภูมิใจที่ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรม

4.3.4 บุญวันคล้ายวันมรณภาพหลวงปู่บุญหนัก ขันติโก

4.3.4.1 แนวคิด

หลวงปู่บุญหนัก ขันติโก เป็นพระเถระที่ไทพวนบ้านหม้อเคารพรักมาก ท่านเป็นคนบ้านหม้อโดยกำเนิด เมื่อท่านมรณภาพแล้วคณะศิษยานุศิษย์จึงได้แสดงมุทิตาจิตร่วมกันทำบุญคล้ายวันมรณภาพเป็นประจำทุกปี

4.3.4.2 เนื้อหา

การทำบุญอุทิศส่วนกุศลแด่หลวงปู่บุญหนัก ขันติโก

4.3.4.3 วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อแสดงความเคารพนับถือและแสดงมุทิตาจิตแด่หลวงปู่
- 2) เพื่อเป็นสื่อให้ทุกคนที่มีความเคารพหลวงปู่มาทำบุญร่วมกัน
- 3) เพื่อให้เห็นรูปแบบและคุณค่าของการจัดงานให้หลวงปู่บุญหนัก ขันติโก
- 4) เพื่อให้ไทพวนบ้านหม้อเกิดการคุ้มโฮม อักแพง แบ่งปันกัน

4.3.4.4 การดำเนินงาน

ผู้นำชุมชน ได้แก่ นายกองค์การบริหารส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ผอ.รพ.สต.บ้านหม้อ ตำรวจ กศน. ชาวบ้านและทีมวิจัย รวมจำนวน 30 คน ได้เข้าร่วมประชุมเมื่อวันที่ 20 สิงหาคม พ.ศ. 2559 ที่โรงเรียนบ้านหม้อเหนือ (หลวงปู่เหรียญอุปถัมภ์) ตามวาระการประชุม ดังนี้ 1) การแบ่งงาน 2) แต่งตั้งคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ 3) ประชาสัมพันธ์งานวันที่ 3 กันยายน พ.ศ.2559 4) โรงทาน 5) สถานที่ 6) ศาสนพิธี 7) อาหารถวายพระ 8) การเงินทุกคนรับทราบหน้าที่และบทบาทที่ได้รับมอบหมาย นัดหมายให้จัดเตรียมสถานที่เตรียมงานในวันที่ 1 - 2 กันยายน พ.ศ. 2559

เมื่อถึงวันนัดหมายทุกคนก็มาพร้อมกันที่โรงเรียน คณะกรรมการ ชาวบ้าน ทีมวิจัย และนักเรียนเข้าร่วมเตรียมงาน เช่น การทำความสะอาด จัดสถานที่ทางศาสนา กางเต็นท์ โรงทาน ล้างถ้วยชาม จัดดอกไม้ จัดของถวายพระ แต่ละคนทำงานด้วยความสุขและภูมิใจที่ได้มีส่วนร่วมในการทำงาน

วันที่ 3 กันยายน พ.ศ. 2559 คณะครูและแม่ครัวที่ได้รับมอบหมายตั้งแต่เช้ามาเตรียมอาหารถวายพระ ส่วนชาวบ้านที่มาทำบุญก็จะเตรียมอาหาร ขนม เพื่อนำไปใส่บาตร เวลา 07:00 น. เริ่มพิธีสวดเจริญพระพุทธมนต์โดยนิมนต์พระสงฆ์ จำนวน 23 รูป พิธีใส่บาตร ผู้ที่มาร่วมงานจะยื่นเข้าแถวตามถนนโรงเรียนทั้งสองข้างทางรอบโรงเรียน ต่อจากนั้นเป็นพิธีถวายภัตตาหาร ถวายปัจจัยไทยธรรมพระสงฆ์ จำนวน 23 รูป โรงทานเริ่มแจกทานอาหาร น้ำ ตั้งแต่เช้า พอถึงเวลา 12:00 น. ชาวบ้าน คณะครู นักเรียน ทีมวิจัย ช่วยกันเก็บกวาดสถานที่ให้สะอาดเรียบร้อยเหมือนเดิม

ภาพประกอบที่ 51 - 52 งานคล้ายวันมรณภาพหลวงปู่บุญหนัก ขันติโก ปี 2559 ณ โรงเรียนบ้านหม้อเหนือ (หลวงปู่เหรียญอุปถัมภ์)

4.3.4.5 ผลที่เกิดขึ้น

ต่อนักวิจัย 1) ทีมวิจัยตระหนักถึงความสำคัญของหลวงปู่บุญหนัก ขันติโก 2) ทีมวิจัยมีส่วนร่วมในการออกแบบและร่วมจัดงาน 3) ทีมวิจัยมีการคุ้มโสม อักแพง แบ่งปันร่วมชุมชน 4) ทีมวิจัยมีความภาคภูมิใจที่มีชุมชนบุคคลในหมู่บ้าน 5) นักวิจัยเยาวชนเกิดความภาคภูมิใจที่ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรม

ต่อชุมชน/หน่วยงาน 1) ชุมชนมีการสืบทอดประเพณีการทำบุญวันคล้ายวันมรณภาพหลวงปู่บุญหนัก ขันติโก 2) เกิดการคุ้มโสม อักแพง แบ่งปัน ของชาวบ้านและหน่วยงาน 3) เกิดความภาคภูมิใจและมีความสุข เห็นได้จากการเข้าร่วมงาน 4) มีการเสียสละ แบ่งปันทรัพย์ทำโรงทาน เสียสละเวลาและความมีน้ำใจช่วยเหลือเกื้อกูลกันจัดงานจนงานสำเร็จลุล่วงด้วยดี 5) กลุ่มเยาวชน/นักเรียนเกิดความภาคภูมิใจที่ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรม

4.3.5 บุญออกพรรษาไหลเรือไฟ (บุญเดือนสิบเอ็ด)

4.4.5.1 แนวคิด

ประเพณีบุญวันออกพรรษาไหลเรือไฟ จัดขึ้นในวัน 15 ค่ำ เดือน 11 ไทพวนมีความเชื่อและศรัทธาในพุทธศาสนาแล้ว ยังมีความเชื่อเรื่องผีและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เมื่อถึงวันเพ็ญเดือน 11 ซึ่งเป็นบุญออกพรรษา ชาวบ้านจะร่วมกันทำเรือไฟ ทำกระทง เพื่อบูชาพระแม่คงคา สะเดาะเคราะห์ และเพื่อสืบสานประเพณีวัฒนธรรมของไทพวน

4.4.5.2 เนื้อหา

- 1) ทำบุญตักบาตรเลี้ยงพระ
- 2) ทำเรือไฟ ตกแต่งเรือไฟ ทำโคมไฟ
- 3) ทำกระทง
- 4) พิธีสะเดาะเคราะห์ (พิธีจ้่า)

4.4.5.3 วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อให้ไทยพวนบ้านหม้อได้รู้และเข้าใจพิธีสะเดาะเคราะห์ พิธีบูชาพระแม่คงคา
- 2) เพื่อให้ไทยพวนบ้านหม้อได้สร้างการคุ้มโฮม อักแพงแบ่งปัน
- 3) เพื่อฟื้นฟู/สืบทอดประเพณีวัฒนธรรมบุญวันออกพรรษา ไหลเรือไฟ

4.4.5.4 การดำเนินงาน

มีการประชุมเตรียมงานเมื่อวันที่ 10 ตุลาคม พ.ศ. 2559 โดยมีผู้เข้าร่วมประชุมครั้งนี้ องค์การบริหารส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ผอ.รพ.สต. ปราชญ์ชาวบ้าน ชาวบ้าน เยาวชน และทีมวิจัย รวมจำนวน 37 คน มีวาระการประชุม คือ 1) การแบ่งงาน 2) แต่งตั้งคณะกรรมการ 3) ประชาสัมพันธ์งาน 4) การจัดทำและตกแต่งเรือไฟ (ผู้ชาย) 5) การจัดทำโคมไฟ (ผู้หญิงและเยาวชน) 6) การทำกระทงและกระทงสาย 7) จัดสถานที่ 8) การเงิน ทุกฝ่ายรับทราบหน้าที่และบทบาทของตนเอง มีการนัดหมายเตรียมงานอีกครั้งในวันที่ 15 ตุลาคม พ.ศ. 2559

วันที่ 15 ตุลาคม พ.ศ. 2559 ทุกฝ่ายพร้อมกันที่วัดธรรมเจดีย์และได้นำเงินมาบริจาคเพื่อร่วมทำบุญในการจัดทำเรือไฟ/โคมไฟ/กระทง/อาหารและอื่นๆ มาจัดการ ทุกคนเริ่มทำงานตามหน้าที่ โดยผู้ชายในหมู่บ้านไปตัดไม้ไผ่เพื่อนำมาทำเรือไฟ และอีกส่วนหนึ่งทำกระทงสาย ส่วนผู้หญิงและเยาวชนช่วยกันทำอาหาร ทำโคมไฟ ทำกระทงจากใบตอง ส่วนผู้เฒ่าผู้แก่ช่วยกันทำตะเกียง เพื่อใช้ตกแต่งเรือไฟให้สวยงาม และคอยให้คำแนะนำ ทุกคนช่วยกันทำงานที่ได้รับมอบหมาย ด้วยความเต็มใจ คนละไม้คนละมือ บรรยากาศเต็มไปด้วยความสุข สนุกกับงาน มีการพูดคุยล้อกัน ไม่ว่าผู้เฒ่า วัยกลางคน เด็กหนุ่ม/สาว และเยาวชน ทุกคนยิ้มแย้ม เหน็ดเหนื่อยเลย แม้จะทำงานกันทั้งวัน เมื่อโครงเรือไฟเสร็จ ผู้หญิงและเยาวชนก็ช่วยกันนำโคมไฟไปตกแต่งเรือไฟให้สวยงาม ทุกคนมีความรู้สึก ภาคภูมิใจในผลงานและที่ได้มีส่วนร่วมในครั้งนี้มีเยาวชนบางคนเดินทางมาจากหมู่บ้านใกล้เคียงมาช่วยทำงานแล้วเขาพูดว่า “บ้านหม้อมีประเพณีไหลเรือไฟ ลอยกระทง ทำบุญวันออกพรรษาคด้วย บ้านหนูไม่เห็นจะมีประเพณีแบบนี้” และที่สำคัญมีชาวบ้าน เยาวชน คนแก่ ออกมาช่วยกันทำงาน ดีจังเลย ”

วันที่ 16 ตุลาคม พ.ศ. 2559 เวลา 15:00 น. พิธีสะเดาะเคราะห์(พิธีจ้่า) ชาวบ้านจะออกมารวมกันที่วัดธรรมเจดีย์ จำนวนร้อยละ 40 คนปีนี้มีผู้เฒ่าบอกว่าดีใจมากที่มีคนมาร่วมพิธีมากกว่าปีที่แล้วมากอยากให้ลูกหลานออกมาทำพิธีอย่างนี้ทุกๆ ปี เพื่อทำพิธีจ้่า (คือการปั้นข้าวเหนียว ให้มีขนาดพอคำ แล้ว

นำจ้ำ ตามร่างกาย เช่น หัว หน้าผาก คอ ท้อง แขน ขา นิ้ว กล่าวว่า ถ้าเจ็บปวดตรงไหน ก็ให้เอาข้าวจ้ำตรงนั้น เพื่อให้โรคหรือความเจ็บปวดที่มีอยู่เข้าไปอยู่ในก้อนข้าว) ส่วนคนที่ไม่ได้มาร่วมพิธี ที่วัดก็จะมีผู้เฒ่า พาจ้ำบ้าน แล้วรวบรวมข้าวที่จ้ำนำไปใส่เรือไฟ เวลา 16:00 น. พิธีขอขมาแม่น้ำโขงโดยพระภิกษุ เป็นผู้นำพิธีขอขมา เวลา 16:30 น. พิธีแห่เรือไฟลงแม่น้ำโขง โดยชาวบ้านจะช่วยกันลากเรือไฟ เดินไปตามถนนริมโขงในหมู่บ้าน เป็นระยะทางประมาณ 1 กิโลเมตร มีการฟ้อนรำไปตามทาง อย่างสนุกสนาน ระหว่างชาวบ้านก็จะออกมาดูแล้วร่วมขบวนแห่ไปด้วย เมื่อถึงท่าน้ำ พวกผู้ชายก็จะช่วยกัน ยกเรือไฟลงแม่น้ำโขง โดยมีผู้หญิงเยาวชน เด็กคอยให้กำลังใจ

เวลา 18:00 น. ชาวบ้านจะออกมารวมกันทั้งวัดโพธิ์ชัยและวัดธรรมเจดีย์ รวมแล้วประมาณ 400 – 500 คน ทั้งสองวัดทำพิธีเวียนเทียน ก่อนแล้วไปรวมตัวกัน ที่ท่าน้ำเพื่อลอยกระทง ทั้งชาวบ้านและนักท่องเที่ยวจะทำกระทงมาเอง บางคนมาเป็นครอบครัว บางคนมา กับเพื่อน ปีนี้ชาวบ้านร่วมกิจกรรมไหลเรือไฟมากกว่าปีที่ผ่านมา มีคนจากหมู่บ้านอื่นเข้าร่วมกิจกรรมด้วย และยังมีพี่น้องไทพวน กลับมาจากต่างจังหวัดจำนวนไม่น้อยร่วมลอยกระทงที่ท่าน้ำ ตัวแทนหมู่บ้าน ลงไปจุดไฟที่เรือไฟ พร้อมจุดกระทงสาย จำนวน 1,000 ดวงตัวแทนชาวบ้านเริ่มปล่อยเรือไฟ ไปพร้อมกับกระทงสาย และกระทงของชาวบ้าน ส่วนทีมวิจัยทำกระทงไปร่วมด้วยมีนักท่องเที่ยวและชาวบ้านบางคนไม่ได้นำกระทงมาเราก็แจกให้ฟรี แต่คนไทยน้ำใจดีชอบทำบุญ ท่านไม่รับกระทงเราฟรีๆท่านได้บริจาคเงินค่ากระทงให้ทีมวิจัยด้วยทีมได้นำเงินบริจาคไปทำบุญที่วัดต่อไป

4.3.5.5 ผลที่เกิดขึ้น

ต่อทีมวิจัย 1) นักวิจัยได้ฟื้นฟู/สืบทอดประเพณีวัฒนธรรมบุญวันออกพรรษาไหลเรือไฟแบบไทพวน 2) นักวิจัยได้คุ้มโสมทำกิจกรรมร่วมกัน 3) ได้เรียนรู้และเข้าใจพิธีสะเดาะเคราะห์ (พิธีจ้ำ) 4) ได้บูชาและขอขมาแม่น้ำโขง 5) เกิดจิตอาสาความรับผิดชอบจากงานที่ได้รับมอบหมาย

ต่อชุมชน/หน่วยงาน 1) สืบทอดประเพณีวัฒนธรรมบุญวันออกพรรษาไหลเรือไฟแบบไทพวน 2) เกิดการคุ้มโสมทำและตกแต่งเรือไฟ การทำอาหาร การทำโคมไฟ การทำกระทง และกระทงสายตลอดจนเข้าร่วมแห่เรือไฟและร่วมลอยกระทง 3) ชาวบ้านเกิดความภาคภูมิใจและมีความสุข ที่เห็นความสำเร็จของงาน 4) เกิดจิตอาสาความรับผิดชอบจากงานที่ได้รับมอบหมาย 5) ชาวบ้านเสียสละแบ่งปันทรัพย์สิน และเวลา 6) กลุ่มเยาวชนเกิดความภาคภูมิใจที่ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรม

ตารางที่ 7 สรุปบุญ/ประเพณีที่ทดลองปฏิบัติการ

วันจัดกิจกรรม	บุญ/ประเพณี	กิจกรรมที่ดำเนินการ
5 มีนาคม พ.ศ. 2559	บุญพระเวศ	<u>วันแรก</u> 1. แห่พระอุปัชฌาย์ 2. แห่เจ้าแม่นางอ้าว 3. ทำบุญตักบาตร ถวายภัตตาหารเช้า 4. ฟังเทศน์ 5. ขบวนแห่พระเวศสันดรเข้าเมือง 6. เทศน์มัลลย์หมั่น มัลลย์แสน 7. กิจกรรมพาแลง <u>วันที่สอง</u> 1. ขบวนแห่ข้าวพันก้อน 2. ทำบุญตักบาตร ถวายภัตตาหารเช้า 3. ฟังเทศน์ 14 กัณฑ์ 4. แห่กันหลอน
5 มิถุนายน พ.ศ. 2559	บุญวันคล้ายวัน มรณภาพหลวงปู่ เหรียญ วรลาโภ	1. เตรียมอุปกรณ์โรงทานข้าว/อาหาร/น้ำ 2. ทำบุญตักบาตร 3. บริการอาหาร/น้ำ/ 4. ทำความสะอาดเก็บกวาดบริเวณวัด
8 มิถุนายน พ.ศ. 2559	บุญเลี้ยงบ้าน (เจ้าแม่นางอ้าว)	1. พิธีเลี้ยงท้าววันเลี้ยงบ้าน และอาหารบวงสรวง 2. รับบริจาคปัจจัย 3. จัดหาเครื่องบวงสรวง 4. การจัดโต๊ะบวงสรวง 5. การรำบวงสรวง
3 กันยายน พ.ศ. 2559	บุญวันคล้ายวัน มรณภาพหลวงปู่ บุญหนัก ชันติโก	1. เตรียมอุปกรณ์โรงทานข้าว/อาหาร/น้ำ/ 2. ทำบุญตักบาตร 3. บริการน้ำ/อาหาร 4. ทำความสะอาดบริเวณจัดงาน
15-17 ตุลาคม พ.ศ. 2559	บุญออกพรรษา/ ไหลเรือไฟ	<u>วันแรก</u> 1. ทำเรือไฟ ทำกระทงสาย/กระทงลอยทำโคมไฟ

(15 คำ เดือน 11)		<u>วันที่สอง</u> 2. ทำบุญตักบาตรและถวายอาหารเช้าแด่พระภิกษุ 3. พิธีจำ(สะเดาะเคราะห์) ขอมมาแม่คงคา 4. แห่เรือไฟ 5. กิจกรรมเวียนเทียน 6. ลอยกระทง/ไหลเรือไฟ <u>วันที่สาม</u> 7. พิธีตักบาตรเทโว
--------------------	--	---

4.4 สรุปคุณค่าที่เกิดจากการจัดกิจกรรมวิจัยทดลองปฏิบัติการ

4.4.1 คุณค่าด้านด้านสังคมและเศรษฐกิจ

วัฒนธรรมในชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงบ้าง เนื่องจากชาวบ้านมีความต้องการจะปรับปรุงวิถีชีวิตของตนเองและครอบครัวให้มีสภาพดีขึ้นกว่าเดิม จะเห็นว่าวัฒนธรรมกับสังคมต้องไปด้วยกันเสมอ มีผลเกี่ยวเนื่องกัน โดยเฉพาะในระบบความสัมพันธ์ของคนที่อยู่ร่วมกันในสังคมซึ่งสิ่งเหล่านี้ก็มีความสัมพันธ์กับโครงสร้างของสังคมด้วย เช่น การรับเอาแบบอย่างความเป็นอยู่ในเรื่องอาหารการกิน การแต่งกาย เป็นต้น การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม มีผลสะท้อนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระบบความสัมพันธ์ของคนแตกต่างกันไปจากที่เคยเป็นอยู่มาแต่เดิม เช่น 1) แต่เดิมความสัมพันธ์เป็นแบบใกล้ชิด เช่น การทำงานช่วยกันในงานมงคลหรืองานศพ การลงแขกดำนา เกี่ยวข้าว แต่เมื่อมีเทคโนโลยีเข้ามาความสัมพันธ์ของคนในสังคมก็น้อยลง 2) ในอดีตสร้างบ้านเหมาะแก่ธรรมชาติต่อมาเลียนแบบตะวันตกเมื่ออากาศร้อนก็ต้องพึ่งแอร์คอนดิชั่น สิ่งแวดล้อมก็เปลี่ยนไป 3) การละเล่นในอดีต เช่น รำวง คนมีความสัมพันธ์กันซึ่งแตกต่างจากการดูคอนเสิร์ตในปัจจุบันที่มีส่วนร่วมแต่ขาดความสัมพันธ์ 4) การพัฒนาการความรู้และเทคโนโลยีใหม่ ๆ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางทัศนคติความเชื่อแบบเดิมหันไปนิยมแบบใหม่ เพื่อต้องการให้เป็นผู้ที่เรียกว่าทันสมัยไม่ล้าหลัง มีการปรับปรุงแนวคิดใหม่ ๆ อยู่เสมอ

จากการทดลองกิจกรรมก่อให้เกิดคุณค่าทางสังคมทำให้คนในชุมชนมาดุ่มโฮมกัน หันมาคุยกัน เกิดการระดมความคิด การวางแผนร่วมกัน ทำงานร่วมกัน กินข้าวด้วยกัน เด็กเยาวชนก็ได้เรียนรู้ประเพณีวัฒนธรรมไทพวน เรียนรู้การทำงานร่วมกับชุมชน ผู้นำ วัด ชุมชน มีความเข้าใจกันมากขึ้น ทำให้ความสัมพันธ์แน่นแฟ้นมากกว่าเดิม เกิดจิตอาสาในชุมชน ทุกกิจกรรมได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านเป็นอย่างดีด้วยความเต็มใจ สังคมในหมู่บ้านมีความเกื้อกูล เสียสละ แบ่งปันกันเห็น ส่งผลให้ความขัดแย้งในชุมชนลดน้อยลง เกิดการดุ่มโฮม อักแพง แบ่งปันมากขึ้นในที่สุด

เมื่อชุมชนมีการคุ้มโสม หน่วยงานต่างๆ ก็เข้ามาส่งเสริมการประกอบอาชีพให้ความรู้และตั้งวิสาหกิจชุมชนในหมู่บ้าน เช่น กลุ่มปลาสาม ปลาข้าวบอง สับปะรดแปรรูป สมุนไพร กลุ่มเห็ด กลุ่มเตา อั้งโล่ กลุ่มเลี้ยงปลาหมอในกระชัง เป็นต้น ซึ่งกลุ่มเหล่านี้ล้วนใช้วัตถุดิบที่มีในชุมชน ซึ่งเป็นการสร้างรายได้เสริมได้ให้แก่คนในชุมชน

4.4.2 คุณค่าด้านสุขภาพ

จากการศึกษาและวิเคราะห์กิจกรรมทั้ง 5 กิจกรรม มีปัจจัยต่างๆ ที่ส่งผลต่อสุขภาพของผู้ที่อยู่ในชุมชน โดยเฉพาะสุขภาพทางจิตใจ เมื่อเวลาได้ร่วมกิจกรรมร่วมกันแล้วรู้สึกสบายใจ รู้สึกตนเองมีคุณค่ากับชุมชนสังคม อาทิ กิจกรรมงานบุญ และประเพณีต่างๆ นอกจากนี้ยังมีความเชื่อทางไสยศาสตร์กับการรักษาพยาบาลแบบพื้นบ้าน ที่ยังมีอิทธิพลต่อชุมชน เช่น การร่ำวงสรวงเชื่อว่าเป็นการรักษาพยาบาลแบบพื้นบ้านที่ยังคงอยู่

4.4.3 คุณค่าด้านสิ่งแวดล้อม

สิ่งแวดล้อมประกอบกันขึ้นเป็นชุมชน โดยมีขนบธรรมเนียมประเพณี ระบบเศรษฐกิจและสังคมที่มนุษย์สร้างขึ้นเป็นหลักสำหรับการอยู่ร่วมกันเป็นชุมชน เพื่อให้เกิดการดำรงชีวิตอย่างผาสุกและเสริมสร้างคุณภาพแห่งชีวิต

บุญประเพณีของชุมชนไทพวนบ้านหม้อได้จัดขึ้นทุกเดือน ตามประเพณีของแต่ละเดือน การทำบุญบ้านและการละสังขารของชุมชน จะจัดขึ้นทุกปี โดยทุกคนในชุมชนมีส่วนร่วม ได้ร่วมแรงงาน และพร้อมใจสามัคคีทำงานแต่ละอย่างที่ตนเองได้แบ่งงานกัน ส่งผลให้สิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ได้รับการปรับแต่งและรักษาความสะอาดให้เข้ากับกิจกรรม เช่น บุญพะเหวด ประเพณีเลี้ยงบ้าน ประเพณีไหลเรือไฟ ออกพรรษา เป็นต้น ชาวบ้านจะมาช่วยกันเตรียมงานเก็บและปักกวาดทำความสะอาดตลอดจนตกแต่งสถานที่ให้เหมาะสมกับงานนั้นๆ

บทที่ 5

สรุปและอภิปรายผล

การศึกษาวิจัย “รูปแบบการฟื้นฟูคุณค่าของประเพณีวัฒนธรรมไทพวน เพื่อเสริมสร้างการคุ้มโฮม อักแพง แบ่งปัน แบบไทพวน: กรณีศึกษาชุมชนไทพวนบ้านหม้อ ตำบลบ้านหม้อ อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย” เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมในการวิจัยและความเป็นญาติพี่น้องในทุกขั้นตอน แสดงให้เห็นถึงคุณค่าประเพณีวัฒนธรรมไทพวนที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตในท้องถิ่น ทำให้มีการฟื้นฟูและนำไปสู่การเสริมสร้างการคุ้มโฮม อักแพง แบ่งปัน สรุปและอภิปรายผลการวิจัยดังนี้

5.1 ข้อค้นพบตามวัตถุประสงค์และการอภิปรายผล

5.1.1 ประวัติความเป็นมา บริบทและวัฒนธรรมของชุมชนบ้านหม้อตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

5.1.2 คุณค่าและพัฒนาการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมไทพวนของชุมชนบ้านหม้อตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

5.1.3 รูปแบบในการใช้ประเพณีวัฒนธรรมไทพวนฟื้นฟูคุณค่าของชุมชนบ้านหม้อสู่การเสริมสร้างการคุ้มโฮม อักแพงแบ่งปัน

5.2 ผลที่เกิดจากการดำเนินงาน

5.2.1 คุณค่าต่อทีมวิจัย

5.2.2 คุณค่าต่อชุมชน

5.2.3 คุณค่าต่อภาคีเครือข่าย

5.3 ปัญหาอุปสรรคและแนวทางแก้ไขในการดำเนินโครงการวิจัย

5.4 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยท้องถิ่น

5.5 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

5.1 ข้อค้นพบตามวัตถุประสงค์ และการอภิปรายผล

5.1.1 ความเป็นมา บริบทและวัฒนธรรมของชุมชนบ้านหม้อตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ชุมชนไทพวนได้อพยพมาจากเชียงขวาง แขวงหลวงพระบาง เข้ามาอาศัยอยู่ที่เวียงจันทน์ เมื่อมีผู้คนจำนวนมากขึ้น นายหม้อจึงพาผู้คนข้ามฝั่งมาอยู่ที่ชุมชนบ้านหม้อเมื่อปี พ.ศ. 2380 และในปีเดียวกันชาวบ้านได้สร้างวัดธรรมเจดีย์ (วัดลำคาน) พร้อมกับการตั้งชุมชนเป็นต้นมา สมัยก่อนผู้คนอาศัยและพึ่งพาธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็นอาหารการกิน ที่อยู่อาศัย สมุนไพรในการรักษาโรคภัย สำหรับเครื่องนุ่งห่มชาวบ้านจะทอผ้าทอเสื้อเพื่อเอาไว้ใช้เองในครอบครัว ใช้เป็นของฝากเมื่อญาติพี่น้องหรือแขกมาเยี่ยม เช่น ผ้าห่ม ผ้าชั้น ผ้าขาวม้า เป็นต้น การทำนาทำไร่ก็ใช้แรงงานคนและสัตว์ การเดินทางสัญจรใช้

พาหนะวัวเทียมเกวียน มีควายเทียมล้อและมีม้าเร็วซึ่งใช้บรรทุกสินค้าและสิ่งต่างๆ เดินทางระหว่างหมู่บ้าน การสัญจรทางน้ำจะใช้เรือกุน (เป็นเรือขุดจากต้นไม้) ใช้เดินทางระหว่างหมู่บ้านกับหมู่บ้านที่อยู่ติดกับริมน้ำโขง และไปทำมาค้าขายกับพี่น้องฝั่งประเทศลาว พาหนะทั้งทางบกและทางน้ำในยุคนี้จะมีทุกหลังคาเรือน สมัยที่ยังไม่มีไฟฟ้า ชาวบ้านจะนำขี้จากต้นยางนามาทำเป็นขี้ได้ (ขี้กะบอง) จุดให้แสงสว่างในเวลากลางคืน บางบ้านที่มีฐานะดีก็จะใช้ตะเกียงเจ้าพายุ

มีการสร้างถนนลูกรังถนนริมโขงเมื่อปี พ.ศ. 2499 ทำให้ในปี พ.ศ. 2500 มีรถโดยสารประจำทาง 1 คันวิ่งจากบ้านหม้อถึงอำเภอท่าบ่อ ต่อมาปี พ.ศ. 2505 มีรถโดยสารประจำทางเพิ่มเป็น 2 คันวิ่งจากบ้านหม้อถึงอำเภอท่าบ่อ ปี พ.ศ. 2507 มีรถโดยสารประจำทางระยะไกลวิ่งผ่าน 1 สาย คือ สายนิคม-ศรีเชียงใหม่ จากบ้านหม้อ – อุดรธานี และมีถนนลาดยางเมื่อปี พ.ศ. 2513 ปัจจุบันถนนภายในหมู่บ้านเป็นถนนคอนกรีตการสัญจรไปมา มีความสะดวกไม่ลำบากในการเดินทาง

จุดเด่นทางภูมิศาสตร์ของตำบลบ้านหม้อคือ มีพื้นที่ติดสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวในทางทิศเหนือ โดยมีแม่น้ำโขงคั่นกลาง มีจุดผ่อนปรนให้คนสองฝั่งได้ไปมาหาสู่และทำมาค้าขายซึ่งกันและกัน ศักยภาพด้านทรัพยากรธรรมชาติคือ 1) การมีแม่น้ำโขงไหลผ่าน 6 หมู่บ้าน จากทั้งหมด 8 หมู่บ้านของทั้งตำบล (ไหลผ่านชุมชนวิจัยทั้ง 4 หมู่บ้าน) 2) ลำห้วยร่องบัว ซึ่งเชื่อมต่อมาจากคลองส่งน้ำที่สูบน้ำขึ้นมาจากลำน้ำโขง ปี 3) หนองบัวเป็นสถานที่ใช้เลี้ยงปลาของชาวบ้านและใช้เป็นที่ตั้งศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อนพึ่ง (ภา) ยามยาก และ 4) หนองดุงเป็นหนองน้ำซึมจากธรรมชาติซึ่งมีน้ำใช้ตลอดปี แหล่งน้ำดังกล่าวทำให้ชาวบ้านสามารถทำการเกษตรกรรมได้ตลอด

น้ำอุปโภคบริโภคได้จากธรรมชาติ เช่น น้ำฝน จากบ่อดิน และได้จากแม่น้ำโขง โดยน้ำฝนชาวบ้านจะรองน้ำใส่ตุ่มหรือไหไว้ ซึ่งทุกบ้านจะมีโอ่งใหญ่ทุกหลังคา ในชุมชนจะมีแหล่งน้ำดื่มที่ชาวบ้านขุดบ่อน้ำ (บ่อน้ำสร้าง) ไว้ 2 แห่ง คือ บ่อน้ำสร้างพ่อคู่เฮียงกับบ่อน้ำสร้างพ่อคู่มุก ชาวบ้านก็จะมาซักผ้า อาบน้ำ และดักใส่ตุ่ม (ถังน้ำ) กลับไปไว้ใช้และดื่มที่บ้าน นอกจากแหล่งน้ำที่กล่าวมาข้างต้นบ้านหม้อมีแหล่งน้ำที่เกิดจากภูมิปัญญา เนื่องจากหมู่บ้านอยู่ติดกับลำน้ำโขง ช่วงหน้าแล้งน้ำโขงจะแห้งขอดมีหาดทราย ชาวบ้านก็จะไปขุดทรายเป็นบ่อเพื่อให้ น้ำซึมขึ้นมาแล้วดักน้ำที่ซึมขึ้นไว้ไว้ใช้อุปโภคบริโภค ส่วนน้ำที่ใช้ทำการเกษตรใช้น้ำจากลำน้ำโขง น้ำหนองบัว และน้ำร่องบัว

คนในชุมชนอาชีพการเกษตร โดยเป็นการเกษตรตามฤดูกาล เช่น การทำนา ทำไร่ ทำสวน ชาวบ้านจะมีพื้นที่ทำกินเป็นของตนเอง เริ่มตั้งแต่การปลูก การบำรุงรักษา การเก็บเกี่ยว และการสะสมไว้กินให้เพียงพอตลอดปี การทำนาของไทพวนบ้านหม้อตั้งแต่การดำนา การเกี่ยวข้าว การขนขึ้นยุ้งฉางมักจะมีคนลงแขกช่วยเหลือซึ่งกันและกัน หมุนเวียนไปตามที่ทำกินของแต่ละหลังคาเรือน เครื่องมือที่ใช้ในการทำนา ทำสวน ทำไร่ ในยุคนี้ต้องใช้เครื่องทุ่นแรงจากสัตว์และอุปกรณ์จากธรรมชาติ เช่น วัว ควาย ไถ คราด ฯลฯ เมื่อชาวบ้านว่างเว้นจากการทำนาทำสวนและทำไร่ ชาวบ้านจะใช้เวลาว่างหาปลา ทอผ้า การปั่นโอง

ปั้นหม้อซึ่งต้องใช้วัตถุดิบ ในหมู่บ้านหม้อนี้เอง การประกอบอาชีพในแต่ละวัน แต่ละฤดูกาล ชาวบ้านมักจะคุ้มโฮมช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

จากนิเวศน์ที่เป็นลุ่มน้ำจะอุดมสมบูรณ์ไปด้วยปลา ไทพวนบ้านหม้อจึงมีอาชีพการประมง คือ จับปลาตามลำแม่น้ำโขง ตามห้วยหนอง วิธีการหาปลาจะใช้แหทอด ถ้าเป็นแม่น้ำหรือหนองขนาดใหญ่ จะใช้วิธีวางแหง ลักษณะวางแหงคือการที่ชาวประมงใช้เรือเป็นพาหนะ จะหันหัวเรือเข้าหากันเป็นวงกลม แล้วทอดแหพร้อมๆ กัน ส่วนในแม่น้ำโขงก็จะมีปลาไหล (ตาข่ายจับปลา)

ผลผลิตจากการเกษตรและการประมง ชาวบ้านนำมาประกอบอาหารแบบง่ายๆ มีคุณค่าสูง กินกันอย่างพร้อมเพรียงในครอบครัว และมีการแบ่งปันไปยังบ้านข้างเคียง บ้านญาติพี่น้อง ทำให้เกิดคุณค่าความอึดแน่นแบ่งปัน อาหารของชาวไทพวนที่มีประจำทุกครัวเรือน คือ อาหารประเภทปลา เนื้อสัตว์ใหญ่จะได้กินก็ต่อเมื่อมีงานบุญประเพณีของชุมชน ถ้าปลาหาได้มากก็จะนำทำปลาร้า ปลาสาม ปลาสามผัก ปลาตากแห้งเก็บไว้ใช้ในครอบครัว บางครั้งก็เป็นฝากเมื่อญาติพี่น้องไม่มี เมื่อมีงานบุญ การประอาหารจะใช้วิธีการต้ม นึ่ง ปิ้งย่าง เป็นหลัก ในการรับประทานอาหารในแต่ละมื้อของครอบครัวไทพวน จะต้องมีการแจ่วบักเหล่น (น้ำพริกมะเขือเทศ) พร้อมผักสดและลวกอยู่ในพาข้าวเสมอ เนื่องจากชุมชนอยู่ติดกับลำน้ำโขงจึงมีการค้าขายกับประเทศ สปป.ลาว โดยชาวบ้านจะใช้เรือพาย เรือทอ นำสินค้าไปขาย ส่วนใหญ่ก็จะเป็นผลผลิตที่ได้จากการเกษตร เช่น มะเขือเทศ ผัก พริก มะเขือ พักทอง มันแกว ฯลฯ

5.1.2 คุณค่าและพัฒนาการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมไทพวนของชุมชนบ้านหม้อตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

ลักษณะไทพวนบ้านหม้อมีนิสัยรักสงบ ขยันทำมาหากิน มีความรัก ความสามัคคีกัน มีน้ำใจ มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีการแบ่งปัน ดังคำที่ว่า “กินข้าวฮ่วมพา กินปลาฮ่วมด้วยกินกล้วยฮ่วมหวี กินปีฮ่วมกาบ อาบน้ำฮ่วมท่า” ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ของไทพวนบ้านหม้อ ลักษณะการอยู่อาศัยมีระบบเครือญาติอยู่เป็นครอบครัวใหญ่ เมื่อ 30 ปีที่ผ่านมา ครอบครัวในชุมชนเป็นสังคมครอบครัวขยาย หนึ่งหลังคาเรือนจะประกอบด้วยหลายครอบครัวเป็นครอบครัวใหญ่ มี ปู่ ย่า ตา ยาย พ่อ แม่ เป็นเสาหลักของครอบครัว มีการสืบทอดประเพณีวัฒนธรรมโดยมีผู้อาวุโส ผู้สูงอายุเป็นผู้นำพาในการถ่ายทอด

ปัจจุบันสภาพสังคมครอบครัวเปลี่ยนแปลง จากครอบครัวใหญ่กลายเป็นครอบครัวเดี่ยว ร้อยละ 55.65 ของครัวเรือน ความเจริญทางเทคโนโลยี ทำให้การสื่อสารถึงกันทั่วโลก การเดินทางมีความสะดวกรวดเร็วยิ่งขึ้น มีการรับเอาวัฒนธรรมต่างประเทศเข้ามา โดยเฉพาะวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามามีใช้กันแพร่หลาย แนวคิดคนในชุมชนเปลี่ยนไป เช่นเมื่อแต่งงานแล้วนิยมที่จะแยกบ้านอยู่ เนื่องจากมีรายได้เพิ่มขึ้นและมีศักยภาพมากพอที่จะสร้างบ้านเป็นของตนเอง บางคนสร้างบ้านแล้วแยกบ้านเลขที่ออกจากพ่อแม่ แต่ไม่กลับมาอยู่บ้านและฝากบ้านไว้กับญาติ อีกสาเหตุหนึ่งคือการส่งลูกหลานศึกษาในระดับที่สูงขึ้น คนวัยทำงานจึงมีอาชีพที่หลากหลาย ถึงอย่างไรก็ตามการสร้างบ้านใหม่ยังคงอยู่ในบริเวณเดียวกันกับพ่อแม่

หรือในบริเวณใกล้เคียงกัน ไทพวนบ้านหม้อยังคงความผูกพันกันมากในกลุ่มเครือญาติ และมีความสัมพันธ์อันดี ในหมู่ชาวพวนด้วยกัน จะเห็นได้จากทุกๆปีไทพวนบ้านหม้อจะเข้าร่วมกิจกรรมทำบุญทอดผ้าป่าร่วมกับพี่น้องไทพวนทั่วประเทศไทยทุกปี

คนไทพวนยังคงความเคารพนับถือความเป็นอาวุโสอย่างเคร่งครัดมาจนทุกวันนี้ ชาวบ้านดูแลเอาใจใส่กันสม่ำเสมอเปรียบเสมือนญาติ เนื่องจากมีความเชื่อว่าพ่อแม่ปู่ย่าตายายเป็นผู้มีพระคุณ จากการวิเคราะห์ของทีมวิจัยพบว่ามาจากการได้รับแนวคิดมาจากพุทธศาสนา ซึ่งในตำบลบ้านหม้อมีพระอารามสงฆ์ 2 รูป คือ หลวงปู่เหรียญ วรลาโภ วัดอรัญบรรพต และหลวงปู่บุญหนัก ชันติโก สำนักสงฆ์บ้านหม้อ (หลังจากที่ท่านมรณภาพปี พ.ศ. 2531 ชุมชนก็รวมที่ดินที่ตั้งของสำนักสงฆ์ซึ่งเป็นที่ดินสาธารณะเข้ากับที่ดินของโรงเรียนบ้านหม้อเหนือในปัจจุบัน)

การศึกษาในสมัยก่อน ครอบครัวจะเป็นผู้อบรมสั่งสอน โดยมีปู่ย่าตายายคอยดูแล ในระดับชุมชนก็จะมีการเข้าโคตรเครือญาติ (ตระกูลหลักในชุมชน) และพระสงฆ์คอยอบรมเรื่องจิตวิญญาณ ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2461 มีการตั้งโรงเรียนในวัดลำควนเป็นครั้งแรก ปัจจุบันชาวบ้านส่งลูกหลานเข้าเรียนทุกครัวเรือน โดยโรงเรียนในชุมชนเปิดสอนตั้งแต่ก่อนวัยเรียนจนถึงระดับประถมศึกษาปีที่ 6 ส่วนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นถึงตอนปลาย ต้องไปเรียนในตัวอำเภอ ระดับปริญญาตรีต้องไปเรียนในตัวจังหวัดหรือจังหวัดใกล้เคียง ปัจจุบันมีวิทยาลัยเทคโนโลยีศรีเชียงใหม่ เข้ามาเปิดทำการสอนระดับอนุปริญญา (ปวส.) ในชุมชนบ้านหม้อที่ 7

เศรษฐกิจชุมชนไทพวนบ้านหม้อเป็นการปลูกอยู่ปลูกกิน เหลือกก็แบ่งปันกลุ่มเครือญาติ และนำไปแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน เหลือกจากนั้นก็นำไปขายที่ฝั่งเวียงจันทน์ ชุมชนไทพวนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำการเกษตรกรรม เช่น ทำนาข้าว ซึ่งทำได้ปีละ 2 ครั้ง มะเขือเทศ สับปะรด พริก ข้าวโพด ยาสูบ เป็นต้น ในยุคปัจจุบันมีการการสร้างรายได้ มีพืชเศรษฐกิจเข้ามา เช่น มะเขือเทศพันธุ์ใหม่ที่ปลูกส่งโรงงาน สับปะรดที่มีพันธุ์มาจากจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ นอกจากนี้ยังมีอาชีพค้าขาย โดยเฉพาะค้าขายกับ สปป.ลาว เนื่องด้วยบ้านหม้อหมู่ที่ 8 เป็นที่ตั้งจุดผ่อนปรนระหว่างประเทศไทยกับ สปป.ลาว ซึ่งจุดผ่อนปรนนี้เป็นจุดส่งสินค้าที่ใหญ่ที่สุดแห่งหนึ่ง เพราะตั้งอยู่ใกล้เมืองเวียงจันทน์ เมืองหลวงของ สปป.ลาว จึงมีการค้าขายกันอย่างคึกคัก สินค้าที่ค้าขาย คือ ผลผลิตทางการเกษตรและเครื่องอุปโภคบริโภค เช่น ผัก ผลไม้ เห็ด ขนมกรูบกรอบ การค้าขายจะมีการค้าขายกันทุกวัน ส่วนการไปมาหาสู่กันของผู้คน กำหนดเปิดด่านสัปดาห์ละ 3 วัน คือ วันอังคาร วันพฤหัสบดี และวันเสาร์

ด้านสุขภาพ สมัยก่อนอาศัยหมอพื้นบ้านที่ใช้ยาสมุนไพร เช่น หมอยาสมุนไพร หมอเป่า หมอดำแย เป็นต้น ปัจจุบันชุมชนบ้านหม้อมีโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล ดูแลรักษากันในหมู่บ้าน มีอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน (อสม.) หมู่บ้าน ละ 8 – 12 คน คอยบริการดูแลสุขภาพ ติดตามผู้ป่วยประจำหมู่บ้าน โดยเฉพาะผู้สูงอายุ ทำให้คนในหมู่บ้านมีสุขภาพดี ทุกวันนี้ชุมชนยังคงมีปราชญ์ชาวบ้านในด้านสมุนไพร คอยให้ความรู้ คอยช่วยเหลือคนป่วย เช่น สมุนไพรของวิสาหกิจชุมชนบ้านหม้อ

สมุนไพร ผลิตภัณฑ์สมุนไพรไทยมากมายหลายชนิด เช่น ลูกประคบสามารถส่งออกไปขายต่างถิ่นได้ สภาพดังกล่าวส่งผลให้สุขภาพของไทพวนบ้านหม้อไม่ค่อยมีปัญหา

เมื่อมีความทันสมัยเข้ามาในชุมชน มีถนนที่ทำให้การเดินทางมีความสะดวกขึ้น มีไฟฟ้าทำให้มีความสว่าง ชาวบ้านมีโทรทัศน์ทำให้รับรู้ข่าวสาร มีโทรศัพท์ในการติดต่อสื่อสารได้อย่างรวดเร็ว ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจของชุมชน โดยเฉพาะปัญหาด้านการเมืองการปกครอง เกิดค่านิยมในการใช้วัตถุหรือใช้เงินเข้ามาแทนที่คุณค่าทางจิตใจ ทำให้คนในชุมชนลดความสนใจในวัฒนธรรมชาติพันธุ์ ซึ่งเป็นรากฐานทางจิตใจของตนเอง จากที่เคยรักกันสามัคคีกันมีน้ำใจต่อกันช่วยเหลือกัน ทุกอย่างก็จะเปลี่ยนไปเป็นการใช้เงินเป็นใหญ่ มีความเห็นแก่ตัวมากขึ้น คนไม่ค่อยให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมประชุมมากนัก ต้องมีค่าตอบแทนถึงจะได้รับความร่วมมือ ขาดความรัก ความสามัคคี ขาดการมีน้ำใจ ต่างจากวิถีชีวิตของประเพณีวัฒนธรรมไทพวนบ้านหม้อในอดีตที่เกื้อกูลซึ่งกันและกัน

วัฒนธรรมไทพวนบ้านหม้อที่สำคัญที่ยังมีการสืบทอดในปัจจุบันมี 7 อย่าง ได้แก่ 1) ภาษาพวน 2) ความเชื่อ (ความเชื่อต่อผี ต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์และพุทธศาสนา) 3) บุญ 4) ประเพณี 5) อาหาร 6) การแต่งกาย 7) ศิลปะการแสดง โดยแต่ละประเภทยังมีคุณค่าต่อไทพวนดังนี้

5.1.2.1 ภาษาพวน เป็นภาษาถิ่นที่มีเอกลักษณ์โดดเด่นเฉพาะถิ่นสำเนียงไพเราะ น่าฟัง ซึ่งภาษาที่ใช้ในการสื่อสารกันทุกวัน มีคุณค่าทางจิตใจ รู้สึกภูมิใจ ทำรู้สึกเป็นญาติพี่น้อง แม้ว่าปัจจุบันวิวัฒนาการใหม่ๆหรือเทคโนโลยีทำให้คนในชุมชนเปลี่ยนแปลงไปตามสมัยปัจจุบัน แต่สิ่งหนึ่งที่ไม่เปลี่ยนคือ สำเนียงการพูด ภาษาพวนนอกจากมีหน้าที่และมีคุณค่าความสำคัญในการสื่อสารแล้ว ยังมีคุณค่าทางสังคมคือ การสะท้อนความเป็นพี่น้องไทพวน ได้ยินสำเนียงพูดแบบนี้มีความรู้สึกเป็นเครือญาติ คุณค่าทางจิตใจคือ มีความภูมิใจในภาษาพวนของตนเอง

แนวทางในการรักษาและสืบทอดภาษาพวนของชุมชนจะเห็นได้จากการที่พ่อผู้เฒ่าผู้แก่ (ผู้เฒ่าผู้แก่) พ่อ แม่ คอยสอนลูกหลานให้พูดพวน ผู้นำหมู่บ้านแจ้งข่าวสารบ้านเมืองให้ชาวบ้านได้รับทราบ โดยผ่านหอกระจายข่าวเป็นภาษาพวน และในขณะเดียวกันเวลาชุมชนจัดงานบุญประเพณีก็จะมีการประชาสัมพันธ์เป็นภาษาพวน เช่น งานวัด งานบุญแข่งเรือ งานแต่งงาน งานศพ เป็นต้น

โรงเรียนบ้านหม้อเหนือ (หลวงปู่เหรียญอุปถัมภ์) ได้ตระหนักถึงคุณค่าภาษาพวนจึงจัดกิจกรรม “ภาษาไทพวนวันละคำ” หน้าเสาธง ให้นักเรียนได้ฝึกพูดและรู้ความหมายภาษาพวน เพื่อเป็นการถ่ายทอดและอนุรักษ์ไม่ให้สูญหายไปกับกาลเวลา

5.1.2.2 ความเชื่อ ไทพวนบ้านหม้อมีความเลื่อมใสในพุทธศาสนา ความเชื่อเรื่องผี ผสมผสานกัน ดังนี้

1) ความเชื่อเรื่องผีและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ชุมชนบ้านหม้อมีความเชื่อนี้ตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ มีคุณค่าต่อคนในชุมชนคือ เป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ และเป็นกลไกและกระบวนการทางสังคมของชุมชนที่

สามารถสร้างการคุ้มโสม อักแพง แบ่งปันได้เป็นอย่างดี สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สำคัญได้แก่ ญาแม่นางอ้าว (เจ้าแม่นางอ้าว) และญาพ่อหนองตุง ซึ่งเป็นน้องชายของญาแม่นางอ้าว โดยจะมีประเพณีเลี้ยงบ้านในวันพุธของเดือน 7 ของชุมชน (เดือนมิถุนายนของปีปฏิทิน) ทุกปี โดยมีคนทรงเป็นผู้ประกอบพิธี มีการเข้าทรงทำนายความเป็นไป และความอุดมสมบูรณ์ของชุมชนในแต่ละปี นอกจากนี้ยังมีการทำพิธีในโอกาสอื่นๆ ตามความศรัทธาของแต่ละคน เช่นเมื่อเกิดปัญหาหรือความเดือดร้อน ชาวบ้านจะไปขอพรหรือบนบานศาลกล่าวให้ช่วยเหลือ เป็นต้น

ในกลุ่มผู้สูงอายุการจะเชื่อในผีบ้านผีเรือนยังคงมีอยู่ในกลุ่มผู้สูงอายุ เช่น การบูชาประตูบ้าน บันได คีไฟ (เตาไฟ) ไหข้าว (ถังข้าว) มีคุณค่าทางจิตใจ ได้ทำแล้วรู้สึกอบอุ่นใจ เป็นเรื่องของการดูแลความมั่นคงปลอดภัยและความสะอาด ส่วนคนรุ่นใหม่ไม่ค่อยเชื่อในเรื่องนี้มากนัก

ความเชื่อเรื่องผีไร่ผืนา มีการทำประเพณีเลี้ยงผืนา โดยการนำข้าวเปลือก อาหาร เหล้า ไหไก่ตัว ไปถวายพร้อมดอกไม้ธูปเทียน โดยทำในวันพุธหลังเก็บเกี่ยวพืชผลเสร็จเรียบร้อยแล้ว

นอกจากนี้ไทพวนยังมีแนวทางปฏิบัติวิถีชีวิตที่เรียกว่า “กะล่ำ” เป็นจารีตประเพณีของชุมชนหลายอย่าง

2) ความเชื่อศรัทธาในพุทธศาสนา ชุมชนไทพวนบ้านหม้อนับถือศาสนาพุทธ ที่สอนให้ลดละแล้วซึ่งกิเลส ชุมชนบ้านหม้อมีพระอริยสงฆ์ 2 รูป คือ หลวงปู่เหรียญ วรลาโภ (เป็นคนไทพวนบ้านหม้อ) และหลวงปู่บุญหนัก ชันติโก ซึ่งเป็นที่เคารพศรัทธาของชุมชนและสาธุชนทั่วประเทศ

เมื่อชุมชนนำคำสอนของหลวงปู่มาปฏิบัติตามประกอบกับชอบทำบุญอยู่แล้วยิ่งทำให้ศรัทธาและเชื่อในเรื่องบาปบุญมากยิ่งขึ้นความเชื่อเหล่านี้ ส่งผลให้ไทพวนบ้านหม้อ มีความรัก ความสามัคคี สังคมมีความสงบสุข มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย มีความผูกพันกัน มีน้ำใจต่อกัน มีความสำคัญกับวิถีชีวิตของไทพวนบ้านหม้อมาก แม้ว่าจะมีความความเจริญ ความทันสมัยเข้ามาในชุมชน ก็ไม่ทำให้ความเชื่อความศรัทธาในพุทธศาสนาลดลง

เมื่อหลวงปู่เหรียญและหลวงปู่บุญหนักมรณภาพชุมชนจึงรวมกันจัดงานวันคล้ายวันมรณภาพ เพื่อเป็นการระลึกถึงคำสั่งสอนคุณงามความดี และเป็นการแสดงความกตัญญูทดแทนที่ท่าน โดยวันคล้ายวันมรณภาพหลวงปู่เหรียญ วรลาโภ จัดในวันที่ 5 มิถุนายนของทุกปี และวันคล้ายวันมรณภาพหลวงปู่บุญหนัก ชันติโก จัดในวันที่ 3 กันยายนของทุกปี

5.1.2.3 บุญฮิตสิบสอง ชุมชนไทพวนบ้านหม้อมีบุญฮิตที่เป็นเรื่องของความเชื่อในพระพุทธศาสนา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ เรื่องผี และประเพณีพื้นบ้านผสมผสานกัน ฮิตหรือบุญสิบสองเดือนไทพวนที่ได้ปฏิบัติสืบต่อกันมาช้านาน เป็นประเพณีที่มีคุณค่าต่อคนในชุมชน ซึ่งความสัมพันธ์ที่เป็นเครือญาติกันจะได้มีโอกาสร่วมกันทำบุญประจำทุกเดือนในรอบปี ผลที่ได้รับคือทุกคนจะได้มีเวลาเข้าวัดใกล้ชิดกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น ทำให้ผู้คนได้มีโอกาสรู้จักมักคุ้นเคยและสนิทสนมกัน รวมทั้งเป็นจารีตให้ทุกคนเสียสละ แรงกายและเสียสละทรัพย์ ทำงานร่วมกันเมื่อว่างจากงานประจำ ในแต่ละบุญ

หรือประเพณีส่วนส่งเสริมให้คนในชุมชนได้ออกมาร่วมกิจกรรมพบปะสังสรรค์เพื่อความสนุกสนานรื่นเริง และเพื่อความสามัคคีมีความรักใคร่กันเป็นกิจกรรมการคุ้มโฮม อักแพง แบ่งปันของชุมชนนั่นเอง บุญ (ฮิต) ของไทพวนบ้านหม้อ ปัจจุบันมีการประยุกต์ให้เข้ายุคสมัย ยังคงมีบุญสำคัญดังนี้

1) บุญข้าวเปลือก หรือบุญเดือนยี่ ชุมชนทำบุญในเดือนกุมภาพันธ์ เป็นบุญที่ชุมชนร่วมกันทำบุญหลังจากหมดฤดูเก็บเกี่ยวข้าว เป็นการทำพิธีระลึกคุณของแม่โพสพที่ทำให้ชาวบ้านมีอยู่มีกิน ชาวบ้านนำข้าวเปลือกของตนมาถวายแก้ววัด โดยพระสงฆ์จะทำพิธีเจริญพระพุทธมนต์สวดมนต์คุณอนุโมทนาบุญ ถือนมหมามงคลอันสูงสุด หลังจากเสร็จพิธีทางศาสนาแล้ว ในตอนเช้าจะทำพิธีทำบุญตักบาตรด้วยพิธีสู่ขวัญข้าว จากนั้นจะทำบุญข้าวเปลือกทั้งหมดให้แก้ววัด ชาวบ้านก็นำบายศรีและดอกไม้ ธูปเทียนนำไปมัดไว้ที่หน้านางข้าวเพื่อเป็นสิริมงคลแก่นางข้าว

2) บุญพะเหวด หรือบุญเดือนสี่ ทำกันในเดือนมีนาคม-เมษายน เป็นงานบุญที่สำคัญของชุมชน มีการฟังเทศ 13 กัณฑ์ เพื่อให้เข้าถึงธรรมะ ชาวบ้านจะถวายอาหารพระสงฆ์ และแขกหรือที่มาร่วมทำบุญ งบประมาณที่ใช้ได้มาจากการบริจาคเงินของคนในชุมชนเอง คนเฒ่าคนแก่เด็กวัยรุ่นที่ชอบพอรักใคร่คุ้นเคยกับชาวบ้านเสมือนเป็นญาติพี่น้องกันจากที่ต่างๆ มาร่วมงานบุญหรือเรียกว่า “มากินบุญ” เป็นการไปมาหาสู่กันและกันด้วยสายสัมพันธ์แบบเครือญาติ โดยการบอกกล่าวจากเจ้าภาพปากต่อปาก วิทยุชุมชน โทรศัพท์ ไลน์ เป็นต้น

ปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปสู่คนที่เข้าร่วมงานจะมีเพียงผู้เฒ่าผู้แก่และชาวบ้านประมาณ 50 – 60 คน ผู้คนที่มาร่วมงานจากต่างหมู่บ้านก็น้อย ทำให้งานไม่คึกคักเหมือนในอดีต ทีมวิจัยได้จัดกิจกรรมพาแลง โดยใช้แนวความคิดการทำบุญคือวิถีชีวิตของชุมชน ประกอบกับความเป็นเครือญาติ ประสานงานเชิญชวนให้ผู้คนมาร่วมกิจกรรม มีผู้เข้าร่วมกิจกรรมพาแลงจำนวนมากประมาณ 1,000 กว่าคน ซึ่งมากกว่าทุกปี

3) บุญสงกรานต์ หรือบุญเดือนห้า ทำในเดือนเมษายนของทุกปี วันที่ 13 เมษายน ชาวบ้านจะทำประเพณีรดน้ำดำหัวผู้เฒ่าผู้แก่ ช่วงเช้าจะทำบุญตักบาตรที่วัด ตอนบ่ายทำพิธีสงฆ์น้ำเพราะ วันที่ 14 เมษายน ซึ่งเป็นวันครอบครัว ชาวบ้านทุกเพศทุกวัยร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านหม้อจัดกิจกรรมรดน้ำดำหัวคนเฒ่าคนแก่ในหมู่บ้าน เพื่อแสดงความรักความเคารพผู้สูงอายุ ในวันที่ 15 มีการขนทรายเข้าวัด

4) บุญเลี้ยงบ้าน หรือบุญเดือนเจ็ด จัดในเดือนมิถุนายนชุมชนจะทำบุญเลี้ยงบ้าน (เลี้ยงญาติแม่นางอ้าว) เป็นประเพณีที่สำคัญของไทพวนบ้านหม้อซึ่งเป็นความเชื่อมาตั้งแต่บรรพบุรุษ เชื่อว่าญาติแม่นางอ้าว คือ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ช่วยเหลือชาวบ้าน เพื่อเป็นการตอบแทนและยังเป็นประเพณีเกี่ยวกับการขอฟ้าขอฝนและขอในสิ่งที่ตนเองปรารถนาอีกด้วย

ชุมชนไทพวนบ้านหม้อยังคงจัดประเพณีเลี้ยงบ้านทุกปี ผู้คนเข้าร่วมกิจกรรมจำนวนมาก แต่ส่วนใหญ่จะเป็นผู้หญิง ผู้สูงอายุและวัยกลางคน ทีมวิจัยจึงได้นำนักเรียนชั้นประถมศึกษาปี

ที่ 5 และชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านหม้อเหนือ (หลวงปู่เหรียญอุปถัมภ์) เข้าร่วมกิจกรรม เพื่อเป็นการเรียนรู้วัฒนธรรมการเลี้ยงบ้านในชุมชนของไทพวนบ้านหม้อ

5) บุญเข้าพรรษา หรือบุญเดือนแปด เชื่อว่าการทำบุญนี้จะได้กุศลมาก ชาวบ้านจึงให้ความสำคัญ และไปทำบุญที่วัดใกล้บ้านกันมาก คณะครูนักเรียน ผู้ปกครองจะจัดขบวนแห่เทียนไปทำบุญถวายเทียน ถวายปัจจัยที่วัดในหมู่บ้าน ระหว่างทางที่ขบวนแห่ผ่านก็จะมีชาวบ้านออกมาชมมาดูและร่วมบริจาคเงิน เพื่อให้เด็กเยาวชนได้เรียนรู้บุญประเพณี ได้ทำบุญ ได้เข้าวัดทำกิจกรรมร่วมกับคนหลายช่วงวัย สร้างความสนิทสนมคุ้นเคยและรักแหวเหมือนญาติพี่น้องกัน ถึงแม้ว่าความเจริญและเทคโนโลยีจะทำให้ชุมชนเปลี่ยนแปลงไปตามกาลสมัย แต่ชุมชนยังคงรักษาฮีตเดิมโดยการนำต้นเทียน และผ้าอาบนํ้าฝนไปถวายเช่นเดิม เพื่อรักษาประเพณีวัฒนธรรมไว้ให้ลูกหลานสืบต่อไป

6) บุญข้าวประดับดิน หรือบุญเดือนเก้า ทำกันในเดือนสิงหาคม กำหนดวันแรม 15 ค่ำ เดือน 9 คือการทำบุญเพื่ออุทิศกุศลและอาหารการกินไปให้ญาติที่ล่วงลับไปแล้ว ข้าวประดับดินได้แก่อาหารคาวหวานพร้อมหมากพลูบุหรืที่ห่อด้วยใบตองเพื่อให้ผีหรือวิญญาณของผู้ที่ล่วงลับไปแล้วมารับเอาอาหารนั้นโดยกวรคนํ้าอุทิศส่วนกุศลไปให้ด้วย

7) บุญข้าวสาก หรือบุญเดือนสิบ ทำกันในเดือนกันยายน ตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 การทำบุญข้าวสากชาวบ้านนำอาหารสดและอาหารแห้งใส่ลงในกรวยข้าวสาก เมื่อเตรียมเสร็จเรียบร้อยแล้วก็จะนำเอาไปถวายพระภิกษุสงฆ์ที่วัดในตอนเช้า เป็นการทำบุญเพื่ออุทิศส่วนกุศลแด่วิญญาณผู้ล่วงลับไปแล้วให้มารับเอาสิ่งของต่างๆ ที่ญาติได้อุทิศให้ จากนั้นก็นำข้าวปลาอาหารนำไปแจกจ่ายโดยวางไว้ตามไร่นาสวนนาเพื่อถวายแก่เทวดาที่รักษาผลผลิตของตนเอง

ปัจจุบัน ชาวบ้านยังคงทำบุญข้าวประดับดินและบุญข้าวสากนี้อยู่ แต่จะทำการในกลุ่มคนวัยอายุ 50 ปีขึ้นไป การถ่ายทอดบุญนี้กลุ่มที่ทำกิจกรรมดังกล่าวจะมีการสอนให้กับลูกหลานที่ใกล้ชิดและให้ความสนใจจริงๆ เท่านั้น โดยการนำลูกหลานไปทำกิจกรรมร่วมกัน

8) บุญออกพรรษา หรือบุญเดือนสิบเอ็ด ทำในเดือนตุลาคม ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 ชาวบ้านจะไปทำบุญตักบาตรเทโว มีการรับศีลสวดมนต์ ทำวัตรเช้า ฟังเทศน์และผู้มีจิตศรัทธาที่จะถวายผ้าจำพรรษา ก็นำไปถวายแด่พระภิกษุตอนนี้ด้วย (ผ้าจำนำพรรษา คือ ผ้าที่ภิกษุจะได้รับเมื่อจำพรรษาแล้ว มีเวลาที่จะถวายและรับได้ตั้งแต่แรม 1 ค่ำ เดือนสิบเอ็ดถึงขึ้น 15 ค่ำ เดือนสี่ แต่ที่นิยมทำกันมีถวายผ้าดังกล่าวในวันแรม 1 ค่ำ เดือนสิบเอ็ด)

ถึงแม้ว่าปัจจุบันนี้ประเพณีบุญออกพรรษาและไหลเรือไฟ/ลอยกระทง รูปแบบการปฏิบัติเปลี่ยนไปจากเดิมมาก สาเหตุเกิดจากการหลั่งไหลเข้ามาของประเพณีวัฒนธรรมสมัยใหม่ ซึ่งเป็นประเพณีวัฒนธรรมที่เรียบง่ายไม่สลับซับซ้อน ส่งผลให้เกิดการเรียนรู้และรับประเพณีวัฒนธรรมสมัยใหม่เข้ามา การเปรียบเทียบประเพณีวัฒนธรรมสมัยใหม่ที่ไม่นับซับซ้อนกับประเพณีวัฒนธรรมแบบเก่าของท้องถิ่น ซึ่งสลับซับซ้อน ลึกซึ้ง เข้าใจได้ยาก ส่งผลให้ละเลยและหลงลืมประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิม เด็ก

ยุคใหม่หลงลืมวัฒนธรรมประเพณีไทพวนซึ่งเป็นสิ่งดีงามไป แต่กลับไปเลียนแบบประเพณีวัฒนธรรมสมัยใหม่ ความเจริญทางเทคโนโลยีที่เข้ามา เช่นการสื่อสาร วิทยุโทรทัศน์ นับเป็นสื่ออันสำคัญที่ทำให้ชุมชนได้รับข่าวสารเรื่องราวต่างๆ เกิดการเรียนรู้ ยอมรับ และปรับเปลี่ยนประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยมุ่งความทันสมัย ไม่คำนึงถึงรากฐานประเพณี วัฒนธรรมและประเพณีดั้งเดิมที่เคยประพฤติปฏิบัติมานับวันวัฒนธรรมและประเพณีดั้งเดิมก็จะเลือนหาย

จากสภาพการดังกล่าว ในบุญออกพรรษา ชุมชนบ้านหม้อมีประเพณีไหลเรือไฟ/ลอยกระทงเข้ามาในวันเดียวกัน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อบูชารอยพระพุทธรูปของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ณ ริมฝั่งแม่น้ำโขงนอกจากนี้ประเพณีไหลเรือไฟและประเพณีลอยกระทงยังจัดขึ้นเพื่อเป็นการสะเดาะเคราะห์ขอขมาลาโทษแม่น้ำโขงที่ได้ทิ้งสิ่งปฏิกูล และเป็นการเอาไฟเผาความทุกข์ให้ลอยไปกับสายน้ำ หลังจากทำบุญเสร็จชาวบ้านจะออกมาช่วยกันทำเรือไฟที่วัด จะมีการจุดเล่นไหลเล่นประทัด ลอยกระทง ไหลเรือไฟ ทางหน่วยงานองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านหม้อ จัดกิจกรรมไหลเรือไฟ กระทงสายตามลำน้ำโขง และมีการแสดงบนเวทีของนักเรียนในชุมชนเป็นการแสดงศิลปวัฒนธรรมของหมู่บ้านไทพวน เช้าวันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 เป็นวันตักบาตรเทโวพระสงฆ์ทั้ง 5 วัดในหมู่บ้าน จะมารับบิณฑบาต ที่วัดโพธิ์ชัยชาวบ้านจะมารวมกันที่เดียว โดยจัดแถวเป็นรูปวงกลมขนาดใหญ่โดยนำขนม อาหาร อาหารแห้งเพื่อทำบุญตักบาตรแก่พระภิกษุสงฆ์ส่วนขนม อาหาร อาหารแห้งที่ได้จากการทำบุญพระสงฆ์ก็จะนำไปแจกทานให้กับเด็กนักเรียนและชาวบ้านต่อไป

9) บุญกฐิน หรือบุญเดือนสิบสอง ทำกันในเดือนพฤศจิกายน กำหนดเวลาทำถวายเพียง 1 เดือน คือ ตั้งแต่แรม 1 ค่ำ เดือน 11 ถึง เพ็ญเดือน 12 พิธีทำผู้มีศรัทธาปรารถนาจะถวายกฐิน ณ วัดใดให้จองไว้ก่อนเพื่อไม่ให้ผู้อื่นจองทับ ปัจจุบันวัดที่ไม่ค่อยจะมีชื่อเสียงดังหรือเป็นที่รู้จักของคนทั่วไปก็จะหาผู้มีจิตศรัทธามาจองกฐินยาก แต่วัดจะไม่มีบุญกฐิน ไม่ได้ชาวบ้านจึงรวมกลุ่มกันตั้งกองกฐินขึ้น เรียกว่า “กฐินสามัคคี” คือ มีเจ้าภาพร่วมกันหลายคนแล้วแต่กำลังศรัทธา

อย่างไรก็ตามการทำกฐินสามัคคีของชาวไทพวนบ้านหม้อส่วนใหญ่จะกำหนดกองกฐินเป็นกองละ 999 บาท บางครั้งอาจมากหรือน้อยกว่านั้นแล้วแต่มติที่ประชุม วิธีการบอกบุญก็จะมีการประชาสัมพันธ์ การทำซอง พ่อแม่บอกบุญกับลูกๆและญาติพี่น้องทั้งใกล้และที่อยู่ต่างจังหวัด บอกเพื่อนบ้าน บอกมิตรสหายให้มาร่วมทำบุญ

5.1.2.4 ประเพณี นอกจากทำบุญอุทิศแล้ว ชุมชนยังมีประเพณีที่สำคัญของชุมชนหลายอย่าง คือ 1) ประเพณีบายศรีสู่ขวัญ 2) ประเพณีแข่งเรือ (บุญสว่างเฮือ) 3) ประเพณีงานบวช 4) ประเพณีขึ้นบ้านใหม่ 5) ประเพณีขึ้นปีใหม่ ปัจจุบันประเพณีเหล่านี้ก็ยังคงปฏิบัติสืบต่อมาอย่างเคร่งครัด

คุณค่าของบุญประเพณีต่างๆ ได้แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตของชุมชนที่สืบทอดกันมาเป็นระยะเวลาที่ยาวนาน เป็นเรื่องที่ต้องพยายามชี้ให้เห็นคุณค่าและทำความเข้าใจกับชุมชนอย่างต่อเนื่อง การปรับเปลี่ยนคัดแปลงวัฒนธรรมให้เหมาะสมกับยุคสมัยและสอดคล้องกับเศรษฐกิจและสังคม ถือว่าเป็นการ

ฟื้นฟูและปรับปรุงยุคประเพณีวัฒนธรรมอย่างมีจุดหมาย ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาวิจัยประเพณีชุมชนและบุญประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น นับเป็นองค์ความรู้ที่สามารถนำไปถ่ายทอดให้คนในท้องถิ่นและบุคคลภายนอกที่เข้ามาในชุมชนนั้นได้เป็นอย่างดี

ความเชื่อเรื่องผี สิ่งศักดิ์สิทธิ์ พุทธศาสนา เป็นความเชื่อที่ผสมผสานไปกับวิถีชีวิตของไทพวน จนกลายเป็นบุญฮีด และประเพณี ซึ่งเป็นวัฒนธรรมไทพวนที่ยังคงสืบทอดต่อกันมาและสูญหายไปบ้างแต่ยังคงเหลือร่องรอยทางวัฒนธรรมไทพวนอยู่ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้เกิดการตระหนักถึงคุณค่าประเพณีวัฒนธรรมและฟื้นฟูหรือปรับปรุงยุคใช้กับปัจจุบันขึ้นมาใหม่ภายใต้บริบทของสังคมและวัฒนธรรมที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา

5.1.2.5 อาหาร

สมัยก่อนชุมชนมีอาหารการกินที่หลากหลายชนิด อาหารแต่ละชนิดขึ้นกับฤดูกาล ชาวไทพวนชอบกินอาหารที่มีอยู่ตามธรรมชาติ ผักที่ปลูกตามไร่ตามนา กินผักตามไร่บ้านหรือปลูกผักกินเอง มีการเลี้ยงเป็ด เลี้ยงไก่ไว้เป็นอาหาร นิยมกินผักหนึ่งผักต้ม อาหารประเภท ปลูก ปลา จะออกไปหาตามไร่ตามนา ตามลำน้ำโขง แล้วนำเอาไป ต้ม แกง คั่ว อ่อม และแจ่ว โดยเฉพาะแจ่วหมากเหล่นที่ทำจากมะเขือเทศเป็นอาหารที่มีชื่อเสียงและเป็นที่ยอดนิยมของคนไทพวน

ปัจจุบันวัฒนธรรมการบริโภคที่เปลี่ยนเป็นอาหารจานด่วน อาหารสำเร็จรูปที่มีคุณค่าทางโภชนาการค่อนข้างต่ำและไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนซึ่งก็มีอยู่บ้างตามสมัยนิยม แต่คนในชุมชนจะประกอบอาหารกินเอง เพราะได้รสชาติที่ต้องการ ถูกปาก และสามารถเลือกอาหารสดได้ แต่วิธีการปรุงอาหารของชุมชนยังใช้วิธีการแบบดั้งเดิม กินอาหารแบบเดิม อาหารที่ยังคงเอกลักษณ์ของไทพวน เช่น แจ่วหมากเหล่น (แจ่วมะเขือเทศ) นึ่งปลา ลวกผัก แกงเห็ด ต้มปลา เป็นต้น

5.1.2.6 การแต่งกาย

การแต่งกายของไทพวนบ้านหม้อในอดีตผู้หญิง สวมเสื้อคอกระเช้า นุ่งซิ่นดินจก หรือสีพื้นแทรกลายขวาง หรือนุ่งซิ่นมัดหมี่ ผู้ชายนุ่งกางเกงขาก๊วยสีดำใส่เสื้อสีดำ ผ้าขาวม้าพาดบ่า หรือคาดเอว เวลาไปไร่่นาสวมเสื้อสีดำหรือสีคราม หญิงสวมเสื้อรัดตัวแขนยาวถึงข้อมือกระดุมเสื้อใช้เงินกลมติดเรียงลงมาตั้งแต่คอถึงเอว

ปัจจุบันการแต่งกายมีการปรับเปลี่ยนและเปลี่ยนแปลงไปมาก เพราะมีปัจจัยหลายด้านเข้ามาเป็นองค์ประกอบในสังคมปัจจุบันคือค่านิยมการแต่งกายตามกระแสตะวันตกที่ต้องทันสมัยอยู่เสมอ วัฒนธรรมเกาหลีที่กำลังมาแรงในปัจจุบัน หรือปัจจัยด้านความปลอดภัยจากการถูกคุกคามทางเพศ ทั้งก่อให้เกิดปัญหาอาชญากรรมที่ตามมาอีก เป็นต้น แต่ก็ยังเห็นผู้เฒ่าผู้แก่ที่ใส่เสื้อผ้าแบบอดีตอยู่ และเวลามีงานบุญประเพณี ประจำหมู่บ้าน เช่น งานแต่งงาน งานขึ้นบ้านใหม่ งานบุญประจำปีวัด เป็นต้น ผู้คนก็จะแต่งตัวเหมือนในอดีต คือ ผู้หญิงจะแต่งตัวด้วยเสื้อเข้ารูปสีล้วนสวยงาม นุ่งผ้าซิ่นยาวคลุมตาตุ่ม ผู้ชายใส่

กางเกงขาว สีสุนัข สวมเสื้อแขนสั้นคอกลมหรือคอเชิ้ต เด็กวัยรุ่นจะใส่กางเกง ใส่กระโปรงตามสมัยนิยม

เมื่อปี พ.ศ. 2545 ได้มีกลุ่มผู้นำหมู่บ้านและกลุ่มแม่บ้านหมู่ที่ 7 ได้พยายามฟื้นฟูการแต่งกายของไทยพวน โดยเริ่มต้นที่กลุ่มแม่บ้าน และโรงเรียนบ้านหม้อเหนือ (หลวงปู่เหรียญอุปถัมภ์) ตระหนักและเห็นคุณค่าของการแต่งกายท้องถิ่น จึงกำหนดให้ครูและนักเรียนแต่งเป็นชุดไทยพวนทุกวันอังคาร เพื่ออนุรักษ์และปลูกฝังความเป็นไทยพวนให้กับเด็กเยาวชนสืบต่อไป

5.1.2.7 ศิลปะการแสดง

ชุมชนไทยพวนมีนิสัยชอบสนุกสนาน ชอบร้องรำทำเพลง ชอบฟ้อนรำ ไม่ว่าจะเป็นงานอะไร ต้องมีศิลปะการแสดงเสมอ ชุมชนเรียกว่า “รำไทยพวน” ซึ่งผู้รำจะแต่งกายด้วยผ้าพื้นเมืองไทยพวน โดยจะมีการฟ้อนรำในเทศกาลงานประจำปีของชุมชนต้อนรับแขกบ้านแขกเมือง งานบายศรีสู่ขวัญ งานสืบสานวัฒนธรรมไทยพวน 22 จังหวัด งานเบิ่งเวียง เคียงโขงงานประจำอำเภอศรีเชียงใหม่ งานอนุสาวรีย์ปราบฮ่องานประจำจังหวัดหนองคาย เป็นต้น

ชุมชนมีการสืบทอดการที่โรงเรียนบ้านหม้อเหนือจัดเป็นวิชาเลือก ทำการสอนฟ้อนรำให้เด็กและเยาวชนได้เรียนรู้ และนำมาแสดงเผยแพร่ต่อสาธารณชน

5.1.3 รูปแบบการฟื้นฟูคุณค่าวัฒนธรรมของชุมชนบ้านหม้อสู่การเสริมสร้างการคุ้มครอง อักแพงแบ่งปัน

การฟื้นฟูคุณค่าประเพณีวัฒนธรรมไทยพวนเกิดขึ้นจากความพยายามของชุมชนที่นำเอาแนวคิดความเป็นญาติพี่น้อง ระบบอาวุโส และการมีส่วนร่วม เข้ามาบริหารจัดการประเพณีวัฒนธรรมที่มีอยู่ให้ทุกคนมีหน้าที่ในการดำเนินกิจกรรมทุกขั้นตอน กล่าวคือชุมชนใช้แนวคิดความเป็นเครือญาติ เช่น ความพี่น้อง ความเป็นเพื่อน ความเป็นผู้อาวุโส ที่มีความรักใคร่ สนับสนุน มีสายสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นและใช้ระบบการมีส่วนร่วมโดยให้ความสำคัญกับทุกคน สร้างความตระหนักให้ชาวบ้าน เด็ก เยาวชนเห็นคุณค่าของประเพณีวัฒนธรรม และการนำมาประยุกต์ให้เหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบัน เพื่อสอดคล้องกับสภาพสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงจากการรับเอาวัฒนธรรมสมัยใหม่

ประชิด สฤณะพัฒน์ (2546 : 11-12) กล่าวว่า วัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นวิถีชีวิตของคนในแต่ละกลุ่มชน เป็นตัวบ่งชี้ความสำคัญถึงวิถีชีวิตของคนในแต่ละท้องถิ่นที่สืบทอดกันมา เพื่อก่อให้เกิดความรักความสามัคคี เสริมสร้างความเข้าใจซึ่งกันและกัน ทำหน้าที่ให้การศึกษาและอบรมคนในสังคม โดยการสอนให้รู้จักถูกผิด รู้จักผิดชอบ ปลูกฝังคุณธรรมและ จริยธรรมต่างๆ เพื่อเป็นบรรทัดฐานของสังคม เป็นเครื่องฝึกพัฒนาการทางด้านร่างกายสติปัญญา อารมณ์ และสังคมให้แก่เด็กและเยาวชน ทั่วไป เป็นเครื่องมือการควบคุมของสังคม การที่มนุษย์อยู่ร่วมกันและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพื่อความอยู่รอด

อมรา พงศาพิชญ์ (2549 : 35) กล่าวว่า วัฒนธรรมมีความสำคัญต่อสังคมและประเทศชาติ เพราะเป็นเครื่องชี้ถึงความเจริญรุ่งเรืองของสังคม หากวัฒนธรรมของสังคมใดถูกทำลายไปจนขาดความมีเอกลักษณ์ในวัฒนธรรมของตน สังคมนั้นจะเสื่อมลงและอาจถูกคุกคามไปกับสังคมอื่นในที่สุด ซึ่งปัจจุบันหากศึกษาลงไปถึงวัฒนธรรมในระดับท้องถิ่น มีวัฒนธรรมพื้นบ้านหรือวัฒนธรรมท้องถิ่น ที่เกิดจากการปรับรับและสนองตอบต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจนถึงจุดพอดี คนในชุมชนได้สร้างสมความรู้และประสบการณ์เกิดเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านและวัฒนธรรมพื้นบ้านที่ ถ่ายทอดกันจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง ความพอดีและสอดคล้องของวัฒนธรรมพื้นบ้านและวิถีชาวบ้านต่อสภาพแวดล้อมจะคงอยู่จนกว่าจะมีวัฒนธรรมใหม่แปลกปลอมเข้ามา เมื่อวัฒนธรรมใหม่แพร่กระจายเข้ามา สมาชิกในสังคมก็จะยอมรับหรือปรับรับในลักษณะต่างๆ

กาญจนา แก้วเทพ (2551 : 1) กล่าวว่า การบริหารจัดการวัฒนธรรมที่มีอยู่ให้มีประสิทธิภาพก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชน จะต้องมีความรู้แนวทางในการบริหารจัดการวัฒนธรรมการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมที่เคยปฏิบัติมาตั้งแต่ในอดีต ได้มีการปรับประยุกต์ทางวัฒนธรรมเพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ใหม่ จำเป็นจะต้องหาแนวทางในการสร้างความตระหนัก การยอมรับและเห็นคุณค่า ความสำคัญของประเพณีดั้งเดิมที่แท้จริงให้เกิดขึ้นกับคนในชุมชน และนำเสนอต่อสาธารณชนด้วยความรู้สึกมั่นใจและภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตนเอง ซึ่งจะต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เพราะการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนถือเป็นหัวใจของการดำเนินงานวัฒนธรรม เนื่องจากวัฒนธรรมหมายถึง ชีวิตของคนในชุมชนซึ่งมีความหลากหลายในตัวของมันเอง จึงจำเป็นที่จะต้องให้คนในชุมชนที่เป็นเจ้าของวัฒนธรรมได้มีส่วนร่วมในการดำเนินงานวัฒนธรรม

อนันท์ กาญจนพันธ์ (2543 : 333) กล่าวว่า ชาวบ้านจะไม่ตระหนักถึงคุณค่าดั้งเดิมนักในปัจจุบัน แต่คุณค่าเหล่านั้นก็ยังอยู่ในรูปของประเพณี และไม่ได้ถูกกลืนไปด้วยคุณค่าของรัฐและระบบทุนไปเสียทั้งหมด มีการแสวงหาค่านิยมดั้งเดิมให้ได้และพยายามส่งเสริมขึ้นมาใหม่ เพราะชาวบ้านอาจหลงลืมไปบ้าง โดยการปลูกจิตสำนึกเพื่อต่อต้านสำนึกหลงจากภายนอกอาจจะมีบางส่วนที่ผันแปรไปบ้าง

ประเพณีต่างๆเหล่านี้ ได้ถูกถ่ายทอดโดยพ่อตั่วแม่ตั่ว (ผู้เฒ่าผู้แก่) เป็นการสร้างสำนึกร่วมของคนในชุมชน ให้ทำกิจกรรมร่วมกัน โดยเฉพาะได้รวมญาติพี่น้อง เพื่อนบ้าน เพื่อนในสังคม แม้กระทั่งเพื่อนเก่าสมัยเรียนชั้นประถม มัธยมและระดับมหาวิทยาลัย ส่งเสริมให้เกิดความรัก สามัคคี มีน้ำใจต่อกันและกัน ทำให้ชุมชนเกิดการคุ้มโสม อักแพง แบ่งปันกันมากขึ้น วัฒนธรรมจึงมีรูปธรรมและนามธรรมที่ยังปรากฏร่องรอยให้ศึกษาและสืบทอดกันมา ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าวัฒนธรรมเป็นข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่เป็นทุนทางสังคมอันเกิดมาจากการเรียนรู้ จากการดำเนินงานวิจัยรูปแบบการฟื้นฟูประเพณีวัฒนธรรมไทพวน เพื่อเสริมสร้างการคุ้มโสม อักแพง แบ่งปันของชุมชนไทพวนบ้านหม้อ มีรูปแบบ 2 แนวคิดคือ 1) แนวคิดความเป็นญาติพี่น้องและผู้อาวุโส 2) แนวคิดการมีส่วนร่วม โดยมีรายละเอียดดังนี้

5.1.3.1 แนวคิดความเป็นญาติพี่น้องและผู้อาวุโส เป็นรูปแบบที่ทีมวิจัยนำวัฒนธรรมแบบเครือญาติซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่ทำงานแบบยึดหยุ่นและอุปถัมภ์ เอื้ออาทรต่อกัน มีความรัก ความผูกพัน ทำให้เกิดความสุขในการปฏิบัติงาน ระหว่างบุคคลที่หลากหลายรูปแบบ และทีมวิจัยได้นำความสัมพันธ์ทางสังคมของคนส่วนใหญ่คือ ความสัมพันธ์กับพี่น้องที่ผ่านช่วงวัยต่างๆ ทั้งวัยเด็ก วัยรุ่น วัยผู้ใหญ่ ตลอดจนวัยชรา ความเป็นเพื่อนบ้าน เพื่อนร่วมงานเพื่อนทางสังคม เพื่อช่วยเอื้อและส่งเสริมการทำงานร่วมกันเป็นอย่างดี ทำให้ เกิดการดุ่มโฮมฮักแพงกันมากขึ้น และเกิดการพัฒนาชุมชนที่หลากหลาย และใช้ระบบผู้อาวุโสซึ่งเป็นผู้ใหญ่หรือผู้สูงอายุ ที่ผู้น้อยจะรัก เคารพนับถือ เชื่อฟัง ด้วยทีมวิจัยมีผู้อาวุโสอยู่ใน จึงใช้ความเป็นผู้อาวุโสในการทำงาน เช่น การแนะนำ การให้คำปรึกษาหารือและประสานงานชุมชน ผู้นำชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบล โรงเรียน วัด และหน่วยงานอื่นที่อยู่ในพื้นที่ได้เป็นอย่างดี

5.1.3.2 แนวคิดการมีส่วนร่วม เป็นรูปแบบที่ทีมวิจัยใช้ในการปฏิบัติงาน โดยให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ เพื่อมุ่งประโยชน์และการพัฒนาที่ยั่งยืน ตั้งแต่การวางแผน การออกแบบกิจกรรม การลงมือทำงานตามบทบาทและทำหน้าที่ที่ตกลงกัน ที่สำคัญทุกคนช่วยกันทำงานอย่างมีความสุขและมีความรู้สึกว่าเป็นงานของตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุภาภักดิ์ จันทวานิช (2531) กล่าวว่าไว้ว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นการวิจัยที่นำแนวคิด 2 ประการมาผสมผสานกันคือการปฏิบัติการ (Action) ซึ่งหมายถึงกิจกรรมที่โครงการวิจัยจะต้องดำเนินการ และ การมีส่วนร่วม (Participation) การมีส่วนเกี่ยวข้องของทุกฝ่ายที่เข้าร่วมกิจกรรมวิจัย ร่วมในกระบวนการตัดสินใจและการดำเนินการจนกระทั่งสิ้นสุดการวิจัย กระบวนการสังเคราะห์ข้อมูลเป็นไปในเชิงการวิภาษ (Dialectic) ซึ่งชาวบ้าน เรียนรู้ด้วยตัวเอง และด้วยวิธีการวิจัยเช่นนี้ ข้อมูลที่ได้จึงมีความชัดเจน สะท้อนความคิดอ่านตลอดจนนิสัยใจคอของชาวบ้าน สะท้อนความต้องการและแบบแผนในการดำเนินชีวิตของเขา

จากการใช้แนวคิดความเป็นญาติพี่น้องและผู้อาวุโส แนวคิดการมีส่วนร่วม ทำให้การดำเนินกิจกรรมประสบผลสำเร็จ เห็นการดุ่มโฮม ฮักแพง แบ่งปันของไทพวนบ้านหม้อมากขึ้น มีวิธีการที่หลากหลาย เช่น การประชาสัมพันธ์ที่เน้นแบบไม่เป็นทางการ คือ การบอกกล่าว ปากต่อปาก พี่บอกน้อง เพื่อนชวนเพื่อน หอกระจายข่าวกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน การใช้โทรศัพท์ วิทยุชุมชน การเชิญชวนทุกคนในชุมชนแบ่งปันเวลา แบ่งปันทรัพย์และสิ่งของในการจัดกิจกรรมนั้นๆ โดยไม่ได้ร้องขอ แสดงว่าชาวบ้านมีความตระหนักเห็นความสำคัญของกิจกรรมทุกกิจกรรมที่ชุมชนจัดขึ้น โดยเฉพาะวัฒนธรรม 5 อย่าง ที่ทดลองฟื้นฟูและนำมาประยุกต์ให้เข้ากับสภาพปัจจุบันเพื่อเสริมสร้างการดุ่มโฮม ฮักแพง แบ่งปัน ประกอบด้วย 1) บุญพะเหวด 2) บุญวันคล้ายวันมรณภาพหลวงปู่เหรียญ วรลาโภ 3) บุญเลี้ยงบ้าน (เจ้าแม่ นางอ้าว) 4) บุญคล้ายวันมรณภาพหลวงปู่บุญหนัก ขันดีโก 5) บุญออกพรรษาไหลเรือไฟ

การดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนไทพวน ซึ่งเป็นความร่วมมือจากหลายฝ่าย งานวิจัยนี้จะไม่สามารถเกิดขึ้นได้หากจุดเริ่มต้นของการวิจัยไม่ได้เกิดจากความต้องการของคนในชุมชน ผสานกับแรงผลักดันขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านหม้อ โรงพยาบาล

ส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านหม้อ วัดธรรมเจดีย์ โรงเรียนบ้านหม้อเหนือ (หลวงปู่เหรียญอุปถัมภ์) ได้พยายามสร้างบรรยากาศให้คนในชุมชนเกิดความสนใจและเกิดการคุ้มโสม อักแพง แบ่งปัน โดยผ่านกิจกรรมประเพณีวัฒนธรรมไทพวน การศึกษาพบว่า ในชุมชนยังมีวัฒนธรรมไทพวนที่มีคุณค่ามีความงดงามอยู่มาก ถึงแม้ว่าประเพณีบางอย่างจะได้เลือนหายไปบ้างตามกาลเวลา และปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสภาพสิ่งแวดล้อมในปัจจุบัน ชุมชนต่างตระหนักในคุณค่าของวัฒนธรรม ซึ่งเป็นวิถีชีวิตที่ควบคู่ไปกับชีวิตประจำวันของคนในชุมชนท้องถิ่นมีความภูมิใจในการเป็นเจ้าของร่วมกัน

ประชิด สกุนะพัฒน์ (2546 : 10) การทำให้เกิดความรักความหวงแหนประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรม และเทคโนโลยีอย่างต่อเนื่อง ได้ส่งผลให้ประเพณีวัฒนธรรมไทพวนซึ่งในอดีตเคยมีการคุ้มโสม อักแพง แบ่งปัน ได้เปลี่ยนแปลงไป ปัจจุบันประเพณีวัฒนธรรมกลายเป็นกิจกรรมร่วมกันของผู้สูงอายุ ทำให้ผู้สูงอายุได้มาร่วมทำกิจกรรมบุญประเพณีทุกปี แต่สิ่งที่ขาดคือกลไกการถ่ายทอดเพื่อการสืบทอดประเพณีวัฒนธรรมให้เสริมสร้างการคุ้มโสม อักแพง แบ่งปันในอนาคต จากรุ่นสู่รุ่นอย่างเป็นรูปธรรม ขาดการเชื่อมต่อกับกลุ่มอื่นๆ ในการเข้าร่วมกิจกรรม และจากเสียงสะท้อนจากเวทีประชาคมของชุมชนถึงความต้องการฟื้นฟูประเพณีวัฒนธรรมไทพวนและการถ่ายทอดประเพณีวัฒนธรรมให้แก่กลุ่มเยาวชน ได้สะท้อนถึงแนวความคิดทำให้ชุมชน ถูกใช้เป็นพื้นที่ในการเรียนรู้ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือพื้นที่การเรียนรู้ (learning space) ที่มีได้ถูกจำกัดอยู่เฉพาะในห้องเรียนแต่มีการใช้ชุมชนทั้งชุมชนเป็นเวทีแห่งการเรียนรู้

อมรวิรัช นาคทรพรและคณะ (2551 : 102) จึงเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างความร่วมมือจากหลายสถาบันทางสังคมในชุมชน ได้แก่ สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา และสถาบันการเมืองท้องถิ่น ในการร่วมกันถอดองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับประเพณีวัฒนธรรม การคุ้มโสม อักแพง แบ่งปัน การถ่ายทอดความรู้ ให้แก่เยาวชน ซึ่งเป็นลูก หลานของคนในชุมชน ตามแบบแผนดั้งเดิมของประเพณีวัฒนธรรมไทพวน

นิเชต สุนทรพิทักษ์ (2550 : 4) กล่าวว่า ศิลปวัฒนธรรมมีอัตราคงอยู่และเปลี่ยนแปลงไป จะช้าเร็วเพียงใดขึ้นอยู่กับ สภาพของความมั่นคงของรากฐานและภูมิป้องกันของวิถีชีวิตที่ดำรงอยู่กับสภาพการให้อิสระ และแรงกระทบจากวัฒนธรรมภายนอก ถ้ารากฐานมั่นคงและมีระบบเกื้อกูลและป้องกันที่ดีพอสมควร จะสามารถรักษาวัฒนธรรมดั้งเดิมไว้ได้นาน ทั้งนี้จะดำเนินการสำเร็จด้วยดีจะต้อง ได้รับแรงสนับสนุนและศรัทธาในการปกป้องรักษาจากสถาบันต่างๆ ในสังคมเป็นอย่างดี สิ่งที่คนในชุมชนตระหนักและมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูประเพณีวัฒนธรรมให้เสริมสร้างการคุ้มโสม อักแพง แบ่งปันนี้จึงเป็นการสร้างรากฐาน ที่เข้มแข็งของชุมชน ให้ประเพณีวัฒนธรรมไทพวนคงอยู่เพื่อให้เกิดการคุ้มโสม อักแพง แบ่งปันในชุมชนนี้ยาวนานต่อไป

วัฒนธรรมย่อมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอไม่ว่าจะเป็นชนชาติใด เนื่องจากปัญหาที่มนุษย์ประสบอยู่ในสังคมเป็นประจำ ประกอบกับมีความต้องการจะปรับปรุงวิถีชีวิตของตนเองและครอบครัวให้มีสภาพ

ดีขึ้นกว่าเดิม จะเห็นว่าวัฒนธรรมกับสังคมต้องไปด้วยกันเสมอ มีผลเกี่ยวเนื่องกัน โดยเฉพาะในระบบความสัมพันธ์ของมนุษย์ที่อยู่ร่วมกันในสังคม ซึ่งสิ่งเหล่านี้ก็มีความสัมพันธ์กันโครงสร้างของสังคมด้วย เช่น การรับเอาแบบอย่างความเป็นอยู่ในเรื่องอาหารการกิน การแต่งกาย การพักผ่อนหย่อนใจ ฯลฯ โดยสิ่งเหล่านี้ถือเป็นการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม มีผลสะท้อนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระบบความสัมพันธ์ของบุคคลแตกต่างไปจากที่เคยเป็นอยู่มาแต่เดิม เช่น 1) แต่เดิมความสัมพันธ์เป็นแบบใกล้ชิด เช่น การลงแขกทางการเกษตรแต่เมื่อมีเทคโนโลยีเข้ามาความสัมพันธ์ของคนในสังคมก็น้อยลง 2) ในอดีตสร้างบ้านเหมาะกับธรรมชาติต่อมาเลียนแบบตะวันตก เมื่ออากาศร้อนก็ต้องพึ่งเครื่องปรับอากาศ สิ่งแวดล้อมก็เปลี่ยนไป 3) การละเล่นในอดีต เช่น รำวง ทำให้คนมีความสัมพันธ์กัน ซึ่งแตกต่างจากการดูคอนเสิร์ตในปัจจุบันที่มีส่วนร่วมแต่ขาดความสัมพันธ์

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมส่วนใหญ่มีสาเหตุมาจากการตอบสนองความต้องการของมนุษย์เพื่อให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น แต่ผลที่ตามมาจะทำให้สังคมเปลี่ยนแปลงไป สาเหตุการเปลี่ยนแปลง มาจากความต้องการปรุงแต่งวัฒนธรรมสังคมของตนให้เจริญงอกงามขึ้น มีการคิดค้นวัฒนธรรมใหม่ คัดแปลงให้เหมาะสมกับสังคมปัจจุบัน จึงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม

พบว่าประเพณีวัฒนธรรมไทพวนได้มีการเปลี่ยนแปลงไป ซึ่งมีปัจจัยมาจากการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี นำไปสู่การพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคม ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมชุมชน โดยชาวไทพวนมองว่าวัฒนธรรมถูกลดคุณค่าลง นั่นคือการละเลยไม่ให้ความสำคัญรวมทั้งขนบธรรมเนียม ประเพณีลดน้อยลง ประเพณีที่ยังคงดำรงอยู่ก็ยังคงอยู่เฉพาะผู้เฒ่าผู้แก่และวัยกลางคนเท่านั้น จากปรากฏการณ์นี้ จึงทำให้เกิดกระบวนการฟื้นฟูประเพณีวัฒนธรรมเพื่อให้เข้ากับสถานการณ์ในสังคมปัจจุบัน

ในการฟื้นฟูคุณค่าประเพณีวัฒนธรรมไทพวนเพื่อเสริมสร้างการคุ้มโฮม อักแพง แบ่งปัน ประเพณีวัฒนธรรมไทพวนแสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตของกลุ่มคนพวนที่สืบทอดต่อกันมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน เป็นเรื่องที่จะต้องให้ความสำคัญ ทำความเข้าใจ และชี้ให้เห็นคุณค่าอย่างต่อเนื่อง การพัฒนาและดัดแปลงประเพณีวัฒนธรรมให้เหมาะสมกับเวลาและสอดคล้องกับสังคมปัจจุบัน นับว่าเป็นการฟื้นฟูและประยุกต์ใช้ที่มีจุดหมายอย่างชัดเจน ดังนั้นการสร้างจิตสำนึกร่วมของชุมชนจึงมีความสำคัญเป็นอย่างมาก เพื่อเชื่อมโยงไปสู่การฟื้นฟูคุณค่าประเพณีวัฒนธรรมแบบไทพวนบ้านหม้อ

สรุปผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการฟื้นฟูคุณค่าวัฒนธรรมไทพวนเพื่อเสริมสร้างการคุ้มโฮม อักแพง แบ่งปัน มี 2 แนวคิด คือ 1) แนวคิดความเป็นญาติพี่น้องและผู้อาวุโส 2) แนวคิดการมีส่วนร่วม คือ การมีส่วนเกี่ยวข้องของทุกฝ่ายที่เข้าร่วมกิจกรรมตั้งแต่ต้นทางจนกระทั่งกิจกรรมสิ้นสุด

ความเป็นญาติพี่น้อง ได้แบ่งออกเป็น 2 จำพวก คือ 1) ญาติพี่น้องโดยสายโลหิต คือ ญาติพี่น้องที่สืบสายโลหิต ที่เกิดจากการแต่งงาน เช่น ปู่ ย่า ตา ยาย ลุง ป้า น้า อา พี่ น้อง ที่มีสายโลหิตเดียวกัน 2) ญาติพี่น้องในสังคม คือ ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนที่มีช่วงวัยต่าง ๆ ทั้งวัยเด็ก วัยรุ่น วัยผู้ใหญ่ ตลอดจนวัยชรา

เช่น เพื่อนสนิท เพื่อนบ้าน เพื่อนร่วมงาน เพื่อนทางสังคม ที่มีความรัก ความผูกพัน ทำให้เกิดความสุขในการปฏิบัติงาน

กระบวนการทำงานแบบญาติพี่น้อง เป็นการทำงานแบบยึดหยุ่นและอุปถัมภ์ เอื้ออาทรต่อกัน เพื่อช่วยเหลือและส่งเสริมการทำงานร่วมกันเป็นอย่างดีแล้ว ยังมีคุณค่าทางสังคมคือ การสะท้อนให้เห็นความรัก ความผูกพัน ความสามัคคี และคุณค่าทางจิตใจ สร้างความอบอุ่นในชุมชนเปรียบเสมือนครอบครัวเดียวกัน

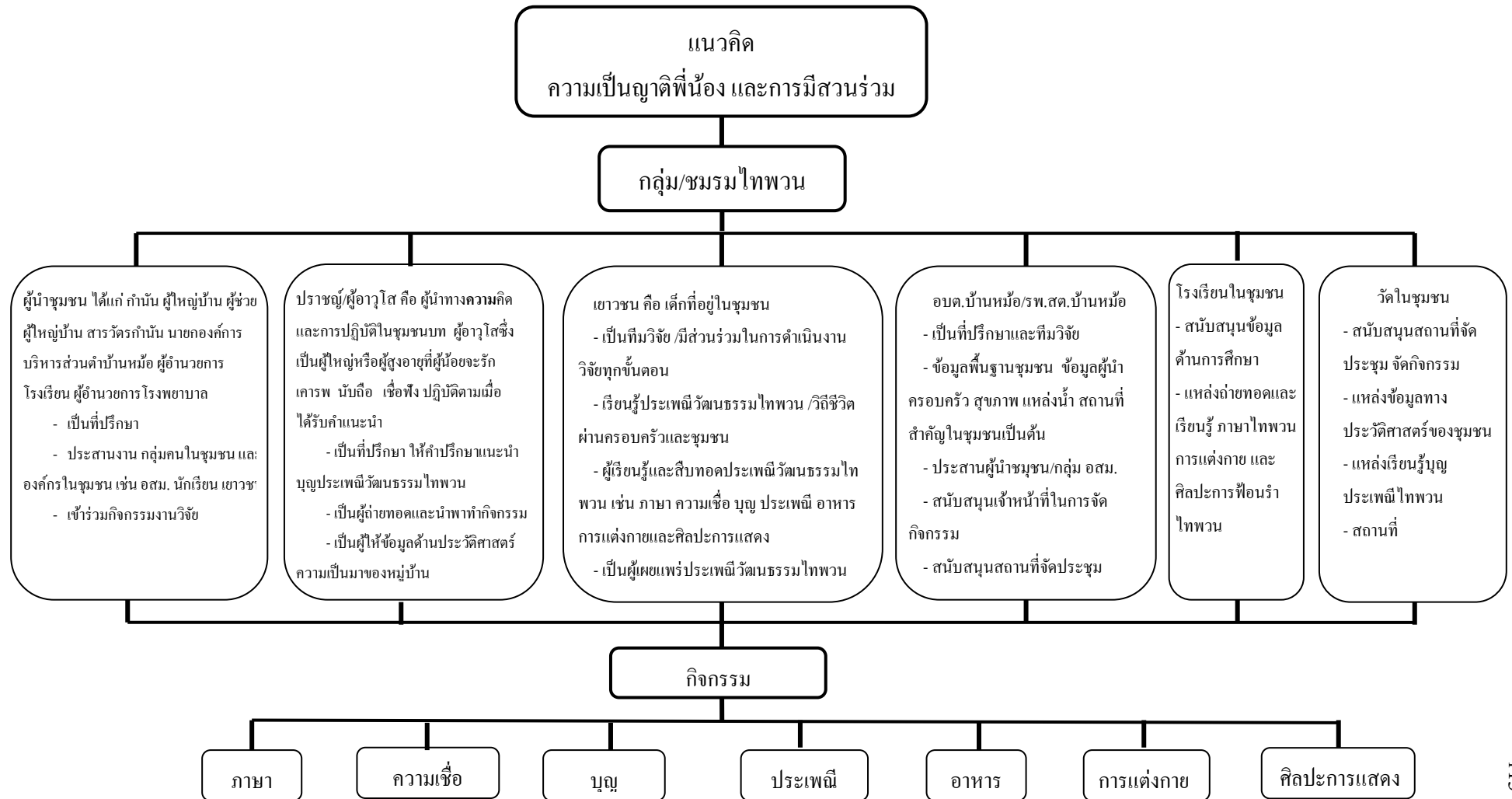
ชุมชนอยู่แบบพึ่งพาอาศัยกัน คือ ยามเจ็บไข้ได้ป่วย ยามเกิดอุบัติเหตุ ยามมีการมีงานบุญประเพณีต่าง ๆ เช่น การแต่งงาน งานบวช งานออกลูก งานศพ เป็นต้น การช่วยเหลือกันทำงานที่เรียกว่าการลงแขก ทั้งแรงกายแรงใจที่มีอยู่เพื่อจะช่วยเหลือเอื้ออาทรกัน การแลกเปลี่ยนสิ่งของ อาหารการกิน จึงเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน เมื่อหาปลาตัวใหญ่ได้ ชาวบ้านก็จะแบ่งปันให้ญาติพี่น้องเพื่อนบ้าน เพราะเมื่อพวกเขาหาได้เขาก็จะทำเช่นเดียวกัน ในชุมชนมีผู้คนที่มีความสามารถหลากหลาย บางคนเก่งทางการเพาะปลูก บางคนเก่งทางการเลี้ยงสัตว์ บางคนเก่งทางการประมงจับปลา บางคนเก่งทางด้านการค้าขาย บางคนเก่งทางด้านสมุนไพร บางคนเก่งทางด้านการรักษาโรค และบางคนก็เก่งทางด้านพิธีกรรมต่าง ๆ เป็นต้น ผู้คนเหล่านี้ต่างใช้ความสามารถเพื่อประโยชน์ของชุมชน โดยไม่เรียกเก็บเงิน

จากการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี เศรษฐกิจ สังคมที่มีความซับซ้อนซึ่งเป็นไปอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้ครอบครัวขยายเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้นความสัมพันธ์ของคนในชุมชนมีความเอื้ออาทรก็ลดน้อยลง

ชุมชนไทพวนได้ตระหนักและเห็นความสำคัญของความเป็นญาติพี่น้อง ความเป็นผู้อาวุโส ซึ่งมีคุณค่าที่ควรรักษาสืบทอดไว้ ในเชิงโครงสร้างของความเป็นญาติพี่น้องมี 2 ระดับ ดังนี้

- 1) ระดับครอบครัว สมาชิกมีความรัก ความผูกพันกันอย่างแน่นแฟ้น พ่อแม่สั่งสอนลูกหลานให้เห็นความสำคัญของญาติพี่น้องและผู้อาวุโส
- 2) ระดับชุมชน สมาชิกในชุมชนให้ความสำคัญในเรื่องความเป็นมิตรต่อเพื่อนบ้าน มีการติดต่อไปมาหาสู่กันแบบญาติพี่น้อง เอื้อเฟื้อจริงใจต่อกัน และเคารพผู้อาวุโส

ภาพประกอบที่ 53 รูปแบบการฟื้นฟูประเพณีวัฒนธรรมให้เสริมสร้างการคุ้มโฮม อักแพง แบ่งปัน ของไทพวนบ้านหม้อ

5.2 คุณค่าที่เกิดจากการดำเนินการวิจัย

5.2.1 คุณค่าในมิติบุคคล/กลุ่มบุคคล

5.2.1.1 คุณค่าต่อนักวิจัย

1) ได้ความรู้ ทักษะ ประสบการณ์เกี่ยวกับการทำวิจัยเพื่อท้องถิ่น ได้แก่ การพัฒนาโจทย์วิจัย การเก็บข้อมูล เทคนิควิธีการเก็บข้อมูล เช่น การตั้งคำถาม การบันทึกข้อมูล เป็นต้น การวิเคราะห์ และสังเคราะห์ การเขียนรายงานเล่มสมบูรณ์ การทำงานแบบมีส่วนร่วม และการประสานงานกับผู้เกี่ยวข้อง

2) ได้ความรู้ประวัติความเป็นมาบริบทชุมชนและวัฒนธรรมของไทพวนบ้านหม้อตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม

3) นักวิจัยมีจิตอาสา มีความรับผิดชอบ มีความรักความสามัคคีมากขึ้น ได้แก่ ผู้นำชุมชน จำนวน 7 คน ปราชญ์/ผู้อาวุโส จำนวน 13 คน และเยาวชน จำนวน 5 คน โดยแบ่งปันกำลังใจ กำลังกาย และเวลาในการดำเนินงานวิจัยครั้งนี้ เช่น พาหนะไม่เพียงพอในการในการจัดกิจกรรม ทีมวิจัยใช้ความเป็นเครือญาติและความเป็นผู้อาวุโสขอความร่วมมือผู้ที่มีพาหนะมาช่วยงานจนแล้วเสร็จ

4) เกิดนักวิจัยท้องถิ่นที่มีจิตอาสา มีความรับผิดชอบ ได้แก่ ผู้นำชุมชน จำนวน 7 คน ปราชญ์/ผู้อาวุโส จำนวน 13 คน และเยาวชน จำนวน 5 คน โดยเสียสละแบ่งปันกำลังใจ กำลังกาย และเวลาในการวิจัย เช่น พาหนะไม่เพียงพอในการในการจัดกิจกรรม ทีมวิจัยใช้ความเป็นเครือญาติและความเป็นผู้อาวุโสขอความร่วมมือผู้ที่มีพาหนะมาช่วยงานจนแล้วเสร็จ

5.2.1.2 คุณค่าต่อชุมชนและภาคีเครือข่าย

1) ชุมชนมีการคัมโฮม อักแพง แบ่งปันกันมากขึ้น เวลาจัดกิจกรรมมีความร่วมมือกันมากขึ้น เช่น 1) บุญพะเหวดที่มีชาวบ้านร่วมกิจกรรมมากกว่าปีที่ผ่านมาและมีกิจกรรมใหม่คือ พาแลง 2) อบต.บ้านหม้อให้เจ้าหน้าที่อปพร.มาจัดระเบียบการจราจร 3) ชาวบ้านและอบต.ช่วยกันทำความสะอาดบันไดทำน้ำเพื่อใช้จัดกิจกรรมวันออกพรรษาไหลเรือไฟ 4) หลังจากจัดกิจกรรม ชาวบ้านและเยาวชนจิตอาสาร่วมมือกันทำความสะอาดเก็บกวาดสถานที่และจัดเก็บข้าวของเครื่องใช้

2) ชุมชนเห็นคุณค่าและการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมไทพวนบ้านหม้อ เช่น พ่อตู้ แม่ตู้ (ผู้เฒ่าผู้แก่) คอยสอนลูกหลานให้พูดพวน โรงเรียนบ้านหม้อเหนือ (หลวงปู่เหรียญอุปถัมภ์) ได้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์การแต่งกายโดยครูและนักเรียนแต่งชุดไทพวนทุกวันอังคาร

3) ภาคีชุมชนมีความตระหนัก สร้างความไว้วางใจ สร้างความรู้ความเข้าใจ ตลอดจนสร้างบรรยากาศเป็นกันเองและให้ความสำคัญกับชาวบ้านให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการออกแบบกิจกรรม เน้นการมีส่วนร่วมในการทำงานที่เน้นระบบเครือญาติ ระบบผู้อาวุโส

4) ชุมชนมีความภาคภูมิใจ ในการเป็นไทพวน “นี่แหละคือสิ่งที่หนูประทับใจที่สุด ลูกหลานได้มีโอกาสได้ดูแลพ่อแม่ ผู้สูงอายุด้วย” (กลุ่มเยาวชน)

5) ภาคีชุมชนมีความรู้ความเข้าใจ และมีทักษะเกี่ยวกับการวิจัยแบบมีส่วนร่วม

6) ชาวชนในชุมชนเกิดความภูมิใจ ในการเป็น ไทพวนบ้านหม้อ และสามารถ สืบทอดวัฒนธรรมประเพณีของไทพวนบ้านหม้อได้ต่อไป

5.2.2 คุณค่าเชิงประเด็น

5.2.2.1 คุณค่าด้านด้านสังคมและเศรษฐกิจ การวิจัยก่อให้เกิดคุณค่าทางสังคมทำให้คนใน ชุมชนมาดุ่มโสมกัน หันมาคุยกัน ระดมความคิดวางแผนร่วมกัน ทำงานร่วมกัน กินข้าวด้วยกัน ได้เรียนรู้ ประเพณีวัฒนธรรมไทพวน เรียนรู้การทำงานร่วมกับชุมชน ผู้นำ วัด ชุมชน ชาวชน ภาชีหน่วยงาน มีความ เข้าใจกันมากขึ้น ทำให้ความสัมพันธ์แน่นแฟ้นมากกว่าเดิม เกิดจิตอาสาในชุมชน ทุกกิจกรรมได้รับความ ร่วมมือจากชาวบ้านเป็นอย่างดีด้วยความเต็มใจ สังคมในหมู่บ้านมีความเกื้อกูล เสียสละ แบ่งปันกันเห็น ส่งผลให้ความขัดแย้งในชุมชนลดน้อยลง เกิดการดุ่มโสม ฮักแพง แบ่งปันมากขึ้นในที่สุด

เมื่อชุมชนมีการดุ่มโสมสั่งผงให้หน่วยงานต่างๆ เข้ามาส่งเสริมการประกอบอาชีพ ให้ความรู้และตั้งวิสาหกิจชุมชนในหมู่บ้าน ซึ่งกลุ่มเหล่านี้ล้วนใช้วัตถุดิบที่มีในชุมชน เป็นการสร้างราย เสริมได้ให้แก่คนในชุมชนเช่น กลุ่มปลาสาม ปลาแรบอง สับปะรดแปรรูป สมุนไพร กลุ่มเห็ด กลุ่มเต้าอั้งโล่ กลุ่มเลี้ยงปลาหมอในกระชัง เป็นต้น

5.2.2.2 คุณค่าทางสุขภาพ การวิจัยส่งผลต่อสุขภาพของผู้ที่อยู่ในชุมชน โดยเฉพาะสุขภาพ ทางจิตใจ เมื่อเวลาได้ร่วมกิจกรรมร่วมกันแล้วรู้สึกสบายใจ รู้สึกตนเองมีคุณค่ากับชุมชนสังคม นอกจากนี้ ยังมีความเชื่อทางไสยศาสตร์กับการรักษาพยาบาลแบบพื้นบ้าน ที่ยังมีอิทธิพลต่อชุมชน เช่น การร่ำ บวงสรวงเชื่อว่าเป็นการรักษาพยาบาลแบบพื้นบ้านที่ยังคงอยู่

5.2.2.3 คุณค่าทางสิ่งแวดล้อม การวิจัยส่งผลสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ในชุมชนได้รับการปรับแต่ง และรักษาความสะอาดให้เข้ากับกิจกรรม ชาวบ้านจะมาช่วยกันเตรียมงานเก็บและปิดกวาดทำความสะอาด ตลอดจนตกแต่งสถานที่ให้เหมาะสมกับงาน

5.3 ปัญหาอุปสรรคและแนวทางแก้ไขในการดำเนินการวิจัย

5.3.1 ทีมวิจัยบางส่วนเคยทำงานวิจัยมาบ้าง แต่งานวิจัยแบบนี้ ทีมวิจัยไม่คุ้นเคยมาก่อน ต้องใช้เวลา ในการทำความเข้าใจ การออกแบบเครื่องมือกว่าทีมวิจัยจะเรียนรู้และเข้าใจ ทีมวิจัยต้องใช้เวลามาก พอสมควร

5.3.2 ช่วงเก็บข้อมูลเป็นช่วงฤดูฝน/ฤดูหนาว ต้องขยับเวลาออกไป

5.3.3 ทีมงานวิจัย มีเวลาว่างไม่ตรงกัน โดยเฉพาะข้าราชการครู ชาวชน จะติดงานประจำ จึงทำให้ งานวิจัยเกิดความล่าช้า โดยเฉพาะช่วงเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล เกิดความเร่งรีบในขั้นตอนการ เขียนรายงานความก้าวหน้า ทำให้งานออกมาไม่มีคุณภาพเท่าที่ควร ทีมวิจัยแก้ปัญหาโดยดำเนินการหาผู้ ประสานงานในทีมให้คอยติดตามประสานกันโดยสร้างความรู้ความเข้าใจ จนกระทั่งได้วันเวลาสถานที่แล้ว แจ้งผู้เกี่ยวข้องให้รับทราบตรงกัน

5.3.3.4 ในระยะแรกชาวบ้านไม่เห็นความสำคัญ ไม่มีเวลาให้งานวิจัย ทีมวิจัยแก้ปัญหาโดยการสร้างความตระหนัก สร้างความไว้วางใจ สร้างความรู้ความเข้าใจตลอดจนสร้างบรรยากาศเป็นกันเองและให้ความสำคัญกับชาวบ้าน ให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการออกแบบกิจกรรม เน้นการมีส่วนร่วมในการทำงาน เน้นความเป็นญาติพี่น้อง ระบบผู้อาวุโส มีการประชาสัมพันธ์ เช่น เสียงตามสายในหมู่บ้าน การใช้เทคโนโลยีในการสื่อสาร การพูดคุยบอกปากต่อปาก เพื่อให้ชาวบ้านรู้และเข้าใจเกิดความภาคภูมิใจ และเห็นความสำคัญของงานวิจัย มีความรับผิดชอบที่ได้รับมอบหมาย

5.4 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยเพื่อท้องถิ่น

5.4.1 ต้องมีกระบวนการ/กิจกรรมสร้างความตระหนักให้ทีมงานวิจัยหลักให้มีความอดทน มีความรับผิดชอบ มีความเสียสละ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม

5.4.2 ใช้ความเป็นญาติพี่น้องในการทำงานจะทำให้งานดำเนินไปด้วยดี

5.4.3 ทีมงานวิจัยหลักควรมาจากบุคคลหลายๆฝ่าย เช่น ผู้รู้ ผู้นำหมู่บ้าน เยาวชน ผู้สูงอายุ ข้าราชการ เกษียณ ที่มีความรับผิดชอบสูง มีความเสียสละ และมีจิตอาสาเป็นหลัก

5.4.4 ควรประชาสัมพันธ์ให้มาก โดยเฉพาะภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง/บุคคลที่เกี่ยวข้อง

5.4.5 ควรนำศักยภาพด้านวัฒนธรรมไปสู่การสร้างเศรษฐกิจรายได้ให้กับชุมชน

5.5 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยครั้งนี้เป็นจุดเริ่มต้นการศึกษาวัฒนธรรมประเพณีไทพวนบ้านหม้อ แต่งานวิจัยสามารถพัฒนาต่อให้ดียิ่งขึ้น เช่น เชื่อมต่อไปสู่ชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมประเพณี เชื่อมต่อการพัฒนาสินค้า OTOP ของไทพวนบ้านหม้อ ซึ่งต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชน หน่วยงาน และองค์กรที่เกี่ยวข้อง

ภาคผนวก

ภาพประกอบงานวิจัย

หาดทรายริมโขงบ้านหม้อ

จุดผ่อนปรนไทย-ลาว

ชุมชนบ้านหม้อ ปี 2556

ริมโขงยามเย็นบ้านหม้อ ปี 2555

ริมโขง เมื่อปี 2555

ริมโขงปัจจุบัน เมื่อปี 2559

ความคิดเห็นของเยาวชน

กิจกรรมการสัมภาษณ์และวิเคราะห์ข้อมูล

ทีมวิจัยได้นัดกันออกไปเพื่อแบ่งงานกันทำ วันที่ได้ไปสัมภาษณ์ผู้เฒ่า-ผู้แก่ การเดินทางไปที่บ้าน จักรยานไป บางบ้านที่ไปก็ไม่มีคนอยู่เพราะอาจจะยังไม่เลิกงานต้องเปลี่ยนเวลาไปสัมภาษณ์ บางบ้านมีผู้เฒ่า-ผู้แก่อยู่ก็ได้เข้าไปสัมภาษณ์ ก็เริ่มได้พูดคุยกันเกี่ยวกับประวัติบ้านหม้อ ผู้เฒ่า-ผู้แก่เล่าไปถึงหัวเราะไป บางเรื่องที่ไม่เคยได้รู้ก็ได้เรียนรู้ไปพร้อมๆกับการเล่าเรื่อง บางคนก็เล่ากับไปกับมา บางคนก็ถามว่า “เล่าถึงไหนแล้ว” พวกหนูก็ฟังจนเพลินและเกิดความสุขสนุกสนานมากค่ะ พอได้ข้อมูลครบถ้วนแล้วก็นำมาวิเคราะห์ร่วมกัน ทำตารางวิเคราะห์สรุปข้อมูล ทำให้เกิดความมุ่งมั่นในการทำงาน ทีมของเรามีความตั้งใจ เพื่อที่จะให้งานออกมาดีที่สุด เพื่อใช้ประโยชน์ในการทำงานวิจัย

นางสาวนัฐวรรณ อินบุญ

กิจกรรมพาแลง (ในงานบุญผะเหวด)

กิจกรรมพาแลง ทีมนัดเวลา 09:00 น. เพื่อจะมาเตรียมจัดสถานที่และเตรียมของทำพาแลง บรรยายากวันนั้นมีทั้งคณะทีมวิจัยไปทำด้วยกัน และก็มีชาวบ้านเด็กๆ ในชุมชนของเรามาช่วยด้วยอีกรวมแล้วประมาณเกือบ 20-30 คน เราก็เริ่มจัดของ เตรียมสถานที่ ทางด้านอาหารก็มีชาวบ้านส่วนหนึ่งมาช่วย มีทั้งอาหารไทพวนหลายอย่าง เช่น นึ่งปลา ลวกผัก ลาบปลา ต้มปลา ฯลฯ ส่วนด้านสถานที่ก็จะจัดเป็นมืพาข้าวเรียงกันเป็นแถวๆ ประมาณ 10 พา เมื่อถึงตอนเย็นคณะทีมวิจัยก็ไปแต่งตัวกัน วันนั้นแต่ละคนสวยมาก เราแต่งเป็นชุดไทพวนกัน เด็กๆ ก็ไปเสิร์ฟก็จะแต่งชุดไทพวนเหมือนกัน แต่ผ้าซิ่นเราจะยาวประมาณเท่าหัวเข่าเพื่อความสะดวกในการเสิร์ฟ ชุดผู้ชายก็จะเป็นชุดไทพวนของผู้ชาย มีเสื้อม่อฮ่อมและกางเกงม่อฮ่อมผูกด้วยผ้าขาวม้า แต่งตัวเสร็จส่วนหนึ่งก็จะมาขึ้นรถชาวบ้านที่จอดลงทะเลียน เพื่อแลกของที่ระลึกสำหรับคณะที่ซื้อบัตรพาข้าวของเรา บรรยายากวันนั้นมีชาวบ้านที่มาร่วมกิจกรรมมาร่วมสนุกสนานกันมากมาย ให้ความสนใจดีมากและก็มีเสียงตอบรับที่ดี อยากให้จัดอีกทุกปีแต่เหนื่อยมากเลยคะเพราะจัดครั้งแรกมีคนเสิร์ฟแค่ 4 คนหัวหมุนกันเลยทีเดียว

แต่ก็สนุกดีค่ะประทับใจมากๆ เพราะมีแต่คนชมเด็กน้อยพวกนี้ทำงานดี และก็เรียกร้องให้ทำอีกค่ะ สำหรับกิจกรรมครั้งนี้ก็ได้ประสบการณ์มากมายเลยคะ ทั้งการต้อนรับผู้คนมากมายทั้งการเสิร์ฟอาหารที่มีตั้ง 100 พา คือไม่เคยเสิร์ฟเยอะขนาดนี้เลยคะ แต่ก็ประทับใจมากตรงที่มันได้ทำงานร่วมกันจนหัวหมุนนี้แหละค่ะ

นางสาวณิประภา โยธะการี

กิจกรรมพาแลง (ในงานบุญผะเหวด)

ทีมวิจัยได้นัดรวมตัวกันเพื่อกำหนดวันที่เวลา สถานที่ ที่เราจะจัดกิจกรรมงานพาแลง ทางทีมวิจัยตกลงกันว่า วันที่ 5 มีนาคม 2559 ตรงกับบุญผะเหวดเราจึงจะจัดกิจกรรมพาแลงในตอนเย็น หลังจากประชุมกันเสร็จทางทีมวิจัยก็ได้แบ่งหน้าที่ที่แต่ละคนจะได้รับผิดชอบ ซึ่งพวกหนูเองก็ได้รับหน้าที่ให้ไปช่วยเสิร์ฟอาหาร เมื่อถึงวันที่ 5 มีนาคม 2559 ตอนเช้าก็มีกิจกรรมการทำบุญตักบาตรเทสนาเกี่ยวกับพระเวสสันดร 13 กัณฑ์ หลังจากนั้นตอนบ่ายก็มีการแห่ผะเหวดเข้าเมือง เมื่อถึงตอนเย็นเวลาประมาณ 18:00 น. พวกหนูก็แต่งตัวด้วยชุดไทพวนแล้วออกไปทำงานที่วัดธรรมเจดีย์

เมื่อไปถึงภายในงานก็มีจุดสำหรับลงทะเบียน เมื่อลงทะเบียนเสร็จก็จะมีของชำร่วยมอบให้ พวกหนูเองเมื่อไปถึงก็ไปช่วยในการจัดสถานที่ เาน้ำไปวางไว้ตามโต๊ะพาแลงต่างๆ ซึ่งในการจัดกิจกรรมพาแลงครั้งนี้เป็นครั้งแรกที่ทางทีมวิจัยได้จัดขึ้น มีประมาณ 100 พา เวลาประมาณ 19:00 น. แหกหรือชาวบ้านก็เริ่มทยอยกันมามากขึ้น พวกหนูเองก็คอยรับบัตรคิวอาหารและนำอาหารไปเสิร์ฟให้ตามโต๊ะนั้นๆ เมื่อคนเริ่มทยอยกันมามากขึ้น ทำให้พวกหนูเองเริ่มเสิร์ฟไม่ทัน และเริ่มที่จะรู้สึกเหนื่อยและมีความท้อและอ่อนล้า เพราะตอนนั้นมีแค่หนูและเพื่อนๆ 5 คนที่เป็นคนเสิร์ฟ ไม่มีใครได้พักเลย แต่เมื่อเสิร์ฟเสร็จแล้วก็ยังต้องคอยเก็บพาข้าว ตอนเก็บนี้แหละค่ะที่ทำให้เหนื่อยเพิ่มไปอีก เพราะมันไม่ใช่มีแค่พาข้าว แต่มันยังมีเศษกระดาษขยะเพิ่มมาอีก แต่เมื่อกิจกรรมพาแลงเสร็จสิ้นลง สิ่งทีหนูและทางทีมวิจัยหรือชาวบ้านได้รับคือ ความสุขจากการที่ได้เห็นผู้คนมารวมกลุ่มกัน มาคุ่มมาโฮมกัน กินข้าว สังสรรค์ เฮฮา พูดคุยถามถาสาระทุกข์สุขดิบของกันและกัน และยังได้รู้ว่าการที่ทางทีมวิจัยจัดกิจกรรมนี้ขึ้น ทำให้คนที่ไม่เคยคุยกันหันกลับมาพูดคุยกัน คนที่ไปทำงานต่างจังหวัดได้กลับมาหาคนทางบ้าน กลับมากินข้าว พูดคุยเห็นหน้ากัน นี่แหละค่ะคือสิ่งที่หนูประทับใจที่สุด

นางสาว อาทิตยา อุดมะ

กิจกรรมไหลเรือไฟ

วันที่ 16-17 ตุลาคม 2559

เช้าของวันเสาร์ที่ 16 ตุลาคม 2559 ต้องไปเตรียมจัดของทำโคมไฟประมาณ 50-100 อัน มีชาวบ้านไปตัดไม้ไผ่มาทำเรือไฟ ชาวบ้านต่างแบ่งกันออกไปตัดไม้ไผ่ หาอุปกรณ์มาทำเรือไฟ ชาวบ้านประมาณ 30-40 คน ช่วยกันทำเรือไฟ แล้วก็มีพ่อออกแม่ออกคอยช่วยทำกับข้าวไว้ให้ชาวบ้านและทีมวิจัยได้รับประทาน ส่วนตัวหนูได้รับหน้าที่ถ่ายรูปชาวบ้าน จากนั้นก็มาทำโคมไฟช่วยกับทีมวิจัย และก็มีเพื่อนต่างชุมชนมาช่วยทั้งเพื่อนทางโรงเรียนและชาวบ้าน ตอนแรกหนูก็ไม่ว่าทำไปทำไม ผู้เฒ่าเลยบอกว่าเอาไว้ประดับเรือไฟหนูเลยทำตามทีผู้เฒ่าทำ มีชาวบ้านบางคนพูดว่ารู้สึกดีใจที่เห็นเด็กๆ มาทำงานช่วยกัน พอถึงมือเที่ยงพ่อออกแม่ออกก็ได้ดื่มน้ำส้ม ทอดไข่ ทอดลูกชิ้นมาสูกกิน เป็นเฮ็ดกับข้าวแซบหลาย พาออกแม่ออกก็ดีใจที่พวกหนูมาทำงานช่วย

วันที่ 17 ตุลาคม 2559 เวลาประมาณ 15.00น. ทีมวิจัยและชาวบ้านก็ได้มารวมกันที่วัดธรรมเจดีย์ แล้วผู้เฒ่าผู้แก่ก็จะเอาคำข้าวมาจ้ะ และผู้เฒ่าพื้นพาพูดว่า “ไหลทุกข์ไหลโศก ไหลโรคภัยไข้เจ็บหายหมด อย่าให้มีภัยอันตรายเข้ามาในชีวิต”(ในขณะที่ผู้เฒ่าพาพูดว่าพื้นก็พาเอาคำข้าวมาจ้ะตั้งแต่หัวจนถึงขา) แล้วเอาคำข้าวไปใส่ถังที่อยู่บนเรือไฟ แล้วพอจ้ะข้าวเสร็จก็ถึงเวลาเคลื่อนเรือลงน้ำชาวบ้านต่างพากันมาเคลื่อนเรือช่วยกัน มีรถมารับเคลื่อนเรือไฟไปลงน้ำ ชาวบ้านก็พากันยกเรือขึ้นแล้วเอารถมาดึงไปตามถนนริมโขง ผู้เฒ่าก็พากันขึ้นรถตามไป จนถึงท่าแม่น้ำโขง ทางลงซอย8 แล้วชาวบ้านก็พากันเอารถไปลงน้ำมีคนยกเรือไฟประมาณ20-25 คน ชาวบ้านยกเรือไฟลงน้ำจนเสร็จต่างคนก็ต่างเปื้อนโคลน แต่ชาวบ้านทุกคนก็มีความสุขที่ได้มาช่วยกัน

นางสาว สุดา ทองมหา

ความรู้สึกในการทำงานวิจัย

ตอนแรกก็ไม่คิดว่าจะได้เข้าร่วมในการทำงานวิจัยนี้ แต่ก็มีพี่อ้อยและอาจารย์มนัสดา ชักชวน ก็เกิดความรู้สึกสนใจ อยากรู้ อยากเรียน หนูไม่รู้เลยว่าวิจัยเป็นแบบไหน ต้องทำยังไง ก็เลยเข้าร่วมการวิจัย ตอนเริ่มเข้ามาแรกๆก็เบื่อบ่นจะคะ เพราะยังไม่รู้ต้องทำยังไง ก็แค่ได้เข้ามาฟังเฉยๆ แต่พอได้เริ่มทำงานด้วยตัวเองก็เริ่มสนุกและได้ความรู้ งานที่ทำก็คือ การออกไปสัมภาษณ์คนในบ้านหม้อ เกิดความรู้ใหม่ที่เราไม่เคยรู้ ก็ได้รู้จากการสัมภาษณ์ผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้าน จากนั้นก็นำเอาแบบสัมภาษณ์มาวิเคราะห์และสรุปร่วมกัน แต่มีวันหนึ่งที่ทีมวิจัยร่วมสู้ด้วยกัน(วันส่งรูปเล่ม) กลัวงานไม่เสร็จเกิดความมุ่งมั่นในการทำงาน ทีมของเราตั้งใจมาก มีความสามัคคีและอดทน การเข้าร่วมโครงการนี้ มีประโยชน์กับหนูมากค่ะ หนูคิดถูกแล้วที่ได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของทีมวิจัย เพราะโอกาสที่จะได้เรียนรู้อะไรใหม่ๆ ไม่ได้มีมาบ่อยมากนัก และที่สำคัญหนูจะนำความรู้นี้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวันและการศึกษาในภาคหน้า

นางสาว นัฐวรรณ อินบุญ

ความรู้สึกในการทำงานวิจัย

ที่ได้เข้ามาในทีมมาทำงานในทีมได้เพราะพี่ป๊อบชวนเข้ามาอีกทีค่ะ เข้ามาแรกๆก็คิดว่าแค่เข้ามาอบรมเฉยๆแล้วก็จบแต่มันก็มีอบรมต่อมาเรื่อยๆ มีงานเข้ามาเรื่อยๆ จนทำให้หนูได้รู้จัก และผูกพันกับชาวคณะมากขึ้น ที่เข้ามาแรกๆครูมนัสดาก็จะคอยบอกเสมอว่าที่เราทำนี่ มันมีส่วนต่อการเรียนในอนาคตเราด้วย หนูก็เลยคิดว่ามันก็จะมีประโยชน์ต่อหนูไม่มากนักน้อยเลยทีเดียวนะ แล้วพอเข้ามา คือมันสนุกมากกๆค่ะ แถมได้ความรู้เยอะแยะมากมาย มันทำให้ได้ทั้งความรัก ความสามัคคี และก็ความผูกพัน ต้องบอกก่อนเลยนะค่ะว่าหนูเด็กที่สุดในคณะ เพราะเพิ่งแค่ ม.3 หนูอาจจะทำงานช้ากว่าเพื่อน ไม่ค่อยเข้าใจบ้าง แต่พอได้ทำงาน

ร่วมกันกับชาวคณะ พวกท่านก็จะคอยบอกคอยสอนอยู่เสมอ ให้ความรู้เพิ่มเติมมากมาย หนูคิดว่าสำหรับเด็กม.3 ได้แค่นี้ก็ดีมากแล้วล่ะ เพราะแม่ครูจะบอกว่างานวิจัยแบบนี้ พอเราเรียนชั้นสูงขึ้นไปเรื่อยๆ มันก็ต้องได้ทำอยู่แล้ว แล้วมันก็จริงอย่างนั้นแหละ โดยเฉพาะตอนเรียนตอนอบรมต่างๆ วิทยากรก็จะถาม เกี่ยวกับเรื่องพวกนี้ตลอดแหละ หนูก็อยากจะขอบคุณคณะที่มวิจัยมากๆเลยล่ะ ที่ชักจูงชักชวน มาทำกิจกรรมแบบนี้ ทำให้เราได้มา คຸ້ມໂສມອັກແພງກັນแบบนี้ ขอขอบคุณมากจริงๆค่ะ

นางสาว มณีประภา โยธะการี

ความรู้สึกในการทำงานวิจัย

ที่ได้เข้ามาในทีมวิจัยไทพวนบ้านหม้อ ก็เพราะว่า คุณครูมนัสดาเป็นคนดึงหรือชักชวนหนูเข้ามา แรกๆที่เข้ามาหนูก็ไม่เข้าใจเหมือนกันว่า คำว่าวิจัยคืออะไร แล้วเราเข้ามาเราจะได้อะไร จนกระทั่งได้เริ่มเข้ามาทำงาน เข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานเกือบทุกขั้นตอนกับทีมวิจัย ทำให้หนูได้เรียนรู้การทำงานแบบที่ผู้ใหญ่เขาทำกัน ทำให้ได้ทำสิ่งต่างๆมากมายที่ไม่เคยทำ ได้เรียนรู้เทคนิค วิธีการต่างๆในการทำงานอย่างเป็นทีมเวิร์ก ได้รู้ว่าการที่เราจะทำงานหรือทำอะไรสักอย่างมันต้องใช้เวลานานแค่ไหนและมันยังมีความยากลำบาก มีอุปสรรคเข้ามาขวางระหว่างที่เราทำงาน ทำให้การทำงานบางอย่างอาจจะไม่ได้ผ่านไปอย่างสะดวกสบายหรือผ่านไปอย่างเรียบง่าย

และทั้งนี้ การที่หนูได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของทีมวิจัยไทพวนบ้านหม้อ ทำให้หนูได้ความรู้ ได้ประสบการณ์ในการทำงานหลายอย่าง ได้เรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ได้ทำอะไรที่ไม่เคยทำ และจากประสบการณ์ตรงนี้ หนูยังสามารถนำไปต่อยอดหรือนำไปใช้ในการเรียนการศึกษาของหนูได้ด้วย อย่างเช่น ที่พ่อครูแม่ครูคอยบอกคอยสอนประจำก็คือ การที่เราได้เข้ามาร่วมเข้ามาอยู่ในจุดนี้มันเป็นเรื่องที่ดีและมันยังเป็นโอกาสที่เราจะได้รับเพราะต่อไปเมื่อหนูเรียนมหาวิทยาลัยหนูจะต้องได้ใช้มันและจากคำที่พ่อครูแม่ครูคอยสอนนี้ ก็ทำให้หนูคิดได้ว่า การที่เราได้มาอยู่ในจุดนี้ ถือเป็นโอกาสและเป็นก้าวแรกของการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆและเป็นสิ่งที่คุ้มค่าที่สุดแล้วที่หนูจะได้รับ

นางสาว อาทิตยา อุดมะ

ความรู้สึกในการทำงานวิจัย

ที่ได้เข้ามาในทีมวิจัยนี้เป็นเพราะแม่ครูมนัสดา ที่ชวนเข้ามาค่ะ ตอนแรกหนูคิดว่ามันเป็นแค่การอบรมธรรมดา ที่มีแต่ชาวบ้านและคนในชุมชนเข้ามาอบรมด้วยกัน แต่ก็ไม่เป็นแบบที่หนูคิดไว้ พอได้ผ่านการเข้าประชุมอบรมในครั้งแรกก็เกิดความสนใจ อยากเรียนรู้ต่อหนูไม่รู้เลยว่าวิจัยเป็นแบบไหน จึงทำให้หนูอยากทำงานต่อ เพราะแม่ครูมนัสดาชอบพูดว่า โตมาจะได้เอาไปใช้ในมหาวิทยาลัย ยิ่งทำให้หนูอยากศึกษา

คิดว่าคำว่าวิจัยต่อ แล้วหนูก็ได้ทำงานเรื่อยมา ทุกๆครั้งที่มีการเข้ามา แม่ครูนั้นก็โทรให้ออกไปเองาน มาทำบ้างและหนูก็เริ่มเรียนรู้การทำงานมาเรื่อยๆ จนได้ไปสัมภาษณ์คนในหมู่บ้านบ้านหม้อทั้ง4หมู่บ้าน ตอนนี้พวกหนูได้ทำงานกันอย่างจริงจังด้วยตัวของตัวเอง หลังจากได้ทำการสัมภาษณ์คนในหมู่บ้านเสร็จ จากนั้นทีมก็เอาวิเคราะห์แล้วสรุปร่วมกัน และก็มาถึงวันที่หนูประทับใจมากคือใกล้จะถึงวันที่กำหนดจะส่งรูปเล่ม ทีมก็วางแผนจะเสร็จไม่ทัน ทางทีมก็ได้ตั้งใจมุ่งมั่นร่วมสู้ด้วยกันในการทำงาน ทีมของเรารตั้งใจมาก สามัคคีและอดทนร่วมกัน การที่หนูได้เข้าร่วมโครงการวิจัยในครั้งนี้มีประโยชน์สำหรับหนูมากค่ะ มันมีประโยชน์สำหรับการเรียนต่อในภาคหน้ามากค่ะ ขอบคุณแม่ครูมนัสดาที่ได้ให้หนูเข้ามาทำงานดีๆ แบบนี้ และหนูสัญญาว่าจะเอาไปใช้ต่อในชีวิตประจำวันและการศึกษาเรียนต่อค่ะ

นางสาว สุดา ทองมหา

ทีมวิจัยชุมชนบ้านหม้อ

หัวหน้าโครงการ

นายสนอง เข้มพรหมมาตำแหน่ง ประธานชมรมไทยพวน(บ้านหม้อ)

ตำบลบ้านหม้อ อำเภอสรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย

โทรศัพท์. 093-4299351

ที่อยู่ 62 หมู่ 1 บ้านหม้อ ตำบลบ้านหม้อ อำเภอสรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย

การศึกษา

ปริญญาตรีค.บ. เอกบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชธานีอุดรธานี

ประวัติการทำงาน

ปี 2510 ข้าราชการครูชั้นตรี โรงเรียนบ้านหม้อ(อรุณวิทยาบำรุง)

ปี 2522 ข้าราชการครู ตำแหน่งครูผู้ช่วยครูใหญ่โรงเรียนชุมชนบ้านหม้อ

ปี 2523 ครูใหญ่โรงเรียนชุมชนบ้านหม้อ

ปี 2524 อาจารย์ใหญ่โรงเรียนชุมชนบ้านหม้อ

ปี 2537-2550 ผู้อำนวยการโรงเรียนชุมชนบ้านหม้อ

ประสบการณ์

ปี 2524-2532 ประธานกลุ่มโรงเรียนบ้านหม้อ- พระพุทธบาทอำเภอสรีเชียงใหม่
จังหวัดหนองคาย

ปี 2527 รางวัลผู้บริหารสถานศึกษาดีเด่นระดับอำเภอ จังหวัดหนองคาย

ปี 2533-2545 เลขาธิการชมรมไทยพวน(บ้านหม้อ)ต.บ้านหม้ออำเภอสรีเชียงใหม่

ปี 2545-2555 ประธานชมรมไทยพวน(บ้านหม้อ) ต.บ้านหม้อ อำเภอสรีเชียงใหม่

ปี 2550-ปัจจุบัน ที่ปรึกษานายกองค้การบริหารส่วนตำบลบ้านหม้อ อำเภอสรีเชียงใหม่

ปี 2551-ปัจจุบัน ที่ปรึกษาวัดในชุมชนบ้านหม้อ

ปี 2551-ปัจจุบัน ที่ปรึกษาศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง เพื่อนพึ่ง(ภา)ยามยาก
ตำบลบ้านหม้อ

ปี 2558 ประธานชมรมไทยพวน(บ้านหม้อ) ตำบลบ้านหม้อ อำเภอสรีเชียงใหม่

สมาชิกทีมวิจัย

ที่	ชื่อ-สกุล	อาชีพ/ตำแหน่ง	ที่อยู่
1	นายสนอง เข้มพรหมมา	ประธานชมรมไทยพวนจังหวัด หนองคาย(บ้านหม้อ)	62 หมู่ 1 บ้านหม้อ อ.ศรีเชียงใหม่ จ.หนองคาย
2	นายสมสนุก จันทร์ศรี	ที่ปรึกษานายกอบต.บ้านหม้อ และ ข้าราชการครูบำนาญ	26/1 หมู่ 2 บ้านหม้อ อ.ศรีเชียงใหม่ จ.หนองคาย
3	นางวรรณะ จันทร์ศรี	ที่ปรึกษานายกอบต.บ้านหม้อ และ ข้าราชการครูบำนาญ	26/1 หมู่ 2 บ้านหม้อ อ.ศรีเชียงใหม่ จ.หนองคาย
4	นางมนัสดา บัวน้อย	ข้าราชการครูบำนาญ	210 หมู่ 7 บ้านหม้อ อ.ศรีเชียงใหม่ จ.หนองคาย
5	น.ส.เกษราภรณ์ งามเหลือ	ประธานสภา อบต.บ้านหม้อ	130 หมู่ 7 บ้านหม้อ อ.ศรีเชียงใหม่ จ.หนองคาย
6	นายไข จำปาทอง	ปราชญ์ชาวบ้าน	104 หมู่ 1 บ้านหม้อ อ.ศรีเชียงใหม่ จ.หนองคาย
7	นายกลม ศรีระวงษา	ปราชญ์ชาวบ้าน	10 หมู่ 2 บ้านหม้อ อ.ศรีเชียงใหม่ จ.หนองคาย
8	นายคมสัน ชัยจักร	ผู้อำนวยการ โรงเรียนพระพุทธบาท	75 หมู่ 2 บ้านหม้อ อ.ศรีเชียงใหม่ จ.หนองคาย
9	นายอนันต์ ศรีสารคาม	ปลัด อบต.บ้านหม้อ	236 หมู่ 2 บ้านหม้อ อ.ศรีเชียงใหม่ จ.หนองคาย
10	นายพิบูลย์ อุทัยวรานนท์	ผู้อำนวยการ รพ.สต.บ้านหม้อ	62 หมู่ 3 ต.พระพุทธบาท อ.ศรีเชียงใหม่ จ.หนองคาย
11	นายอภิรักษ์ อุดมะ	รองนายก อบต.บ้านหม้อ	18 หมู่ 8 บ้านหม้อ อ.ศรีเชียงใหม่ จ.หนองคาย
12	นายนิคม รุ่งภาษา	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 7	150 หมู่ 7 บ้านหม้อ อ.ศรีเชียงใหม่ จ.หนองคาย
13	นายสุชาติ สังกะสินธุ์	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 8	52 หมู่ 8 บ้านหม้อ อ.ศรีเชียงใหม่ จ.หนองคาย
14	นายเจริญชัย ประเสริฐศรี	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 2	52 หมู่ 2 บ้านหม้อ อ.ศรีเชียงใหม่ จ.หนองคาย
15	นายครรชิต ริมสกุล	ข้าราชการบำนาญ	99 หมู่ 2 บ้านหม้อ อ.ศรีเชียงใหม่ จ.หนองคาย
16	นายเชวง ใจจาน	ข้าราชการบำนาญ	183/1 หมู่ 1 บ้านหม้อ อ.ศรีเชียงใหม่ จ.หนองคาย

ที่	ชื่อ-สกุล	อาชีพ/ตำแหน่ง	ที่อยู่
17	นายนวนลศรีม่วงเครือ	สมาชิก อบต.บ้านหม้อ หมู่ 8	151/1 หมู่ 7 บ้านหม้อ อ.ศรีเชียงใหม่ จ.หนองคาย
18	นางบุสดี สุขเกษม	สมาชิก อบต.บ้านหม้อ หมู่ 1	210 หมู่ 1 บ้านหม้อ อ.ศรีเชียงใหม่ จ.หนองคาย
19	นายอชิตพล พลศักดิ์ขัว	สมาชิก อบต.บ้านหม้อ หมู่ 2	45 หมู่ 2 บ้านหม้อ อ.ศรีเชียงใหม่ จ.หนองคาย
20	นายธีรบุลย์ คำบุษย์ดี	สมาชิก อบต.บ้านหม้อ หมู่ 1	182/1 หมู่ 1 บ้านหม้อ อ.ศรีเชียงใหม่ จ.หนองคาย
21	นางวิไลวรรณ สุขสร้อย	เจ้าหน้าที่รพ.สต.บ้านหม้อ	29 หมู่ 2 บ้านหม้อ อ.ศรีเชียงใหม่ จ.หนองคาย
22	นางเพชรี โอฆะพันธ์	อสม.	131 หมู่ 7 บ้านหม้อ อ.ศรีเชียงใหม่ จ.หนองคาย
23	น.ส.มณีประภา โยธะการี	นักเรียนโรงเรียนพานพร้าว	213 หมู่ 2 บ้านหม้อ อ.ศรีเชียงใหม่ จ.หนองคาย
24	นายกิตติศักดิ์ ใจขาน	นักเรียนโรงเรียนพานพร้าว	81 หมู่ 8 บ้านหม้อ อ.ศรีเชียงใหม่ จ.หนองคาย
25	นายทวีวัฒน์ พระสว่าง	นักเรียนโรงเรียนพานพร้าว	74 หมู่ 2 บ้านหม้อ อ.ศรีเชียงใหม่ จ.หนองคาย
26	น.ส.สุดา ทองมหา	นักเรียนโรงเรียนพานพร้าว	25/2 หมู่ 2 บ้านหม้อ อ.ศรีเชียงใหม่ จ.หนองคาย
27	ค.ญ.อาทิตย์ อุดมะ	นักเรียนโรงเรียนพานพร้าว	185/2 หมู่ 1 บ้านหม้อ อ.ศรีเชียงใหม่ จ.หนองคาย
28	ค.ญ.นัฐวรรณ อินบุญ	นักเรียนโรงเรียนพานพร้าว	34/2 หมู่ 7 บ้านหม้อ อ.ศรีเชียงใหม่ จ.หนองคาย

คณะที่ปรึกษางานวิจัย

นายชูศักดิ์ อุดมะ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านหม้อ

นายอำพล ใจขาน ข้าราชการครูชำนาญ